adelina busuiocescu - călin

VAI, CELUI ÎNTEMNIȚAT

Editura CONSTANT

...de când nu m-am mai dus în trecut, să pot aşterne pe hârtie amintirile unui suflet chinuit, odiseea unei fiinţe nevinovate, care, zic eu, n-avea nici un merit să treacă pe unde a trecut, să vadă, să sufere, să ştie ce poate face mişelnicia omenească, până la ce grad de dezumanizare se poate pogorî omul zis **Om**, decât că simţea cinstit româneşte. Iubea pământul strămoşesc, cu toate darurile ce i le dăduse Bunul Dumnezeu: **Credinţa, Neamul, Ţara, Datinile străbune.** De atfel, aparţinea unei familii de luptători ardeleni, printre care unii trecuseră prin temniţele austro-ungare, pentru credinţa şi crezul lor în unirea cu Ţara Mumă: Gheorghe Bariţiu, Mitropolitul Ion Meţianu, arhimandritul Ilarion Puşcariu, notar public Ion Raţiu, preot profesor Iosif Onciu, profesor doctor Itu, profesor Ilie Beleuţă, avocat Pandrea, general Traian Moşoiu şi alţii. Nu era numai asta, contribuise mult la formarea ei sufletească şi la tăria caracterului ei educaţia primită timp de 12 ani într-o şcoală întemeiată de Principesa Alexandrina Cantacuzino, preşedinta Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române. Inima principesei bate şi acum în zidurile nenumăratelor şcoli ridicate de ea pe întinsul ţării, cuprinzând şi Basarabia. Acolo, între zidurile acestei şcoli, când se cânta *Deşteaptă-te, Române,* o sală întreagă plină de lume, plângea. Acolo s-a turnat în sufletul copiilor ca un tonic şi ca un îndrumător, acel sentiment atât de hulit zeci de ani, **conştiinţa naţională.**

Mă întreb dacă, pentru vina aceasta, de a simţi curat româneşte, trebuia să treci prin calvarul cunoscut al secolului al XX-lea, să urci *Drumul Golgotei?*

I.S.B.N. 973-99392-0-1

Coperta:
Laurenţiu CONSTANTINESCU
Culegere computerizată:
Laurenţiu CIUCUR
Tehnoredactare:
Alexandru CONSTANTINESCU

Tipografia CONSTANT

Sibiu, Str. V. Alecsandri nr. 2
Tel./ Fax: 069/427009

ISBN 973-99392-0-1

Argument

Trebuie să mărturisesc dintru bun început că este o deosebită plăcere pentru mine să prefaţez acest volum de memorii al doamnei Adelina Busuiocescu-Călin, care m-a impresionat mult. Spunând aceasta, am în vedere în primul rând semnificaţia aparte a apariţiei acestei cărţi, cum şi calităţile sale deosebite. Înainte de 1989, doamna Adelina Busuiocescu-Călin a fost, ca soră a lui Horia Sima, Comandant al Mişcării Legionare (1940-1993), un personaj damnat pentru regimul comunist. Ea a publicat cu greu poezii în câteva reviste literare precum şi în două volume. Le-au urmat, în 1995, Poeme pentru Luceafărul Poeziei. Cred că cel mai nimerit titlu sub care s-ar prezenta memoriile, ar fi, după cum autoarea vorbeşte într-un loc, Drumul Golgotei, căci ce altceva au fost după 10 August 1957, anii trăiţi în temniţele gulagului comunist? Dar, nu numai atât: teama şi tracasările zilnice, reprimările suportate până atunci şi după eliberare, la urma urmelor în prezent, dacă avem în vedere consecinţele, manifestările mereu vii ale timpului îndurat. Este semnificativ că toate acestea doar ce străbat din poeziile ei, precum, de exemplu, în aceste rânduri din "Că eu cel trecător" (1976):

De unde știu
Că eu cel trecător
Nu-s toate laolaltă și toate-n mine mor?

În schimb, la finalul acestui volum aflăm aceste mărturisiri simbolice pentru înţelegerea a tot ceea ce a fost:

"Timp de cincizeci de ani am trăit cel mai terifiant coșmar în cea mai cumplită sărăcie spirituală, când numai așteptând și așteptând am lăsat anii cei mai frumoși să treacă pe lângă noi

fără să le cerem nici cel mai neînsemnat dar. Am trăit într-o ameninţare permanentă care parcă ne sugruma orice dorinţă, când nu mai exista nici o comunicare între oameni, ci dimpotrivă o trădare şi o vânzare fără oprire..."

De aceea afirm că, pentru doamna Adelina Busuiocescu-Călin, şi nu numai, Drumul Golgotei l-au reprezentat nu atât cei aproape şase ani de detenţie la Jilava, la Miercurea Ciuc ori în coloniile de muncă de la Arad, Gai şi Oradea, după cum nici "procesul", toate admirabil surprinse în acest volum, ci întreg trecutul. Doar finalmente a intervenit Miracolul, pe care autoarea îl califică precum atare, adică revederea, după 50 de ani, în Spania, cu Horia Sima. Este, netăgăduit, capitolul cel mai gustat de istorici, care vor reţine sfatul fratelui adresat celei care a căpătat imboldul de a întocmi Vai, celui întemniţat:

"Să scrii adevărul şi numai adevărul".

Autoarea îşi conduce cititorul prin istorie, ea fiind un martor, deosebit de interesant din mai multe puncte de vedere, dar, înainte de orice, pentru cele trăite şi suferite în gulagul comunist din România şi, de asemenea, ca soră a lui Horia Sima, unul dintre personajele politice cele mai complexe ale ultimilor 50 de ani, din România şi nu numai. Pentru anii infernali ai detenţiei ea ne oferă o sumă de remarcabile portrete ale colegelor de suferinţă. Deşi sunt excepţii şi, oricând, din creionări ori din dialoguri surprinse, în faţa noastră se perindă profesorii Ion Petrovici, Virgil Arbore, Napoleon Creţu, profesoara Zoe Teohari Racoviţă, ofiţerul german Hugo Wohfeld, arhitectul Riri Delavrancea sau Nicolae Roşca, iar, nu în cele din urmă, evident, Horia Sima.

Trebuie să mărturisesc că pentru mine nu este numai o plăcere ci şi un beneficiu de a recomanda cititorilor această carte întrucât autoarea este o literată înăscută, se cunoaşte de departe condeiul sigur, cunoaşterea în profunzime a realităţilor redate, pe care le stăpâneşte ca un maestru.

Doamna Adelina Busuiocescu-Călin a făcut ceva mai mult

decât, în genere, se aşteaptă cititorul, o relatare documentaristică, ea a realizat o operă artistică. Volumul se citeşte cu plăcere şi interes, contribuind la aceasta incursiunile autoarei în esenţa problemelor abordate, formulele de prezentare şi stilul ales. Dealtfel, academicianul Alexandru Philippide, care i-a comentat poeziile, a relevat calităţile artistice ale scrisului ei, consemnând cândva: "*...construcţia artistică se face simţită şi în construcţiile versului liber. Acesta îşi are ritmul său propriu, atunci când (...) El slujeşte ca să exprime comoţii de viaţă interioară*". Amintirile doamnei Adelina Busuiocescu-Călin surprind cel mai adesea aceleaşi "comoţii de viată interioară" la care se referea reputatul academician.

Încheind aceste rânduri, se impune să o felicităm pe doamna Adelina Busuiocescu-Călin, ea ne propune nu numai o carte de istorie ci şi **pentru Istorie** iar pe cititor să-l asigurăm că se află în faţa unei **Cărţi !**

Iaşi, 5 septembrie 1997
Gh. Buzatu

În loc de prefaţă

"Ne-am apucat deci și noi... să tragem lanțul cuvintelor până la anii și împărățiile din vremea noastră, nu din trufia înaltei înțelepciuni retoricești, ci urmând porunca domnească a lui Petru, adică cel ales... Căci a poruncit micimii mele, cel mai din urmă dintre monahi, smeritul Macarie, pentru ca să nu fie acoperite în mormântul uitării lucrurile ce s-au întâmplat în vremile și stăpânirile trecute și care au ajuns până la noi, ci să le trecem în letopiseț...

Să începem, deci, să înfrumusețăm cununa cuvântului cu slove împletite cu aur și să plinim datoria poruncii..."

Din *Letopisețul de când s-a făcut Țara Moldovei*,
de ieromonahul Macarie.

Ne însuşim şi noi cuvântul cronicarului Macarie cu unele schimbări: pentru ca să nu fie acoperite în mormântul uitării lucrurile ce s-au întâmplat în vremile noastre şi care dorim să ajungă prin voi mai departe, ne-am hotărât să le trecem în filele ce urmează cu numele: **Vai, celui întemniţat !**

Să începem, deci, să însângerăm cununa cuvântului cu slove împletite cu suferinţă şi să plinim datoria faţă de urmaşi.

Un popor, ca și orice om în parte, atâta prețuiește cât a înțeles din Evanghelie.

Simion Mehedinți

Scrisori din lungile seri de iarnă

Ţie îţi scriu, draga mea prietenă, tu ai venit să mă vezi, când m-am întors acasă, ţie ţi-am deschis de multe ori sufletul meu, recunosc, mai ales în clipe grele când retrăiam anii de suferinţă din închisori. Tu m-ai îndemnat să scriu aceste file, dar - *"Nu, nu e bine*, am răspuns, *la mine şi acum mai vine Securitatea"*.

"Ţi le păstrez eu - ai spus - *şi să ştii, cu mare grijă, sunt atât de preţioase amintirile tuturor celor care au suferit, pentru viitorime, care trebuie să ştie ce s-a petrecut în ţara noastră în secolul al XX-lea şi desigur această epocă va intra în istorie cu aureola ei de sânge. Nu, nu te pot expune nici pe tine, nici pe ai tăi,* - ţi-am replicat - *n-am dreptul ăsta, iar dacă ar fi să ţi se întâmple ceva ţie sau alor tăi m-aş simţi foarte vinovată de asta şi îmi ajung încercările prin care am trecut, încununate cu arestarea mea, cu moartea soţului meu şi când te gândeşti că încă nu se termină, ştii tu, ca un film serial care se tot lungeşte."*

Ai stăruit, ai învins şi m-ai convins să scriu, sub formă de scrisori, tot ce a cuprins acest timp, petrecut între gratii, mai grăitor, mai demn de comunicat celor ce vor avea curiozitatea să răsfoiască aceste file, şi pentru asta îţi mulţumesc, dar scrisorile vor rămâne la mine".

Aceste mărturisiri cuprind un răstimp greu şi dureros pe care nu ştiu cum şi unde să-l situez. Să fi fost un vis? O realitate înspăimântătoare şi atât de nedreaptă, sau un vis îngrozitor, un vis trăit în beznă, cu atâta amar, cu atâta rupere de viaţă, de tot ceea ce eram legată, de tot ceea ce dădea sens vieţii mele? Aşa se explică faptul că am găsit într-un târziu câteva file rătăcite printre poezii şi alte încercări ale scrisului. M-am bucurat mult găsindu-le, dar în acelaşi timp un gust amar creştea în toată fiinţa mea citind şi recitind pagini ce reprezentau câţiva ani din viaţa mea, petrecuţi

în închisoare, puţini faţă de ai altora, dar alăturaţi celor cincizeci la număr, trecuţi prin grele şi multe încercări, alături de soţul meu, care a făcut o gravă boală de inimă, au însemnat mult. Cât mă simţeam de vinovată în faţa suferinţei lui!

Nu e uşor ca începând din anul 1941 să ai vizitatori nocturni care să-ţi bată sălbatic în ferestre şi în uşi, să te scoale din primul somn pentru întrebări, cercetări, bănuieli, învinuiri imaginare, percheziţii şi asta numai din nepotolita lor dorinţă de a chinui oamenii. Noi eram într-adevăr dintre cei chinuiţi, deşi în afara gratiilor, trăiam într-o permanentă tensiune, frică şi mai ales cu întrebarea la care nu ne-am putut răspunde. Şi astăzi, după zeci de ani, mă întreb, de ce a trebuit să fie toate acestea,de ce a trebuit să fie atâta suferinţă..., atâta chin, atâtea lacrimi, de ce?... De ce?... Şi răspunsul nu vine. De multe ori îmi spuneam că toate lacrimile adunate de la atâta omenire ar fi făcut râuri, mări, care ar fi inundat pământul, dar inima semenilor tăi nu au putut-o îndupleca, nici judecata celor ce te aveau în mâinile lor nu au putut-o lumina. Poate că tocmai aşa trebuia să se depene totul, ei cunoscând bine adevărul, să se comporte ca şi cum nu l-ar fi cunoscut. A trecut mult timp de atunci şi poate multe din acele întâmplări zac într-un colţişor al simţirii, acoperite de spuza timpului. Altele sunt mai proaspete, parcă s-ar fi întâmplat ieri. Da, da, poate că n-am făcut bine nepunând pe hârtie, de atunci, tot ce se întâmplase, tot ce simţisem, tot ce mă frământase, tot ce suferisem, totul, tot cu ceea ce mă întorceam din această călătorie amarnică prin încăperi cu uşi ferecate, cu ferestre zăbrelite şi cu obloane, care nu lăsau să alunece o rază de soare înăuntru, care zăvoreau parcă şi aerul de care eram atât de însetată. De multe ori stăteam în dreptul unor crăpături ce se găseau pe lângă ferestre, să sorb aerul ca puii închişi într-o lădiţă, când sunt transportaţi de colo colo, cu ciocurile între locurile libere dintre grădelele părţii de sus. Şi ca mine erau toate celelalte fiinţe, străine până atunci sau chiar şi atunci, când le vedeam ca pe nişte păsări captive, cu gurile căscate,

flămânde de aer, de aer... Cum ajunsesem acolo? Acum, după zeci de ani, amintirile vin uneori dureroase, alte ori chinuitoare, deseori ca viaţa altcuiva care se deapănă în faţa ochilor mei înspăimântaţi. A fost adevărat? **Da, a fost adevărat!** Acum las apa amintirilor să curgă liniştită şi să oglindească dacă nu drama acestui *intermezzo,* cel puţin durerea şi tristeţea unui suflet chinuit.

- *Rătăcita mamei, rătăcita mamei, ce cauţi aici? Ce cauţi printre noi?* mă întreba adesea doamna doctor **Munteanu,** sora lui Pamfil Şeicaru. *Ce ai făcut?*

- *N-am făcut nimic.*

- *Ai pe cineva în familie? Soţ sau frate pentru care suferi?*

- *Nu, nici pentru soţ, nici pentru frate. Soţul meu este acasă, iar frate n-am.* Cu răspunsul acesta doamna Munteanu se liniştea aparent, dar sunt sigură că-şi punea mereu alte întrebări. Când voiam să înşle timpul încercând să reconstitui odiseea începutului, să retrăiesc acest început, nu reuşeam să fur din timpul care trecea greu, greu de tot, decât câteva minute, poate nici atât, deoarece lunile petrecute la Securitate într-o spaimă îngrozitoare treceau în gândurile mele într-un zbor, ca un fâlfâit de aripă. Dacă n-am putut minţi timpul în felul acesta, sau mai bine zis pe mine, gândindu-mă la trecut, am început să alerg către viitor. Număram anii, lunile, zilele şi iarăşi acelaşi calcul, mai puţin orele de somn, care numai somn nu era, şi aşa se micşora numărul anilor, numărul lunilor, numărul zilelor pe care eram condamnată să le trăiesc după gratii.

***

Începând cu anul 1941, viaţa noastră a devenit foarte grea. De atfel, am amintit mai înainte de aceste vizite nocturne, în urma cărora ne întrebam **de ce?** La care întrebare nu ne-am putut răspunde, şi totuşi acest **de ce** avea un răpuns, dar orice minte

sănătoasă, ca şi orice om de bună credinţă nu şi-ar fi putut răspunde. Percheziţiile din timpul generalului Antonescu au fost cum au fost, să zicem că ne mai obişnuisem cu ele, - dacă te poţi obişnui cu aşa ceva, - dar la un moment dat nu mai puteam adormi şi auzeam la oarecari intervele de timp, după miezul nopţii, zgomotul făcut de un camion din care săreau pe rând nu ştiu câţi soldaţi, care apoi escaladau gardul micuţei noastre case şi eu, trezindu-l pe soţul meu din somn, ne pregăteam să auzim bătăile puternice şi strigătele: *"Deschideţi, deschideţi!"*. De obicei, eu le deschideam uşa, dar nu intra decât un colonel sau un maior, totdeauna un grad superior, care, pentru apărarea lui, ne obliga să înaintăm noi în interiorul casei, spre sufragerie, presupunând că dacă ar fi fost cineva ascuns acolo sau în altă parte şi ar fi vrut să tragă, atunci victimele să fim noi. Mergeam curajoasă ştiind că nu-i nimeni, dar aruncându-mi privirea spre curte, vedeam numeroşi soldaţi în poziţie de atac. Pentru ce atâţia soldaţi? Pentru cine? Pentru ce sau pentru cine atâtea puşti? De cine se apărau ei? În cine voiau să tragă? Ofiţerul superior, care intra în casă, adeseori îşi cerea scuze:

- *N-am ce face, ştiu că vă deranjem* - asta numea el deranj - *dar ordinul e ordin şi noi ne facem datoria.*

- *Urâtă meserie,* - răspundea soţul meu - *dumneavoastră vă faceţi datoria şi noi ne îmbolnăvim de inimă sau poate asta e datoria pe care o aveţi.* E drept că nu se făceau percheziţii, în sensul ca să ţi se scotocească toate dulapurile, toate sertarele, toate cărţile, toată vesela, aşa cum s-a întâmplat mai târziu.

Plecau. După un răstimp, iarăşi veneau, în aceeaşi formaţie. Noroc că somnul îmi dispăruse. Aşteptam în fiecare noapte "vizita" lor şi urmăream toate mişcările, toate zgomotele. Să zicem că am suportat mai uşor, în primii patru ani, aceste vizite nocturne, nu ştiu câte la număr, ordonate de Conducătorul Statului, Ion Antonescu, mai ales că limbajul era politicos, nici vorbă de înjurături sau ameninţări. Anii treceau, plini de atâtea

greutăţi: război, bombardamente, victime, suferinţe, toate încoronate de actul "patriotic" de la 23 august 1944.

***

Teama creştea. Lume multă pleca, părăsea ţara, de teama comunismului. Au început şi la noi vizitele Siguranţei, dar ziua. De atunci, liniştea noastră, care mai rămăsese, s-a zdruncinat. Între anchetatorii care au venit era unul care avea o conduită politicoasă, un bărbat înalt, cu o înfăţişare plăcută, cu numele, dat de el, Mircescu. A pus câteva întrebări. Se ştia bine că nu făcusem nici o politică nici eu, nici soţul meu şi se ştia mai ales că nu făcusem parte din *Mișcarea Legionară.* Dar, spunea el: *Am primit o anonimă în care suntem informați că în strada..., nr...., locuiește...* Fericit sau fericită trebuie că a fost acela sau aceea care s-a pretat la o asemenea delaţiune, mai ales când a aflat, ulterior, de arestarea mea. Când a venit prima dată domnul Mircescu, deoarece au mai fost şi alţii, m-a găsit singură. Doamne, ce emoţii, nici acum nu-mi dau seama cum am răspuns la întrebările lui, când mă aflam în acea stare de nelinişte şi de frică. Mă rugam la Dumnezeu să vină cineva la noi, cum veneau de obicei, prieteni şi rude, dar atunci n-a venit nimeni. Mi-am zis că eram de-acum pe sfert în mâinile Siguranţei, dar trebuia să fiu întreagă, altfel cum s-ar explica toate aceste vizite începute cu anul 1941 şi avea să vină şi clipa asta. Tot acest domn Mircescu a mai venit de câteva ori, până când n-a mai apărut. Eu, ce să spun, de spaimă mă culcam îmbrăcată, să fiu gata pregătită când voi fi arestată. Mă tortura acest gând. Au mai trecut ani. Siguranţa Statului a fost înlocuită de Securitatea Poporului... Multe, foarte multe percheziţii, toate nocturne, nu asemenea celor de pe timpul lui Antonescu, ci pline de ură, de ameninţări şi mai ales de înjurături. Eram întrebaţi de fiecare dată de persoane pe care nici nu le cunoşteam şi despre tot felul de probleme cu totul străine nouă.

Lanţul se strângea şi în noaptea de 9 spre 10 august 1957, la ora 1 din noapte, începe **Drumul Golgotei.**

***

Era o noapte de august caldă, senină, frumoasă. Ne culcasem mai târziu, eram obosită de alergăturile zilei, de grija ce o purtam soţului meu, inginerul Ion Busuiocescu, suferind de inimă. Permanent eram torturată de spaimă, să nu se agraveze boala, să nu-l pierd. Se mai găsea la noi în casă mama soţului meu, şi ea suferindă de o scleroză cerebrală. Somn adânc. Deodată nişte bătăi sălbatice în fereastră şi în cele două uşi, însoţite de strigăte tot atât de sălbatice: *Deschideţi! Deschideţi!* Alerg să deschid, glasurile de afară nu îngăduiau întârziere. Dacă aş fi ştiut, dacă aş fi ştiut ce mă aşteaptă, începând de la acea oră din noapte, era ora unu, nu ştiu ce aş fi făcut. Mirare cum de n-am căzut, cum de nu m-am lovit de ceva în graba cu care am deschis.

În faţa mea a apărut un grup de bărbaţi şi o singură femeie. Îi recomand soţului meu să fie calm, probabil că este tot o percheziţie ca celelalte. În acele vizite nocturne care s-au prelungit pe zeci de ani, care ne dădeau bătăi de inimă, se-nţelege, eram chestionaţi de unele, de altele, de unii, de alţii şi noi nu aveam ce să răspundem deoarece nu ştiam nimic în legătură cu acele probleme şi nici cu acele persoane de care se interesa Securitatea.

De data aceasta era altceva, altceva care nu mă lăsa să înţeleg ce se petrece. Dar vedeam că totul se prelungeşte, că toată biblioteca a fost răscolită, că toate lucrurile din şifonier au fost scoase şi aruncate pe jos, că bătrâna noastră mamă a fost ridicată din pat, bolnavă, aşa cum era, - şi era aşa de bolnavă că a putut să le spună acelor "vizitatori" la plecare: *Aveţi grijă băieţi, circulă o gripă nemaipomenită, foarte grea* - ca apoi să fie controlat patul. Au fost ridicate plapuma, pernele, salteaua, somiera, ca nu cumva să

fie ceva adăpostit sub pat. Au fost cercetate toate lăzile, pline cu cărţi şi manuscrise, toate sertarele, nimic, nimic să nu rămână nescotocit. În sufragerie au fost controlate bufetul, servanta, vitrina, toate lucrurile, toată vesela, tacâmurile, paharele au fost scoase şi puse pe masă, altele pe jos, unde se mai putea.

Mi se părea că aceste lucruri mă priveau cu milă, cum şi eu mă uitam la ele cu revoltă şi cu neputinţa de a le pune cel puţin undeva pe sus. Nu mi se dădea voie să ating nimic. Nici curtea, nici magazia nu au rămas necontrolate şi... am îngheţat când am văzut femeia venind în braţe cu o maşină de scris, veche, scoasă din orice folosinţă. Mă gândeam, nu, a fost ca un fulger ce mi-a trecut prin minte, că această nevinovată maşină poate fi un motiv de arestare. Pentru cine? Pentru mine? Pentru soţul meu? Pentru amândoi? Doamne, Doamne, ce temeri, ce emoţii şi vai, biata inimă, numai ea ştia ce ştia.

Fiind cald, îmi pusesem pe mine, în grabă mare, o rochie cu bretele, cu două buzunare şi cu un cloş bogat. Atât aveam pe mine, totuşi femeia care-i însoţea m-a percheziţionat. Ce puteam ascunde, ce puteam avea, când totul se petrecuse atât de iute, bătăile-n fereastră, strigătele, deschiderea uşii, întâlnirea cu aceşti străini, însărcinaţi cu aceste ingrate misiuni. Femeia râdea, râdea şi spunea ceva, dar eu nu înţelegeam ce spune şi mă uitam la ea cu o lăcomie în privire să înţeleg ceva, să aflu ceva, dar nimic. Se face un proces-verbal în care se menţionează că la locuinţa inginerului Ion Busuiocescu nu s-a găsit nimic nepermis, că totul a fost găsit în ordine. Am scăpat, îmi zic eu în gând, nevinovata maşină de scris n-a devenit maşina infernală, dar tot în aceeaşi secundă unul dintre nocturnii vizitatori scoate un mandat de arestare pentru mine.

- *Cum? De ce? Pentru care vină?* - întreba mereu soţul meu, care din clipa aceea n-a încetat să-şi clatine capul ca şi cum ar fi spus: *Ești pierdută, ești pierdută, suntem pierduţi!*

-*Trebuie s-o ridicăm pe doamna Adelina Busuiocescu ca să dea niște informaţii. Atâta tot.*

- *Da, da* - zic eu - *nu mă simt cu nimic vinovată, nu fi mâhnit, mă voi întoarce repede, până diseară voi fi acasă.* Era spusa lor că voi fi acasă. Dar m-am întors după cinci ani şi jumătate. Să fi ştiut ce calvar mă aşteaptă poate că luam vreo hotărâre care să-mi curme lanţul de suferinţe, care nu era acelaşi cu al altora; la mine era sabia care atârna de zeci de ani deasupra capului meu şi asupra celor dragi şi apropiaţi. Aşa se explică percheziţia făcută de acea femeie, ca nu cumva să am vreo otravă în buzunarele goale. *Drumul Golgotei* mă aştepta, dar eu rămâneam credincioasă gândului meu. N-am făcut nimic, deci nu pot ispăşi *nimicul.* E adevărat ce spuneau ei, vizitatorii nocturni, că mă ridică pe mine, ridicarea era potrivită pentru o marfă, nu pentru o fiinţă. Dar pentru ce? Ca să dau anumite lămuriri în legătură cu cine, cu ce? Nu ştiam. Ei erau muţi la fiecare întrebare a noastră şi mai mult şi mai trist decât atâta, nu mai aveam voie, eu şi soţul meu, să schimbăm un cuvânt. Nici măcar un cuvânt! N-am ştiut când s-a luminat de ziuă, n-am ştiut când şi cum trecuseră orele atât de lung răbdătoare în căsuţa noastră, care devenise pridvorul tenebrelor ce aveau să urmeze, pridvorul secretelor ce mă aşteptau în numeroasele temniţe unde aveam să intru şi unde aveam să trăiesc cine ştie cât. Nu mă mai gândeam deloc la mine, gândul mi-era la el, la soţul meu, care continua să-şi clatine capul în deznădăjduire şi care rămânea alăturea de o mamă care nu mai putea judeca.

- *Mămico* - i-am spus eu la despărţire, sărutându-i mâna - *să nu-l superi pe Jean, vezi ce nenorocire a căzut pe capul nostru.*

- *Dar cu ce să-l supăr?* - a răspuns ea, departe de tot ce se petrecea în jurul nostru, pierdută în lumea ei de neînţelegere şi de uitare.

Aud un glas poruncitor: *Îmbracă-te!* Călcând peste lucruri, mă duc şi mă îmbrac cu o rochie écrue de mătase, îmi pun nişte pantofi albi, îmi iau o poşetă albă şi apar în faţa lor. Dacă mă întorceam până diseară cum era să mă îmbrac, când era august, 10

august, cald şi soarele se arăta strălucitor?

- *Nu, dragă, du-te şi te schimbă* - îmi spune cu glas puternic, dar totuşi blând, soţul meu. *Pune pe tine un taioraş de stofă, schimbă pantofii şi poşeta.* El văzuse bine, el presimţise că n-am să mă întorc în acea seară, nici în alte seri, şi aşa am făcut cum a spus el.

Gata de plecare, eram cu inima frântă, am rotit ochii cu durere, cu spaimă, văzând toată răvăşala ce rămânea în urma mea şi, auzind din nou glasul poruncitor, îl îmbrăţişez pe scumpul meu soţ, îmbrăţişez căţeluşa credincioasă şi pornesc cu necunoscuţii în necunoscut. La întoarcerea mea, după cinci ani şi jumătate, am aflat că nu i s-a dat voie soţului meu să privească după mine şi nici să iasă la poartă. O pasăre rănită, fără scăpare, zadarnic îndreptam priviri rugătoare spre lumea care se grăbea la treburile ei, mai ales când la colţul străzii a trebuit să urc într-o maşină şi m-a cuprins disperarea când mi s-au pus nişte ochelari negri la ochi. Ce beznă mi s-a lăsat dintr-o dată în suflet şi în faţa ochilor doritori de lumină. Femeia stătea în dreapta mea, în stânga un bărbat, iar eu, în spaima ce mă cuprinsese am căutat mâna acelei femei pe care o strângeam cu toată puterea, ca pe o salvare. Maşina a pornit. Acest început, care a durat câteva ore, dacă voiam să-l readuc în memorie uneori în această călătorie înfometată, îngheţată şi spinoasă, nu reuşeam să fur decât câteva minute, poate şi mai puţin din prezentul dureros ce-l trăiam.

"Draga mea, n-aş vrea ca rândurile mele să te obosească, nici să te impresioneze prea puternic, gândeşte-te că toate au trecut, panta rei, şi că cel mai sinistru examen, care a durat ani de zile, l-am dat. Ai venit să mă vezi la întoarcerea mea şi ne întâlnim şi acum după ani de zile. Dar poate că niciodată nu te-ai fi gândit, poate niciodată imaginaţia nu te-ar fi ajutat să cunoşti adevărata realitate, a vieţii de dincolo de gratii. Vezi tu, nu chinurile la care eram supuse, nu foamea, care ne anemia, nopţi de-a rândul auzeam plânsul unor femei, ei bine, ele plângeau de

foame, nu frigul care ne îngheța toată ființa, ci ceea ce mă chinuia cel mai mult, ceea ce era peste puterile omenești, vai, bietul om ce poate să îndure și se vede că totuși am putut suporta, era dorul ce mă chinuia cu înverșunare, rupându-mi parcă inima, sângerându-mi toate gândurile. Așa mă simțeam ca și cum m-aș fi stins în fiecare secundă. Dorul de soțul meu și de cei dragi mă sfâșia zi și noapte, iar grija ce i-o purtam lui îmi dădea o mulțime de coșmaruri, deșteptându-mă adeseori din somn urlând de durere că el ar fi murit. Venea cineva la patul meu, spunându-mi că dacă l-am visat așa înseamnă că trăiește, că e bine, sănătos. Nu, nu se poate reda acel chin sfâșietor, cuvintele sunt prea sărace și ca să pot să-ți aduc în fața ochilor tăi imaginea mea de-atunci nu pot... și cât aș vrea."

***

Maşina, care m-a ridicat în ziua de 10 august 1957, a colindat mult, ca la un moment dat să oprească. Unde? Nu ştiu. A trebuit să cobor, desigur ajutată, că nu vedeam nimic. După câţiva paşi am coborât câteva trepte şi m-am trezit închisă într-o carceră, nu mai mare decât dimensiunile unui om. Eram încorsetată de patru ziduri, ba nu, de trei ziduri şi o uşă, în care nu puteam să mişc nici picioarele, nici mâinile. Ce-am simţit atunci? Greu de spus. Să fii rupt de lângă ai tăi, să fii rupt din viaţa ta, să fii rupt din libertate, deşi şi afară era o libertate îngrădită, să nu mai fii decât un număr, un obiect, sau poate nici atât, asta era ceva din domeniul nebuniei. Da, da, din domeniul nebuniei! Parcă eram **soţia Meşterului Manole** zidită de vie. Cât am stat aşa nu ştiu. Din nou zgomotul cheilor care deschid uşa, iarăşi ochelarii negri, altă uşă se deschide, mi se scot ochelarii şi mă trezesc în faţa unor militari care îmi pun câteva întrebări:

- *Cum te cheamă? Când ai fost arestată?*

- *N-am fost arestată,* - răspund eu timid - *am fost luată ca să*

dau niște referințe.

- *Bine, bine* - şi râdeau cu toţii, iar eu mă miram de ce râd într-una şi nu bănuiam nimic din ce mă aştepta.

- *Dezbracă-te,* mi-a spus unul cu un glas aspru şi care m-a înspăimântat.

- *Cum să mă dezbrac de față cu atâția domni?*

- *Dezbracă-te!*, a ţipat şi mai tare, tot acelaşi şi eu ca o maşină am început să mă dezbrac.

***

Cât timp a trecut de când n-am mai deschi carnetul acesta, de când n-am mai scris un gând, de când nu m-am mai dus în trecut, să pot aşterne pe hârtie amintirile unui suflet chinuit, odiseea unei fiinţe nevinovate, care, zic eu, n-avea nici un merit să treacă pe unde a trecut, să vadă, să sufere, să ştie ce poate face mişelnicia omenească, până la ce grad de dezumanizare se poate pogorî omul zis **Om**, decât că simţea cinstit româneşte. Iubea pământul strămoşesc, cu toate darurile ce i le dăduse Bunul Dumnezeu: **Credinţa, Neamul, Ţara, Datinile străbune.**

De atfel, aparţinea unei familii de luptători ardeleni, printre care unii trecuseră prin temniţele austro-ungare, pentru credinţa şi crezul lor în unirea cu Ţara Mumă: Gheorghe Bariţiu, Mitropolitul Ion Meţianu, arhimandritul Ilarion Puşcariu, notar public Ion Raţiu, preot profesor Iosif Onciu, profesor doctor Itu, profesor Ilie Beleuţă, avocat Pandrea, general Traian Moşoiu şi alţii. Nu era numai asta, contribuise mult la formarea ei sufletească şi la tăria caracterului ei educaţia primită timp de 12 ani într-o şcoală întemeiată de Principesa Alexandrina Cantacuzino, preşedinta Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române. Inima principesei bate şi acum în zidurile nenumăratelor şcoli ridicate de ea pe întinsul ţării, cuprinzând şi Basarabia. Acolo, în şcoală, nu lipseau nici rugăciunile de dimineaţă pentru ajutorul lui

Dumnezeu în tot ce urma, nici rugăciunile de seară aducând mulţumire lui Dumnezeu pentru tot ce dăruise. Acolo, între zidurile acestei şcoli, când se cânta *Deşteaptă-te, Române*, o sală întreagă plină de lume, e vorba de sala unde aveau loc serbările, plângea. Tot astfel când se cânta *Trăiască Regele*, aceeaşi lume emoţionată îşi ştergea lacrimile. Acolo, timp de 12 ani s-au învăţat nu numai materiile ce pregăteau elevul pentru ceea ce germanii numesc *examenul de maturitate*, dar i se împlântau în suflet **bornele pentru drumul sau drumurile ce urmau în viaţă.** Aceste borne erau credinţa ortodoxă şi dragostea de neam şi rege. Acolo s-a turnat în sufletul copiilor ca un tonic şi ca un îndrumător, acel sentiment atât de hulit zeci de ani, **conştiinţa naţională.**

Directorii şcolii Elena-Paulina şi Radu Perianu erau steaua călăuzitoare a întregului corp didactic, format din cei mai distinşi şi iluştri profesori.

Mă întreb dacă, pentru vina aceasta, de a simţi curat româneşte, trebuia să treci prin calvarul cunoscut al secolului al XX-lea, să urci *Drumul Golgotei?* Mulţi l-au urcat şi mulţi nu s-au mai întors, mulţi s-au întors bolnavi, epave umane şi de mulţi, foarte mulţi, nimeni nu mai ştie unde au pierit şi cum au pierit, iar dacă mă-ntreb, răspunsul nu vine, iar dacă vine, nu vine unul singur, care să mă liniştească, ci vin multe de-a valma şi în capul meu se face un vârtej din care nu pot să înţeleg nimic.

***

Astfel acum, după trecerea anilor, atâtor zeci de ani, deapăn aceste suferinţe trecute prin alambicul sufletului şi al trupului, desigur cu urmele firesc lăsate, ca şi cum ar fi fost visate, fără să amestec câtuşi de puţin revolta ce am simţit-o, nici nedreptatea ce mi s-a făcut. De cine? De oameni, de oamenii pe care îi iubeam, de oamenii pe care îi ajutam, de oamenii în care credeam.

Homo homini lupus îşi spunea înţelesul în toate celulele

Securităţii, în toate anchetele, în fiecare vorbă ce ţi se arunca, în fiecare firimitură de pâine ce ţi se da în duşmănie.

- *Numai să primim un ordin și pe toate vă împușcăm într-o secundă, ha, ha, ha, voi sunteți cu neamul? Ei lasă, că vă arătăm noi ce înseamnă neam, o să vedeți voi, o să vă întindem creierul ca mucii pe pereți și pe jos!* Asta auzeam deseori în celulele Securităţii din gura celor ce ne păzeau, români şi ţigani; dar nu toţi erau la fel, nu toţi erau inoculaţi cu aceeaşi cruzime.

Mă-ntorc cu gândul la clipa dezbrăcării, când în faţa mai multor bărbaţi scoteam de pe mine jachetă, fustă, bluză. Tragicul şi demoniacul streep-tease se derula sub presiunea atâtor ochi, fiind nevoită să le dau lor elasticul de la chiloţi şi cataramele de la pantofi. Nu înţelegeam de ce.

- *De ce trebuie să le las aici, cum am să stau cu chiloții fără elastic, cum am să merg cu pantofii fără catarame?* Ei râdeau, râdeau într-una fără să-mi răspundă. La un moment dat mi s-a părut că am auzit: *Să nu facă și asta ceva.* Nu ştiu cum arătam atunci şi-am răspuns:

- *Ce să fac? Sunt un om sănătos, eu am fost luată să dau declarații, mă întorc acasă până diseară.* Dar ei:

- *Am mai văzut noi oameni sănătoși, care până la urmă n-au mai fost sănătoși.* Era şi ăsta un sistem de demoralizare, dar tu de unde să ştii. Am auzit, mai târziu, că mulţi şi-au pierdut echilibrul nervos datorită faptului că nu mai puteau suporta torturile nici anchetele de zi şi de noapte, mai ales cele de noapte, făcute la lumina puternică a unui reflector. Tot din auzite, că a fost unul, bietul om, care şi-a scos ochii cu coada lingurii, întrucât numai lingura, singura dintre tacâmuri, ţi se dădea la mâncare. Cine ştie câţi vor fi încercat să-şi curme firul vieţii într-un fel sau altul ca să scape de atâta suferinţă.

***

Cred că toţi arestaţii în primele zile, în primele săptămâni, treceau prin aceste stări nenormale, de deraiere, crezând că sinuciderea e singura salvare. Trecând de momentele critice, până la urmă nu te mai rugai lui Dumnezeu să ajungi acasă, ci să ajungi la închisoare, sperând că acolo va fi mai bine, deoarece scăpai de spaima anchetelor. Şi câteodată, nici acolo nu scăpai de ele. Ce să mai vorbesc de alte condiţii, care numai bine nu puteau însemna. Frig, foame, dureri, carceră şi altele.

Am fost dusă într-o celulă, n-am văzut că avea două paturi de piatră suprapuse, n-am văzut masa cu două scaune de piatră, n-am văzut nimic decât că eram singură într-o celulă a Securităţii, am simţit un vârtej, o ameţeală şi am căzut pe pat. După un timp, cred eu, mi-am revenit, atunci m-am uitat în jurul celulei, am văzut ce-am văzut, mi se părea că nu mai gândesc bine. Se vede că un soldat paznic se uita prin vizetă, nu ştiam că uşa are o vizetă, şi mă urmărea cu privirea. Am auzit:

- *Ce face aia, mă?*

- *Se-nchină, se-nchină mereu.*

Într-o stare pe care n-aş putea s-o descriu, într-o stare aproape de nebunie, mă hrăneam cu gândul că cineva va veni să mă salveze, că cineva va săpa un coridor subteran până la celula unde mă aflam şi mă va scoate de acolo, mă va salva. Oare nu există o fiinţă pe faţa pământului, care iubindu-mă să aibă curajul ăsta şi să încerce orice ca să mă scape? Toate aceste gânduri le-am avut, şi subliniez asta, într-o stare pe care n-aş putea-o niciodată defini.

Mă închinam şi aşteptam. Nu închisesem ochii toată noaptea şi acum, deşi mă simţeam foarte obosită, somnul era departe de mine. Aud paşi. Se deschide o ferestruică de metal, vizeta blestemată, şi cineva îmi întinde o bucată de săpun.

- *Nu, nu-mi trebuie, mulţumesc, eu diseară plec acasă.* Linişte din nou. Aştept. De data asta se deschid amândouă uşile de metal cu zornăit de fiare, mă chiamă un soldat făcându-mi semn cu degetul arătător, îmi pune din nou ochelarii negri şi, după un drum destul de lung pe culoarele pe care nu le vedeam, m-a îmbrâncit într-un ascensor şi am urcat. Se opreşte liftul, ieşim amândoi, mă duce mai departe, deschide o uşă şi mă trezesc, după ce-mi scoate ochelarii, într-o lumină puternică de mă dureau ochii. Era o cameră mare şi văd la birou pe unul din vizitatorii nocturni. Am înţeles că el trebuie să fie anchetatorul meu. Nu-i mai ştiu numele, chiar fictiv să fi fost. Întrebările obişnuite au urmat: nume, prenume, părinţii, data şi locul naşterii. Altele se refereau la persoane şi fapte pe care nu le cunoşteam, de care habar n-aveam. A mers cum a mers acest interogatoriu, ca apoi să fiu dusă, din nou izolată în celula din care fusesem scoasă. Din nou paşi, din nou vorbe, din nou se deschide vizeta şi-un soldat îmi întinde un castron cu mâncare. Să fi ştiut ce mă aştepta, să fi ştiut că ani de zile nu voi putea mânca decât o spălătură de orz cu o feliuţă de pâine, cum aş fi mâncat mâncarea din prima zi în Securitate, dar:

- *Nu, mulţumesc, nu mi-e foame, diseară voi fi acasă.*

El a râs, a plecat mai departe la altă celulă, făcând acelaşi zgomot la căratul hârdăului.

Timpul trecea, trecea greu, apăsător, dureros, luându-mi parcă şi respiraţia. Un bec slab lumina celula întunericului, a durerii, a zbuciumului, a lacrimilor, a neputinţei, a nebuniei pentru mulţi dintre cei hărăziţi să urce acest drum, *Drumul Golgotei*, pentru toţi cei ce trebuiau să intre în acest infern.

Îmi spuneam de multe ori, depănând într-un târziu şi chiar mai devreme uneori, călătoriile mele, cu punctul de plecare Securitatea, prin atâtea închisori, că opera marelui Dante ar fi fost cu totul alta dacă ar fi cunoscut chinurile şi cruzimea la care erau supuşi cei nevinovaţi şi de care dădeau dovadă cei ce aveau

menirea să-i extermine. O minte sănătoasă nu poate înţelege cum poate un om, un semen al tău să cupindă atâta ură, atâta furie, atâta dezlănţuire bestială. Dar ceea ce nu poate înţelege o minte sănătoasă şi un suflet pur, poate înţelege şi poate simţi o minte şi un suflet pervertite, care-şi fac din ură şi din răzbunare sensul vieţii. În condiţiile acestea, ducându-ne existenţa după zăbrele şi obloane n-aveai drept să speri decât la moarte şi totuşi... S-a trăit şi după zăbrele şi poate cu mai multă dragoste de viaţă, învingând vitregiile sorţii, numai cu credinţă, numai cu dragoste, numai cu răbdare, fiindcă instinctul de conservare, care lucrează atât de puternic în fiecare fiinţă, defineşte înţelesul vieţii care este însăşi viaţa. Nu ştiam ce oră era, nu mai îmi dădeam seama de mersul timpului, când, istovită, înfricoşată, nici nu mai puteam gândi. Totuşi gândeam. În acest loc, nu ştiam unde, în această celulă sau alta, sau în toate celulele, au trăit oameni, au suferit mulţi şi au murit, poate, pentru care n-am încetat, fiind în libertate, să mă rog în fiecare seară Bunului Dumnezeu. S-au petrecut atâtea lucruri pe care trebuie să le cunoască întrega omenire şi să se pătrundă de ele.

***

Deodată, iarăşi paşi, se deschid uşile de fier, ah, uşile acelea cu zgomot de fiare, asemenea unui vuiet, care-ţi dădeau o stare de disperare, un soldat îmi face semn cu degetul, mă cheamă, îmi pune ochelarii negri şi după un drum pe acele culoare deschide alte uşi şi mă pomenesc într-o celulă dublă. Două paturi pe pereţii laterali, unul în faţa celuilalt, un geam mare pe peretele din faţă, iar în prima parte a încăperii era şi un W.C. Mai târziu am aflat că acestor celule duble, destinate arestaţilor proaspeţi, care fiind la primele anchete aveau mari tulburări digestive, deci nevoia permanentă de W.C., li se zicea, în batjocură, *garsoniere.*

Dar marea mea emoţie, pot spune şi bucurie, dacă mai putea

fi acolo o bucurie, văd o tânără, plăcută la înfăţişare, parcă avea şi codiţe, care a început să-mi vorbească. Însemna deci că voi dormi aici, ancheta nu se terminase, şi că deci nu voi fi singură în aceastănoapte teribilă, prima noapte pe care o voi petrece la Securitate. Tânăra, nu mai ţin minte numele cu care se prezentase, eu îl spusesem pe al meu, de altfel, chiar dacă l-aş fi ţinut minte, s-ar fi putut foarte bine să nu fie cel real. Auzisem că arestaţii proaspeţi erau băgaţi în celule cu o persoană, zisă *păsărică* sau *turnător*, care avea meseria - urâtă meserie - să sperie pe cei ce deja erau aşa de înfricoşaţi, spunându-le că dacă nu mărturisesc adevărul vor fi supuşi la mari torturi şi vor fi duşi la subsolul doi, - ce era ăla? - unde un zgomot infernal şi fără oprire putea să-i înnebunească. Pe lângă asta trebuia să se scoată de la tine, care erai aşa de timorat, elementele, ca apoi să le transmită anchetatorului şi cu care, natural, să te apese cât mai mult. Toate astea dacă aveai vreo vină, - în concepţia lor comunistă - iar dacă nu aveai, îţi găseau anchetatorii câte voiau, numai să nu te mai scape din mână. Tânăra era apropiată, chiar bună faţă de mine, care nu mai ştiam pe ce lume mă aflam. Toate regretele, toate întrebările, toate spaimele ciocăneau în creierul meu şi-n inima mea ca într-o nicovală. În condiţiile acestea s-a dat mâncarea de seară. Nu ştiu ce era, dar pe care din nou am refuzat-o. De altfel, mai era în sufletul meu un bob de speranţă, că dacă n-am plecat încă acasă, voi pleca mâine când se va termina ancheta. La întrebarea ei, îi răspund Codanei (s-o botezăm astfel, întrucât era tânără, drăguţă şi cu două codiţe), colega mea de cameră, că n-am mâncat nici la prânz nimic, căci nu-mi era foame, dar ea contrariată: *O să-ţi pară rău mai târziu, că era o mâncare mai bună astăzi, de cartofi, o mâncare care se dă foarte rar.*

Nu mă mai interesa nimic. Aşteptam să se deschidă uşa, - să stai încuiat pe dinafară în acel climat psihic e îngrozitor - şi să mă văd din nou în libertate. Libertate, ce cuvânt plin de înţelesuri, cuvânt sacru, deşi îl pronunţăm de multe ori, nimeni nu-i poate

cunoaşte sensul şi nimeni nu-l poate preţui decât cel ce a fost privat de ea.

Se dă stingerea, - învăţam lucruri noi - ne facem paturile, ne culcăm, nu mai era voie să scoţi o vorbă, prin faţa peretelui, care era în mare parte din sticlă, se perinda din când în când un soldat, era gradat, dar niciodată n-am cunoscut gradele, care controla odihna nenorocitelor, căci numai somn nu era. Nu aveai voie să dormi decât în poziţia ca faţa să-ţi fie văzută. N-am închis ochii toată noaptea. O stare de agitaţie, care se traducea prin bătăi foarte repezi ale inimii, nu mi-a dat voie să pun geană pe geană.

Acelaşi clopot care vestise stingerea, vestea şi scularea. Repede, repede, totul mergea în viteză: spălat, îmbrăcat, patul făcut şi cafeaua, o spălătură de orz. Am refuzat şi-acum, dar mi se pare că am luat bucăţica de pâine şi am început să mănânc. Gradatul mă-ntreabă:

- *Ce mănânci, pâine cu scuipat?*

***

În anchetele ce au urmat se stabilise într-un fel că nu frecventasem casa Dorei Boşturescu, de altfel singura din lotul în care am fost judecată pe care o cunoşteam din şcoală, deşi nu fusesem colege, şi cu care m-am întâlnit la Biserica Popa Chiţu, când ea făcuse parastas pentru profesorul Gh. Gh. Antonescu, pe care îl avusesem şi eu profesor de pedagogie. Dora te cucerea cu sinceritatea, cu bunătatea ei şi, de ce să nu spun, şi cu frumuseţea ei. La invitaţia de a o vizita, i-am spus că nu pot veni întrucât sunt urmărită de Securitate. N-am vrut să-i ascund nimic din suferinţa începută cu anul 1941. Ea nu s-a speriat, ci dimpotrivă a insistat să o vizitez. După un timp m-am dus cu conştiinţa liniştită, ea cunoscând situaţia mea. Acolo am cunoscut-o pe profesoara Ileana Dumitrescu şi pe profesorul Petre Ştefan, mie recomandat cu numele de Barbu. De ce? Nu ştiu. Ei mi-au arătat aceeaşi

simpatie ca şi Dora. Discuţiile noastre se împleteau între istorie, filosofie, literatură, poezie, modă, câini, pisici şi mai ştiu eu ce, aşa cum alunecă gândul de la una la alta. M-am întâlnit acolo cu două foste eleve de la Şcoala ortodoxă, una Puia Munteanu, celeilalte nu-i mai reţin numele, care fiind chemate martore la procesul nostru, deşi au declarat că au luat parte la discuţiile politice, nu au fost arestate. Citind declaraţiile lor, mi-am dat seama cât au fost de corecte în ceea ce mă privea, neaducându-mi nici cea mai neînsemnată învinuire, ba mai mult, au spus că atunci când începea o discuţie politică Adelina Busuiocescu pleca.

La întoarcerea mea din *Tunelul Groazei,* am aflat, şi pot spune că m-a durut mult, despre sfârşitul tragic al Puiei Munteanu, cauzat de un accident de tramvai. Nu eram prietene, nu eram colege, dar a dovedit a fi nu numai o fiinţă dotată ca fizic, era o femeie frumoasă, dar şi ca psihic. Necunoscute sunt căile Tale Doamne!

Am fost întrebată dacă i-am dat profesorului Petre Ştefan nişte cărţi. *Da, i-am împrumutat câteva cărţi care îl interesau, toate în legătură cu discuţiile avute: Destinul omenirii, de P.P. Negulescu, Vasile Alecsandri, Discurs în legătură cu recunoaşterea independenţei României după războiul din 1877, C.A. Rosetti, Amintiri şi o carte care, neavând copertă, eu nu-i ştiam titlul, ba mai mult, îi lipseau două file de la început.* Anchetatorul mi-a dictat să scriu pe o carte, adusă de el, căreia nu-i lipseau coperta şi cele două file de la început, următoarele: *Eu, Adelina Busuiocescu, am împrumutat această carte lui Petre Ştefan.* Şi am scris fără să-mi dau seama de gravitatea celor menţionate. Nu o scrisesem eu, nu-i ştiam conţinutul, dar răsfoind-o, cu toată tulburarea ce mă stăpânea, mi-am dat seama că era o carte cu conţinut anticomunist. Cred, şi asta este realitatea, aş fi spus că i-am împrumutat o bibliotecă întreagă şi aş fi semnat pe fiecare carte, într-atât teroarea îţi sugruma voinţa, te sugruma pe tine ca om, încât rămâneai ca un aluat din care anchetatorii făceau

ce voiau. Iscăleam totul şi de frică să nu fiu bătută, deoarece în timpul anchetelor se auzeau urlete, gemete din alte camere şi asfel toate se amplificau şi în mintea mea toate luau nu numai alte proporţii, dar şi alte înfăţişări. Câteodată apărea în camera de anchetă câte un străin, alt anchetator, voinic, cu mânecile suflecate şi eu mă gândeam: *Acum desigur mă va lua la bătaie.*

A durat ancheta la Securitate, adică în clădirea fostului sediu al Comitetului Central al P.C.R., - n-am ştiut decât într-un târziu, unde fusesem adusă în ziua de 10 august 1957 - cinci luni, după care a urmat procesul, aşa-zisul proces. Totul era aranjat dinainte, totul era ştiut chiar şi de cei care făceau ancheta, deoarece nu era numai unul, că după primul, să-i zicem permanent, urmau supra-anchetatori, în deobşte evrei, foarte eleganţi, foarte degajaţi, foarte bine. Numai noi, cei în cauză, mai credeam în simulacrul de proces ce va avea loc, cu speranţa că vom fi salvaţi. Dar în aceste luni petrecute după gratii, multe au fost întâmplările şi într-un fel variate, iar tu erai într-o continuă nelinişte.

***

În timpul celor câteva zile petrecute cu Codana *(păsărica)*, care de altfel mi-a fost foarte simpatică şi i-am mulţumit pentru prezenţa ei în aceste zile, cele mai grele când te stăpânea numai gândul sinuciderii, am fost chemată noaptea, dusă cu ochelari, nu ştiu unde, nu mă puteam orienta de loc, într-o cameră în care se găsea un anchetator, stând la birou. Eu am fost aşezată în faţa unui reflector, foarte puternic.

Anchetatorul mi-a pus câteva întrebări, mi-a luat amprentele digitale, m-a fotografiat din faţă şi din profil... Doamne, cine ştie cum oi fi arătat şi mă gândeam la spusele anchetatorului meu când mă aflam la un interogatoriu:

- *Vai, ce frumoasă erai Adelina în noaptea când te-am arestat şi-acum te schimbi sub ochii noştri.*

- *E firesc, domnule anchetator, cu atâta suferinţă*, am răspuns eu, dar n-a ştiut şi poate nu va şti niciodată cât bine a putut să-mi facă cu aceste cuvinte spuse pe un ton blând. Am fost adusă din nou în celulă. *Codana* îmi şoptise ceva la ieşire, o adresă la care să mă duc, crezând că voi fi pusă în libertate. Dar... dezamăgire. La întoarcere, spunându-i de ce m-au luat, a înţeles, mai bine decât mine, că mă aşteaptă procesul. Între timp, poate şi deasta mi-a fost dragă, m-a întrebat dacă nu sunt sora lui E.

- *L-am cunoscut foarte bine, ce-ar fi şi ce-ai zice dacă ajunşi în libertate m-aş căsători cu el?*

- *Ce să zic, mi-ar părea bine.*

După câteva zile *Codana* a fost scoasă din aşa zisa *garsonieră*, îşi îndeplinise misiunea, fiind şi ea chemată de câteva ori la anchetă în acest răstimp.

***

Greu mi-era ziua, văzând gardianul cum trece prin faţa geamului mare, greu mi-era noaptea că somnul nu venea, greu mi-era cu bătăile inimii repezi şi neregulate. Dar timpul trecea, cu timpul anchetele se îndesau, eu rămânând la gândul nevinovăţiei mele. Eram veşnic frămâmtată să nu spun vreun nume, să nu vorbesc de cineva, nu pentru că ar fi fost vinovat, ci pentru faptul că anchetatorii atât aşteptau să te tortureze cu sute de întrebări şi mi-era temă să nu pricinuiesc vreun rău cuiva.

Nu ajungea chinul spaimei, nu ajungea viforul batjocurii, nu ajungeau răcnetele de ură, nu ajungea chinul nemâncării, a mai venit o mutare la subsolul II, de care-mi vorbise *Codana,* care urma drept pedeapsă dacă nu spuneai adevărul. Ce adevăr? Care adevăr? Sau adevărul dorit de ei? Eu iscălisem tot ce trecuse anchetatorul pe hârtie, chiar dacă nu corespundea declaraţiilor făcute de mine, deoarece nu mă gândeam decât la soţul meu, ca să nu fie şi el arestat, în starea în care se afla n-ar fi putut rezista; să

nu greşesc cumva să spun verun nume sau să declar ceva dăunător. Şi de ce să nu mărturisesc, mi-era teamă că mă vor bate şi cum aveam o dantură frumoasă, mi-era frică c-o să-mi sară dinţii din gură, mai ales că în timpul anchetelor eram înfricoşată de tot ce răzbătea din alte camere până la mine. Văzusem că orice refuz, cât de neînsemnat, de a semna îl irita peste măsură pe anchetator. Trebuie să recunosc că anchetatorul meu, nu-i ştiu numele, şi-a dat seama de situaţia mea şi a fost mai înţelegător, dar datoria trebuia să şi-o facă.

Eram în subsolul II al fostului Comitet Central al P.C.R., de care îmi vorbise *Codana*, singură într-o cameră în care se auzea, la intervale egale, căzând o picătură de apă, zi şi noapte... Mă gândeam la picătura chinezească şi simţeam că înebunesc. Un ochi controla mereu la vizetă.

- *Ce face aia, mă?* - întreba unul din paznici.

- *Se închină, se-nchină mereu* - răspundea cel ce mă supraveghea.

Într-o stare de apăsătoare amărăciune, de deprimare, rog să fiu dusă la anchetă, era prima oară când ceream eu aşa ceva. După nu ştiu câte zile mă aflam în faţa anchetatorului. Mă întreabă ce adaug la declaraţiile mele, dacă mai am ceva de spus, dacă am ascuns ceva.

- *Nu*, răspund eu, *n-a mai rămas nimic de spus, dar vă rog, mutaţi-mă cu cineva, nu mai pot suporta singurătatea, simt că-mi pierd mintea.*

- *Lasă că-i mai bine singură, vrei să te pun cu o ţigancă?*

- *Cu oricine, numai să nu mai fiu singură.*

Am stat cât am stat în celula de la subsolul II, când am fost dusă în faţa altui anchetator, pe care nu-l cunoşteam, pe care, mai bine zis, nu-l zărisem până atunci. El mi-a pus aceleaşi întrebări ca şi anchetatorul meu, eu dând acelaşi răspuns:

- *Nu, n-am nimic de declarat, n-am ascuns nimic, poate, dacă-mi daţi voie, răsfoind cartea, pe care am semnat-o, nefiind*

a mea, mi-am dat seama că nu este numai o carte anticomunistă, dar și antisemită.

- *E tot una,* - răspunde el - *ori anticomunistă ori antisemită, și pentru asta vei intra la închisoare, Adelina, să înveți că minoritățile au drepturi egale.*

- *Dar nu supra drepturi,* a adăugat marele medic internist Marin Enăchescu, prieten al familiei noastre, când i-am povestit la întoarcere această scenă.

- *Bine, bine,* - răspund - *dar tanti și unchiul meu profesor universitar, n-au oropsit pe nimeni, ci dimpotrivă, pâinea pe care o primeam pe cartelă în timpul războiului o dădeau evreilor.*

- *Pentru ce-ai făcut bine, Partidul îți mulțumește,* îmi răspunde anchetatorul - *pentru ce-ai făcut rău* - ce făcusem eu oare rău?! - *te pedepsește.*

Am aflat nu după multă vreme că acest supraanchetator era evreu. De atfel, chiar la sfârşitul anchetelor, să-i zicem sfârşit, c-au mai venit şi altele, la un moment dat în camera de anchetă au intrat doi bărbaţi foarte veseli, foarte eleganţi, care mi-au mai pus câteva întrebări în legătură cu declaraţiile făcute (mai bine zis impuse) şi despre care, de asemenea, am aflat că erau evrei.

***

După câteva zile se deschide uşa celulei, ochelarii, mă-mpinge un gardian, urc nişte trepte, se deschide o altă uşă şi mă trezesc într-o celulă cu două paturi suprapuse, o masă cu două scaune, toate de piatră, mai luminată parcă, dar spre marea mea surprindere am văzut o fiinţă, care probabil era tot aşa de chinuită ca şi mine. S-a uitat la mine, m-am uitat la ea, ne-am spus numele. Era doctor **Noreta Stratulativ**, care s-a arătat foarte binevoitoare. Am aflat că fusese arestată fiindcă ţinuse la ea pe soţia unui mare legionar, Radu Mironovici, iar eu i-am spus motivul arestării mele.

- *Să știi că nici el, nici ea* - vorbea de soţii Mironovici - *nu*

aveau simpatie pentru fratele tău.

O, câte lucruri nu sunt înţelese în lumea asta şi totuşi se întâmplă, gândeam eu.

- *Se poate, nu există om fără duşmani,* am răspuns. *Domnul nostru Iisus Hristos venise să mântuiască lumea şi bunătatea Lui, I-a adus răstignirea. Să răstigneşti pe Dumnezeu, iată ceva care depăşeşte orice iertare şi totuşi iartă-i Doamne, că nu ştiu ce fac.*

Mi-a fost de mare ajutor, mi-a arătat multă simpatie şi era curajoasă în ciuda vârstei ei. Deseori îmi spunea: *Ce bine şi ce fericită aş fi să am vârsta ta,* şi era foarte suferindă, având un T.B.C. cronic. Când am întâlnit-o în Securitate, era aşa de slabă încât pielea pe corpul ei se făcuse ca o hârtie creponată. Era o persoană cultă, fină şi cu un cap cu trăsături delicate. Cum a ştiut să mă încurajeze, cum a ştiut să-mi toarne în suflet încrederea într-o zi a dreptăţii şi mai ales încrederea în ea, nebănuind-o că ar putea fi *turnătoare.* Cât am stat cu ea, aproape şapte luni, nu ştiu dacă a fost chemată la anchetă de 2-3 ori, în afară de zilele când a fost dusă la proces. Ea m-a sfătuit cum să stau în carcera de o persoană din dubă, când voi fi dusă la tribunal, ca să nu risc lovituri puternice în piept şi în spate, dar mai ales în cap, cu urmări grave, aşa cum am văzut pe mulţi din lotul din care am făcut parte, care erau plini de sânge pe obraz şi pe cap. Noreta m-a primit să împart patul de piatră cu ea, având încuvinţarea gardianului, deoarece eu nu mă puteam urca la patul supraetajat din cauza unui zbucium nervos, care făcea corpul meu, nu să tresară în timpul somnului, ci să aibă adevărate spasme care ar fi pus în primejdie viaţa mea, având în vedere înălţimea patului. Cu mare gentileţe îmi oferea să mănânc restul de mâncare din castronul ei, când nu putea mânca totul. Eu refuzam, tot delicat, deşi mi-era foarte greu, spunându-i:

- *Îţi mulţumesc că te gândeşti la mine, să-mi oferi mâncarea ta, dar gândeşte-te că în halul în care mă găsesc nici mâncarea mea nu o pot mânca.*

Timpul trecea, aveam grijă să nu comitem ceva care ar fi putut irita gardienii şi totuşi, într-o dimineaţă, după ce fusesem la *program*, ceea ce însemna spălat, W.C., un gardian mi se adresează pe un ton răstit, care m-a înspăimântat:

- *Să ştii că dacă mai faci ce-ai făcut te omor în bătaie.*
- *Dar ce-am făcut?* am întrebat eu, aproape fără glas.
- *Las-o mă,* intervine un altul, *nu vezi că nu ştie?*

Dar spaima intrase în mine: *La noapte mă ia, la noapte mă ia,* şi nu mai dormeam, aşteptând bătaia.

***

Într-o dimineaţă, era foarte frig în celulă, nu aveam pe mine decât taiorul cu care plecasem de-acasă. Se aude un zornăit de fiare, uşa se deschide, mi se părea că sunt două uşi, una întreagă cu o vizetă şi una din gratii, nu ştiu dacă era aşa, dar eu rămăsesem cu această impresie. Un gardian îmi face semn. Mirare! Nu mai fusesem de mult la anchetă.

Ce să fie? mă întreb. După ce am străbătut o distanţă mare cu ochelarii negri pe un coridor lung, ţinută de braţ, sau mai bine zis împinsă, la un moment dat aud că se deschide o uşă, mi se scot ochelarii şi văd că mă aflu într-o cameră mare, mai mult lungă şi doi bărbaţi, unul militar, unul civil, stăteau la un birou. Spun: *Bună ziua.* Îmi fac semn să stau pe scaunul din faţa biroului. Mă aşez, inima-mi bătea puternic şi simţeam o slăbiciune în tot corpul. Mă uit la ei, nu-i mai văzusem până atunci. Civilul îmi întinde o foaie de hârtie, o declaraţie pe care s-o iscălesc. Citesc. Pe cât eram de înfricoşată, - am trăit permanent cu teama că voi fi împuşcată - pe atât am văzut de limpede ce mi se punea în sarcină. Între altele, că aş fi spus (cui? când?) anumite lucruri în legătură cu schimbarea regimului. Cum pe declaraţie erau o mulţime de acuze până-n josul foii, nu ştiu câte puncte, întreb:

- *Cum să semnez asemenea învinuiri neadevărate, când niciodată și cu nimeni n-am vorbit și n-am avut asemenea discuții, dar nu numai atât, nu vorbeam nici măcar de fratele meu!!*

Toată lumea care m-a cunoscut după 1940 n-a ştiut că am avut un frate. Numai cei care mă cunoşteau din copilărie. Dacă s-a întâmplat să vorbesc despre el, foarte rar, a fost tocmai cu gândul cinstit să nu pricinuiesc vreun rău cuiva, presupunând că doreşte să ne viziteze sau să-l vizităm.

Domnul civil vorbeşte calm, mă îndeamnă:

- *Scrieți, iscăliți, că nu e nimic, vă puteți apăra în instanță.*

Nu ştiam dacă te poţi apăra în instanţă, dacă pot spune acolo adevărul, nu ştiam, dar temerile de care am vorbit, de atâtea ori, îmi dau slăbiciunea să iscălesc. În clipa în care am luat stiloul, mâna îmi tremura aşa de tare, încât a trebuit să mă opresc puţin.

- *Sunteți bolnavă?*, a întrebat militarul, am înţeles că era colonel, după cum i se adresase civilul.

- *Nu*, am răspuns eu şi poate că eram, dar a intervenit civilul:

- *Nu, nu e bolnavă, e foarte sensibilă.*

Şi cu această semnătură şi cu aceea de pe carte despre care am vorbit, mi-am semnat, cu toată nevinovăţia, condamnarea.

Mai târziu am înţeles toată demonica urzeală, ce s-a ţesut în jurul meu pentru a avea totuşi ceva împotriva mea; mi-au pus cartea în faţă: *Iscălește-o!*, mi-au pus în faţă o declaraţie făcută pe gustul lor: *Iscălește-o!*, şi eu, cu teama în suflet, am făcut tot ceea ce mi-au cerut în afară de faptul că am avut puterea, mi-a dat-o Bunul Dumnezeu, de a nu spune vreun nume, de a nu băga altă fiinţă în toată această tragedie a neamului românesc.

Se înţelege că ei, vorbesc de anchetatori, atâta aşteptau să spui un nume, să vorbeşti de cineva, și întrebările veneau ca un ropot de ploaie: *cine, unde stă, ce face?* şi aşa mai departe. Mi s-a spus în timp ce parcurgeam *Tunelul Groazei*, că au fost unele arestate, care băteau şi noaptea în uşile ferecate ca să dicteze gardianului numele celor ce mai fuseseră prin casele lor. Nu vreau

să acuz cu aceasta pe nimeni, deoarece a fi după gratii în regim comunist este echivalent cu nebunia.

Ei, dar să revin la viaţa de celulă alături de doamna Noreta Stratulativ. Treceau zilele greu, nopţile şi mai greu când, într-o bunăzi, Noreta nu s-a mai putut ridica din pat, febră mare, o stare de epuizare totală. Mă uitam cu milă şi nu puteam face nimic. Medicamente, niciunul. Apare un soldat-gardian tânăr, mic de statură, cu o figură plăcută, deschide vizeta şi-l rog ca atunci când va deschide uşa să merg la program, s-o deschidă cu grijă, colega mea fiind foarte bolnavă şi cu febră mare. Mi-a ascultat rugămintea şi într-adevăr, când a venit să mă ia, am văzut că se poate deschide uşa şi fără zornăitul acela infiorător. Mai mult decât atât, când am revenit l-am întrebat dacă nu are nici un medicament şi atunci, nu puteam crede, - s-a întâmplat pentru prima dată aşa ceva, **o adevărată minune!** - văd prin vizetă, era deschisă, cum scoate din buzunarul hainei o aspirină, dar nu înainte de a se fi uitat atent în lungul coridorului, şi la dreapta şi la stânga, mi-o dă repede şi-mi spune tremurând: *Acuma imediat s-o-nghită.* I-am dat-o Noretei, ea a înghiţit-o iute ca pe o supremă salvare şi el a părăsit liniştit uşa celulei noastre, după ce i-am mulţumit cu lacrimi în ochi. Fii binecuvântat, romănaşule, pe unde te afli acum. Atunci, pe vremea aceea, ne-a spus el, fusese repartizat să-şi facă stagiul militar la Securitate. Ca el n-a mai fost altul, dar se mai întâmpla câte unul, foarte rar, să-ţi vorbească mai omeneşte şi asta pentru noi însemna mult, de altfel, majoritatea gardienilor, indiferent de gradul ce-l aveau, nu foloseau decât înjurături, ameninţări, bătaia şi se îngânfau zbierând. Noi nu eram pentru ei decât: *tu, hai mişcă, bandito, ha, eşti cu neamul,* iar noi trebuia să ne adresăm cu *Dumneavoastră, domnule sergent* sau cu gradul respectiv. De ce?

Mă-ntorc acum, cu zeci de ani în urmă, între zidurile Securităţii, nu ştiam că acolo va fi ulterior sediul Comitetului Central, nu ştiam că această clădire se afla în faţa Palatului Regal,

dar ceea ce voi şti şi nu voi uita e că-mi reamintesc perfect aceste catacombe tenebroase, deşi circulam numai cu ochelari negri, notând drumurile zilnice la program şi atmosfera ameninţătoare ce plutea 24 de ore din 24.

Apare un alt gardian, vorbesc în timp, care îmi părea că se poartă mai omeneşte cu noi, ba mai mult, ne-a mărturisit că se ocupă de desen şi de pictură. Noi l-am încurajat, povăţuindu-l să se lase de meseria pe care o avea (militar-gardian la Securitate) şi să-şi cultive talentul. Aşa că, deseori se-ntâmpla, când vedea că n-are cine să-l observe, să se oprească la celula noastră, deschidea vizeta şi mai vorbea cu noi. Am mers până acolo încât, am avut curajul, putea să mă pună în mare primejdie acest curaj, să-l rog să se ducă la soţul meu, care îl va răsplăti regeşte în clipa când va avea ceva veşti despre mine. A răspuns că nu poate risca. Era foarte primejdios - nu-i vorbă - ce-i ceream eu, dar nebunia unui deţinut nu şti câte aspecte ar putea avea. Unul din aspecte a fost şi acesta, dar, mulţumită Domnului, această îndrăzneală nu a avut nici o urmare pentru mine.

Se obişnuia, ca la un anumit timp, să se facă duş şi cu această ocazie să ne spălăm şi lenjeria murdară; de altfel la început refuzam nu numai mâncarea dar şi spălatul, cu gândul că mă voi întoarce acasă. Eram duse, fiecare celulă separat, cu ochelarii la ochi, care ni se scoteau numai când coboram câteva trepte în interiorul unde se aflau duşurile.

De data aceasta, pe mine mă ia o gardiană, care de la început mi-a făcut impresia unui suflet rău, răzbunător, deşi eu îi vorbisem totdeauna frumos, politicos. Mă trezesc îmbrâncită într-un perete, mă lovesc la ochi, la cap şi în starea asta scot ochelarii, văd în jurul meu o mulţime de gardieni, râzând în hohote, împreună cu femeia. *Vă bateţi joc de noi chiar în halul ăsta? Nu răbdăm destul? Am să raportez la anchetator.* Şi am raportat:

- Cum se poate, domnule anchetator, ca paznicii de jos să-şi bată joc în halul ăsta de noi? Nu ne-ajunge cât răbdăm fără vină

trebuie să mai fim și înjurate, batjocorite și bătute?

- *Ei, ce vrei Adelino, de la niște țigani ca ei?* Şi n-avea dreptate, că nu erau toţi la fel, iar mai târziu am aflat că porunca era dată de sus, în sensul de a ne chinui cât mai mult.

Tot ea revoltată îmi pune ochelarii, mă bagă în încăperea cu duşurile, pleacă, dar numai duş n-a mai fost, deoarece durerea era mare şi a durat o bună bucată de vreme. Nu ştiu de ce, dar, în general, femeile securiste erau mult mai îndârjite şi mai duşmănoase. Mă întrebam dacă ar fi fost anchetatoare cum s-ar fi dezlănţuit, când în calitatea pe care o deţineau se purtau cu noi cu o cruzime inexplicabilă. În Securitate, vorbesc de clădirea fostului Comitet Central, n-am întâlnit decât una, dar pe parcurs, în toate închisorile prin care am trecut, erau foarte multe femei paznic, şi când spun asta mă gândesc la închisorile Jilava, Miercurea-Ciuc, Arad şi Gai.

Multe și puține vor spune unii, gândindu-se la închisori, iar alţii vor adăuga: *Numai o zi de Securitate ar fi vindecat întreaga omenire de comunism.* Nu, nu mi-am putut explica niciodată, între zidurile închisorii şi nici acum nu pot, acea adaptare la condiţii care nu te puteau împinge decât la sinucidere, sau în cel mai fericit caz să trăieşti în afara oricăror condiţii umane, fără să gândeşti, fără să doreşti, fără măcar să simţi foamea sau nevoia să reacţionezi într-un fel sau altul, iar dacă se întâmpla ca un atom din tine să mai vibreze, atunci, singura dorinţă era nu să scapi, ci s-ajungi cât mai repede la închisoare, în mulţime, numai să scapi odată de blestematele anchete. Rar se deschidea uşa celulei noastre, doar pentru aşa zisul *program* care se făcea zilnic. Mai auzeam zgomotul acela înfiorător, în timpul nopţii, când se făceau percheziţiile şi tu trebuia să stai cu faţa la perete, iar soldaţii cu vârful puştii în spatele tău. În acest răstimp erau scotocite paturile, lucrurile tale, ca să nu deţii ceva nepermis. Doamne, îmi spuneam eu în gând, dacă se descarcă puşca în spatele meu ar spune că a fost o greşeală, sau n-ar mai spune nimic, cum de altfel s-a întâm-

plat cu cei pe care i-au executat pentru vina de a fi iubit pe Dumnezeu, pământul şi neamul românesc. Ce puteai să ai ascuns între zidurile Securităţii, unde ne aflam noi, unde nu pătrundea nici măcar o rază de lumină, ce să mai vorbim de o rază de soare, unde nu pătrundea nici un zvon, unde nu pătrundea nici un cuvânt, doar erau zidurile tăcerii şi ale morţii.

O veste prin vizeta deschisă, chemarea cu degetul arătător:

- *Eşti Busuiocescu?*

- *Da.*

- *Să ştii c-o să ai procesul.*

- *Vă rog, spuneţi-mi, voi avea un avocat apărător?*

- *Nu, nu ţi-a pus nimeni.*

- *Vai,* am murmurat eu, *se vede că bărbatul meu a murit.* Numai aşa îmi puteam explica lipsa apărătorului.

- *O să ai un avocat din oficiu.*

- *Vai de mine, un avocat din oficiu ce poate face, decât să te înfunde mai tare iar nu să te apere!*

Griji, nelinişti care creşteau cu fiecare zi şi a venit şi ziua procesului.

Procesul

Cred c-am fost duse la proces de două sau trei ori, atât a durat acel răstimp căruia i-am furat clipele atât de dorite şi atât de scumpe de a-l revedea pe soţul meu şi pe cei care au mai avut curajul să vină să mă vadă.

N-a trecut mult, de-abia am putut să-i împărtăşesc Noretei cum s-a desfăşurat procesul, emoţia şi bucuria revederii, vine o schimbare. Sunt chemată, mi se ordonă să-mi iau amărâtele de lucruri ce le aveam asupra mea, în grabă mă despart de buna Noreta şi ies. Natural, fără ochelari nu se putea părăsi celula. Mi se dă şi valiza cu lucrurile rămase la magazie şi sunt condusă şi urcată într-o dubă. Desigur, mai erau şi alţii în ea, fiecare în carcera de o persoană. N-aveam voie să vorbim, nici să tuşim; prin asta ei - gardienii - ar fi înţeles că ne facem semne, că ne comunicăm ceva. Ce să mai comunici când erai pe de-a-ntregul în mâinile Securităţii, care îţi pecetluise soarta pe cine ştie câtă vreme. Duba porneşte, avem grijă să nu ne lovim, aleargă, cu bieţii de noi, cât poate de iute. Desigur că trecătorii nu-şi dădeau seama de tragedia ce se petrecea sub ochii lor.

La un moment dat se opreşte. Coborâm unul câte unul, sau câte una, ni se pun ochelarii, urc câteva trepte, iar parcurg un coridor lung şi cel ce mă conduce deschide o uşă, îmi scoate ochelarii şi mă trezesc singură într-o cameră cu trei paturi de metal. Unde sunt? Ce să fie asta? Se deschide din nou uşa şi intră doamna Zoe Vlaicu, care făcea parte din acelaşi lot cu mine, dar pe care nu o cunoscusem până atunci. M-am bucurat mult când am văzut-o, în primul rând nu era chiar o străină, în al doilea rând ea a fost aceea care, după rechizitoriul procurorului, era convinsă că voi pleca acasă şi-mi dăduse cu iuţeală o adresă. Era o persoană bine şi frumuşică. De multe ori spunea că fără vină am

picat amândouă în această vâltoare.

N-a trecut mult şi apare a treia persoană, care nu era alta decât Noreta Stratulativ, cu care împărtăşisem atâtea luni în Securitate. Mare bucurie. Aveam încredere una în alta, ştiam că nici una nu e turnătoare, dar nu ştiam ce ne mai aşteaptă...

***

Procesul a avut loc chiar în zilele de Crăciun ale anului 1957, deci după cinci luni de la arestare. Mi s-au adus hainele de la magazie cu o zi înainte (i se dăduse voie soţului meu la o lună de la arestare să-mi aducă nişte lucruri de îmbrăcăminte). Deci, o noapte de nesomn.

Doamne, mare eşti, fie-ţi milă de noi. Noreta îmi spusese cum să stau în carcera din dubă pentru a evita loviturile. Aşteptam cu înfrigurare deschiderea uşii. Nu ştiu cum puteam să arăt când de cinci luni trăiam coşmarul acesta, şi eram nepieptănată tot de cinci luni, întrucât nu mi s-a dat voie să primesc de acasă nici piepten, nici periuţă de dinţi, nici pastă de dinţi şi nici săpun.

Cu ochelari negri până la dubă, frig, alunecuş şi urcarea în duba camion. Nu ştiu cât a durat drumul, nici unde ne-am oprit, toate le-am aflat pe parcursul închisorilor, dar mai ales la întoarcerea acasă. Sunt introdusă de un soldat într-o cameră destul de mare, cu multe bănci lungi. Eu, speriată, mă uit la cei ce se găseau acolo şi, spre uimirea mea, nu cunoşteam pe nimeni.

- *Se vede c-aţi greşit* - zic eu - *nu cunosc pe nimeni.*

- *Ai răbdare, aşează-te acolo* - îmi arată gardianul locul - *şi ai să cunoşti.*

Am aflat mai târziu că acesta era sistemul justiţiei comuniste de a face loturi mari, să cuprindă cât mai multe persoane, pentru a da importanţă şi justificare - parcă avea nevoie - acestor procese cu nevinovaţi, cărora li se punea în cârcă tot felul de comploturi şi de fapte duşmănoase pentru a fi sacrificaţi. La un moment dat

mi-am dat seama că cei ce trebuiau să vină erau acolo, că se completase numărul zişilor vinovaţi ce erau destinaţi să umple boxa acuzaţilor şi priveam dezorientată către toţi. Am recunoscut pe delicata Doina Başturescu, pe prietena ei bună Ileana Dumitrescu şi pe Petre Ştefan, toţi profesori.

Întrucât Doina Başturescu stătea în apropierea mea îmi şopteşte că e logodită cu Petre Ştefan, care, cu mâinile împreunate ca de rugăciune, îmi cerea iertare pentru această nenorocire. Ce să mai spun...

Se deschide uşa, suntem încolonaţi după cum se hotărâse să stăm în boxă şi am fost conduşi într-o sală mare, unde se va decide soarta noastră. Eram la margine de rând, chiar la marginea boxei spre interiorul sălii, aşa că puteam privi peste tot deşi ni se ordonase să nu întoarcem capul. Nu puteam rezista chinului şi curiozităţii de a afla dacă printre cei veniţi la proces se afla şi soţul meu, mai ales că mi se spusese, tot un mijloc sălbatic de a distruge omul, că nu-mi pusese nimeni avocat şi că voi avea unul din oficiu. Întorc capul şi spre marea mea bucurie, - ce fericire am trăit atunci, îl favoriza şi statura înaltă, îl puteam uşor desprinde dintre ceilalţi - era îmbrăcat în haină de piele, capul lui frumos împodobit de un păr bogat ca o coamă de leu, dar avea o figură mult, mult slăbită. *Doamne, mulţumescu-Ţi că Ţi-a fost milă de mine!* Cum o fi ieşit pe o asemenea vreme, era un frig pătrunzător de iarnă tristă şi amară, când înainte, cu suferinţa lui, nu putea părăsi casa nici când era mult mai cald afară. Numai Dumnezeu cel Atotputernic!

Intră Juriul, ne ridicăm toţi în picioare. Domnul Preşedinte face apelul şi fiecare răspunde la întrebările obişnuite. În timpul acesta, şi cred că toţi făceau aceeaşi lucru, mai întorceam capul, iar un supraveghetor, pe care de altfel l-am amintit, ţipă la mine:

- Busuiocescu, să şti că dacă mai întorci capul îl dau afară din sală.

- Nu puteţi face asta, domnule anchetator, când nu ne-am

văzut de-atâtea luni, nu e omenesc. Dar ce era omenesc la ei?

De altfel, după intrarea în sala de judecată, tot el mă întrebase:

- *Care e bărbatul tău, cel cu haina de piele?*

- *Da* - răspund eu.

- *Câți ani ai?* - întreabă el.

- *Atâția.*

- *Și el? Atâția.*

- *Ei, nu o să vă mai întâlniți,* încheie el. Era o mare diferenţă de vârstă între noi şi, pe semne, pe asta se bazase el când decretase cu cruzime prezicerea lui. Dar vezi că neştiute sunt căile Domnului şi Bunul Dumnezeu l-a ţinut în viaţă şi alţi câţiva ani de la întoarcerea mea, desigur ani grei şi foarte chinuiţi, atât că eram amândoi.

Această zi, prima zi a procesului, aducea cu sine poverile ce o să le cărăm cine ştie câţi ani, dar, totuşi plină de bucuria de a vedea fiecare pe cei dragi. Cu soţul meu mai veniseră cumnaţii mei. A doua zi am făcut declaraţiile fiecare în parte, eram duşi unul câte unul. Când străbăteam coridorul arunc ochii pe geamul care se găsea în partea dreaptă şi văd pe doamna Maria Wohlfeld, soţia lui Hugo Wohlfeld, de care voi aminti în paginile următoare, care nu mai ştia ce semne să-mi facă arătându-mi simpatia şi compasiunea, eu, la rândul meu, zâmbindu-i cu multă prietenie şi cu un gând de mulţumire. Cum de se rătăcise pe acolo, cum de nu era împreună cu soţul meu, nu-mi puteam explica, deoarece şi în ziua aceea am putut să mai vedem fiinţele dragi.

Procesul, la fel ca toate celelalte procese, o înscenare diabolică, un lot de douăzeci sau mai multe persoane, care au uneltit chipurile împotriva **Securităţii Statului** şi care nu se cunoşteau între ele, doar că fiecare inculpat avea în acest mare grup una sau două cunoştinţe. Acesta era sistemul şi urmau condamnările hotărâte cu mult timp înainte. Art. 209 C.P. predomina în toate acuzele.

Să te găseşti în boxă cu atâţia necunoscuţi, printre care: dr. Gabi Popescu, av. Gheorghe Caftangioglu, ing. Gabriel Gheorghe, av. Iacobescu, prof. Petre Ştefan, filosoful Petre Ţuţea, scriitorul Nicolae Porsenna, av. Zoe Porsenna, prof. Kira Arpshofen (rusoaică albă), prof. Maura Protopopescu, prof. Măriuca Crinescu, prof. Doina Başturescu, prof. Ileana Dumitrescu, eleva Maria Coca Coman şi alţii, să asculţi rechizitoriul procurorului, care cerea maximum de pedeapsă pentru unii şi tu să n-ai habar de nimic. Era şi asta ceva. De mine nu se vorbeşte. Cineva din spate îmi şopteşte cu viteză cosmică: *N-a spus nimic de tine, să ştii că pleci acasă, să te duci în str......, nr......, să spui..........* Se adaugă alte şoapte cu aceleaşi dorinţe.

Dar, spre uimirea tuturor, procurorul se ridică din nou şi adaugă:

- *În ceea ce priveşte pe Busuiocescu Adelina şi Gheorghe Gabriel, elemente de bună credinţă pe care Petre Ştefan i-a atras în discuţii de literatură, istorie, poezie, crezând că împărtăşesc aceleaşi sentimente ca şi el, mai ales că Busuiocescu Adelina este sora lui Horia Sima.*

Acestea au fost spusele procurorului, în aceste câteva cuvinte a constat rechizitoriul făcut mie şi, spre uimirea celor ce erau siguri de eliberarea mea, am fost condamnată la 8 ani închisoare!

Contactul cu avocatul l-am avut numai după declaraţiile smulse la Securitate, după cele făcute în instanţă, care trebuiau să fie aceleaşi, se-nţelege, chiar am fost instruiţi dinainte în acest sens, cu ameninţări, şi după declaraţiile martorilor, ale acelora cărora li s-a dat voie să depună mărturie în instanţă. Mie nu mi s-a dat voie să am martori, nici să pun întrebări martorilor acuzării.

Sunt condusă de un soldat, făcându-mă atentă să nu scot o vorbă când voi trece prin sala unde se găsesc familiile arestaţilor, că altfel voi fi pedepsită cu bătaie sau cu altele. Dar eu, văzându-l pe soţul meu la oarecare distanţă de mine, n-am putut, cu orice risc, să nu-i vorbesc şi să nu-i spun cu un glas sugrumat doar atât:

Ai grijă de sănătate. Deşi era aşa de bolnav, avea patima fumatului. Nu ştiu dacă m-a auzit, nu ştiu dacă a înţeles, într-atât avea înfăţişarea unui om zdrobit sufleteşte, presimţind drumul ce-l voi urma. La întoarcerea mea nu-şi mai aducea aminte de spusele mele, necum să-şi dea seama sub ce crunte ameninţări îi vorbisem.

Soldatul, în clipa când am bâiguit aceste cuvinte, mi-a zmucit braţul de care mă ţinea. Atâta a fost, această scurtă revedere şi aceste înecate cuvinte după cinci luni şi pentru ceea ce aveam să mai întâmpin. Am fost introdusă într-o cameră unde l-am cunoscut pe avocatul meu, domnul Polihron. M-a întrebat ceva în legătură cu declaraţiile de la dosar, m-a încurajat, mi-a dat să înţeleg că nu există nici un motiv pentru condamnare. Mi-a oferit o ţigară, am refuzat mulţumindu-i, nu fumam, dar gândindu-mă la colega mea de celulă am luat-o. L-am rugat să-i spună soţului meu să aibă grijă de sănătate, să nu mai fumeze, că mare şi bun e Dumnezeu şi numai El ne va ajuta să ne revedem. Avocatul, cu un ton cald, mi-a spus:

- *Doamnă, cât zbucium pentru soţul dumneavoastră şi când mă gândesc că dumneavoastră sunteţi închisă.*

După convorbirea avută cu avocatul, nu l-am mai văzut pe soţul meu decât în sala de judecată, la distanţă mare, iar la recurs pe noi nu ne-au mai dus. După pledoariile avocaţilor, domnul Polihron s-a arătat foarte optimist. Nu pot uita spusele unui avocat, de altfel singurul, care a avut curajul să afirme că *declaraţiile smulse sub ameninţări, cu bătaia, sau chiar numai sub inperiul fricii în Securitate, nu pot fi luate în seamă de Onorata Curte.* Imediat domnul Preşedinte al Curţii ridică tonul:

- *Ştii dumneata unde te afli? Îţi dai seama de gravitatea celor afirmate? Trebuie să retractezi totul, că altfel...*

Nu ştiu ce s-a întâmplat cu acest avocat, dar cred că a fost dat afară din barou.

Revin la declaraţiile făcute în instanţă, pe care trebuia să la

iscălesc. Domnul grefier, am recunoscut în el pe civilul care venise împreună cu un colonel şi care ceruseră să iscălesc un act cu diverse învinuiri imaginare împotriva mea, şopteşte repede la urechea mea, în timp ce semnam:

- *Domnul cu haina de piele e soțul dumneavoastră?*

- *Da* - răspund eu.

- *Vai, ce-a mai umblat să afle ceva, în ce lot veți fi judecată și când.*

- *Vă rog spuneți-mi, fapta mea e gravă?*

- *Fapta, zero,* - spune el - *soră.*

Am înţeles din cuvintele lui ce-o să urmeze, dar tot mai speram.

În acelaşi timp i-am mulţumit în gând pentru tonul lui blând şi pentru cele spuse. De mult nu-mi vorbise cineva astfel. Aş vrea să ştie ce-am gândit în acele momente cumplite şi ce gândesc şi acum.

***

La aflarea sentinţei, mă aflam în închisoarea din strada Uranus, am aflat locul mai târziu, niciodată n-am ştiut unde mă aflu, pe parcurs m-am informat, sau mai bine zis m-au informat alte colege de suferinţă, am rămas într-o stare pe care n-aş putea-o defini, de durere, de spaimă, de revoltă, de indignare de..., o stare complexă, să-i zicem de dezastru psihic. Mi s-a înmânat de către un domn, unul din cei care au avut acea grea sarcină, sau poate că pentru el nu însemna nimic, era ceva obişnuit, o hârtie ca să semnez recursul. *Nu, nu fac recurs!* Pentru mine ştiu dinainte că nu va fi vreo clemenţă, mă gândeam eu. Mai putea gândi?! Şi totuşi, la stăruinţa domnului, cu o înfăţişare plăcută şi cu o atitudine prietenoasă, am semnat. M-am întors în cameră, cu ochelarii la ochi, cu pasul împleticit, cu ajutorul unui soldat. Zoe Vlaicu şi Noreta Stratulativ, cu care împărţeam vicisitudinile

zilelor şi nopţilor, erau şi ele impresionate, dar mai ales Zoe Vlaicu, cu care eram în acelaşi lot şi care avea aceeaşi pedeapsă ca şi mine de opt ani. Nu trece mult şi soldatul, care mă însoţise la proces, deschide vizeta:

- *Tu, aia,* - şi arată cu degetul spre mine - *vino aici!* Şi m-am dus la uşă.

- *Cărţile, de care s-a vorbit la judecată, le-ai scris tu?*

- *Nu, nu erau scrise de mine, erau cărţi vechi* - răspund eu - şi soldatul mirat a închis vizeta. Zoe avea mare plăcere să-mi pieptene părul bogat şi ondulat şi o lăsam căci simţeam o plăcută alinare, care mă fura pentru puţin timp din apăsarea şi tristeţea care mă copleşau. Să fii bolnavă aici, sau să ai numai o indispoziţie, fie durere de cap, fie ceva cu stomacul, era ceva cumplit deoarece trebuia să dovedeşti asta. Cum? Cum să dovedeşti o durere de cap, ca să poţi căpăta o aspirină? Dacă era o diaree, trebuia să arăţi în oala de noapte că ai aşa ceva, ca să poţi obţine de la medic aprobarea unui ceai, nu altceva.

Nu mult după aflarea sentinţei ni s-a ordonat mie şi Zoei Vlaicu, să ne luăm lucrurile şi am fost conduse - tot cu aceiaşi ochelari negri la ochi, care pe tot timpul anchetelor erau nelipsiţi - şi urcate într-o dubă, în care fiecare dintre noi stătea într-o mică despărţitură, încât, deşi nu aveai ochelari nu vedeai nimic, doar auzeai paşi după paşi, în liniştea care era ordonată. Când duba s-a umplut, am pornit spre unde, nu ştiu nimic, dar tot timpul cât a durat această călătorie, am auzit că se trăgea mereu cu puşca, aproape necontenit. Ce spaimă!

Jilava-i lăcașul demonic
Vieți măcinând rând pe rând
"Lasciate ogni speranza
voi che entrate" sperând.

Jilava

zilelor și nopților, erau și ele impresionate, dar [illegible] Zoe Vlaicu, cu care eram în același lot și care [illegible] că și ea de opt ani. Nu trece mult și soldatul [illegible] proces, deschide vizeta.

- *Tu, aia,* - și arată cu degetul spre mine - [illegible] și m-am dus la ușă.

- *Cărțile, de care s-a vorbit la judecată, le-ai scris tu?*

- *Nu, nu erau scrise de mine, erau cărți vechi* - răspund eu - și soldatul mirat a închis vizeta. Zoe avea mare plăcere să-mi pieptene părul bogat și ondulat și o lăsam căci simțeam o plăcută alinare, care mă fura pentru puțin timp din apăsarea și tristețea care mă copleșau. Să fii bolnavă aici, sau să ai numai o indispoziție, fie durere de cap, fie ceva cu stomacul, era ceva cumplit deoarece trebuia să dovedești asta. Cum? Cum să dovedești o durere de cap, ca să poți căpăta o aspirină? Dacă era o diaree, trebuia să arăți în oala de noapte că ai așa ceva, ca să poți obține de la medic aprobarea unui ceai, nu altceva.

Nu mult după aflarea sentinței ni s-a ordonat mie și Zoei Vlaicu, să ne luăm lucrurile și am fost conduse - tot cu aceiași ochelari negri la ochi, care pe tot timpul anchetelor erau nelipsiți - și urcate într-o dubă, în care fiecare dintre noi stătea într-o mică despărțitură, încât, deși nu aveai ochelari nu vedeai nimic, doar auzeai pași după pași, în liniștea care era ordonată. Când duba s-a umplut, am pornit spre unde, nu știu nimeni, dar tot timpul cât a durat această călătorie, am auzit că se trăgea mereu cu pușca, aproape necontenit. Ce spaimă!

Maşina s-a oprit. Am coborât, una câte una, - acum nu mai aveam ochelari - şi am văzut că eram toate din lotul în care fusesem judecată, majoritatea necunoscute. Ne-a băgat pe un mic şi îngust culoar, care nu avea nici geamuri şi nici uşă, dar care avea câteva carcere pentru izolare. Şi era un februarie turbat în anul 1958. În faţa unei carcere, un castron de metal şi o lingură. Ce să fie? Dora Başturescu îmi spune că trebuie să fie cineva acolo. M-am crucit şi am spus: *Nu, nu se poate trăi,* şi nu se putea. Totuşi, Dora mai curajoasă, îmi răspunde: *Se poate să vorbeşti aşa, tu, tu care faci parte dintr-o familie de cărturari ardeleni, care au luptat pentru realipirea Transilvaniei cu Ţara Mumă?* Am tăcut. În gând îmi spuneam că nu e altă scăpare decât sinuciderea. Suntem scoase de acolo şi duse într-o cameră caldă, unde un plutonier cu numele de Ştefan, un bărbat înalt, solid, ne ia numele, ne trece într-un catastiv, întrebându-ne pe fiecare pentru ce am fost condamnate. *Tu, tu, tu,* şi fiecare răspundeam. Apoi, împărţite pe grupuri, am fost duse de o femeie - sergent într-o celulă, de fapt fiecare grup în altă celulă, care erau sub nivelul pământului şi când am intrat, în faţa ochilor mei obosiţi de atâtea lacrimi, se derula un film înspăimântărtor. Fiinţe cu figuri livide, care urcau paturile suprapuse, trei la număr, ca maimuţele, era chiar ora stingerii, - iată că mi-am însuşit limbajul de puşcărie - iar unele dintre ele, foarte tinere, fără dinţi în gură. Noi, cele care am intrat, nu aveam nici pat, nici loc unde să ne punem capul trudit. Pe fiecare ne-a primit câte o locatară mai veche a acestei hrube. Pe mine m-a luat o soră de ocrotire catolică. N-am s-o uit niciodată, dar i-am uitat numele. A doua zi, sau mai bine zis prima zi în care inauguram închisoarea Jilava, a sunat deşteptarea. Eu, care nu închisesem ochii nici o clipă, m-am ridicat repede în

picioare, că nu mai era nevoie nici să ne îmbrăcăm, deoarece toată noaptea fusesem îmbrăcate. Cu o cănuţă de apă, atât era partea fiecăreia, ne-am spălat pe obraz şi pe mâini; nevoile ni le făceam într-o tinetă care, chipurile, avea un paravan de nuiele şi care zilnic era cărată şi vărsată afară de către două deţinute, pe rând. La oră fixă, şefa de cameră, era şi acolo o şefă, dădea raportul locotenentului, însoţit de gardiana care era de serviciu. Asta era o noutate pentru mine, deoarece în Securitatea din Bucureşti nu se făcea aşa ceva. Ce am mâncat în acea dimineaţă geroasă şi amară nu mai mi-aduc aminte. Ştiu atât că în general, mâncarea care ni se dădea era destul de anemică, adeseori o zeamă în care pluteau câteva fire de varză, nu mai vorbesc de burta de bovine cu arpacaş, care avea un gust imposibil şi un miros care te făcea să crezi că e alterată sau în cel mai fericit caz că nu era spălată. Nu am putut să m-ating de arpacaş niciodată.

După câteva zile, am început să ne apropiem noi, cele venite de curând, de cele care aveau o vechime de ani în hrubele de la Jilava. Între ele, o persoană distinsă m-a impresionat din primele zile.

***

S-a apropiat de mine ca o soră mai mare, m-a sfătuit să nu mănânc nimic care mi-ar face greaţă, mai bine rămân numai cu spălătura de orz şi cu felia de pâine cântărită pe care ne-o dădeau dimineaţa pentru întreaga zi. Şi am ascultat-o.

Patul ei era jos, în ultimul rând, pe dreapta cum intrai în cameră şi cum erau mai multe rânduri până la ea, şi supraetajate, o zăreai mai greu. Părăsea rar locul ei, dar nu-mi pot explica ce s-a întâmplat că ne-am apropiat cu multă căldură sufletească una de alta. Târziu mi-am dat seama se misterul sentimentelor ei, deoarece şi în libertate mi-a dovedit o prietenie temeinică. Toată ziua, cu o bunăvoinţă rară cârpea lucrurile unora care aveau nevoie; dar

cum le cârpea, cu ce grijă, cu ce îndemânare, cu ce artă, dar cu ce teamă când era ameninţată de Argus, care priveau prin vizeta trădătoare, fără să auzim, fără să simţim ceva. Pericolul era, deoarece acul ce-l avea fusese declarat ca pierdut când se predaseră cele date pentru un timp scurt, tot în acelaşi scop.

Era frumoasă, chiar după ani de închisoare şi chiar în hainele vărgate. Îmi spunea să-i dau paltonul meu, care avea mesada pe dinafară prinsă în nasturi:

- *Să ştii că ţi-o ia, dacă nu o cos sub căptuşală.*

Mă gândeam la munca şi la riscul ei, dar am cedat.

Cu ce grijă a cusut-o, parcă acolo a fost de la început, pusă de croitor. M-a povăţuit în multe, ce să mănânc, cum şi mai ales ce să vorbesc. Pentru mine, acolo, mi-a fost un tonic spiritual, care mi-a întreţinut şi fizicul oarecum. Mă părăseşte tocmai când aveam mai multă nevoie, când un număr de femei este scos din cameră, şi nu ştiam pentru ce, printre care şi ea. Ne-am revăzut la Miercurea-Ciuc. S-a speriat de slăbiciunea mea. În condiţiile de acolo, grele, mi-a fost aproape, cu ea depănam amintiri şi mai ales gânduri pe care nu puteam să le comunic altcuiva. Mi-a inspirat de la început mare încredere. Dar venind ziua eliberării ei, ne-am despărţit urându-i tot ce e mai bun în această lume.

Au mai trecut ani şi având sprijinul Divin am scăpat şi eu cu doi ani şi jumătate mai devreme din *Tunelul Groazei*. Ne-am întâlnit. Mare bucurie şi lacrimi de emoţie. Acum începe însă partea vrednică de luat in seamă a vieţii ei.

Stela, o fiinţă sensibilă şi foarte inteligentă, a avut o copilărie grea. Se căsătoreşte din dragoste cu avocatul Dumitru Ţicleanu şi duc o viaţă fericită. Din anumite motive el este radiat din barou: era legionar. O duceau mai greu, întrucât era un singur salariu, al ei, lucra la Ministerul de Finanţe. El caută să-şi găsească un loc de muncă şi pleacă în Bărăgan. În timpul acesta, în apartamentul ce-l ocupau pe Calea Dorobanţilor, este adus un nou locatar, pe considerentul că spaţiul este prea mare pentru ei. Stela şi-a dat seama

că vecinul este introdus acolo ca spion. Își strânge toate lucrurile și se refugiază în micuța casă a tatălui ei din Băneasa, dar care avea o grădină mare. Soțul întorcându-se o găsește acolo. Nu mai avea unde lucra, se apucă și scrie o carte despre întâmplările din țară, natural, cu personaje cu nume fictive, luate din Biblie. Vine Securitatea și îi arestează pe amândoi, ca și pe sora ei mai mică, care din alte motive se retrăsese tot acolo. Sunt condamnați toți: 10 ani Dumitru Țicleanu, 6 ani Stela și 5 ani sora ei, Didi Stă-nescu. Sora mai mică scapă, datorită faptului că a venit o am-nistie, care atingea numai pe cei cu pedepse până la 5 ani.

Stela și-a executat pedeapsa întreagă la fel ca și soțul ei. Ea avea drept la pensie și a primit-o. El, nu, doar la un ajutor social, de trei sute de lei lunar. Foarte greu o duceau, dar erau amândoi. Ne-am înprietenit în acest timp și ea spera că va veni ceva bun și pentru noi toți. Îi spuneam că nu văd vreo schimbare și atunci ea îmi riposta brusc:

- *Nu-mi lua speranța.*

N-am mai contrazis-o. Dar amândoi s-au stins din viață prematur și n-au mai apucat să vadă ce a putut realiza sacrificiul atâtor tineri și al altora în decembrie 1989. S-au dus mulți din cei ce-au trecut prin închisorile comuniste și când te gândești că cei ce i-au chinuit în mod barbar susțin că le-au dat să mănânce unt pe pâine și lapte, când noi femeile n-aveam parte de ceva care să ne ajute la supraviețuire, vorbesc de secția închisă, dar bărbații?

Viața în celulă se desfășura în liniște, fiecare dintre noi ducându-și povara ei, alteori cu oarecare gâlceavă inutilă, cu certuri, care nu-și aveau nici un rost, încât se-ntâmpla câteodată ca gardiana de serviciu să deschidă ușa și să țipe: *Pentru ce vă certați aici? Aici nu sunt bărbați pentru care să vă certați între voi.* Și, când te gândești, avea dreptate, nu în ceea ce privește bărbații, dar acolo unde te găseai, zăvorâtă cu gratii și obloane, unde fiecare, în intimul nostru eram atât de nenorocite, nu-și mai aveau locul certuri și insulte între noi. Dar, așa era. Erau zile când

mi se părea că aud sunetul unui clopot. Mă gândeam: astăzi este duminică. Acolo, după un timp, pierdeai noţiunea datelor şi atunci, pe băncile care erau de-a lungul mesei şi pe care aveam voie să stăm, ascultam poveştile câte unei colege de suferinţă, dintre care Frau Priorin, şefa unui ordin catolic, cultă, frumoasă, avea un deosebit har. Erau şi altele, printre care mă număram şi eu, evadând în acest fel pe alte tărâmuri cu poveştile noastre, înţelegând prin asta romane, piese de teatru, filme, poezii etc.

***

Vezi, că acest *Tunel al Groazei*, cum i-am spus eu, avea, în afara claustrării, în afara fricii, în afara manifestărilor ciudate, uneori, ale multora dintre noi şi clipe în care uitai că eşti acolo, uitai de tot şi de toate şi puteai chiar să râzi. Dar să râzi fără să te poţi opri, iar în clipa când sergenta se arăta în uşă, fără să-ţi dai seama, sau apărea în cadrul ferestrei deschise, dar cu zăbrele, cu greu îţi sugrumai râsul, pentru o secundă, două, ca să începi din nou când pericolul a trecut. Vai, râsul acela atât de tonic, avea totuşi în el ceva anormal. Să râzi, să râzi, să nu te mai poţi opri.

Venise în celula noastră nr.2 un grup de ţărănci din Câmpulung-Muscel, condamnate la câte 10-15 ani închisoare, pentru favorizare de fugari în munţi. Chipurile, aceşti fugari luptau înpotriva securităţii statului. De fapt, aceste femei, trei la număr, dintre care două erau parcă scoase din picturile lui Grigorescu, cu toate că una era mai în vârstă, mama Leana şi cealaltă care era în plină putere, căreia i-am uitat numele, iar a treia mama Ana, foarte interesantă pentru studiu. Ea, cu fizicul şi mintea ei, era întruchiparea şi făuritoarea de scene comice. Toate trei erau cu totul deosebite de celelalte ţărănci, din alte colţuri ale ţării, care se opuseseră într-un fel sau altul colectivizării.

***

Mama Leana era o fiinţă ruptă din picturile lui Grigorescu, o ţărancă micuţă, cu trăsături fine, cu deosebirea că nu era tânără, care parcă îmbătrânise pe una din pânzele lui. Tot ce simţea ea era curat, vorbea cu mult foc împotriva comunismului, dar mai ales era sigură c-o să scăpăm curând şi o să pună în faţa porţii viţelul cel gras în frigare şi că toată lumea care va trece, să vină să se ospăteze. Noi, care eram împreună cu ea eram invitatele ei de suflet. Mama Leana şi avea de ce să fie aşa, era mama fugarului din cauza căruia atâta lume fusese întemniţată. Fusese Securitatea de multe ori la ea acasă şi-o întrebase despre băiatul ei. Ea, demnă şi cu tărie le spunea că nu ştie nimic. Ce le spunea era una, ce ştia ea era alta. Că cine oare urca pe coclauri şi mai departe prin ascunzişuri de munte să-i ducă de mâncare fiului ei? Mama Leana! Cine oare a tremurat timp îndelungat, nopţi şi zile, până a aflat de soarta copilului ei şi în continuare, până la ultima suflare a vieţii, căci Mama Leana s-a stins în închisoarea Jilava doborâtă de o boală groaznică. Şefa de cameră, de care am mai vorbit, soră de spital, îi da mamei Leana un medicament pentru inimă. Cineva îmi spune, dar şi eu văd că toarnă cu sticluţa într-un pahar.

- *Cum, aşa se pune digitala?*, - o întreb - *eu ştiu că l-am îngrijit pe soţul meu şi-i puneam digitala cu pipeta.*

- *Ori moare, ori se face bine* - a răspuns ea.

Mama Leana, îndreptându-se cu paşi şovăielnici spre tinetă i-a spus:

- *Să ştii domnişoară că dacă mă omori are cine să mă răzbune!*

Mama Leana, deşi bolnavă, noi nu ştiam ce boală are, nici cât era de gravă, nici c-o să moară în curând, eu eram plecată din Jilava când s-a prăpădit, dar repet, deşi bolnavă, era curajoasă chiar în faţa unui sfârşit.

Mama Leana era acolo un simbol, ea reprezenta, prin gândirea ei, gândirea unui neam, ea nu vorbea niciodată de ce lăsase acasă, de vaci, de oi, de avutul ei, ea îşi purta avutul cu ea şi avutul ei era credinţa, tăria de caracter, nimic n-a putut-o clinti din convingerile ei, dragostea de neamul şi pământul strămoşesc şi dragostea de mamă, duse până la sacrificiul suprem. Cu asemenea femei, neamul românesc nu va pieri!

Şi ne povestea cu o voce mai înceată, dar mai apăsată, că fiind în Securitate a fost întrebată despre băiatul ei, dacă ştie ceva de el, unde e, c-o să-i dea drumul acasă mai curând, dacă le spune. Ea a ţinut-o pe ce ştia ea că trebuie s-o ţie, că nu ştie nimic. Când însă i-au arătat fotografia lui şi i-au spus că e arestat, mama Leana s-a cutremurat şi a tăcut înainte.

- *De ce n-ai spus nimic, bandito ce eşti?*

- *Păi, căţeaua că-i căţea, lupoaica că-i lupoaică şi-şi apără puii şi eu, femeie şi mamă să nu mi-l apăr?*

Nu ştiu ce-au simţit anchetatorii când au auzit răspunsul ei, dar eu, când l-am auzit m-am cutremurat adânc, m-au năpădit lacrimile şi i-am zis cu toată dragostea:

- *Mamă Leană, nu numai c-ai fost o femeie frumoasă şi eşti, dar eşti o mamă ce poţi fi trecută în legendă.*

De altfel, toate ţărăncile cu care am stat la Jilava şi la coloniile de muncă de la Arad şi Gai, unele din Câmpulung-Muscel, altele din Câmpulungul Bucovinei, erau fiinţe minunate, hotărâte să primească chiar moartea cu resemnare. Noi, intelectualele şi alte zise intelectuale, nu eram la înălţimea lor. Şi acuma, când scriu, retrăiesc aceleaşi momente şi mă-neacă plânsul şi plâng.

***

Mama Ana, pe numele ei Ana sau Anica Badea, din Câmpulungul Muscelului, ajunsese în închisoare pentru un blid de prune. Blidul de prune ca blidul de prune, sau poate şi mai multe

blide, dar cui l-a dat acest blid, asta era partea care hotărâse destinul ei. Dar nu intrase singură ci şi cu bărbatul ei, se pare cu o infirmitate la un braţ, după cum spunea ea, acasă la o gospodărie avută, cât de cât pe vremea aceea, rămăsese singură fata ei. Lotul mamei Ana era destul de numeros, de altfel ca toate loturile de condamnaţi, te lua de unde, de neunde, te băga cu alţii, hai la Securitate, proces pentru acţiuni împotriva securităţii statului, art. 209 C.P.

Toate femeile din lotul acesta aveau ceva aparte, am stat prin diverse închisori cu ţărănci, din alte părţi ale ţării, toate pentru că, într-un fel sau altul, s-au opus colectivizării. Cele de la Câmpulung Muscel erau resemnate până la a suporta chiar moartea acolo, aveau o ţinută demnă, gândeau drept şi cinstit, îşi iubeau ţara, averea părăsită, casa, pământul, vitele, dar parcă mai mult îl iubeau pe Dumnezeu, iar în ceea ce priveşte fizicul lor, parcă coborâseră din tablourile lui Grigorescu, afară de biata mama Ana. Ea nu le semăna lor deloc, din nici un punct de vedere, dar era o femeie deşteaptă, o îmbinare de revoltă şi resemnare, de ură şi bunătate, de răutate şi înţelegere, o rază de soare caldă uneori tăvălită prin noroi şi s-ar putea spune multe, dar dintre toate, biata mama Ana, zic biata pentru că era singura care în clipele acelea grele şi clipele erau lungi, avea darul, fără să-l ştie, să ne descreţească frunţile cu o vorbă, cu un răspuns dat autorităţilor, cu o privire aruncată pieziş, cu o schimonoseală a feţii. Când a intrat în celula de la Jilava, cu celelalte din lot, s-a uitat în stânga, s-a uitat în dreapta şi a început să-şi facă nişte cruci mari, cât putea de mari, zicând:

- *Doamne, Doamne, aicea o să trăim noi, aicea cu toatele, aşa de-a valma, mai rău ca vitele, aşa o să ne facem nevoile,* - uitându-se spre tineta din colţ - *Doamne, Doamne!*

Şi nu se mai oprea. Noi, care trăiam de mult această viaţă şi în aceste condiţii, eram de câteva luni acolo, am luat-o cu binişorul. Am întrebat-o de nume, de unde vine, de ce a fost arestată

şi aşa am aflat de blidul de prune, dat fiului uneia dintre ele, care nu era alta decât mama Leana, fugar în munţi.

- *Păi ce știam eu ce-i aia fugar, nici azi nu știu, dacă a venit la poarta mea ce era să fac, i-am dat un blid de prune și pentru asta am primit 10 ani de închisoare.*

Căutam s-o mângâiem, spunându-i că o să scape mai curând, că vine ceva, că nu ne lasă Dumnezeu. Spunea că a venit de la Piteşti, le-a adus cu o dubă, că pe drum au coborât toate să-şi facă nevoile şi că apoi, ea uitându-se la cei ce le însoţeau, le-a spus:

- *Ei, domnilor, ar fi bine să le spuneți domnilor ăi mari de la București că ar trebui să ne fotografiați și să trimită fotografiile noastre prin hăle străinătăți, să vadă și ei cu ce politici vă luptați dumneavoastră!*

O ţărancă, dar o ţărancă deşteaptă, care a putut să le spună unor devotaţi comunismului ceea ce a spus, care, cred eu, au fost aşa de impresionaţi încât au rămas fără răspuns în faţa ei. Obişnuiam, în fiecare seară, până la ora culcării, şi asta desigur cu multă grijă, şi mai mult în şoaptă, să ne facem rugăciunea, de obicei o spuneam eu şi mai spuneam şi o rugăciune făcută de mine, după ce terminam rugăciunea cea sfântă, *Tatăl Nostru*. Când eram mai duse din această lume a durerii, mama Ana sărea arsă şi blestema cu foc pe mama Leana, pe care am amintit-o, mama fugarului, dar cu câtă furie, cu câtă ură.

- *Mamă Ană, dacă mai faci lucrul ăsta, nu te mai primim la rugăciune.*

- *Nu mai fac* - venea răspunsul ei instantaneu. Dar nu treceau nici două secunde şi iar se dezlănţuia şi n-aveai ce-i face, promitea şi iar începea. Veneau din când în când controale de la Bucureşti:

- *Tu de ce ai fost condamnată, tu aia de colo, tu aia de dincolo, tu de ce?*

Răspunde mama Ana:

- *Păi, domnilor, la proces, că dumneavoastră sunteți domni*

mari, mi-a dat 5 ani, iar la recurs 10 pentru un blid de prune.

- *Păi dacă n-ai fost mulţumită* - răspundeau domnii cei mari în batjocură.

- *Păi cum o să trăim aici, domnilor, ne prăpădim toate, n-avem aer, n-avem mâncare, ne facem aici nevoile, mai rău ca animalele, păi cum să nu ne prăpădim?*

- *Dar ce, acasă mâncai mai bine?*

- *Păi sigur că mâncam mai bine, un ouşor, un scrobşor, un puişor, un vinişor...*

- *Ei lasă, c-o să-ţi comandăm altă mâncare ca să fii mulţumită,* şi domnii cei mari plecau râzând.

Închipuiţi-vă dragi şi necunoscuţi cititori, o scenă petrecută în celula noastră de la Jilava. Nu e o glumă. Am zburat toate câte eram, şi slavă Domnului eram destule, pe aripa unui vis îmbietor care ne dădea libertate şi fericire. Eram invitate la o nuntă în Câmpulung Muscel, unde apare şi mama Ana, îmbrăcată într-o toaletă de seară şi în picioare cu pantofi cu tocuri înalte. Ei bine, imaginea asta a ei ne-a făcut pe toate să uităm unde suntem, să râdem cu hohote, că mama Ana şi aşa mergea greu, dar cu tocurile acelea şi apoi rochia de culoare deschisă contrasta puternic cu pielea ei măslinie. O sergentă se opreşte în faţa ferestrei care era deschisă, aflându-ne în plină vară, şi noi toate am îngheţat, ţinându-ne hohotele, fiecare cum a putut: într-un obraz bucălat, între nişte buze strânse, într-o gură deschisă pentru respiraţie, unele cu capul aplecat ca şi cum s-ar fi gândit la ceva, şi am scăpat. Un torent oprit de ceva neaşteptat, dar în secunda următoare ne-a prins din nou râsul, noi izbucnind din nou în hohotele ce se opiseră o clipă de teamă.

Într-o seară, tocmai venise cineva mai proaspăt în celulă şi ne povestise un film, în care o mamă şi-a dat un ochi care să fie grefat fiului ei.

- *Ei,* - îi spun ei mamei Ana - *vino lângă mine, uită-te în ochii mei şi să spui adevărul şi numai adevărul. Eu sunt Jude-*

cătorul care am dreptul să te liberez și te vei putea întoarce la casa ta, la pământul tău, la vitele tale, dacă vei ceda un ochi cuiva care are nevoie. Gândește-te bine, nu trebuie să te grăbești.

Mama Ana se sucește, se răsucește și răspunde curajoasă:

- *Da!*

Dar nu trece nici o secundă, se apropie de urechea mea și spune încet, șoptit:

- *Îl dau pe ăla cu care văz mai prost.*

Asta era mama Ana și nu o puteai schimba în nici un fel, nici dacă o luai cu binele, nici cu răul.

***

Mărul pădureț nu este o poveste cu zâne, nici cu pitici ci este o minune petrecută la Jilava. Am ieșit la plimbare în cerc, ca de obicei, într-o zi caldă și însorită. Mergeam tăcute, fiecare cu gândurile noastre, n-aveai voie să vorbești, n-aveai voie să te apleci, n-aveai voie să ridici nimic de pe jos, nici măcar o pietricică. Biata doamna Silion a plătit cu câteva zile de carceră îndrăzneala de a lua o piatră cu care, ducându-se la dușul săptămânal, să-și radă călcâiele. Ne-am întors în cameră, fiecare cu ce am cules din subpământescul în care ne găseam, dar cu cerul și cu razele lui binefăcătoare deasupra. Stam liniștite, o vorbă spusă tare, un gest, puteau fi motive de încarcerare. Ne păzeam cât puteam. Între noi se găseau și multe iehoviste, membre ale sectei *Martorii lui Iehova*, unele mai tinere, altele mai vâstnice, dar toate suportau stoic condamnarea pentru credința lor și mai căutau într-un fel sau altul să facă prozelitism. Între ele, o fată tânără, drăguță, avea o așa comportare că nimeni nu-i putea reproșa ceva. Fără să vreau îmi arunc ochii către ea și văd că meșterește ceva, așa cu teamă, ca să n-o vadă nimeni. Și nimeni n-a văzut-o, dar mai cu seamă n-o văzuseră *ochii de Argus*. După un timp se apropie de noi, de fiecare în parte și ne dă câte o bucățică dintr-un

măr pădureţ, bucăţele pe care ea le-a rupt cu unghia şi atât de mici ca să poată să ajungă tuturor celor ce ne aflam în cameră, şi eram destul de multe. Când şi cum a putut această fiinţă să se aplece, să ridice mărul, să-l ascundă, fără să o vadă cineva, cât timp i-a trebuit, cu ce iuţeală, cu ce dexteritate, ca să nu ajungă la izolare. A avut curaj şi un gând bun revărsat asupra tuturor, şi a făcut-o. Dar cine i-a dat acest curaj şi cine a îndemnat-o să împartă tuturor. Ştiţi? Puteţi să vă daţi seama ce-a însemnat pentru mine acea cuminecătură din mărul pădureţ? O minune! Parcă retrăiam una din minunile făcute de Domnul nostru Iisus Hristos, cu săturarea celor cinci mii cu cele cinci pâini şi doi peşti, rămânând şi douăsprezece coşuri de firimituri (**Marcu,** cap.6, v.38). Pentru mine era clar, minunea se făptuise chiar de la scuturarea mărului pădureţ, care era pe coastă, deasupra noastră, dar mult mai departe şi care a lăsat să cadă şi în curtea închisorii un măr. Dar era deajuns. Am simţit atunci, în lăcomia mea de fructe, că minuscula bucăţică ţinută în gură şi în saliva ce o secretam mi-a potolit foamea, nu numai nevoia ce o simţeam de fructe. Prin tânăra deţinută se făcuse atunci cu noi, fără să ştim, spre uimirea noastră, un miracol, şi miracole au fost multe.

Câte ar fi de spus, despre toate fiinţele cu care mă găseam în camera nr. 2 de la închisoarea Jilava. N-ar încăpea poate în mii de pagini aspectul diferit în care se manifesta fiecare dintre ele, psihologia fiecăreia, felul în care suporta claustrarea, frigul, foamea şi mai ales trăirea fiecărei clipe în aceste aglomeraţii atât de felurite. De fapt, închisoarea Jilava era un punct de trecere, era o gară cu tot complexul de care am vorbit, în care unii poposeau pentru totdeauna, alţii mai mult, alţii mai puţin ca, mai apoi, să le sosească trenul, nu, mai bine zis duba, care să-i ducă în alte temniţe aşezate la cine ştie ce răscruci de drumuri şi la ce depărtări. Plecarea din Jilava ca şi din alte închisori, pentru că numai eu am fost în şapte din ele, socotind şi Ministerul de Interne şi Securitatea de la Uranus, avea ceva trist de fiecare dată. Nu, nu că te

gândeai că va fi mai rău sau mai bine, dar despărţirea de fiinţele cu care ai împărţit vitregia sorţii un timp, care varia ca durată de la un loc la altul. Cum să nu regreţi despărţirea de aceste tovarăşe de suferinţă cu care reuşiseşi să te-mpaci.

Se aude la un moment dat că ar fi fost o revoltă a deţinuţilor la închisoarea Gherla, dar asta când am aflat? După ce şase luni am fost hrănite numai cu zeamă chioară, numai după ce şase luni nu am avut nici un control medical, numai după ce şase luni nu am primit nici un medicament, numai după ce şase luni unele dintre noi ajunseseră adevărate epave, între care cele mai vizibil slăbite erau Zoe Vlaicu şi cu mine. Durerile şi necazurile vin oriunde şi atunci cum să nu vină şi în hrubele reci şi întunecate de la Jilava, unde erau atâtea fiinţe ferecate, şi poate unele dintre ele aşteptau, în durere, sfârşitul suferinţei.

De multe ori, în nopţi friguroase, când vântul bătea şi şuiera prin crăpăturile zidurilor, doar fusese acolo un fort de apărare, sub nivelul pământului, când somnul nu mai venea, mă întrebam cum de nu s-au surpat zidurile ăstea auzind atâtea gemete, atâtea plânsete, văzând atâtea chinuri şi atâtea torturi, cum de nu s-au prăbuşit sub povara suferinţelor să-i poată libera pe toţi nevinovaţii, sau poate c-au îngropat în ele toate nelegiuirile ca să fie martore judecăţii de mai târziu. Cine ştie? Poate vor vorbi odată şi zidurile, doar că atâţia au sfârşit fără lumânare, departe de cei dragi şi cu rugăciuni făcute pe furiş de cei ce erau în aceeaşi celulă. Jilava era locul de groază, de beznă cu farul veşnic aprins, unde cei intraţi trebuiau să-şi lase orice speranţă de salvare.

Totuşi s-a trăit cu ajutorul Bunului Dumnezeu şi aici, o gară de trecere. Mai plecau mulţi spre alte direcţii, mai ales bărbaţii, care urmau cel mai spinos drum, oprindu-se unii la Gherla, la Sighet, alţii la Aiud, alţii la Canal şi în alte locuri, destul de multe ca să poată înghiţi floarea românească, indiferent de vârstă.

Am auzit, fiind acolo, că mama Monicăi Lovinescu, refuzând să scrie o scrisoare fiicei sale prin care să o cheme în ţară, n-a

primit nici un medicament, deşi suferea de o boală gravă, care i-a grăbit sfârşitul. Altă doamnă, se pare din regiunea Tg. Jiului, a căpătat o boală necuţătoare şi de asemenea nu a primit nici un medicament. Sora medicală, care era cu noi în cameră, ne-a povestit că ar fi avut grijă de ea până când şi-a dat sufletul, dar că suferinţele ei erau aşa de mari, că nici ea, care prin meseria ei era obişnuită cu bolnavii şi cu suferinţa, nu mai putea suporta văzând-o chinuindu-se, deoarece avea la sân o rană atât de adâncă încât i se vedea inima bătând. Dacă mă gândesc la *Puntea suspinelor*, nu ştiu dacă a înghiţit mai multe suflete ca Jilava.

***

Oare putea-voi să descriu şi să redau în puţine cuvinte ce-a însemnat această fiinţă pentru noi?

Frau Priorin, şefa unui ordin catolic în ţara noastră, o *doamnă* în adevăratul sens al cuvântului, era asemeni unei Walkirii: înaltă, frumoasă şi foarte cultă. Când se putea, când paza era mai puţin severă, stam toate cuminţi şi glasul ei, cald dar şi ferm, începea să povestească. Poveştile ei erau întâmplări reale, petrecute în regiunea unde a fost arestată, se pare Banatul Sârbesc, dar lucruri atât de abominabile, de înfricoşetoare, încât puteau constitui subiectul celor mai îngrozitoare romane datorate unei inspiraţii morbide. Noi, în starea în care ne găseam, trăiam atât de dureros şi de temător aceste întâmplări, încât pierdeam şi liniştea, puţina linişte ce-o mai simţeam uneori, ca şi somnul. Dar o ascultam cu interes.

Nu ştiu ce s-a întâmplat, dar la un moment dat Frau Priorin dispare din cameră, dispare dintre noi. Nu ştim de ce, nu ştim unde e dusă, nu ştim nimic, totul se petrece ca-n marile mistere. La un moment dat am auzit că ar fi fost dusă la spital, nu ştiam de ce. Numai faptul de a fi scoasă din cameră şi dusă la spital ne îngrozea. A trecut un timp greu, că de fapt greu a fost tot timpul

petrecut în detenţie, numai când se întâmpla ca uneori să avem o mâncare relativ bună speram că se petrecea ceva în afară, că vin americanii să ne salveze. O, sfântă naivitae! După o vreme se întoarce Frau Priorin, vreme în care i-am dus dorul şi ne-am amăgit crezând că a plecat la ea, în Germania. Mai slăbită , mai palidă, ea deja avea un colorit foarte alb, dar tot curajoasă să înfrunte răul. N-am îndrăznit nici una să întrebăm ce-a fost. Dar, într-o zi la geamul deschis vedem două sergente dintre care una strigă:

- *Tu, aia cu ţâţa tăiată, dezbracă-te şi ne arată.*

Frau Priorin s-a executat. N-am îndrăznit să mă uit. De altfel, nici la duşurile pe care le făceam săptămânal, parcurgând o distanţă destul de mare până la instalaţia aceea, cu o grabă şi ameninţare permanente, niciodată nu m-am uitat la Frau Priorin. Porunca sergentei a rămas pentru mine până azi o dovadă de mare cruzime, o poruncă apocaliptică. Am hotărât împreună cu Maura Protopopescu, profesoară de matematică, care a făcut parte din acelaşi lot cu mine, să nu începem niciodată masa, mâncam amândouă dintr-un castron, până nu dăm câteva linguri acestei fiinţe greu încercate.

De aceea mă gândesc că nu vom fi niciodată vrednici, Doamne, să-ţi mulţumim cei ce ne-am întors în căminele noastre, golite pentru unii de suflete dragi şi au fost destule, golite şi material, până a nu găsi poate nici un pahar din care să bei apă, dar... eram liberi, liberi, liberi.

***

Vine un ordin. Trebuie să suportăm toate persoanele din cameră, poate era valabil pentru toată Jilava, o injecţie, nu ştiu **cu ce,** nu ştiu **pentru ce.** N-aveam dreptul să ne sustragem. Panică. Era **îndrituit** să ne temem, deoarece injecţia trebuia făcută cu un singur ac şi acela **nedezinfectat.** Cea însărcinată cu această ope-

raţie era sora de spital, condamnată de drept comun pentru anumite nereguli în gestionarea medicamentelor la Spitalul Văcăreşti. Ce căuta între politice nu ştia nimeni.

- *Cum,* întreb eu, *ne faci injecţie la toate cu un singur ac şi acela nedezinfectat, nu se poate.*

- *Ăsta-i ordinul,* a răspuns ea.

Ne învârteam toate, întrebându-ne cum să scăpăm, ceea ce era imposibil. Până la urmă ne-am aşezat ca oile la strungă şi mie mi-a venit rândul după sora Iuliana, şefa unui ordin catolic, româncă din Transilvania, care suferea adesea de crize hepatice. Între noi erau multe cu diverse boli şi unele tebeciste. Cu una am mâncat chiar dintr-un castron un timp. Fiecare dintre noi s-a temut, dar fiecare a suportat injecţia. Aşa s-a făcut după cum era dat ordinul, dar Providenţa a fost cu noi. Cum ar fi rezistat, unele amar de ani, fără medicamente şi fără cea mai elementară îngrijire, deşi unele primeau câte ceva, era totuşi insuficient pentru o sănătate deja şubrezită.

***

Scriu în continuare, cu ajutorul Bunului Dumnezeu, despre călătoria prin *Tunelul Groazei.* Nu trebuie să te sperii, tunelul ca orice tunel e scurt sau mai lung şi după cum se intră din lumină în întuneric, tot aşa se iese din întuneric din nou la lumină.

De fapt, această călătorie a însemnat mai multe plecări spre destinaţii necunoscute, în condiţii atât de grele ca să te poţi adapta. Dar vezi, că tu erai un fericit călător, care nu aveai nevoie de bilet, nu aveai nevoie de bagaje, care era redus aproape la nimic şi ţi se dădea o mâncare pentru timpul care nu se ştia cât va dura din cauza opririlor intermitente. În asemenea plecări cu dubiţe speciale, în diverse trenuri, trebuie să spunem că nu ţi se dădea prilejul să vezi absolut nimic, dar de auzit auzeai foarte bine ce se petrecea pe peroanele diverselor gări în care poposeam. Călătorii

folositoare, triste , dureroase le făceai numai în interiorul închisorilor, care-şi deschideau larg, cu bunăvoinţă, porţile ferecate, să poată înghiţi cât mai multe victime. Acum, când după zeci de ani mă gândesc la *Tunelul Groazei*, mă întreb: *Bine, tunelul iese la lumină, dar câţi din cei care ies la lumină mai sunt sănătoşi, câţi oare se întorc cu diverse tare, câţi şi-au mai găsit familia îndurerată, câţi şi-au mai găsit casa din care au fost smulşi, câţi şi-au mai refăcut viaţa pe deplin, încât să poată să lungească firul rupt, fără nod?*

***

În închisoarea Jilava, pe timpul unui an, am întâlnit multe persoane de care n-aş avea curajul să spun că le-am cunoscut, deşi trăiam în acea intimitate tiranică. Nu lipsea nici acolo infatuarea, mândria celor protejate de destin. Între ele aş pomeni pe doamna general **Ţenescu,** o femeie frumoasă, inteligentă, dar care îşi arăta cu multă uşurinţă aprecierile pentru cele din jur. Erau desigur şi acolo, ca peste tot şi totdeauna, fiinţe mai dotate fizic, altele mai puţin, dar noi nu eram acolo la un concurs de frumuseţe şi nici măcar la o petrecere, unde au loc atâtea bârfe. Eram ferecate într-o cavernă, în care fiecare ducea poveri ce-o incovoiau, trăiam sub tirania fricii, şi nu ştiam nici una dacă vom mai scăpa din acest infern. *Infernul* lui Dante? Acum să fi trăit, acum să fi venit în **infernul** secolului al XX-lea. Mai era ceva deosebit la această colegă de suferinţă a noastră. Nu intra niciodată în cameră, aşa cum se intră normal, cu faţa, ea intra cu spatele ca să rămână cu faţa spre sergenta, care ne supraveghease în scurta plimbare în cerc şi apoi ne aducea din nou în amară claustrare. Ceea ce merită însă atenţie este cauza care a adus-o pe doamna Ţenescu la închisoare. Totul povestit de ea şi am avut impresia, cu toată sinceritatea. După moartea soţului ei, a făcut o legătură de prietenie cu un pictor. Locuiau împreună, împărţeau bucuriile şi necazurile

vieţii, trăind într-o armonie desăvârşită. Primesc o invitaţie la *Expoziţia Modei*. S-au dus, au aplaudat, au plecat. S-a dat însă la plecare fiecărui invitat o carte poştală în care să-şi spună părerea asupra celor văzute şi eventual să contribuie cu anumite sugestii, adresa fiind deja scrisă.

A trecut multă vreme. Cartea poştală stătea undeva rătăcită într-un sertar al biroului - mai bine se pierdea. Când a găsit-o întâmplător, doamna Ţenescu a ţinut s-o scrie şi s-o trimită fără iscălitură. Conţinutul era cam acesta: *Decât să faceţi atâta risipă de mătăsuri, de taftale, de catifele, mai bine aţi trimite la aprozar zarzavaturi şi fructe mai proaspete, că aţi transformat magazinele într-o ladă de gunoi.* Atât. Iarăşi a trecut îndelungă vreme, în care timp Mefisto lucra şi lucra bine şi sigur. Au trecut aproape doi ani.

Noapte. Bătăi puternice în uşa apartamentului şi soneria suna fără oprire. *Deschideţi, deschideţi!* Au deschis, dar nici unul dintre ei nu putea înţelege de ce aceste strigăte nocturne, de ce această vizită inopinată. S-au trezit în faţă cu mai mulţi zeloşi ai datoriei faţă de vânzătorii de neam.

- *Sunteţi doamna general Ţenescu?*

- *Da, eu sunt.*

- *Dumneavoastră vă ocupaţi de corespondenţă?*

...Tăcere.

Ea nu-şi amintea deocamdată de nimic. Ce corespondenţă? De unde? De la cine? Cu cine? Vizitatorii o lămuresc rapid arătându-i cartea poştală cu pricina, scrisă cu doi ani în urmă.

- *Da, recunosc, e a mea* - şi nu poate în nici un fel să se apere şi nici să scape de arestarea care a urmat.

Nu ne-a povestit nimic de proces. A fost singură, a fost cu alţii într-un lot, nimic, dar a fost condamnată la cinci ani închisoare la art. 209 C.P. Suporta greu viaţa în celulă, mai ales că făcea dese crize de inimă şi tu priveai îndurerată fără s-o poţi ajuta cu ceva, fără un medicament, doar cu un cuvânt bun care să-i redea

încrederea în sănătatea ei, într-o eliberare grabnică, într-un viitor senin şi paşnic pentru ţara noastră, în care să nu mai fie vânzători şi trădători pentru arginţi şi neamul nostru născut creştin pe acest minunat plai mioritic, binecuvântat de Dumnezeu, să asculte cuvântul lui Iisus, El fiind izvorul vieţii.

***

Nicăieri ca acolo, la secţia închisă nu puteai sta mai bine de vorbă cu tine însuţi. Câte regrete, câte dojene, câtă încărcătură, veneau acum mai vii ca niciodată. De aici urmau pentru unele o izolare în tăcere, pentru altele lacrimi, pentru altele răbufniri, pentru altele pierderea controlului de sine. O deviere, aş numi-o eu, era cazul **Maurei Protopopescu,** pe care adesea, privind-o, o vedeam că vorbeşte cu cineva şi ridicând mâna dreaptă în sus, cu degetul arătător, admonestând spunea: *Ţi-am spus să vii numai când te chem eu: stai acolo.* Şi acolo era tavanul. Ea fusese condamnată pentru spiritism. Aşa se explică poate acele chemări, poate şi dialogurile. Am fost în acelaşi lot, deşi nu ne cunoşteam, am fost la închisoarea Jilava împreună, am mâncat din acelaşi castron, am comunicat adesea aceleaşi gânduri şi speranţe. Era un om deosebit. N-am văzut niciodată la ea un grăunte de egoism, de răutate, de revoltă. Dimpotrivă, deşi suferea deseori de accidente cu pierderea cunoştinţei, căutam amândouă să scoatem câteva linguri din amarnica zeamă chioară pentru cele care ni se părea că sunt mai slăbite decât noi. Aşa cum era, cu leşinurile ei, căra tineta, căra hârdăul cu apă, făcea curăţenie în cameră, când îi venea rândul, fără să se vaite, fără să riposteze, fără să aibă cel mai neînsemnat schimb de cuvinte cu cineva. Maura Protopopescu era o fiinţă fină şi nobilă. Am fost separate la un moment dat, ea fiind dusă la legionare. N-am mai văzut-o de-atunci. Destinul crud care a urmărit-o la ieşirea din închisoare i-a grăbit sfârşitul şi se pare că durerea i-a fost provocată tocmai de fiinţa cea mai apropiată şi dragă ei. Aşa s-a auzit. Şi tot ce vine din

auzite rămâne sub semnul întrebării şi nu s-ar putea confirma decât de cei care au contribuit la tragismul vieţii ei şi s-ar putea chiar, fără să ştie nimeni, să-şi facă mustrări de conştiinţă. Dar pentru ea nu mai foloseşte la nimic.

***

Deşi a fost judecată şi condamnată în acelaşi lot cu mine, eu am cunoscut-o de-abia în închisoare. Era o fiinţă drăguţă, fină, foarte delicată şi înţelegătoare. De câte ori nu sărea să ajute pe oricare dintre noi, când ne venea rândul la curăţenia celulei şi asta o făcea totdeauna cu surâsul pe buze. Fără să închidă pleoapele, n-aveam voie nici asta timp de 17 ore pe zi, Măriuca era învinuită că doarme şi trebuia să fie izolată la *neagra,* zile în şir, în picioare până la ora stingerii şi fără mâncare două zile. Câte eram în celulă o aşteptam cu dragoste şi cu o bucăţică de pâine. Am fost prea puţin împreună, deoarece ea şi-a făcut pedeapsa cu legionarele, cu care noi celelalte nu ne-am întâlnit pe parcursul acestor ani.

A trecut timp. Eram în Piaţa Amzei când m-aud strigată de cineva: *Adelina,* un glas dulce. Întorc capul, mare bucurie neaşteptată, era **Măriuca Crinescu.** Vorbim în grabă, o invit la mine.

- *Nu, nu e bine.*

Şi acum îi era frică. Îi telefonez că mi-e dor, că vreau să merg la ea. Acelaşi răspuns. Doamne, câţi oameni a ucis această frică statornicită în fiinţa noastră. La o altă chemare a mea, cineva mi-a răspuns că Măriuca a părăsit această lume. Cu bunătatea ei trebuie că acum e un înger. Câte lacrimi...

***

De când mi s-a comunicat sentinţa, când am căzut istovită pe un scaun, numai de-atunci mi-a dispărut gândul întoarcerii acasă şi-mi doream plecarea la închisoare, unde nu credeam că va fi mai bine, dar cel puţin vom scăpa de anchete şi de ohelarii negri. N-a

fost aşa. Într-o dimineaţă, la Jilava, sunt chemată într-o cameră, în care doi securişti îmi dau o fotografie să mă uit la ea şi să spun dacă eventual cunosc pe cineva. Mă uit şi mă uit atent, nu cunoşteam pe nimeni. Amândoi îşi arată neîncrederea:

- *Te-ai uitat bine?*

- *Da, domnilor anchetatori, nu cunosc pe nimeni, dar din clipa asta nu vă mai răspund nimic, să vină domnul procuror, că lui îi voi răspunde și voi spune multe. Dumneavoastră nu credeți nimic.* Deci şi acolo, la închisoare, dacă te urmăreau planurile lor nu scăpai de interogări.

Dar câte nu s-ar putea spune despre iadul comunist, dacă trăirile de atunci nu s-ar arăta din ce în ce mai palide, mai tulburi în amintirea mea. Una din cele multe. Era vară. Căldură înăbuşitoare. Se deschide uşa, era sergenta majoră, care ne-a ordonat să ne încolonăm pentru plimbarea în curtea destinată femeilor. Simţeam că n-o să rezist la temperatura aceea şi cer voie cu tot respectul să rămân în cameră.

- *Ei, bandito ce ești, fi-ți-ar mă-ta ta a dracului, uite cum mă ține cu femeile aici, ieși când îți spun ori vrei să pun mâna pe tine, bandita dracului ce ești.*

Am ieşit, n-a trecut mult, am simţit un rău mare, începând cu pierderea vederii şi am leşinat. M-am trezit în spălătorie. Acolo unde ne spălam nimicurile care le mai aveam. Intru în celulă, odată cu celelalte colege, cu sufletul rănit de săgeţile cuvântului căruia n-ai cum să-i uşurezi durerea. Ce n-ai fi dat acolo, şi acest acolo cuprinde toate încăperile sumbre, încuiate pe dinafară, pentru ceva fără nume, pentru o pastilă miraculoasă, care, cel puţin pentru un timp scurt, să te poarte fără să ştii că eşti, că nu mai eşti.

Sau poate că nu era nevoie de pastila miraculoasă, când fără să-ţi dai seama evadai, dar pentru câtă vreme? Te-ntorceai pe un drum udat de ploaie fără lanţuri şi cătuşe spre căsuţa ta. Mai vedeai oameni preocupaţi de cine ştie ce probleme, tu nefiind pentru ei nici măcar un semn de întrebare. Vedeai norii des-

trămând cerul, vedeai arborii înălţându-şi trupurile în vigoarea şi bucuria renăscândă a sevei. Tu mergeai, mergeai, mânată de un singur gând, să ajungi la cuibul tău drag, la fiinţa iubită. Te-ntrebai dacă zidurile căsuţei tale nu s-au surpat de durere sau poate că nu mai era nimic şi nimeni din ceea ce ai lăsat. Mergeai şi într-atât te pierdeai, ca în clipa când uşa celulei s-a deschis ca un cutremur:

- *Ce faci bandito, dormi?* - tu erai cu privirea dusă, - *vezi că intri la "neagra" ca să dormi mai bine.*

- *Nu, domnişoară sergentă, nu dormeam, mă gândeam.* Ai îngăimat buimăcită. De frica izolării cereai iertare pentru ceea ce nu făcuseşi.

Fiecare avea datoria să facă curăţenie, să mături, să spele pe jos şi nu era uşor pentru unele mult slăbite, altele operate. Când ne venea rândul, normal că fiecare trebuia să-şi îndeplinească aceste îndatoriri. Dar, ceea ce n-am putut înţelege e că cele de lângă noi, părtaşe la aceleaşi suferinţe, dădeau dovadă de multe ori de lipsă de înţelegere pentru cele ce-şi făceau mai greu corvoada. Doar nu eram acolo să ne urmărim una pe alta cum măturăm, cum spălăm. E drept, eram multe, eram adunate din toate colţurile ţării, cu o cultură sau fără cultură, cu o educaţie sau fără de ea, fiecare cu alt temperament, dar acolo, socoteam eu, eram toate la fel, şi asta ar fi însemnat toleranţă, răbdare, unire.

Cu părere de rău pot spune, nu, nu era aşa. În acel climat care te măcina, că doar nimeni nu ştia dacă va mai ajunge acasă la cei dragi, nu s-ar fi putut să fie o armonie care să ajute acelei vieţi care numai viaţă nu era?

Şi fără să vreau îmi vine-n minte sergentul major de la colonia de muncă. Ne surprindea deseori la ora mesei când înghiţeam la repezeală mâncarea ca să reîncepem lucrul şi ne spunea:

- *Mâncaţi mai încet, mai liniştite, aveţi ani grei de făcut, cum o să vă mai întoarceţi acasă? Cu graba asta vă îmbolnăviţi.*

***

Mi-ai spus să-mi scriu amintirile, dureroase amintiri din anii de detenţie. Mulţi şi puţini. Mulţi pentru cei care au înţeles fără să fi trecut prin Infern, că şi o zi petrecută la Securitate e un coşmar, puţini pentru cei ce au făcut un an sau doi mai mult decât tine, nu pentru cei ce au stat 23 de ani la Zarcă în Aiud. De ce spun asta? Era o duminică, mă găseam într-o biserică mare, impunătoare. E adevărat, greşisem, mai erau câteva momente până la terminarea slujbei religioase, când văzând pe parohul bisericii, profesor cu nume binecunoscut în lumea ecleziastică cât şi în cea politică, dorind să-i vorbesc, am grăbit câţiva paşi spre el. De la schimbarea situaţiei la noi în ţară nu-l mai găseam nicicând, nu ca înainte când puteai uşor vorbi cu el, şi ce mângâiere simţeai, când îţi punea mâna pe creştetul capului, binecuvântându-te. Preotul, care oficia, mă opreşte cu brutalitate. Am rămas pe loc, cum am spus am greşit, dar tonul cu care mi-a vorbit m-a blocat. Vine miruirea, mă duc şi eu şi-i spun:

- *Părinte, prea aspru a fost tonul dumneavoastră în biserică și apoi gândiți-vă că sunt oameni care au suferit mult în acești 50 de ani.*

- *Ai fost închisă?* - mă întreabă. Nu era numai asta.

- *Da* - răspund eu.

- *Câți ani?* - urmează o a doua întrebare.

- *Cinci și jumătate* - răspund eu în şoaptă.

- *Eu am făcut mai mult, opt ani.* Tot cu un ton rece, aspru.

- *Îmi pare rău părinte, dar e cazul să punem la cântar suferința noastră, a dumneavoastră și a mea, a celor mulți sacrificați, a celor mulți, care netrecând prin pușcărie, poate au suferit și ei cumplit, de frică, în pușcăria cea mare, cea liberă?*

Eu gândesc că o singură zi petrecută după gratii, ajunge

pentru oricine să înţeleagă ce e libertatea, chiar libertatea înlănţuită, dar eşti între cei care te iubesc, poţi să vezi albastrul cerului, crudul primăverii, un apus de soare, să mergi prin o ploaie torenţială, poţi să te mişti, să dormi, să te duci singur să-ţi faci acele nevoi, fără martori şi fără cronometru.

Am lăsat să treacă vremea, cu sau fără amintiri scrise, că spuneai tu, ar fi foarte preţioase. Pentru cine? Mă întreb eu acum. Pentru cei ce nu urmăresc nici un episod al *Memorialului durerii*, pentru cei sătui de aceste amintiri, pentru cine? Pentru cei ce scriu istoria la ordin şi cum vor ei? Cum să fie adevărată istoria scrisă cu documente dictate şi iscălite de frică? Istoria n-are nevoie de asemenea documente, nici de declaraţii, nici de tribunale în care să se rejudece cei ce au fost condamnaţi pe nedrept. Istoria adevărată are nevoie de capul lui Mihai Viteazul, de martirii Brâncoveni, de roata lui Horea, de ştreangul lui Tudor, de nebunia lui Avram Iancu, de toţi morţii din închisorile comuniste, din munţi, de la Canal, din război, de toţi care s-au mai întors umbre sau întregi, dar a căror mărturie n-are valoare. **Istoria cu false documente nu e istorie, ea se scrie cu suferinţele fiecăruia care a trecut prin Gulagul românesc.** Se vede că totdeauna gândul nostru merge mai departe şi ştim mai mult despre alte gulaguri, dar despre al nostru mai puţin şi chiar deloc.

Mihail I. Kogălniceanu vorbind la cercul ieşenilor din Bucureşti despre **Cultură şi Judecata istoriei** spunea: *"Această epocă încă recentă înviază în imaginaţia noastră prin amintirile pe care mulţi din părinţii sau bunicii noştri ni le-au povestit şi nu e totdeauna nevoie pentru a o cunoaşte să răscolim documentele ca atunci când voim să avem ştire despre fericitul întru vecinica pomenire domnul Vasile Voevod. Viaţa însăşi a lui Mihail Sturdza s'a depănat cu mult dincolo de capătul domniei sale căci a trăit aproape 90 de ani, stingându-se din viaţă în anul 1884. Sunt încă mulţi dintre noi - şi nu dintre cei mai bătrâni, cari l-au văzut şi au căutat să citească în ochii obosiţi trecutul lui şi cel al*

Moldovei. Un bătrân povestește unui tânăr, din trecut ce i s-a povestit, el însuși tânăr fiind, de către un bătrân, așa se leagă lanțul când hârtia mucezește și se pierde. Așa se trec imaginile în succedările timpului și se întăresc credințele păstrate moștenire. Așa trăiește tradiția fie a unui nume, fie a unui neam."

***

Cu **Zoe Vlaicu Porsenna** am fost în acelaş lot. Era tot atât de nevinovată ca toţi ceilalţi. Ea îmi şoptise, când eram în boxă, fără s-o cunosc, după cele câteva cuvinte ale procurorului, când a vorbit de mine, că voi scăpa şi-mi dăduse în grabă mare o adresă. Cu ea am înpărţit două luni de zile la Uranus, un an la Jilava şi mai departe, cu oarecare întrerupere la Miercurea-Ciuc, când a fost scoasă cu altele şi mutată în altă cameră. Care a fost motivul mutării nu ştiu nici până astăzi. Frumuşică, vioaie, cu o carieră bine conturată, era avocat şi căzuse în această plasă a Securităţii pentru că adăpostise în casa ei pe viitorul soţ, scriitorul Nicolae Porsenna, căruia i se atribuiseră uneltiri împotriva securităţii statului. Când mi s-a comunicat sentinţa, Zoe a fost tot atât de dărâmată ca şi mine, aveam aceeaşi pedeapsă, de 8 ani, amândouă. Nu mai speram în nimic. Spunem şi scriem vorbe mari, fără să ne gândim la adevăratul lor înţeles, cum am scris acum. Nu mai speram? Atunci cum am putut rezista? De câte ori nu mi-a venit în minte nefericitul prinţ al Danemarcei cu inegalabilul monolog: *A fi sau a nu fi?* Da, e uşor să-ţi curmi viaţa, dar ce e dincolo? Şi câte se pot răbda, ce umilinţe, ce chinuri, numai de teama necunoscutului. Dar credinţa unde e? Atunci înseamnă că n-a fost deloc şi că dacă n-a existat atunci cum se explică ruga ta către divinitate?

Doamne, Doamne, ajută-mă să urc Drumul Golgotei, fii lângă mine și întărește slăbiciunea mea, că ce sunt eu decât o plămadă de pământ cu un suflu de Zeu. Adevărat, e foarte greu

ca acum, după zeci de ani, să le depeni pe toate în adevărata lor lumină de beznă şi de teroare. După aflarea sentinţei, am amintit de asta, am debarcat la Jilava pe o vreme năpraznică de februarie a anului 1958. Fiind înghesuite într-un culoar îngust, care avea carcere pe partea din interior, la un moment dat s-a auzit tusea unui bărbat, care cu chinul lui ne anunţa ororile ce ne aşteaptă. Şi într-adevăr, primele cuvinte ce ne-au fost adresate de un plutonier înalt şi solid au fost: *Mărțișoarele voastre sunt lanțurile și cătușele.* Intrând în cameră sau mai bine zis în celulă, deşi mai mare, în care chiar fără noi era un număr destul de mare de femei, strânse asemeni găinilor, când sunt străine într-o curte, stăteam şi noi una lângă alta. Încetul cu încetul gheaţa s-a topit şi noi am început să ne obişnuim cu viaţa de acolo. Condiţiile fiind însă foarte grele, Zoe şi cu mine ne topisem pe picioare, ca şi cum am fi fost otăvite. La ultimul control medical, pentru că şase luni nu ni se făcuse deloc, ni s-a dat la fiecare în batistă, se pare, gluconat de calciu. Acest tonic trebuia să ne ţină un număr de zile, dar până seara nu ştiu dacă a rămas cineva cu vreo rezervă, într-atât eram de slăbite, încât lipsa zahărului din sânge ne dădea un tremur, la unele chiar leşinuri, cum se întâmpla uneori cu Maura Protopopescu, profesoară de matematică, tot din acelaşi lot, căreia nu puteai să-i dai nici cel mai mic ajutor. Nu ştiu cum s-a întâmplat că medicul, mi se pare avea un nume grecesc, a prescris câteva regimuri pentru unele dintre noi. Mă număram şi eu printre ele. Zoe, care era tot aşa de slăbită ca şi mine, n-a primit.

- *Dacă în halul în care mă găsesc nu mi se dă și mie regim, fac greva foamei ca să sfârșesc viața asta, că nu mai pot suporta,* a spus Zoe.

Cu lacrimi în ochi am rugat-o să nu facă asta, că eu voi împărţi cu ea suplimentul, cât timp va dura. Ea însă, curajoasă şi înzestrată cu o voinţă puternică, nu s-a lăsat influenţată de mine. Două zile a putut să coboare din pat abia ţinându-se pe picioare, iar respiraţia ei începuse să aibă un miros greu de suportat. A treia

zi însă, sergenta majoră o găseşte în pat şi fără nici o milă şi fără nici o înţelegere a strigat la ea să coboare. Din nou m-am apropiat de ea şi cum urma să ne aducă mâncarea de dimineaţă, am implorat-o să înjumătăţim totul, că altfel e imposibil să mai reziste. De data asta m-a ascultat. Dar, cum un necaz nu vine niciodată singur, nu ne-am putut bucura de acest plus de alimentaţie decât câteva zile, deoarece, într-o zi geroasă a anului 1959 am fost scoase, un număr de deţinute, şi duse într-o cămăruţă mică din curte, unde era să ne intoxicăm cu gazele emanate de o sobiţă defectă şi din lipsă de aer, cămăruţa fiind prea mică, deci neîncăpătoare pentru numărul prea mare de femei. A doua zi dimineaţa, am fost scoase pentru percheziţie, în pielea goală, în gerul acela cumplit. Nu pot să spun la ce mişcări am fost supuse ca nu cumva să fi ascuns ceva în anumite locuri. Am fost duse pe rând la magazia de bagaje, să ne luăm ce ne mai rămăsese din lucruşoarele noastre. Am înţeles că vom pleca în altă parte. Unde? Când? Cum? Dumnezeu ştie. În aceeaşi zi s-au format coloanele de plecare, mai întâi noi femeile, de altfel noi nu eram acolo decât *Tu aia, Bandito*, poate şi mai puţin, *un număr*, n-aveam voie să întoarcem capul, dar auzeam un zornăit de lanţuri, care ferecau picioarele bărbaţilor ce ne urmau în coloană. Niciodată nu voi putea uita acel îngrozitor vuiet care şi acum, uneori, îmi sună în urechi, anunţând parcă un cataclism, gândindu-mă la nevinovăţia celor care sufereau cumplit.

Aşa am părăsit închisoarea Jilava, aşa am părăsit acele celule, hrube întunecoase săpate sub nivelul pământului. Aşa am părăsit fiinţele rămase acolo, cu părere de rău, întrucât împărtăşisem viaţa noastră cu ele un an de zile. Din maşini, nu ştiu und, n-aş putea preciza locul, am trecut în trenul care avea o dubă specială pentru deţinuţi. Duba, infernul chinurilor, ne-a dus la *Polul frigului* din România - Miercurea-Ciuc - unde am avut norocul să stăm numai un an de zile.

Ne-am revăzut la Colonia de muncă, ea ajungând mai târziu,

dovedindu-şi arta de a lucra, fiind chiar şefa unui atelier. Suferea şi ea mult, dar cele două surori, ce le avea în libertate, i-au trimis asemenea pachete în care se vedea nu numai grija, dar şi dragostea lor. Nu ştiu, nu mi-am dat seama ce sentimente avea pentru mine, dar eu am ţinut la ea, am preţuit-o, dar mai ales m-a durut condamnarea ei pentru ceea ce nu făcuse.

"Pasărea care se oprește din zbor aici, cade și moare"

Simţeam azi noapte moartea cum umblă prin celule
Cătam în întuneric şi sfredeleam cu teamă
S-aud mai bine paşii, să-mi dau mai bine seamă
Din cine va să soarbă sărmanele globule.

Miercurea - Ciuc

Trenul s-a pus în mişcare. Duba în care am fost noi înghesuite nu avea nici o aerisire întrucât ferestrele erau făcute din oţel, nu avea lumină iar locul uneia dintre noi era un closet. De fapt, tot vagonul rezervat deţinuţilor politici era împărţit în asemenea dubiţe. Nu ştiu cum a trecut timpul, nu ştiu cum am suportat greutăţile acestei călătorii întrucât trenul se oprea şi staţiona mai mult în anumite gări, nu ştiu cum am suportat foamea şi setea, deoarece nu m-am atins de loc de mâncarea rece, nu ştiu cum am ajuns şi unde am ajuns. Am păstrat însă în memorie glasurile şi diferitele nuanţe ale lor din diverse gări, care pe semne erau gări principale, ale celor ce plecau să-şi facă vacanţa prin staţiuni montane sau prin străinătăţi. Am auzit distinct Paris, Roma, Londra. Ce ironie... Noi, şi înţeleg prin noi pe aceia care am avut de suferit, în urma unor învinuiri nedrepte, chinuri care nu-şi găsesc realizarea în cuvinte, să fim martori auditivi ale unor conversaţii atât de fireşti pentru cei care le aveau şi atât de imposibil, de crezut, pentru cei ce parcurgeau *Tunelul Groazei*.

Plecările de la o închisoare la alta intră într-o suferinţă aparte, deoarece bine, rău, era obişnuinţa care, parcă, îndulcea totul şi ţipetele gardienilor sau gardiencelor, şi lipsa de somn, şi bătăile inimii care zoreau câte o dată fără să mai ţină seama de tine, şi mâncarea şi graba cu care trebuia să mergi la *program,* să te speli, să... Duba, sau mai bine zis dubele ataşate la diverse trenuri, cu diverse destinaţii, erau cuştile ferecate, oblonite, din care nu vedeai nimic, dar te puteai împărtăşi cu fericirea altora:

- *Unde pleci dragă? Te-am văzut adineauri în restaurantul gării.*

- *Plec la Paris, am probleme de rezolvat acolo.* Sau:

- *Ai plecat în concediu, unde ţi-l petreci, eşti cu soţia, cu*

copiii?

- *Da, plecăm la Şirnea, să facem schi, toţi schiem şi ne plac locurile acelea, parcă-am fi în Elveţia.* Altul:

- *Salut, salut plec la Roma, trebuie să ţin nişte conferinţe.*

Era într-un fel, cum am zis, o împărtăşanie cu viaţa sau mai bine zis cu bucuriile vieţii, cu bucuriile altora, dar tu, biet condamnat fără vină, călătoreai spre nu ştiai unde, spre nu ştiai ce te-aşteaptă. Dar vezi că şi coşmarul ăsta era o călătorie care îşi avea tainele ei. Te învăţa ceva, foarte preţios, ce nu se învaţă în nici o facultate din lume şi nici dacă ţi-ai lua doctoratele la toate disciplinele. Câte nu se învaţă de la cei mai mici ca tine, câte nu se învaţă de la cei pe care tu îi socoteşti mai proşti şi câte nu înveţi de la păsări, de la animale, de la tot ce cuprinde *Mama Natură*. Ce-am învăţat le-am spus şi altora, care au fost cruţaţi, care n-au făcut asemenea călătorii, dar se pare că fiecare dintre noi nu prinde ceva care să-i folosească decât trecând el însuşi printre *Scilla* şi *Caribda*. E bine şi aşa, doar atâta mă uimeşte şi mă doare când aud, şi de altfel se aude destul de des în ziua de astăzi, că lumea este supra saturată de suferinţele altora relatate în diverse publicaţii şi cărţi, puţine, ce-i drept, foarte puţine la număr, raportat la numărul mare al celor trecuţi prin temniţele comuniste.

Juvenal a spus că omul cuminte cere de la Dumnezeire *sănătatea spiritului* şi *sănătatea trupului*. Mă întreb câţi suntem cuminţi mai ales în acest sfârşit de secol şi de mileniu când pe frontispiciul inexistent scrie: *Furaţi, înşelaţi, îmbogăţiţi-vă cât mai rapid, lăsaţi conştiinţa să doarmă în aroma dolarului*. Noi, care am trecut pe unde alţii n-au trecut şi care am scăpat din Tunelul Groazei, mulţi nu s-au mai întors închizând ochii departe de cei dragi, am învăţat ce este preţios omului şi de aceea aducem mulţumire lui Dumnezeu pentru fiecare zi, pentru fiecare rază de soare, pentru fiecare înmugurire, pentru fiecare picătură de ploaie, pentru fiecare fulg de nea, pentru toate tainele ce ne-nconjoară şi

mai ales pentru un cuvânt bun pe care-l auzim atât de rar şi-L rugăm să ne dea sănătate minţii şi a trupului şi să ne ajute să iubim pe aproapele nostru chiar dacă ne este duşman. Nu sunt judecătorul nimănui, dar am învăţat din suferinţă că pe duşmănie, pe răutate, pe ură nu se poate clădi nimic bun, mai ales în această lume în care fără voia noastră avem atâtea dureri de întâmpinat.

Întotdeauna, când mă gândesc la Miercurea-Ciuc zic *Polul frigului* în România, zic clădire cu camere mari, unde uşile erau zăvorâte cu chei uriaşe, rămase la fel ca cele de pe timpul Mariei Tereza, cu toate gardienele şi gardienii unguri. Îmi vine în cap şi roata lui Horea, pentru că dacă n-a fost roată au fost tot chinuri, sub orice formă ar fi ele şi mai zic intoxicaţie în masă.

Când am coborât din duba trenului, în dimineaţa geroasă de februarie a anului 1959, un sergent înalt ne-a întâmpinat cu aceste cuvinte:

- *Ştiţi unde vă aflaţi? Sunteţi la Miercurea-Ciuc, unde şi pasărea care se opreşte din zbor, cade şi moare.*

***

Am stat un an de zile la Miercurea-Ciuc, unde mai tot timpul eram îngheţate de frig şi unde o vorbă spusă mai tare aducea *izolare* în condiţii foarte grele. Am aflat de o întâmplare care a zdruncinat toate deţinutele de aici. Una dintre cele multe, care reuşise să-şi ducă pedeapsa de 10 ani până la capăt, a fost scoasă cu două zile înainte pentru a i se face formele de eliberare. Ce s-o fi petrecut cu biata fiinţă, ce gânduri i-au înceţoşat creierul în acea cămăruţă unde o duseseră să-şi pregătească hainele pentru plecare, că n-a mai apucat să vadă soarele întrucât sergentul a găsit-o moartă. Se sinucisese.

Când am intrat chipurile la etaj, într-o cameră mare, nu mică mi-a fost bucuria, când am dat cu ochii de Stela Ţicleanu, care

plecase înaintea mea din Jilava şi care speriată m-a întrebat:

- *Ai fost bolnavă?*

- *Nu* - răspund eu.

- *Ştii cum ai slăbit? Am avut impresia c-ai zăcut de tifos.*

A mai fost ceva care a tulburat toată lumea din Miercurea-Ciuc. O intoxicaţie primejdioasă a răvăşit toate camerele încât bietele femei gemeau şi plângeau. Dureri, chiar şi leşinuri. Cele două tinete mari nu mai erau suficiente celor 70 de bolnave în situaţia în care se găseau. Stăteam la rând şi ne zoream una pe alta de durere şi de nevoie. La strigătele noastre a venit comandantul, s-au deschis uşile, numai el avea acest drept în timpul nopţii. Unele au fost transportate pe targă la cabinetul medical, starea lor fiind foarte gravă. Altele, puţine la număr, au avut dureri mai uşoare. Eu am fost dintre cele grave, dar nu pot să uit un gest, făcut de nu ştiu cine nici până astăzi. N-aveam voie să mănânc, de altfel nici nu puteam, mi se pare că ni s-a dat în zilele acelea numai ceai. Seara, când am vrut să mă bag sub pătură, am găsit o bucată de pâine, chiar porţia întreagă a uneia dintre colegele de suferinţă. Am fost aşa de impresionată, încât nu ştiu dacă am putut mulţumi, gândindu-mă şi la cele care, poate, nu primiseră un dar atât de preţios. Mă iubea oare cineva acolo încât să renunţe la bucăţica ei de pâine? Nu ştiu. Am muşcat din ea amestecând-o cu lacrimi.

Nu pot s-o uit pe doamna Elena Mărgărit, care şi la Jilava şi la Miercurea-Ciuc căuta să mă mângâie cu vorbe calde şi să mă îmbărbăteze când mă trezeam înspăimântată din coşmarurile ce le aveam. Avea o fiică de vârsta mea şi-n dorul ei mă săruta pe mine. Nimeni nu poate înţelege ce-nseamnă acolo un cuvânt, un braţ proteguitor, care căutau să-ţi aline suferinţele ce ardeau sub zeghe, care căutau să spargă pânza de-ntuneric care te-ncercuia redându-ţi puterea de a nădăjdui şi a crede.

Nu ştiu de ce, aici, la *Polul frigului,* mi-a revenit în minte o

întâmplare petrecută în primăvara trecută. Făcusem un an la închisoarea Jilava şi parcă n-aş fi vrut să plec de-acolo, cu toate că era greu de suportat şi trist. Mă obseda ideea că vine libertatea şi că voi fi mai aproape de casă. Ploaie cu fulgere şi trăznete să fie, mă voi duce pe jos, voi merge prin noroi, dar el îmi va ocroti paşii, voi privi câmpul, florile, cerul, oamenii. Oamenii mai puţin, că ei m-au adus la osândă. Aşa că am trăit acolo venirea rândunelelor ca şi plecarea lor, care se face, aproape matematic, în ziua de 8 septembrie, în ziua de Sfânta Marie Mică, după ce părinţii şi-au învăţat puii să zboare. Ce lecţii de zbor ştiu să dea păsările, şi ce depărtări străbat cu simţul lor de orientare. La plecarea lor s-a furişat în sufletul meu durerea unei despărţiri. *Voi mai fi tot printre gratii la venirea voastră sau voi fi liberă ca voi?*

Aceste rândunele îmi amintesc ceva. Era primăvară, dar o primăvară amară. Venise o rândunică în celula noastră să-şi facă cuib. Ce bucurie am simţit! Era singură. A zburat cât a zburat, s-a uitat în dreapta, s-a uitat în stânga, s-a uitat la noi, o fi ştiut ea unde se află sau poate avea o misiune să ne lumineze gândurile? După două-trei zile s-a hotărât să-şi facă cuibul deasupra becului electric.

Muncea de dimineaţa până seara, în fiecare zi, să-şi caute fire de paie, fulgi. Se chinuia să adune noroi să-şi poată construi casa. Ce artă, ce devotament, ce dragoste! Când a fost gata apare şi rândunelul, hoinarul, dar mă rog, al ei. Ei bine, şi acum când mă gândesc la ei, trăiesc aceleaşi convingeri că au intrat în celula noastră trimise de Dumnezeu, să ne uşureze suferinţa, că slavă Domnului, peste tot era natura toată înflorită şi case cu streşini nenumărate, care să le aştepte. Da, celula nr. 2 din Jilava avea un cuib de rândunele! Din zorii zilei începeau amândouă un ciripit armonios, o alintare între ele, încât nu mai puteai dormi şi ascultai cu recunoştinţă, deşteptată fiind dintr-un somn chinuit. Le ascultai ca şi cum ţi-ar fi vorbit ţie:

- *Cirip-cirip, noi vă iubim. Cirip-cirip, vă mulțumim că ne-ați dat adăpost să ne putem iubi, să avem pui. Cirip-cirip, vă dorim și vouă fericirea noastră, cirip-cirip.*

A durat această alinare a noastră, a durat această împărtășanie cu puritatea şi iubirea lor, puţin. Şefa de cameră, care se vedea, stătea mai prost cu nervii decât noi, pe la ora patru dimineaţa, când începea gunguritul, s-a sculat, a luat un prosop şi atât a dat în ele şi atât le-a alungat că bietele făpturi nevinovate nu s-au mai întors. Cât m-am simţit de singură fără rândunele. Ce păcat, mi-am zis în gând: *Celui ce se atinge de cuibul de rândunică i se usucă mâna* - aşa ştiam eu din copilărie. Vezi că rândunica e vestitorul primăverii şi trebuie s-o doreşti la streaşina casei tale ca pe un mesager al binelui. Nu ştiu dacă i s-a uscat mâna, dar am aflat că n-a fost cruţată de o mare durere la ieşirea din închisoare.

***

La Miercurea-Ciuc mă obsedau mereu amintirile de la Jilava. Ce m-a durut întotdeauna, şi ce nu voi uita niciodată, e că deseori, chiar în anchete, nu atât anchetatorul, care era însărcinat să-ţi găsească o vină, ci alţii, gardienii, cât şi gardienele îmi blestemau mama şi eu, cu o voce tremurândă de emoţie îi rugam să mă califice pe mine cum or dori, dar de mama mea să nu se atingă. Totul zadarnic. Poate sufletul ei o fi simţit durerea mea şi poate de acolo, de dincolo, de departe, mă ocrotea.

Carcera de la Jilava, pentru noi femeile era cu pereţii într-o ciupercărie. Greu să stai 17 ore în picioare, să nu mănânci nimic, frig, frig, să mai ai şi o tinetă plină ochi, înadins ţi-o lăsau aşa, să nu te poţi aşeza pe ea, măcar câteva minute să te odihneşti. Numai la ora stingerii puteai să-ţi târăşti un pat de pe culoar şi să te cuibăreşti pe fiare, fără saltea şi fără aşternut. Treceau şi zilele de carceră, cum trec toate, şi bune şi rele, iar întoarcerea în celulă era

întoarcerea în Paradis. Nu, nu e nimic exagerat. Aşa era. Fiecare dorea să-ţi dea ceva, o bucăţică din porţia ei de pâine, păstrată pentru tine, sau un medicament, o vorbă bună şi asta era mult pentru tine, biet ins anonim într-o masă de anonimi care-ţi dăruiau în condiţiile acelea, nespus de grele, atâta bunătate, atâta omenie. Acolo, în abisul celular, nu mai era posibilă nici o comparaţie între tine şi cele ce te înconjurau. Toate eram la fel, eram fiinţe supuse aceloraşi suferinţe, doar atât că nimeni nu putea să-şi dea seama de ce se petrece în interiorul fiecăreia, de cum suportă fiecare această viaţă subpământeană şi nici de tăcerea în care ne cufundam ca într-o apărare. Linişte se cerea, era ordin. Se vorbea în şoaptă, dar mai era şi ora de linişte pe care o păstram stând pe băncile tari, în general după masa de prânz. Dar mai era o tăcere, pe care tu ţi-o impuneai, că nu ştiai niciodată cum va fi răstălmăcit cuvântul tău, şi apoi cu voie, fără voie, unele, puţine la număr, mai aveau anumite înclinaţii spre delaţiune.

Lipsa, sărăcia hranei şi condiţiile în care trăiam, dădeau uneori naştere la întâmplări dureroase. Maura Protopopescu, condamnată pentru spiritism, cu care mâncam dintr-un castron, făcea deseori crize de lipotimie. Cu ce s-o ajuţi? Ce să-i dai în momentele acelea?

***

Când spun Miercurea-Ciuc spun *Polul frigului*, foame chinuitoare, zeci de tebeciste, zic puroaie care amestecate cu urină stropeau pe fiecare, zic carcere grele, zic unguri şi unguroaice aspre, multe fiinţe care nu s-au mai întors acasă şi câte mai îmi vin în minte. Dar mi-aduc aminte de o noapte, când cu toate am trăit un moment de groază. Dormeam adânc, deşi cinci femei în două paturi. Eu nu mai aveam nici un locşor unde să-mi întind trupul trudit, ci eram totdeauna deasupra celor patru, care, mai

înalte, mai pline, ocupau suprafaţa celor două paturi unite. Ele nici nu mă simţeau pe mine, atât eram de slabă. Cum eram înspre marginea patului, mă trezesc cu o lovitură în cap şi pe spate. Ce să fie? Becul electric ardea ziua şi noaptea. La spaima ce m-a cuprins, la strigătele mele, trezită din somn în felul acesta, toată lumea s-a deşteptat şi unele s-au sculat ca şi mine din paturile lor. Deasupra patului nostru stătea spânzurată, cu gătul legat de patul de la etajul al III-lea, **Hedi,** germană de origine, studentă la matematică. Dată fiind înălţimea ei, tălpile picioarelor lovindu-se de capul şi spatele meu, a fost salvată. De ce a încercat să facă acest gest, nu ştiu, poate, credea ea că va fi unica posibilitate salvatoare. Noi, însă, ne-am ales cu o spaimă care a durat multă vreme, ca şi când nu aveam destule motive de groază.

***

Cine mai ştie ceva de **Armeanca**? Pe unde e? Ce face? Armeanca era numele unei ţigănci, dar ce ţigancă era că nu o poţi uita.

Cum ajunsese ea la deţinuţii politici? O întâmplare ca toate întâmplările la vremea aceea. Luase şi ea parte la un furt de păsări. Cum, necum Miliţia i-a dibuit şi când a venit la ei acasă, ţiganii toţi, cum sunt ei solidari, au pus mâna pe furci, pe topoare şi au sărit pe miliţieni. Gata. S-a terminat cu ei. Condamnare pentru uneltire împotriva statului. Armeanca, băgată la art. 209 C.P., a intrat şi ea la politici. Vai, ce politici!

Când stai să te gândeşti bine, vorbesc de femei, un cârd de păsări cu aripile tăiate, care nu ştiau ce-i aia politică. Aşa a fost cu femeia, care fiind certată şi bătută de bărbatul ei pentru că dăduse vaca la represaliile comisiei de rechiziţie, când s-a dus la Primărie s-o ceară înapoi, acolo a-rămas. La una din anchete e întrebată:

- *Ce politică faceți, tu și bărbatul tău?*

- *Vai, domnule, eu știu că mă culcam în pat cu el.*

Acesta a fost răspunsul ei şi a primit cinci ani de închisoare corecţională şi avea sărmana vreo patru copii mici acasă. Ei, mă întreb şi vă întreb, n-a avut dreptate mama Ana să le spună însoţitorilor cu duba, când s-a dat jos să-şi facă nevoile? *Domnilor, ar fi bine să ne fotografiaţi şi să trimiteţi fotografiile noastre prin hăle străinătăţi ca să vadă şi ei cu ce politici vă luptaţi dumneavoastră.*

E de râs şi de plâns, nu ştiu câţi ani avea de făcut Armeanca, dar ea era aceea care gemea, se văicărea şi noi căutam s-o liniştim. Ea ştia să speculeze sentimentele noastre, venea deseori să ne roage pe Gabriela Constantinescu şi pe mine să-i cântăm romanţe. Noi, ca să-i facem plăcerea ne executam. Tot cu ea venea şi Martha, tânăra nemţoaică, care nu s-a mai întors la cei patru copii ai săi. Marthei îi plăcea mult bucata:

Vine, vine, uite că vine
Vine, vine, iubita mea.

Armeanca avea multe dorinţe şi noi căutam să le împăcăm pe amândouă, dar aşa mai încet, să nu se audă afară şi mai ales când gardienii erau plecaţi de pe coridoare, când nu se auzea pasul lor, şi când nu se uitau prin vizeta blestemată. Se mai adunau şi ei în curte la glume şi altele.

Lăsase moştenire grea Maria Tereza, toţi gardienii unguri şi toate gardienele unguroaice. Severitate mare, pedepse grele şi "neagra" izolare. Cântam. Deodată intră, fără să ne dam seama, un sergent major:

- *Unde vă treziţi, banditelor? Cine are curajul să cânte aici?*

Am îngheţat. Dar Armeanca cu un glas plângăreţ şi în felul ţiganilor de a lungi cuvintele:

- *Păi, ci-ne să că-ânte, dom-om-nu-le se-er-ge-ent ma-aj-or, a-a-i-i-cea? Ci-i-ne-e a-a-re cu-u-ra-jul, da-ar ci-i-ne a-ă-re che-ef să-ă că-ân-te în ne-e-no-ro-ci-i-rea a-as-ta.* Şi tot aşa a ţinu-o Armeanca ca să-l lămurească spunându-i:

- *Păi eu, eu mă văetam și plângeam că nu mai pot și mă lipisem de perete și acolo plângeam, ziceam că nu mă auziți și m-ați auzit, of, of, of!*

Sergentul convins, i-a spus răstit să plângă fără să se audă şi a închis uşa. Ce uşurare pe noi, şi cât i-am mulţumit Armencei pentru inspiraţia ei salvatoare. Armeanca avea şi idei, zicea ea, pentru fericirea noastră:

- *Uite, ce vă spun eu la amândouă cântărețele. Când o fi și-om ieși din închisoare să veniți la mine, la Topraisar, și să vă angajez eu să cântați la nunți, să vedeți ce-o să câștigați.*

- *Bine, bine, dar până vor fi nunți ce mâncăm?* - întrebam noi râzând.

- *Să nu vă fie frică de-asta,* şi făcând braţul drept un semicerc spre dreapta - *ciordim păsări și-o să trăiți bine.*

Ea se gândea la viitorul nostru şi avea dreptate să se gândească, că numai în anumite profesii au putut continua după eliberare foştii deţinuţi politici, alţii au fost nevoiţi s-o ia de la munca de jos. Armeanca n-a supărat pe nimeni, dar săraca plângea de dorul copiilor şi de foame.

***

În fiecare seară la Miercurea-Ciuc se făcea o slujbă religioasă catolică, mai bine zis - o rugă, erau multe greco-catolice, sau cum li se mai spunea *unite.* Toate stăteau liniştite pe băncile tari. Cele mai multe ascultau rugăciunea. Altele, în linişte, mai comunicau câte ceva între ele. Iehovistele, erau şi acolo câteva, nu erau atente, mai trebăluiau câte ceva, dar nici nu tulburau liniştea necesară. Se auzea limpede fiecare cuvânt:

- *Sfântă Fecioară, binecuvântată ești Tu, între femei, și binecuvântat este rodul trupului Tău Iisus.*

Se repeta după fiecare rugăciune slăvirea Sfintei Fecioare

Maria. Era pentru toată lumea de acolo şi cred că nu greşesc când spun, era pentru cele şaptezeci de femei un timp de reculegere, de evadare în trecut, de cercetare în meandrele sufletului, de împăcare cu tine şi cu destinul tău, de mustrări aspre ale eului tău, de speranţe dar şi de deznădejde câte o dată.

Se deschide uşa brusc. Cum o fi deschis cu cheile Mariei Tereza, încât să nu se audă nimic? Ce rutină, ce dibăcie, ce vicleşug. Intră sergentul major ungur:

- *Faceţi rugăciune?*

- *Da,* răspunde cineva anemic.

Spaima intră în toate inimile şi de unde îţi închipuiai că te găseşti într-o oarecare linişte, începe deodată înceţoşarea.

- *Faceţi rugăciune? Cine-i popa?*

Temându-ne toate de urmări, am tăcut, dar după câteva secunde, cea care spunea în fiecare seară rugăciunea, o persoană tânără, plinuţă, se ridică în picioare şi spune curajoasă: *Eu.*

Nu ştiu ce miracol s-a întâmplat, nu ştiu ce înger proteguitor a coborât din Înalturi în celula noastră, cât de mare era, tot celulă se chema, nu ştiu ce-a simţit sergentul în clipa aceea că nu a pedepsit pe nimeni şi s-a mulţumit cu un singur *Eu.* A ieşit cum intrase. Să fi fost şi el catolic, să fi cunoscut şi el implorarea către Sfânta Fecioară Maria din biserica lui, să-l fi impresionat pentru o clipă starea jalnică în care ne găseam? Nu ştiu, dar ştiu că atunci a fost **un om.**

***

Cum am ajuns în colonia de muncă? Cum am ajuns din infern în Paradisul iluzoriu? Venise cineva mare în inspecţie; ni s-a dat ordin să stăm toate în genunchi cu capul plecat spre podea şi aşa am stat. Ce s-a hotărât s-a hotărât. Între noi era o tânără drăguţă şi foarte vioaie, **Maria Blaj,** care având o vechime în

Miercurea-Ciuc intuia cu o precizie matematică, după paşi, după felul cum sergenta învârtea cheia în broască, ce avea să urmeze. De data asta ne spune cu siguranţă că este ceva de bine. Apare comandantul închisorii însoţit de un medic, care niciodată nu a pus mâna pe noi, chiar bolnave fiind, ne ordona să stăm cu spatele la el. Ne întreabă comandantul dacă vrem să mergem la muncă, la grădinărie. Cum să nu vrem? Mai vedem şi noi cerul, mai auzim o pasăre cântând, mai schimbăm o vorbă fără teamă. Cum să nu vrem? Ne ia pe rând, după alfabet, ce am studiat? Îmi vine rândul meu. Îmi spun studiile şi comandantul:

- *Ei, pe lângă filosofie şi filologie, merge şi grădinărie.*

Mă cuprinde însă imediat o teamă, ce-am să mă fac eu în soare, pe cât îl iubeam şi-l iubesc, pe atât el îmi face rău, mi s-a întâmplat chiar la Jilava, într-o scurtă plimbare în cerc, să-mi pierd cunoştinţa. Spun gândul meu doamnei Tujan, care făcuse 10 ani de închisoare. Îi făcuse stoic pentru credinţa ei catolică şi mai avea câteva zile până la plecare. Ea îmi răspunde:

- *Doamnă Busuiocescu, dacă Dumnezeu a hotărât aşa, să mergi pe drumul ales de El.* Şi cu asta m-a încurajat.

La un moment dat, auzim glasul uneia dintre noi:

- *Şi eu vreau să merg la muncă domnule comandant.*

Doctorul cu ochelari coloraţi închis, ca întotdeauna, intervine:

- *Nu se poate, T.B.C. evolutiv.*

Nu ştiu dacă ea a auzit dar noi ne-am speriat, nu ştiu cât de grav bolnavă era atunci dar fiind la Arad am aflat că ar fi murit acolo, fără să aibă cea mai elementară îngrijire, fără să capete nici un medicament. E vorba de Martha, nemţoaică de origine, condamnată la 5 ani împreună cu soţul ei pentru tentativă de trecere frauduroasă a frontierei. Cei trei copii îi lăsaseră în seama părinţilor. La proces, Martha aflând sentinţa care era de 3 ani pentru ea a spus:

- *N-am ce face singură, domnule Preşedinte, şi cu cei trei*

copii... Bine, a replicat acesta, *atunci ai să faci 5 ca și el.* Martha nu s-a mai întors la copii, la soţ şi nici la părinţi.

Două fiinţe, două suflete din Ţara Moţilor, intraseră în închisoare fiindcă adăpostiseră în casele lor un politician. **Florica Ursu şi Elena Leu,** transilvane voinice, frumoase. Ele se ofereau să care tinetele şi hârdăul de apă celor ce nu aveau putere să le care, mai ales că drumul parcurs era greu, eram doar la etaj şi am auzit că odată, dintr-o călcătură greşită, tineta mare s-ar fi vărsat pe trepte şi pe ele. Ele se ofereau să facă această muncă pentru amărâtul de turtoi, care înlocuia pâinea, căci felia de pâine n-ar fi ajuns nici unei păsări. Ce mândreţe de femei şi ce putere, ce tărie, ce voinţă în caracterul lor şi nu e de mirare când erau din Ţara lui Horea şi le mai şi chema Ursu şi Leu.

Florica Ursu venea deseori la mine şi mă întreba dacă poate să mănânce pâine de la o doamnă Silion, care avea T.B.C. cronic.

- *Florico, dacă ţi-o dă aşa cum o primeşte, poţi s-o iei, dar mozolită în lapte, nu.*

Doamna Silion mi-a băgat şi mie în gură o lingură de lapte cu pâine mozolită, fără să ştiu, paturile fiind apropiate, eu stând cu spatele către ea, m-a strigat, m-am întors şi m-am trezit cu lingura în gură. Spun lucrul acesta doamnei Tujan:

- *Doamna Busuiocescu, dacă nu te aperi singură, nu te apără nimeni aici şi eşti la început de pedeapsă.*

Dumnezeu m-a apărat. Nu era numai asta, dar eram obligate să mâncăm din aceleaşi castroane şi cu aceleaşi linguri după ce fuseseră folosite de jumătate din numărul femeilor din cameră. Tebecistele căpătaseră la un moment dat un adaos la hrana zilnică, lapte şi pâine. Se vede că Florica a luat şi pâine mozolită şi de unde fata asta îşi purta numele cu mândrie, deodată a început să se simtă rău, din ce în ce mai slăbită, într-o cameră fără aer, cu 70 de femei, dintre care multe tebeciste cronice. Florica Ursu a devenit floarea cea mai plăpândă, căci ţi-era frică

s-o sufli să nu cadă. Avea T.B.C. intestinal galopant. Mă gândesc la tine Floare, de-ai şti cât şi cum mă gândesc. Îmi amintesc toate ca şi cum s-ar fi întâmplat ieri. Veneai deseori la mine şi-mi spuneai:

- *Vai, tare mi-e teamă că m-oi prăpădi pe-aici şi rămâne fătuca mea fără mamă, cum am rămas şi eu la anii ei.*

- *Taci Florico,* - o îmbărbătam eu - *eşti tânără, eşti sănătoasă şi Bunul Dumnezeu te va ajuta să ajungi acasă.*

- *Faceţi-mi o poezie s-o duc fătucii mele.* Am făcut-o.

- *Nu pot s-o ţin minte pe asta, faceţi-mi alta mai uşoară,* mi-a spus Florica şi i-am făcut alta pe care a ţinut-o minte, dar n-a mai ajuns la fătuca ei. Am auzit de moartea ei, ca şi de a Marthei, când eram la Arad. Ce presimţire pe biata Florica, când era sănătoasă tun. Necunoscute sunt căile tale, Doamne!

În Miercurea-Ciuc când am debarcat, obosite şi ofilite, ne-a întrebat sergentul care ne primise în gară:

- *Ştiţi voi unde sunteţi? Sunteţi la Miercurea-Ciuc, unde şi pasărea care se opreşte din zbor cade şi moare.* Deci şi pasărea nevinovată moare, dar noi bieţi condamnaţi pentru vini ticluite cu perfidie? La *Polul frigului* în România ne degerau mâinile şi picioarele, ne clănţăneau dinţii, stăteam 17 ore pe bănci, n-aveam voie să vorbim tare, n-aveam aer, ferestrele erau oblonite, nici o rază de lumină nu pătrundea, decât becul electric care ardea permanent şi când te gândeşti că eu eram îmbrăcată cu taioraşul cu care plecasem de-acasă, nu primisem încă hainele vărgate.

***

În acest iad, închipuiţi-vă, se făceau percheziţii de către gardieni, noi fiind scoase afară pe culoar, nu rămânea nimic la locul lui, toate lucrurile erau aruncate pe jos, chiar şi saltelele de paie, aşa încât când intram, atmosfera era toată numai praf. Vă

închipuiţi ce luptă dădeam ca să putem fiecare dintre noi să ne găsim lucruşoarele ce aveam voie să le păstrăm în cameră. Percheziţiile corporale le făceau sergentele, ne scoteau afară din cameră, ne dezbrăcam şi stăteam în pielea goală cine ştie cât şi la câte grade minus. Dârdâiam toate. Doamna dr. Munteanu, sora lui Pamfil Şeicaru de care am amintit, tremurând toată ca un ram în bătaia Crivăţului, îmi spunea:

- *Nu mai pot, nu mai pot, nu mai pot suporta această umilinţă.*

Era şi ea bolnavă de T.B.C. ganglionar, avea un supliment alimentar ca celelalte bolnave şi odihna la pat.

- *Nu vă enervaţi doamnă doctor, o să treacă şi asta odată.*

Doamna dr. Munteanu era o adevărată **doamnă**, foarte inteligentă, întreţinea convorbiri foarte plăcute şi interesante. Fusese condamnată pentru că împreună cu alte persoane, între care şi Leni Rafael, fiinţă caldă şi foarte apropiată, sora artistului de la Opera Română, păstraseră tricolorul românesc şi cântaseră *Deşteaptă-te române.*

În ciuda fizicului ei puţin masculin, în ciuda chipului ei aspru şi măsliniu, în ciuda glasului ei de altistă, doamna dr. Munteanu avea darul de a te cuceri, avea darul de a te ţine în jurul ei, nu cu poveşti, nu cu filme, nu cu piese de teatru, ci cu întâmplări din viaţa ei. Avea şi ce să povestească, medic fiind şi fiind şi soţia lui Munteanu-Râmnic, fost director la Radiodifuziune. Mi-au plăcut multe din intimitatea vieţii ei, mai ales felul în care le spunea. Dar una mă face şi acum să râd când retrăiesc acele clipe. Povestea ea:

- *Călătoream cu trăsura spre casa noastră din comuna... de unde se trăgea familia noastră. În faţa ochilor noştri se desfăşura un drum străjuit de plopi, un verde crud cât puteai vedea cu ochii te îmbia la viaţă, la gânduri senine, la iubire. Treceam prin faţa cimitirului din sat, unde aveam locurile noastre de veci. Să ştii, îi spun soţului meu, când va fi să părăsim această lume*

eu vreau să fiu lângă tine. Vai, doamnă doctor, îmi răspunde el, nici acolo să nu scap de dumneata?

Ei bine, felul cum o spunea, râsul în care izbucnea, ne contamina pe toate şi râdeam cu ea împreună. Dar mă gândeam, cine ştie ce durere simţea ea, în adâncul sufletului ei, chiar după ani, chiar în situaţia în care se găsea, chiar dacă râdea, după despărţirea de el. Murise cu mult înainte.

***

Biata **doamnă preoteasă din Piteşti** era mai în vârstă, mult mai în vârstă decât celelalte. Nu dormea toată noaptea, se plimba printre paturi şi-şi lovea mâinile, când dreapta pe stânga, când stânga pe dreapta, cu toată puterea.

- *Aşa vă trebuie, blestematelor, că voi aţi scris.*

Şi asta se repeta noapte de noapte şi câteodată şi ziua. Ce făcuseră *blestematele de mâini* (că doar nu erau blestemate)? Au scris o scrisoare la Comitetul Central în care doamna îi acuza pe conducătorii comunişti de moartea sau de dispariţia băiatului ei. Preotul rămăsese acasă. Se aşeza câteodată pe patul meu când împreună cu Gabriela mai fredonam o romanţă în surdină, că era pericol mare. Tăceam.

- *De ce aţi tăcut? Credeţi că eu nu sunt o romantică? Credeţi că mie nu-mi plac romanţele? Vă rog mai cântaţi.*

Şi-i cântam la ureche, ne acompania şi ea şi-i picau lacrimile. Cine ştie câtă durere ascundea în sufletul ei, dar în acelaşi timp şi câtă dragoste de viaţă. Spunem uşor de cineva: e-n vârstă, e bătrân, nu-i mai acordăm nici o şansă, şi totuşi câtă sensibilitate poate avea, câtă chemare poate avea la tot ce-nseamnă trăire, ce vibrare plină de emoţie în faţa unui fir de iarbă, în faţa unui cais înflorit, în faţa unui cer senin, şi în faţa unei iubiri ce se-nfiripă. Bucuria de a trăi e atât de puternică, încât chiar în situaţia de a nu mai putea alege, când ferecată între obloane de fier şi fără aer,

lupţi împotriva uzurii nervoase să rezişti oricum, dar să rezişti.

La Miercurea-Ciuc eram la etaj, deci când ne-ntorceam din scurta plimbare în cerc trebuia să urcăm o scară şi nu era uşor pentru unele. Doamna preoteasă urca mai greu şi mai încet.

- *No, mai repede, mai repede* - ţipa sergentul ungur.

- *Nu pot, domnule sergent, mi-e greu să urc scara* - răspundea ea.

Atunci sergentul îndrăcit a împins-o.

- *No, vezi că merge* - a zis el.

- *Merge dacă-mpingeţi* - a răspuns calmă doamna preoteasă.

Un an de zile cât am stat în Miercurea-Ciuc, am văzut-o pleznindu-şi mâinile şi câteodată şi gura. Gura de ce? Se pare că sergentele şi sergenţii ştiau că e soţie de preot şi veneau în celulă să se amuze pe seama ei. Repede, inteligentă fiind, îşi dădea seama de ce urmează şi ne spunea ca nu cumva să greşim când vor întreba-o de profesia soţului ei. Întrebările începeau. De unde e, ce profesie are ea, ce profesie are soţul ei.

- *Pensionar* - răspundea ea.

- *Dar înainte?*

- *Funcţionar.*

Ei râdeau şi plecau. Ea ştia că slujitorii credinţei nu sunt iubiţi şi totuşi unul din ei a dat dovadă de omenie când a surprins o cameră întreagă în rugăciune.

Miercurea-Ciuc îmi mai spune de *tortul cel mai bun.* Şi aşa era. Relativul îşi spune cuvântul peste tot. Tortul deţinutelor, da, era şi acolo un tort, sau mai bine zis se pregătea un tort. Vai şi ce bun era, parcă nu era altul mai bun pe lume. Aceaşi tânără, care de altfel a apărut şi la televizor, de care am amintit în legătură cu darul ce-l avea intuitiv, care prindea după paşi şi după învârtirea cheilor în broască ceea ce va urma, bine sau rău, fără să se-nşele vreodată, se ocupa şi cu prepararea tortului. Strângea de la toate

femeile porţia lor de pâine pe o zi, spălătura de orz şi porţia minusculă de marmeladă şi din toate acestea reuşea să scoată acel tort miraculos care te făcea să uiţi, pentru câteva minute, când gustai din el, că eşti acolo unde erai.

Maria Blaj avea o vechime în Miercurea-Ciuc şi deşi micuţă de statură, reuşea să se impună unui conglomerat de femei, dar de multe ori tonul ei aspru şi mai ales lua hotărâri de una singură, în ceea ce priveşte locul de dormit, care irita pe cele mai multe. Avea curiozitatea, normal crescută între zidurile temniţei, să afle de la cei proaspeţi sosiţi noutăţile zilei. Nimeni însă nu putea s-o mulţumească, întrucât şi cele mai de curând sosite aveau şi ele ani făcuţi la Securitate şi la Jilava. Mai era ceva, nimeni nu credea în nimeni, teama de afară străbătea şi zidurile ferecate, încât, fără voia ta, te izolai în cetăţuia tăcerii. Ea nu ştia, şi nici n-avea cum să ştie, cu ce încărcătură veneai tu din libertate şi câţi ani de nesomn ai avut. Numai aşa se poate explica nemulţumirea ei când tu căutai cu palide cuvinte să-i luminezi ceaţa iluziilor ei. Altfel, o colegă de suferinţă corectă, bună, foarte vioaie, deşi după cele auzite, suferindă. Era înzestrată cu multe daruri.

Tortul cel bun părea ca o minune în mâinile ei de două ori pe an şi cred că, aşa cum i-a rămas numele celebru savarinei de la Brillat - Savarin, tot aşa îi va rămâne tortului de la Miercurea-Ciuc numele de neuitat *Tortul Mary*, aşa îi plăcea ei să i se spună. Minunea aceasta se întâmpla de două ori pe an, de Sfânta Sărbătoare a Naşterii Domnului şi de Sfintele Sărbători ale Învierii Domnului. Cum ştiam când sunt aceste sărbători?

Erau acolo unele deţinute care urmăreau calendarul cu rigurozitate şi nu se-nşelau. Tot ele vegheau şi în nopţile Sfinte şi la glasul clopotului vestitor ne trezeau pe toate şi ne spuneau:

- *La mulţi ani!*

- *La mulţi ani!*, se repeta din gură în gură.

O, glasul clopotului cât îl aşteptam, cât îl doream, ca pe un

crainic, aducând veşti bune. *La mulţi ani!* da, dar nu în închisoare, în libertate. Dar când va veni soarele libertăţii pentru noi?

***

Chiar dacă nu mă gândesc la Miercurea-Ciuc, **Mariana Hodoş** este prezentă în gândul şi amintirea mea. Mă luase ca pe un copil în ocrotirea ei. Avea acasă un băieţel, adoptat de ea, Marinel, şi în dorul ce-l simţea pentru el mă mângâia pe mine, mai ales că ea fiind înaltă, voinică, bine legată îl vedea pe el în mine, care slăbisem colosal. Transilvăneană, după cum şi numele arată, dintr-o familie binecunoscută, era institutoare în Bistriţa-Năsăud. Suporta greu închisoarea şi rareori am putut-o vedea râzând, se mai putea râde şi acolo câteodată, fără să-i fie faţa, de altfel frumoasă, imprimată de revoltă, de ură chiar împotriva asupritorilor. O înţelegeam şi căutam să o liniştesc, spunându-i că nu e bine ca permanent să fie obsedată de aceeaşi întrebare, ca permanent să mocnească în ea ura, care îşi dădea frâu liber până la blesteme.

- *Cum o să poţi face aceşti 10 ani de pedeapsă în starea asta de veşnică agitaţie?* - o întrebam eu.

- *Aşa sunt eu croită. Ce să fac?*

N-am reuşit s-o domolesc, gândul ei rămânea tot pe metereze şi când mai evada la ai ei, lăsase acasă o mamă suferindă şi băieţelul de care am amintit, pe care-i adora, se-ntorcea mai vaşnică în revoltă, mai îndurerată. Avea o voce frumoasă şi deseori, când paza mai lipsea, vorbesc numai de Colonia de muncă, mai puteam câteva să aducem în atelier liedurile lui Schubert şi multe alte bucăţi cu care schimbam atmosfera îngândurată şi apăsătoare, într-o visare dulce în care parcă nu mai aşteptai nimic.

Nu pot să nu amintesc aici de cele două surori Anca şi Liana, fiicele generalului Manolache, de o înaltă cultură şi adânc

cunoscătoare a muzicii clasice. Anca Manolache fluiera uneori o frază din marile concerte şi noi trebuia să recunoaştem fragmentul. Erau unele care dădeau răspunsuri precise.

Mariana, de la sentimentele cele mai nobile, cele mai pure, putea coborâ cu iuţeală la alte stări, să le spunem aşa, că nu durau mult. Suferea, îi părea rău că le are şi în felul acesta nu reuşea decât să-şi îngreuneze viaţa de acolo, destul de grea şi fără revolta ei, deşi în fond avea o fire bună. Am ţinut la ea foarte mult şi am lucrat o vreme împreună. Când venea ora prânzului se aducea hârdăul cu mâncare în atelier. Toate se duceau cu castroanele, eu rămâneam totdeauna ultima.

- *Du-te şi tu mai repede* - se repezea ea la mine - *nu vezi că nu aduci decât scursură?*

- *Ce să fac, nu pot să iau locul alteia.*

Era adevărat, ultimele porţii erau ale noastre şi asta totdeauna, de aceea Mariana a rămas proverbială cu ceea ce mi-a spus supărată:

- *Tu eşti bună de trimis după moarte.*

Poate avea şi ea dreptate, dar fiecare cu firea lui. Puţinele pachete primite, când reuşam să facem norma, le împărţeam ca două surori, pe-al meu i-l dădeam ei să facă cum crede că-i mai bine. Era curajoasă şi demnă. Nu pregeta să pună întrebări comisiilor care veneau din când în când şi nici să-i spună doctorului care e adevărata lui misiune. Am ţinut mult la ea, şi am preţuit-o pentru tot ce însemna ea. De mult eram despărţite din cauza mutărilor ce interveneau atât în camere cât şi în ateliere, aşa eram când eram eliberată din închisoarea de la Oradea Mare.

Târziu, fiind în libertate, am aflat de căsătoria ei cu un preot, care fusese şi el condamnat, dar a căriu soţie îl părăsise între timp. Erau fericiţi. Amândoi au sfârşit curând această fericire datorită aceleiaşi boli necruţătoare. Multe veşti triste s-au adunat, multe dispariţii premature în libertate fiind. În aceste ore când scriu m-apasă despărţirea de ele chiar dacă nu ne-am

cunoscut prea bine, chiar dacă am stat puţin timp împreună şi mă gândesc că poate, dacă n-ar fi existat această suferinţă cumplită, ar fi putut fi în viaţă şi astăzi să se poată bucura de iubire, de prietenie şi de miracolul trăirii sub un cer albastru, înstelat, dar mai ales de libertate.

***

Mărguş Rădulescu era o figură aparte în noianul de figuri care s-au perindat prin faţa ochilor mei în atâţia ani de pereginări, în atâtea celule în care am trăit, în atâtea ateliere în care am lucrat. Mărguş era o drăguţă profesoară de geografie la Slatina, plângea mult, era o fiinţă foarte sensibilă. Lăsase acasă un soţ bun, iubitor. Când vorbea de el i se umezeau ochii imediat şi repeta uneori înecată în lacrimi:

- *Ce-o mai face acum Mister?*

Da, aşa îi spunea ea, *Mister*. Cred că această denumire ce i-o dăduse, cu care ea îl botezase, însemna pentru ea şi pentru alţii că e un **Domn,** nu un bărbat, ci un **Domn** între bărbaţi. Ne-am cunoscut la Miercure-Ciuc, în încăperea în care eram aproape 70 de femei, dintre care unele tebeciste cronice, altele cu alte suferinţe şi mai ales unde la un moment dat era şefă de cameră, nu vreau să-i acord nici un atribut şi nici să-i spun profesia, care nu numai că nu înţelegea tragedia ce o trăiam, dar cu bună ştiinţă făcea rău celor din jur. Tocmai când se auzeau paşi pe culoar, tocmai când se auzeau cheile Mariei Tereza învârtindu-se în broască, pentru că nu totdeauna se auzeau, tocmai atunci striga cât putea de tare:

- *Doamnă Rădulescu, doamnă Busuioceanu, vorbiţi mai încet!*

Dar noi nici nu vorbeam. Asta însemna pentru noi carceră grea. Norocul era că sergentul sau sergenta în momentele acelea, fie că erau prea ocupaţi cu hârdăul de mâncare, fie cu numărarea

castroanelor de metal, care, mânuite în grabă, făceau şi ele gălăgie, nu mai erau atenţi la strigătele dinăuntru. Dar Mărguş căzuse într-o stare depresivă şi nu era de mirare să se întâmple această cădere cu nici una dintre noi. Într-o zi o văd că se îndreaptă spre mine şi îmi spune plângând:

- *Să știi Adelina că mă sinucid. Nu mai suport mizeriile care ni le face această...*

- *Ei, Mărguș, fii cuminte, o să treacă și asta, n-o să rămână numai ea șefă de cameră, mai se schimbă lucrurile, nu știm dacă nu face Dumnezeu o minune cu noi, și apoi nu te gândești la "Mister"? Ce face el fără Mărguș?*

Şi în felul acesta ea se mai liniştea şi căutam în fel şi chip să mai înviez un surâs pe faţa ei. Şi într-adevăr minunea s-a înfăptuit. Am scăpat de Miercurea-Ciuc, unde s-au stins multe fiinţe nevinovate, am scăpat de şefă şi ne-am trezit în Colonia de muncă de la Arad.

După câţiva ani de la întoarcerea acasă sună telefonul. Cine era? Mărguş Rădulescu! Pe ea o chema Margareta, dar Mărguş era nume de mângâiere şi de alint. Mi-a spus că vrea să mă vadă. N-a venit la mine, deşi o invitasem, se vede că-i era frică. M-am dus la locul de întâlnire, fixat de ea, aproape de *Universitate,* pe bulevard. Nu mă recunoaşte. Mă duc zâmbind în faţa ei şi când i-am vorbit, nu pot spune mirarea ce a apărut pe faţa ei şi nici cuvintele de preţuire şi de laudă ce mi le-a adus. A fost singura revedere. Mi-a rămas în suflet. Dacă mă gândesc bine ce a mai rămas pe răbojul amintirilor mele din Securitate şi din închisorile pe unde am trecut, pot spune că în faţa ochilor mei se derulează un film cu viaţa alteia. Trec pe rând, ca la o defilare, zile şi nopţi mohorâte, zeghe vărgate, unele mai purtau pe ele D.C., adică Drept Comun, că nu erau destule pentru politici, unele atât de zdrenţuroase că mai mult erai dezbrăcată decât îmbrăcată. Dar nu era vorba atât de ele, cât de ce puteau ascunde în inima fiecăreia dintre noi. Pictura *Judecății de apoi* din tinda bisericilor

trecea prin faţa ochilor mei cum trece şi acum când defilează trupuri rămase cu pielea pe os, altele asemenea unei hârtii creponate, altele pline cu furuncule fără număr pe care le vedeam la duşurile făcute în galop. Feţe palide, ftizice ale multora, care parcă se-nmulţeau în numărul deja foarte mare al bolnavelor ce umpleau o cameră fără aer, fără lumină, luminată şi ea de un bec cu o lumină bolnavă. Nopţile nedormite sporeau, genele nu se mai închideau aşteptând din zori în zori... Biete femei, biete fiinţe pentru care clepsidra timpului cernea aduceri aminte sau speranţe, silabe rare şi slabe ce nu mai aveau nici o influenţă în rezistenţa noastră interioară şi se transformau într-un leit-motiv: *never more.*

Cum, oare ne pierdusem credinţa?

Şi totuşi, cum oare am putut rezista atâtor cruzimi, atâtor lipsuri, atâtor ani, pentru unii mai puţini, pentru alţii mai mulţi, gândul meu îi cuprinde pe toţi care au urcat *Drumul Golgotei,* fără acel singur sprijin care ne mai rămăsese, **credinţa**? Ea ne-a fost toiagul sfinţit în urcuşul şi trecerea prin cele mai spinoase încercări, scriind cu vieţile, cu sângele, cu suferinţele, cu urmele lăsate, cel mai întunecat hrisov al istoriei noastre în care se aude permanent ţipătul cucuvelei.

trecea prin fața ochilor mei, cum trece și acum când defilează trupuri rămase cu pielea pe os, altele asemenea unei hărți cre-[illegible], altele pline cu furuncule fără număr pe care le vedeam la dușurile făcute în galop. Fețe palide, fizice ale mulțimii, care parcă se-nmulțeau în numărul deja foarte mare al bolnavelor ce umpleau o cameră fără aer, fără lumină, luminată și ea de un bec cu o lumină bolnavă. Nopțile nedormite sporeau [illegible] genele nu se mai închideau așteptând din zori în zori. Biete femei, biete ființe pentru care clepsidra timpului cernea dulceri amintiri sau speranțe, slabe [illegible] și slabe ce nu mai aveau nici o influență în rezistența noastră interioară și se transforma într-un leit-motiv [illegible]

Cum, oare ne pierdusem credința?

Și totuși, cum oare am putut rezista atâtor cruzimi, atâtor lipsuri, atâtor [illegible], pentru unii mai puțin, pentru alții mai mult, gândul meu îi cuprinde pe toți care au urcat *Drumul Golgotei* fără acel singur sprijin care ne mai rămăsese, credința. Ea ne-a fost colacul [illegible] în urcușul și trecerea prin cele mai spinoase încercări, scriind cu viețile, cu sângele, cu suferințele, cu [illegible] lăsate, cel mai întunecat [illegible] al istoriei noastre în care se aude permanent țipătul cucuvelei.

O, câţi Irozi avut-a cel mai blând din neamuri
Şi câte Irodiade au stăpânit aici...
Urmaşi suntem lui Ştefan sau neamuri de pitici
C-am purtat embleme şi comuniste hramuri.

Arad - Colonia de muncă

Plecarea din Miercurea-Ciuc, şi nu a tuturor deodată, poate că unele erau prea suferinde ca să poată pleca, sau aşa fusese ordinul, a fost salvarea mea şi a multora, care credeam că *Polul frigului* este punctul terminus al nostru.

În duba sinistră călătoream din nou spre unde nu ştiam, dar un lucru era sigur, mergeam la muncă. Ne-am oprit în Arad, mi se pare chiar în dosul gării, auzeam necontenit huruit de roţi, ţignale, opriri şi porniri de trenuri. O clădire mare, parter - etaj, ne aştepta. Multe camere, unele foarte încăpătoare, au devenit ateliere, iar cele de sus dormitoare. Eram şi noi în număr mare. Deci, nu era vorba de grădinărie, spre bucuria şi liniştea mea, dar despre ce era vorba? Am aflat de la primele care au coborât la lucru. Împletituri cu fire de material plastic la început pe sticle, apoi pe coşuri, mai târziu pe leagăne de copii şi damigene, deci sticle şi celelalte îmbrăcate. Toate au venit cu timpul, deoarece la început trebuia să înveţi, să ştii să lucrezi, să ştii să conduci firul pe sticlă, să ştii să faci o codiţă, un căpăcel pentru fundul sticlei, un ******, adică legătura şi întărirea dintre ele şi aşa mai departe.

Nu era voba de normă încă, ea a venit mai târziu, când mâinile noastre prinseseră meşteşugul.

Lucram de zor şi învăţam, doar la eliberare am ieşit muncitoare calificate!

Când însă s-a instituit norma şi dreptul ce ţi-l dădea, trebuie să spun că n-o puteai realiza decât la sticle. La coşuri, la damigene, la celelalte era foarte greu, dar cel mai greu de lucrat era îmbrăcatul damigenelor cu nuiele deoarece nuieleletrebuiau să fie udate şi erai mereu cu mâinile într-o apă rece şi murdară. Miaduc aminte că mi se umflaseră degetele rău. Mă dureau şi pe

deasupra mă mai rugau şi altele să le ud materialul, vasul fiind mai aproape de mine:

- *Nicuşor, vrei tu să-mi bagi şi mie nuielele în apă?* Îmi spuneau Nicuşor deoarece le povestisem schiţa cu acelaşi nume de Brătescu-Voineşti, dar cu glas de copil şi aşa mi-a rămas numele. Dar cu glas de copil am făcut şi eu multe pozne. Într-o noapte s-a-ntâmplat, fiind foarte multe femei în cameră, tineta să fie plină până-n vârf. Am fost câteva care nemaiputând răbda, uşile nu se deschideau noaptea decât în cazuri excepţionale, am mai umplut-o, dar am dat şi peste ea.

- *Cine,* întreabă sergenta, *a făcut lucrul acesta?*

- *Mai multe, între care şi una care vorgheşte ca cochiii.*

Dar la Jilava nu eram Giacomică? de la Giacomo Puccini. Le povesteam subiectele operelor lui. Le-a plăcut mult *Tosca, Bohema, Madame Butherfly.*

Ei, dar sora Iuliana, şefa ordinului catolic, despre care am amintit, după care mi-a făcut şi mie injecţia cu acul miraculos (nedezinfectat), care se pare n-a prilejuit nimănui vreun rău, în afară de cel ce-l purta fiecare în sine fără să ştie, uneori fără durere, alteori gemând, bună, dreaptă, cu judecata limpede, mai primea câteva medicamente pentru crizele lui hepatice, din care mă împărtăşam şi eu numai cu dulceaţa de la suprafaţa pastilelor. Cum? Giacomică mergea la patul ei, era primul etaj, şi-i spunea poezii şi altele luate din schiţele amintite.

- *Giacomică,* sau Nicuşor, după cum îi venea, *îţi plac bomboanele?*

- *Da,* răspundeam eu cu glas de copil, *îmi plac foarte mult.*

- *Când ai mai mâncat?*

- *Mâine.* Şi era haz şi sora Iuliana îmi dădea o pilulă din doctoriile ei să sug numai partea dulce de deasupra şi apoi să o arunc.

La Colonia de muncă, aşa i se spunea, figuri noi, fiinţe din

toate straturile sociale, ţărănci, intelectuale, din care făceau parte multe învăţătoare, casnice, diverse profesii şi altele. Gardienele de aici, indiferent de gradul lor erau românce, mai îngăduitoare, unele egale în comportarea lor, ceea ce era cu mult mai bine, ştiai ce vor; altele care se apropiau cu înţelegere, chiar cu o compasiune caldă, ca apoi să ţipe la tine şi chiar să te umilească. Dar, drept vorbind, pe lângă toate celelalte din secţia închisă, erau, toate la un loc, de necomparat. Trei din ele mi-au rămas în minte, nu le ştiu numele, nici atunci nu-l ştiam.

***

Una, sergentă majoră, mu vorbea mult, îşi făcea seviciul aşa cum un ceasornic bun îşi urmează cursul, dreaptă, fără variaţiuni în atitudinea ei. Într-o zi duceam hârdăul de mâncare, cu ce mai rămăsese în el. Colega mea îmi şopteşte să-i cer voie să luăm ce mai rămăsese înăuntru. O rog, dar ea:

- *Nu ştiu, n-am auzit, n-am văzut, nu vreau să ajung ca voi, că atunci nu-mi rămâne decât să mă sinucid.*

Am înţeles din cele spuse că am fi putut lua dar fără consimţământul ei. Avea dreptate, n-am luat.

A doua sergentă la care mă gândesc era foarte inegală în manifestările ei, dar uneori atât de caldă, atât de apropiată - voi vorbi despre ea în *Seară de Crăciun la Gai* şi în *Domnişoara Chinteanu* - încât, pentru cuvintele ei de încurajare şi pentru urarea ce ne-a făcut-o în Sfânta Seară a Naşterii Domnului, am uitat de toate celelalte.

A treia sergentă, frumoasă, fină, nu trebuie să adaug tânără, pentru că toate erau aşa, desigur cu o diferenţă între ele, care nu conta, a cărei delicateţe n-am întâlnit-o la niciuna. Intra în cameră inopinat, unele dintre noi vorbeam tare, altele erau culcate, paturile deranjate, privea peste tot, făcea observaţii cu glas ridicat şi pleca. Nici insulte, nici pedepse. Într-o zi de vară, eram

la plimbarea din curte, mă cheamă la ea. Mă întreabă de anii de pedeapsă şi-mi spune:

- *Te văd, te urmăresc de mult și mi-am dat seama că ești o ființă deosebită, așa îmi spune sufletul meu și am aflat că știi limbi străine. Ai putea să-mi dai și mie câteva lecții de franceză și italiană? Dar mai mult aș vrea să învăț cântece în limbile acestea.*

După un răstimp tot ea:

- *Să știi, ești singura căreia îi spun, nu cred, sunt convinsă că nu pot rămâne aici, mi-e greu, nu pot să mai suport atâta suferință.*

Avea dreptate, şi aici eram la Colonia de muncă, un paradis pe lângă secţia închisă; dar să fi fost acolo, mă gândeam eu, ce-ar fi simţit?

Într-adevăr, ce mi-a spus era adevărat, a plecat. N-am mai văzut-o de-atunci în Arad, nici la Gai şi nicăieri de atunci.

- *Unde te găsești, tu, ființă aleasă, acum îți pun eu întrebarea cum de ai putut face această carieră cu sufletul care îl ai? Să știi că ți-am mulțumit în gând, în trecutul trist și apăsător pentru cuvintele tale și-ți mai mulțumesc și acum.*

***

Cum nici o zi, dar nu, nu nici o zi, nici o clipă din viaţa noastră nu se mai întoarce, dădeam o luptă continuă cu mine însămi să mă-mpac cu această nedreaptă situaţie, de altfel nedreaptă pentru toţi cei hărăziţi încercării, şi să nu mă las doborâtă de balastul întrebărilor. Reuşeam când aveam o respiraţie mai liberă, mai pură în această pădure de tenebre. Şi n-aş putea spune că la Arad sau la Gai nu mai trecea câte-odată o rază de lumină, că nu se mai auzea un fâlfâit de aripă, când un anchetator ca cel de la Arad, mi se pare evreu, sever dar drept, a încuviinţat să fiu dusă la medicul oculist, dând dovadă de multă înţelegere şi multă

omenie. Sau când o sergentă ţi se adresează cu bunăvoinţă. Vezi că şi această pădure era o lume în care dacă nu se mai auzea tic-tacul ceasului, bătea orologiul cu încărcătura durerii, când fiecare secundă preţuia cât un secol, când la scurta rotire în curtea de la Arad sau la Gai, întâlneai câte o gâză mică care-şi ducea şi ea povara ei prin noroi, dar trăia şi lupta cu greul. Atunci, tu, **om**, care ai conştiinţă, care ai o menire, să te laşi îngenuncheat? Oare muriseră în tine toate resursele sufleteşti? Şi atunci căutam un sprijin. Îl găseam adesea în fiinţele ce trecuseră prin această tiranie psihică şi fuseseră încercate poate aidoma mie şi celorlalte, dar care datorită credinţei şi tăriei lor de caracter au reuşit să treacă peste puntea suspinelor ajungând la limanul libertăţii. Gândul meu într-un moment de slăbiciune, când mă ţimeam cu o mână de pereţi ca să cobor în atelierul de lucru, mi-a zburat la **doamna Tujan.** Am mai pomenit-o în capitolul *Miercurea-Ciuc.*

Doamna Tujan m-a lăsat să descopăr însă o altă cută nobilă a firii ei, când într-o seară toate femeile din celula *negurii* am trăit o clipă euforică. De ce? Ni s-a dat la masa de seară cartofi fierţi în coajă cu câte o mică murătură. Era rar aşa ceva. Aşa se explică explozia bucuriei. Doamnei Tujan i se dă o gogonea foarte mică. Ea roagă să i se dea încă una. E refuzată. Atunci eu i-o întind pe a mea. M-a refuzat cu delicateţe motivând că ea în curând va fi acasă, pe când eu eram la începutul greului. Asemeni unei vestale a fost doamna Tujan în apărarea altarului, dar şi a nobleţei sufleteşti. Gândul înspre ea m-a sprijinit în multe clipe grele şi mi-a dăruit o respiraţie mai uşoară, liberă în pădurea de tenebre.

***

La Arad am primit darul fermecat, semn că o luminiţă se născuse în *infernul roşu* şi Binecuvântarea Cerească o simţeam în tot ce s-a întâmplat atunci.

- *Aveți voie să scrieți acasă, să cereți ce vreți până la greutatea de 5 kg.* - ne spune un colonel, care venise însoţit de o comisie de la Bucureşti în inspecţie.

- *Avem voie să cerem și ciocolată?* - am întrebat eu cu sfială.

- *Da, și ciocolată, ce vreți,* a repetat colonelul cu bunăvoinţă.

Ce moment de fericire nevisat, ce uitare s-a aşternut peste gratiile atâtor ani, ce moment în care te-ndoiai de cele auzite, ce moment în care îmbrăţişai tot Universul.

Ce relative sunt toate când te gândeşti, să faci ani grei de puşcărie, să nu ştii nimic de ai tăi în tot acest timp şi deodată să ai parte de această veste, care te uluia, te făcea să crezi că eşti într-un vis, ţi-era frică să nu se destrame momentul euforic, să nu te trezeşti în realitatea fără speranţe.

Mă-ntrebam şi mă-ntreb, cum ai putut avea o asemenea trăire dacă n-ai fi cunoscut suferinţa?

Firea mea optimistă m-a ajutat să trec aceşti ani, puţini la număr, numai cinci şi jumătate din cei opt la care fusesem condamnată. Greşesc de data asta foarte mult, nu firea mea m-a ajutat, ci numai credinţa în Bunătatea lui Dumnezeu m-a salvat. Dacă n-ai în tine un filon puternic de credinţă şi dacă nu poţi fi chiar tu un izvor pentru ea, eşti pierdut. Demoralizarea vine uşor şi nimic nu te mai poate ajuta.

Dar să revenim la momentul euforic şi la cartea poştală. Am primit-o fiecare şi încă ceva foarte preţios, creionul, pentru care dacă l-ai fi ţinut ascuns ispăşeai la *neagra* zile în şir, ori unde te-ai fi găsit, fie Securitate, fie secţia închisă, fie Colonie de muncă.

Fiecare am scris aşa cum am ştiut, trăind intens cu emoţie primirea de către ai noştri a acestor veşti venite dintr-o lume de dincolo de lume, dar şi răspunsul în greutatea celor 5 kg., semn al existenţei lor. Nu faptul că primeai alimente ţi-a redat încrederea

în ceea ce avea să urmeze, ci faptul că aflai după ani şi ani că cei iubiţi trăiesc. Nu aveai voie să primeşti scrisori, nici măcar un rând. La primirea pachetelor se făcea un control minuţios ca să nu fie ascuns prin alimente ceva interzis.

S-au dat cărţi poştale înapoi, nu le-a plăcut celor mari cum au fost scrise. Nu trebuia să respire din ele suferinţa şi nici lacrimile vărsate. Le-au refăcut în sensul dorit şi ordonat de conducere.

Unora nu le-a venit pachetul mult aşteptat, semn că n-au primit cartea poştală sau că n-a avut cine s-o mai primească. Bucuria ta nu putea să nu fie micşorată când alături de tine erau atâtea fiinţe care-şi puneau întrebări fără răspuns.

***

Toate mijloacele folosite pentru distrugerea psihică şi fizică erau prea puternice, prea sălbatice, prea satanice ca să poată bietul om să reziste şi atunci... ori îşi lua asupra lui toată povara, ori îi aducea şi pe alţii în situaţia lui şi nu e de condamnat. Nimeni n-are dreptul şi nici autoritatea morală să judece un deţinut politic pentru scăderile lui pe care le comite fără voie. Îi ajunge lui remuşcarea ce-l roade clipă de clipă. Există o limită în toate, fiecare metal îşi are temperatura lui de topire, dar un tot din nervi, carne şi sânge cât poate rezista la torturi, pe care nu şi le poate închipui chiar o imaginaţie morbidă.

O înlănţuire de suferinţe, comandată şi urmărită cu o precizie matematică a reuşit - şi cum să nu reuşească? - să transforme fiinţa umană într-o epavă, alteori într-o amintire. Nu toţi şi nu toate aveau aceeaşi rezistenţă fizică şi morală, unele chiar pierdeau echilibrul mental, dar despre asta mai târziu.

Totuşi, în această şcoală a durerii, a curajului, a speranţei, în care se-nvaţă ce nu înveţi nicăieri, o şcoală unde nu ai nici o

materie de învăţământ, în care nu se dau note, în care nu se dau premii, se putea face o cultură cu scrisul pe săpun, cu *scrisul* în memorie începând cu: limbi străine, istorie, muzică clasică, istoria literaturii. Una dintre noi era o fiinţă minunată, o adevărată **doamnă** şi de la ea se puteau învăţa multe.

Nena Boilă, după cum se poate uşor observa, transilvăneană şi nepoata lui Iuliu Maniu, te surprindea nu prin căldura glasului ei, vorbea puţin, nu prin sinceritatea simţămintelor ei, nu ţi le arăta, era destul de retrasă ca să-şi poată dezvălui adevărata ei bogăţie, ci tocmai prin ceea ce ascundea în ea, o avuţie, aş zice un tezaur de însuşiri rare pe care Dumnezeirea le poate dărui unui singur om.

Fină, drăguţă, inteligentă, cultă, adânc cunoscătoare în ale literaturii. Făcuse facultatea de litere la Cluj, avându-l profesor de estetică literară pe Dimitrie Popovici, suflet distins, profesor ilustru.

Cu dragă inimă, îţi prilejuia ore de înaltă şi bogată valoare estetică, mai ales când ţinea dizertaţii despre Eminescu, dar era valabil la tot ce cunoştinţele ei bogate o făceau să-ţi împărtăşească fără ostentaţie, cu modestie şi un surâs ce te cucerea.

Nena Boilă n-a vorbit niciodată de familia ei, de tatăl ei, care era cunoscut ca om politic şi nici de Iuliu Maniu. Îşi ducea povara anilor de închisoare cu seninătatea unui suflet care era conştient de nevinovăţia lui. N-am văzut-o revoltată niciodată, n-am văzut-o ridicând tonul nici împotriva situaţie, nici împotriva cuiva. De-ar fi fost toate ca ea, mi s-ar fi părut închisoarea mult mai uşoară.

- Unde eşti Nena? Nena, pe care meleaguri rătăceşti? Cred că eşti fericită, căci fericită ar trebui să fii, când aici în pământesca grădină erai ca un înger.

Deşi n-am fost împreună prea mult, să ştii, ţi-o spun acum, târziu, când tu nu mă poţi auzi, sau cine ştie, că te-am

prețuit mult și îmi sună-n urechi și acum glasul tău cald când ne țineai minunatele prelegeri.

***

Când spun şi repet, când întreb câţi s-au întors din *Tunelul Groazei*, nu e literatură, nu e întrebare fără rost, care să înlăcrimeze ochiul cititorului. Mulţi nu s-au mai întors fiindcă oamenii mor în închisori cum mor şi în libertate? Aşa cum a justificat cinicul Nicolschi, sau pentru că regimul era de aşa natură că urmărea tocmai exterminarea acelora care nu aveau nimic în comul cu conceptul comunismului. Mulţi dintre cei ce au avut acest trist sfârşit nu au avut nicicând nici cea mai mică tangenţă cu politica şi au fost condamnaţi.

Aşa a fost cazul unei fiinţe bune, delicată, foarte talentată, avea o voce frumoasă, făcuse parte din *Corul Radio*. Poate cineva, în afară de familie, citind aceste rânduri să-şi mai amintească de ea. Nu ştiu pentru ce a fost condamnată, dar atât cât am putut s-o cunosc în Colonia de muncă, mi-a făcut impresia unei fiinţe deosebite, foarte drăguţă, mult interiorizată şi mi-a fost dragă.

Lucram toate într-un atelier mare, cu mare zor, ca să merităm porţia de pâine şi de mâncare. În liniştea ce domnea se auzea câteodată un glas cald care ne întreba pe fiecare pe rând ce vrem să ne cânte. Asta se întâmpla când paza era mai puţin severă. **Lili Strafalogea** cânta foarte frumos, având un timbru cald, armonios. Nu ţin minte ce doreau celelalte să asculte, dar eu o rugam totdeauna să-mi cânte *Lampa* pe versuri de Veronica Micle:

De câte ori am plâns
Ştiind că noaptea vine
Şi lampa singură s-a stins
Iubito fără tine.

Era o bună lucrătoare şi o bună prietenă cu Marioara Bulinsky, deşi Marioara avea o fire comunicativă şi entuziastă.

S-au făcut schimbări în dormitoare şi în ateliere. Parcă nu o vedeam prea des, dar când ne întâlneam, mi se părea mai obosită şi oarecum cu un mers greoi. S-a dus la medic, probabil mai târziu, socotind oboseala şi mersul dificil datorite efortului de muncă şi slăbiciunii ei. Nu ştiu ce a văzut doctorul de la Arad, de altfel singurul care avea înţelegere pentru suferinde şi ne dădea şi medicamente, singurul de care pot spune că era un bun medic şi un **om.**

Nu am mai văzut-o pe Lili şi am auzit că a fost trimisă la Bucureşti, la spitalul Văcăreşti. Niciunui deţinut nu i se îngăduia să fie tratat într-un spital din localitatea în care se afla, cum eram noi la Arad. Formalităţile probabil au durat mult şi am auzit mult mai târziu, se pare fiind în libertate, că, intrată în Văcăreşti, doctorul care a consultat-o a întrebat-o: *Acuma vii?* Ce a înţeles ea din această întrebare nu ştiu, dar cred că nu trebuia pusă. Ea ar fi răspuns: *Dar ce, a depins de mine?*

Probabil, surorile care au fost de gardă au văzut şi au trăit alăturea de ea clipele grele ce au urmat pentru acea fiinţă nevinovată şi tot ele, se vede că au mai spus şi altora. Altfel, de unde să se audă? I s-a făcut intervenţia chirurgicală, dar au închis-o la loc. Nu mai putea fi salvată. Cât a putut să mai cânte a cântat, alinând durerile altor năpăstuite, cum a cântat şi Haricleea Darclée la spitalul Filantropia, uimind bolnavii, fiind toată un cântec, înaintea sfârşitului. A mai vorbit Lili Strafalogea de cele două fetiţe şi cu gândul la cea mai mică, când sora a plecat să schimbe balonul de oxigen, ea şi-a scos tubul de respiraţie şi s-a sfârşit.

Ce a fost pe sufletul ei nimeni nu poate şti, nici cei care au iubit-o foarte mult.

După eliberare, s-a dus la familia ei Mioara Crişan, tot o

victimă a nedreptăţii. Mi-a povestit că fetiţele ei, fără să ştie cine e, au sărit înaintea ei, pline de bucurie şi strigau către bunica lor: *A venit de la mămica, a venit de la mămica.* Ele nu ştiau că mămica lor nu mai era, dar bunica lor, mama Lilicăi, aflase de mult, ca şi soţul ei care a luat parte la discuţii.

La Colonia de muncă de la Arad, eram la început toate amestecate: intelectuale, semiintelectuale, ţărănci din toate părţile ţării, dar legionarele, cele de la înaltă trădare şi spionaj erau separate şi nu ne-am întâlnit nicicând pe parcursul din timpul detenţiei. S-au făcut separări, ateliere şi dormitoare cu intelectuale şi ateliere şi dormitoare cu ţărănci.

Doamne, n-am să uit niciodată ţinuta acelor mândre şi minunate ţărănci din Bucovina. Eram Impreună cu ele la Arad, unde s-a început Colonia de muncă. Dimineaţa, la prânz şi seara ni se împărţeau 20 de porţii de mâncare pentru 20 de femei, porţii pe care le aşezam pe o masă lungă şi fiecare putea să-şi ia o porţie. Este adevărat ce spun şi-mi pare rău că o spun, intelectualele îşi alegeau castronul cu mâncare şi-l luau pe cel mai plin, ţărăncile niciodată, erau ultimele totdeauna.

***

Am amintit de el în legătură cu nevinovata Lili Strafalogea. Se cade însă să-l readuc în memoria celor care l-au cunoscut la Colonia de muncă de la Arad cu recunoştinţă şi simpatie.

Într-o cameră mai mică, eram douăzeci de femei, intelectuale, casnice şi multe ţărănci din Câmpulungul Bucovinei. Sentimentele lor pentru mine şi le-au arătat alegându-mă şefă. Nu mi-a plăcut şefia niciodată, dar gândindu-mă că pot în felul acesta să le ajut, am primit. Aproape toate aveau o suferinţă, aproape toate aveau nevoie de ajutor. Româncuţele însă din Bucovina sufereau cumplit de reumatism, aveau dureri mari şi atunci, fără

să mă mai gândesc la urmări, le încolonam zilnic şi mergeam cu ele la doctor.

- *Iar ai venit cu ele Adelino?* Întrebarea asta o repeta şi el zilnic.

- *Domnule doctor, credeți că v-aș supăra dacă n-ar fi absolută nevoie? Gândiți-vă, venim de la secție închisă, de la Miercurea-Ciuc și toate s-au îmbolnăvit acolo. Șefa de cameră ca să fie pe placul gardienilor și gardiencelor le obliga să meargă cu picioarele goale pe scândurile ude, ca să păstreze curățenia, după ce tot ele frecaseră, vă rog să mă-n-țelegeți.*

- *Bine, bine.*

Le lua pe rând, le-ntreba, le consulta şi dădea fiecăreia ce avea nevoie. Asta se întâmpla de fiecare dată cu o bunăvoinţă unică.

Odată a lipsit mai multă vreme, tocmai când aveam şi eu nevoie de un tonic. Slăbisem mult şi nu mai aveam deloc poftă de mâncare. Mariana Hodoş a stăruit mult să merg la Cabinetul medical, dar eu o ţineam una şi bună că n-am nevoie şi că o să-mi revină pofta de mâncare. Nu m-a lăsat şi ne-am dus amândouă. Doctorul lipsea. Îi ţinea locul o asistentă tânără, foarte drăguţă şi foarte bună. Mă simpatiza şi dându-mi o sticluţă cu un lichid maroniu-închis mi-a zis:

- *Să știi, Adelino, ți-am dat un extract de ficat care sigur te va ajuta.*

I-am mulţumit amândouă, adresându-ne cu *Doamnă doctor.* Gustul nu era bun, dar Mariana, să mă determine să-l iau, înghiţea şi ea câte o lingură înaintea meselor. Sticluţa s-a golit repede. Ne ducem iară la Cabinet unde era tot asistenta medicală:

- *Doamnă doctor,* - spune Mariana - *uitați-vă la ea cât e de slabă, cum o să reziste atâția ani în felul ăsta?*

Asistenta, tot atât de gentilă, îmi mai dă o sticlă.

- *Dacă mi-ați fi dat un vin tonic, ehei, cum l-aș fi băut!*

- *Adelino, să știi că pentru ce-ți dau eu alta m-ar fi pupat.*

- *Vă mulţumesc din inimă doamnă doctor.*

Într-adevăr, extractul de ficat m-a ajutat, mi-a revenit pofta de mâncare şi căpătasem puţină putere. Cum pot să vă mulţumesc amândorura din depărtare şi după zeci de ani care s-au scurs, pentru înţelegerea, bunătatea şi pentru dragostea ce-aţi arătat-o atâtor fiinţe chinuite. Cuvintele sunt prea sărace ca să poată exprima semtimentele mele, dar mă rog Bunului Dumnezeu să vă aibă în Sfânta Lui Pază.

***

Multe femei erau în Colonia de muncă, unele arestate mai târziu, care nu au mai avut neşansa să treacă pe la secţiile închise sau poate numai prin iadul cu multe styxuri de la Jilava.

Printre cele mai noi venite, mi-a atras atenţia una care suporta cu resemnare închisoarea, nu era comunicativă decât într-un cerc mai restrâns, probabil al acelora cu care făcuse călătoria şi intrarea în Arad. E vorba de Maria Precup, fiică de preot şi cercetătoare la un muzeu din Constanţa. S-a auzit de suferinţa prin care trecuse şi te mirai de stoicismul ei şi mai ales de surâsul cald care-i înfrumuseţa obrazul tânăr. Tatăl ei, preotul, fusese împuşcat şi ea, după câte îmi amintesc, aflase de moartea lui. Unei asemenea pierderi, unei asemenea dureri, i se mai adăuga faptul că era însărcinată şi grija însoţită de temeri, pentru naşterea fiinţei care va veni pe lume în aceste condiţii. Dar venind şi această clipă, ea a fost izolată într-o cameră unde suferea îngrozitor de foame. La un moment dat, soldatul gardian deschide uşa şi aruncă în closet o mămăligă. Ea s-a sculat, a luat mămăliga, a spălat-o şi a mâncat-o. Întâmplarea a făcut, de altfel am urmărit cu mult interes şi cu mult zbucium *Memorialul Durerii*, chiar neavând televizor, ca, într-unul din episoade s-o văd pe Maria Precup răspunzând întrebărilor doamnei Lucia Hossu Longin, dar şi povestind tragedia

prin care trecuse. Scena înfometării am trăit-o şi după zeci de ani cu intensitatea momentului.

Doamna Lucia Hossu-Longin a întrebat-o dacă ştie cumva numele celor care au chinuit-o atât de barbar, iar ea a răspuns:

- *Ştiu, dar nu pot să dau numele nimănui.*

Dar mă-ntreb eu, nu frica e cauza tăcerii ei ? Şi n-a dat nici un nume. In timp ce Maria Precup povestea, obiectivul camerei de luat vederi reda aspecte din cameră,dar ceea ce am reţinut a fost fotografia unei fete tinere şi frumoase căreia i-a fost hărăzit să se nască în cutremurătoare zile.

***

Ce operă colosală, parcă *Divina Comedie* n-ar fi, ar fi scris Dante dacă ar fi intrat în temniţele şi prin toate lagărele de suferinţă şi nu ce-ar fi văzut ca un trimis al cerului şi nici ca un mesager al omenirii întregi ci ca un vizitator obişnuit, ce-ar fi putut vedea în ochii stinşi şi obosiţi, în trupurile plăpânde şi uscate, în gloata aceea de oameni parc-ar fi fost la *Judecata de apoi,* în sufletele lor pustiite de dor, şi de amar, în gurile căscate după aer, în mâna întinsă după o bucăţică de pâine, în privirea uneori pierdută a multor femei, care pierduseră total contactul cu realitatea. Va putea oare, se va găsi oare cineva să aibă darul de a scrie o pagină dantescă despre *Gulagul românesc?* Se va găsi oare cineva să aibă curajul să descrie cu fidelitate, să nu omită nimic din toate stările sufleteşti, din clipa percheziţiei urmată de arestare şi până la eliberarea lui?

Te întrebi de ce spun curaj? Îţi trebuie mult curaj, multă stăpânire de sine, deoarece stările tale, slăbiciunile tale, frica fără margini, viaţa ta de după gratii scursă într-o celulă care-ţi pare un mormânt, neliniştile tale, coşmarurile înfricoşătoare te-ar putea îndemna fie la sinucidere, fie la fapte care te-ar apăsa fără milă

toată viaţa, care viaţă ar fi tot o moarte. Pentru lupta pe care o duci tu cu tine ca să rămâi un om, nu mai mult, să nu cazi în ispitele promise, să te împaci cu destinul tău, să te împaci cu suferinţa ta oricare ar fi ea, ca să nu cauzezi nimănui nici cel mai mic rău, îţi trebuie să ai credinţă puternică în Dumnezeu şi o dragoste neţărmurită pentru El. În clipa în care spui cu sinceritate, cu convingere:*Doamne, dacă e nevoie şi de sângele meu pentru înfăptuirile Tale necunoscute, să curgă şi el,* din clipa aceea scapi de frică fiindcă ştii că Domnul nostru Iisus Hristos e lângă tine, pe *Drumul Golgotei* şi te lasă să-I atingi rana.

Minunea s-a înfăptuit şi tu capeţi puteri nebănuite să suporţi sudalme, palme, cătuşe, mască de gaze cu seninătate şi cei ce te chinuiesc se miră de puterea ta, dar ei nu ştiu de ce şi de unde vine această putere. Cine are tăria şi siguranţa asta a lepădării de sine şi cine e cinstit cu sine însuşi să renunţe uşor la viaţa lui din *visul morţii eterne* când fiecare fibră din tine e atât de puternic legată de mănunchiul de nervi, de pumnul de ţărână din care eşti făcut. E îngrozitor de dureros să te desparţi de cineva scump, de cineva drag, dar nu mai puţin greu e să te desparţi de tine. O spun şi cred cu toată fiinţa mea că sunt asemenea oameni care primesc sfârşitul cu seninătate, cu un echilibru demn de invidiat, care pentru binele celorlalţi, celor mulţi, îşi dau viaţa lor, fără precupeţire, dar aceştia sunt fiii aleşi ai lui Dumnezeu.

În războaie, în revoluţii, în închisori, în cataclisme naturale, mor mulţi, dar toţi nutresc speranţa că vor scăpa. Câţi sunt cei aleşi? Câţi pornesc la moarte cu seninătatea pruncilor? În timpul Revoluţiei franceze, zisă pentru *"Libertate, Egalitate, Fraternitate"*, vine o echipă să-l ridice pe Lavoisier. El, calm, deşi ştia că merge la ghilotină, le spune să aştepte puţin, că are de scris o formulă a unui preparat chimic pe care tocmai îl descoperise. Dar câţi Lavoisier sunt? Grele clipe, uneori mai grele decât anii, când trebuie să iei o hotărâre şi n-aveai vreme de gândit decât o

fracţiune de secundă ca să spui da ori nu, ori pe amândouă şi nume, nume cât mai multe şi atunci în gând se înfiripa o rugăciune, iar mâna iscălea totul, fără nici o negare, fără nici o împotrivire, era vorba de universul simţămintelor tale, în care, în afară de soţ, soţie sau iubită, iubit, era al fraţilor, al surorilor, al familiei tale, şi al prietenilor şi al tuturor acelora pe care întâmplarea a făcut să-i cunoşti.

***

Marioara Bulinski era o fată tânără, drăguţă, curajuasă, inteligentă, plină de bunătate, era un **înger.** Am cunoscut-o tot la Colonia de muncă. Se pare că terminase liceul, nu ştiu dacă se înscrisese la facultate, dar aflasem că era în lot cu un profesor şi alţii, se-nţelege, ca să aibă lotul importanţă. N-am întrebat-o niciodată de ce a fost condamnată, dar, după sentimentele ei şi după felul cum judeca ea lucrurile, dând dovadă de multă maturitate, îţi dădeai bine seama că, pe lângă celelalte însușiri, era o **bună române ă,** de altfel ca toate despre care am vorbit cu alt prilej şi din aceeaşi parte a ţării, *Dulcea Bucovină.* Marioara era şefa atelierului unde am lucrat şi eu. În ea, de la început nu vedeai ifosele pe care de obicei le dă şefia, ca altora, chiar şi acolo, ci, cu modestia ce o caracteriza, vorbea frumos cu toată lumea, nesilind pe nimeni să lucreze peste puterile lui. Te lăsa să vorbeşti, natural, cu grija de a nu se auzi afară, te ruga să cânţi romanţe şi lieduri în aşa fel încât să nu ajungă la urechile corpului de pază şi era, în ciuda vârstei ei, a toate înţelegătoare. Sufletul ei se revăsa ca sufletul unei mame asupra copiilor ei, deşi ea era un copil, dar care gândea serios la tot ce înfăptuia. Deşi suferea de ulcer, care-i provoca crize destul de dureroase, nu a căutat în nici un chip să se cruţe, dând unele răspunsuri care au costat-o, după câte am auzit, vreo 150 de zile de izolare la secţia închisă, ori asta însemna

enorm pentru o ființă ca ea, plăpândă și cu această suferință.

Vine într-o zi o comisie, un colonel ne vorbește, ne dă note bune, am mai vorbit despre prima carte poștală. Colonelul vorbește, se plimbă prin atelier, noi toate în picioare ascultam, când se oprește în fața Marioarei, după ce întrebase care este șefa:

- *Ei, câți ani de condamnare ai?*

Ea răspunde.

- *Câți ai făcut din ei?*

Ea răspunde.

- *Ei vezi că acești ani i-ai făcut degeaba, când comunismul înflorește în țara noastră și peste tot, când se ridică blocuri noi, frumoase și toată lumea e fericită? Ei, ce zici, nu-i așa că suferința ta și a tuturor celorlalți a fost degeaba?*

Dar Marioara, privindu-l curajos:

- *Nu se știe, domnule colonel!*

A fost deajuns acest răspuns ca Marioara Bulinski să fie scoasă din șefie și noi toate să regretăm răspunsul ei, nu că nu ne-a impresionat și că nu ne-a plăcut, dar odată înlocuită se ducea și liniștea noastră a tuturora.

- *De ce ai răspuns așa Marioaro, nu te-ai gândit că urmează represaliile și nu te-ai gândit că o să suferim mai mult fără tine ca șefă, dreaptă în împărțirea materialelor și atât de înțelegătoare?*

- *Ce să fac? Cum am simțit așa am răspuns!*

Așa era Marioara Bulinski, un om dintr-o bucată. Cu suflet bun, cinstit, și cu convingerea că țara noastră, România, va fi odată a românilor, împreună cu partea de nord a mândrei Bucovine.

***

De la Miercurea-Ciuc a plecat spre colonia de muncă un grup mare de femei, în duba sinistră. Până la îmbarcare am făcut

drumul pe jos, mergeam greu, ger cumplit, alunecam des. Bogdăniţa, aşa o botezasem pe **Victoria Bogdan,** medic pediatru, curajoasă le spune:

- *Ştiţi ce, mai bine împuşcaţi-ne şi terminaţi cu noi, ar fi mai bine şi pentru voi şi pentru noi.*

Atât eram de slăbite, încât nu ştiu ce s-ar fi întâmplat cu noi dacă mai rămâneam în temniţa Mariei Tereza. După călătoria cu duba, făcută de fiecare dată în cele mai neomeneşti condiţii, un iad cu chinuri pământene, am debarcat în gara Arad. Clădirea care ne-a primit nu mai avea aspectul unei închisori, viaţa de aici se desfăşura altfel. Doamne, visez? Sau e adevărat că îmi pare totul în altă lumină, că am trecut dintr-o dată din *Infern* în *Paradis.* Da, *Paradisul iluziilor.*

Bogdăniţa nu se lăsa învinsă, dimpotrivă era ca un tonic volatil pentru cele din jur. Spera în libertate, spera în viaţa care o aştepta în afara gratiilor. Aşa se explică faptul că şi acolo când ne duceam la spălător, ea mai avea timpul şi dorinţa de a face gimnastică. În atelier ca şi în cameră căuta orice prilej să înveţe limbi străine. Erau câteva care ar fi putut ţine cu multă competenţă lecţii de engleză, altele de franceză, italiană, germană, dar cred că simţindu-se prea obosite după munca depusă zilnic nu se mai înhămau la aceste treburi. Eu am făcut lucrul acesta cu multă răbdare şi cu toată inima, mai mult la secţia închisă, era un bine pentru noi, evadam, cel puţin atâta timp cât aveam alte preocupări. Pe cât era de drăguţă, de vioaie, pe cât dorea să se instruiască în aceste domenii, pe atât era de nestatornică în ceea ce privea locul de muncă, persoanele cu care colabora. Am lucrat cu ea un timp şi ne împăcam bine. Niciodată n-a fost nici cel mai neînsemnat incident şi nici vreo contradicţie între noi. Mi-a fost tare dragă. Era stăpânită şi condusă de un spirit de dreptate. A luat parte la un concurs, venise o adiere de bine, de libertate şi atunci ne-am bucurat de câteva filme, din care reţin *Eugenie Grandet* şi

Joseph Schmith. Ea şi altele care s-au prezentat la acest concurs, având drept temă *Eminescu*, au fost bucuroase să afle de la mine datele ce le interesau. Bogdăniţa dorea din inimă să mă prezint şi eu. N-am fost convinsă s-o fac.

Trecuseră anii. Eram cu soţul meu, av. Ştefan Călin, la Sibiu, prin 1969. Aflasem că era medic la un spital din localitate. Fiind în parcul din faţa Hotelului *Bulevard*, am intrat la Spitalul de copii, şi n-a fost nevoie să întreb pe nimeni, intrând pe culoar, era un cabinet pe partea stângă, cu uşa deschisă. Mame cu copii mulţi şi cine consulta? Victoria Bogdan! N-am deranjat-o, doar m-am uitat la ea cu atenţie, şi ea, în clipa în care m-a văzut, a fost plină de bucurie, de emoţie, cerând scuze tuturor celor de acolo, vine la mine:

- *Adelino, e cea mai fericită zi din viaţa mea!*

Am stat de vorbă puţin, nu puteam s-o conturb din activitatea ei, mai ales că era multă lume la cabinet. A insistat s-o vizităm, dându-mi adresa şi telefonul. Era o zi însorită, dar era un soare mai cald în inimile noastre. Se recăsătorise cu dl. Groza. Duceau o viaţă fericită. Am vizitat-o în drumurile noastre prin Sibiu, cu multă dragoste, dar odată s-a întâmplat să nu găsim nici o cameră liberă la vreun hotel. Ne-am dus la ei, dar a doua zi soţul ei ne spune că nu mai putem sta întrucât au fost căutaţi de Securitate. De Securitate? Ne-am îndoit şi aveam de ce. Am fost de multe ori în Sibiu, am vizitat multe familii, dar nimeni nu ne-a spus aşa ceva. Dacă ne-ar fi mărturisit că îi era frică să ne primească, am fi înţeles; frica mutilase toate sufletele. Dar să vii cu Securitatea pe tavă era prea mult. Nu i-am mai cercetat şi am aflat într-un târziu că Bogdăniţa plecase din lumea aceasta, doborâtă de o grea boală. Nu pot spune cât m-a durut şi mă doare încă dispariţia ei din această viaţă pe care o iubea nespus de mult şi se pare că îşi găsise fericirea lângă soţul ei. Mă întreb însă cum a acceptat ea, un om corect, muncitor, care trecuse prin chinurile închisorii, ca el să vină cu acest argument fals, pentru a ne închide uşa.

Iosefi Schmidt. Ea și altele care s-au prezentat la acest concurs, având drept temă *Eminescu*, au fost bucuroase să afle de la mine datele ce le interesau. Bogdănița dorea din inimă să mă prezint și eu. N-am fost convinsă s-o fac.

Trecuseră anii. Eram cu soțul meu, av. Ștefan Călin, la Sibiu, prin 1989. Aflasem că era medic la un spital din localitate. Fiind în parcul din fața Hotelului *Bulevard*, am intrat la Spitalul de copii și n-a fost nevoie să întreb pe nimeni, intrând pe culoar era un cabinet pe partea stângă, cu ușa deschisă. Mame cu copii mulți și scrie: consultații Victoria Bogdan. N-am deranjat-o, doar ne-am uitat la ea ca atrași, și ea, în clipa în care m-a văzut, a fost plină de bucurie, de emoție, cerând scuze tuturor celor de acolo, vine la mine:

Aceasta e cea mai fericită zi din viața mea!

Am stat de vorbă puțin, nu puteam s-o conturb din activitatea ei, mai ales că era multă lume la cabinet. A insistat s-o vizităm, dându-mi adresa și telefonul. Era o zi însorită, dar era un soare mai cald în inimile noastre. Se căsătorise cu dl. Grozea. Duceau o viață fericită. Am vizitat-o în drumurile noastre prin Sibiu cu multă dragoste, dar odată s-a întâmplat să nu găsim nici o cameră liberă la vreun hotel. Ne-am dus la ei, dar a doua zi soțul ei îmi spune că nu mai putem sta întrucât au fost căutați de Securitate. De Securitate? Ne-am îndoit și aveam de ce. Am fost de multe ori în Sibiu, am vizitat multe familii, dar nimeni nu ne-a spus așa ceva. Dacă ne-ar fi mărturisit că îi era frică să ne primească, am fi înțeles, frica mutilase toate sufletele. Dar să vii cu Securitatea pe tavă era prea mult. Nu i-am mai cercetat și am aflat într-un târziu că Bogdănița plecase din lumea aceasta, doborâtă de o grea boală. Nu pot spune cât m-a durut și mă doare încă dispariția ei din această viață pe care o iubea nespus de mult și se pare că își găsise fericirea lângă soțul ei. Mă întreb însă cum a acceptat ea, un om corect, muncitor, care trecuse prin chinurile închisorii, ca el să vină cu acest argument fals, pentru a ne închide ușa.

La spaima mea-nsoțită de durere
Vedeam în ochii Lui un zâmbet trist
Pentru-atâta moarte semănată
De fiii Lui supuși lui Anticrist.

Gai - Colonia de muncă

Nu ajungeau greutățile impuse, nu ajungea munca de zi cu zi a unor ființe, dintre care unele erau foarte slăbite, trebuia să vină și din mijlocul nostru un rău care să lovească în viața multora. Coada de topor a lui Grigore Alexandrescu nu lipsea nici de aici. Nu de la cei ce erau angajați să fie corpul de pază al deținutelor, nu de la cei care erau plătiți pentru asta, nu de la ei veneau anumite neajunsuri, ci de la cele de lângă tine, de la cele care se aflau în aceeași situație, în același coșmar. Când am vorbit de Colonia de muncă am spus despre ce era vorba: împletituri cu material plastic pe anumite obiecte. Dar firul de nylon își are secretul său: poate fi subțire, poate fi mai gros. Una e să lucrezi cu unul, alta e să lucrezi cu altul. Firul nu avea nici o vină că era așa, dar șefa îl distribuia după cum te avea în vedere, după interesele ei meschine și de neconceput nicăieri, necum acolo. Așa se explică de ce cele favorizate lucrau mai repede. Dar după ce îmbrăcau numărul de sticle ce se distribuia fiecăreia dintre noi, luau fără să întrebe din sticlele altora ca procentul lor să fie mărit. Norma fiind de 100% ele nu se mulțumeau să aibă 105% sau 110%, justificând astfel din plin prezența lor în atelier, ci folosind sticlele altora, reușeau să aibă 150% sau chiar mai mult. Astfel unele rămâneau fără să realizeze nici norma. Dar nu numai atât. O învățătoare, Ana Trocinescu din Moldova, era de serviciu, însărcinată cu spălarea culoarului. Fiind în genunchi, spălând și storcând cârpa, aude o convorbire între șefa de atelier, L.P., și sergentul major. Vine în goană mare în atelier și ne spune:

- *Să vedeți fetelor ce-am auzit. L.P. a crezut că nu sunt atentă și se adresează sergentului major spunându-i: "Domnule sergent major, ce credeți dumneavoastră, n-ar fi bine să urcăm la cameră pe cele care nu-și fac norma?"* Cum să mai faci norma,

când sticlele ți-erau... ca să nu spun cuvântul potrivit.

- *Cum?* - răspunde sergentul major, de altfel un bărbat înalt, chipeș, dar și foarte inimos, aspru dar corect - *Păi ție nu ți-e rușine, să gândești în felul ăsta când și tu ești ca ele în aceeași suferință? Nu știi ce înseamnă urcarea la cameră? Porția de pâine se micșorează și e la fel ca la secția închisă. Se taie orice posibilitate să poată lucra, să poată spera că vor face norma și astfel să poată să aibă știri de la familia lor. Să-ți fie rușine!*

Asta ne-a spus Ana Trocinescu, rugându-ne ca atunci când va intra șefa în atelier să nu-i spunem, că poate dacă nu s-a rușinat când a gândit cum a gândit, poate se rușinează acum. La revenirea acesteia toate lucram cu privirea în jos, atente nu atât pentru lucru, cât de silă și de dispreț. Bună lecția dată de un slujitor al comunismului care, cine știe, cum a ajuns acolo fiind militar, dar nimeni din atelierul din care lucram nu l-a uitat pentru spiritul lui uman și drept.

***

Și așa era. Văzuse bine educatorul dar nu s-a grăbit să rezolve răul, ci a mers cu încetinitorul. Nu prea aveam material pentru lucru, dar unele dintre noi realizasem norma cu un mic procent ca să poată și altele să-și completeze punctele.

- *Știți ce zic eu, voi care ați făcut norma să vă urcați la cameră, pentru că tot nu avem de lucru și nu e vina voastră* - a hotărât șefa de atelier L.P. Noi care aveam procentajul necesar pentru a avea dreptul la o carte poștală, acceptăm. Nu trece mult, educatorul vine în cameră și citește numele celor care vor putea scrie acasă. Altele ca și mine nu figuram pe listă.

- *Nu se poate domnule educator, eu mi-am făcut norma, am dreptul ăsta.*

- *Bine, voi cerceta din nou* - răspunde acesta. Nu peste mult timp revine.

- Să știi, Busuiocescu, că n-ai decât 50%, deci s-a dus cartea poștală.

- Domnule educator, sunt atâtea în situația mea, care au făcut norma cu 105%. Din cauză bine determinată șefa ne-a urcat la cameră.

Celelalte întăreau, revoltate, spusele mele.

- E ceva putred în Danemarca și voi cerceta mai atent.

Educatorul s-a lămurit perfect şi a scos-o din şefie pe L.P. Mă doare s-o spun, dar ea se preta la acte incalificabile. Tu îţi făceai norma şi te trezeai la sfârşitul lunii fără carte poştală pentru munca depusă şi în loc de procentul ştiut, apăreai cu unul scăzut la 50%. Ea lua (ca să nu întrebuinţez alt termen) punctele de la unele, le punea la altele, care cereau în scrisori ţigări pentru ea. Aşa că punctajul rămânea scăzut, la unele mai mult la altele mai puţin, dar în toate cazurile sub procentajul cerut de normă. Tu, om de bună credinţă, rămâneai fără cele 5 kg. de alimente la care aveai dreptul şi de care aveai atâta nevoie. Dacă am fi ştiut măcar, putea fiecare dintre noi să ceară ţigări, deşi multe nu fumam, ca să i le ofere. Dar L.P. avea socotelile ei pe care până la urmă educatorul le-a dezlegat şi dându-i faptele în vileag, a rămas în dispreţul tuturor *albinelor lucrătoare.*

Că erai la secţie închisă, că erai la colonie de muncă, fără să te bucuri de *condiţional,* te loveai de acele mici obstacole provocate de cele dinăuntru, aici era mirarea şi durerea. Cu ce puteai să-ţi îndulceşti gândul amar, din ce să-ţi faci o armură pentru gând să-l apere de întinarea auzului, când ce erai acolo decât o mână de pământ, o frunză care stă să cadă, o inimă care bătea asemeni unui ceasornic stricat şi care n-ar fi rezistat dacă inima nu cuprindea iubire, dacă frunza n-ar fi sperat în primăveri, dacă gândirea ce-ţi stăpânea firavul trup n-ar fi fost plină de credinţă? Numai ea, numai credinţa ţi-era reazumul suprem. Iisus venea lângă tine, te lăsa să-i pui mâna pe rană şi-i spuneai: *Doamne, nevrednică sunt de mila Ta, Tu ai suferit mai mult și ai*

suferit ca om. Şi El te lua de mâna îngheţată şi te ducea mai departe, prin spaţii necunoscute şi în timpul fără măsură.

***

Ce greu îmi vine uneori să mă gândesc, să readuc în prezent ce am trăit, ce-am simţit, cum am reacţionat, - îmi vine să râd - cum să reacţionezi în condiţiile acelea? Poate oare cineva reacţiona cu căluşul în gură? Şi nu era căluş, era altceva cu mult mai greu de suportat, care-ţi fereca fălcile şi dinţii, limba şi gura... Era **frica.** Încerc în aceste grele zile şi nopţi de iarnă ale anului 1996 să retrăiesc unele momente care au marcat oarecum fiinţa mea în acea încarcerare friguroasă şi înfometată.

Eram la Gai, deci la Colonia de muncă care a urmat celei de la Arad. Eram într-o cameră mare, cu multe paturi suprapuse, cu două tinete mari, cu un butoi cu apă. N-aş putea spune numărul exact de femei, dar cred că eram vreo 70. Eram numai intelectuale, căci separarea de ţărănci şi muncitoare se făcuse de mult.

În faţa mea, într-un grup, care nu ştiu despre ce discutau, apare şi doamna Pilat care, cu o voce puternică, spunea că în seara de 20 ianuarie1941 soţul ei, militar de carieră, a primit ordin să ocupe *manu militari* Prefectura din capitala judeţului lor, de altfel unde îşi avea şi moşia, aşa cum toţi comandanţii de garnizoane primiseră ordin de la generalul Antonescu. Majoritatea au executat ordinul, ocupând prefecturile, primăriile, chesturile şi alte instituţii încă din timpul nopţii, unde în cursul dimineţii trebuiau să vină cei ce ocupau aceste posturi, legionarii, numiţi tot de Antonescu, de fapt de guvernul existent la acea dată. Ea povestea cu aprindere acest eveniment, ceea ce eu nu ştiusem, nu aflasem până atunci, în anul 1961, întrucât gazetele toate publicaseră cu totul alte ştiri, cum că legionarii ar fi făcut o *rebeliune.* Noi, eu şi soţul meu, mai erau şi alţi prieteni, ne-ntrebam: *Să fii la conducere şi să faci rebeliune? Nu prea merge!* Dar să-i lăsăm pe

politicieni, nu pe oamenii politici, să facă politică.

Timpul a trecut, fiecare a crezut ce i-a convenit să creadă, cel mai puternic a lovit în cel nevinovat şi gurile s-au potolit. Dar, minune, să afli în închisoare despre întâmplări petrecute ce douăzeci de ani înainte şi toate în altă lumină!

- *Păi de asta suntem noi aici, din cauza lui și se uita în ochii mei* - doar, doar voi răspunde ceva, dar eu în gând: *Doamne, te rog, pune pază gurii mele.* Tăcerea se ciubărise în mine.

S-au mai adăugat şi alte voci, între care şi soţia unui preot de la Biserica C., care decreta cu multă autoritate şi siguranţă că datorită *lui* suntem noi închise: *El e marele vinovat!* - bine că nu zicea *Marele Inchizitor.* Oare ce s-a întâmplat în 1941 poate avea legătură cu suferinţa noastră de acum?

Una a spus că pleacă ruşii şi primeşte 7 ani de închisoare, alta că nu pleacă şi a primit 6 ani, fiica unui preot ardelean scie o scrisoare Comitetului Central şi a primit şapte ani, o ţărancă care s-a luat la harţă cu primarul şi însoţitorii săi, când au venit să-i ridice vaca, a primit 5 ani...

Ce legătură aveau toate acestea, chiar arestarea mea, ei nu, asta avea legătură cu **el.**

Fiind despărţite, am fost adunate toate într-o încăpere mare pentru ca domnul ajutor de comandant să ne facă o comunicare. Văd că se grăbeşte cineva spre mine. Era o ţărancă vajnică din Câmpulungul Bucovinei: *Doamnă Adelina,* şi văd că-mi întinde două bucăţi de pâine, porţia ei pe două zile.

- *Nu, nu se poate,* - zic eu cu lacrimile în ochi - *dumneata să nu mănânci pâine două zile, nu se poate, nu primesc.*

- *Te rog,* - stăruie ea - *cea proaspătă de azi este a dumitale, cea de ieri e pentru Marioara Bulinski, dacă nu le primiţi eu tot nu le mănânc, așa am jurat eu în fața lui Dumnezeu. Pe amândouă vă iubesc mult și cu dumneata alături n-am simțit greul pușcăriei.*

M-a convins, n-am avut ce să-i mai răspund şi am primit.

Unde ești, măicuță scumpă care te-ai lipsit două zile de pâinea cea de toate zilele ca s-o dăruiești unor ființe care te iubeau mult, te respectau și te mai iubesc și acum și nu te uită.

După separaţie eram într-o cameră mare cu foarte multe femei, între care era şi doamna Crivineanu, soră de spital, simpatică, muncitoare, capabilă, dar ciudată. Pâra uneori că sunt multe dintre noi care fac multe deşeuri - era vorba de firele din material plastic. Era adevărat, dar şi acele persoane lucrau mai mult decât ea şi deci deşeurile îşi aveau o explicaţie. Când vedea cămişc buzele seara, înainte de culcare, venea prima să asculte ce povesteam şi veneau multe, mai uitam toate unde ne găseam. Îi spuneam adeseori:

- *Doamnă Crivineanu, fii și dumneata mai înțelegătoare, aici suntem toate în aceeași suferință, dar să știi că suferința noastră nu se termină aici. Nu știm ce mai găsim fiecare dintre noi la întoarcere.*

S-a îmblânzit mult. Lucra frumos şi bine. Primea, când făcea norma, pachete cu lucruri alese şi frumos ambalate. Se vedea că era iubită de soţ ca şi de fetiţa ei, de care am auzit, fiind în libertate, că a ajuns doctoriţă.

Nici azi, după zeci de ani, dar atunci la reîntoarcerea în libertate, când mai presăram câte ceva din viaţa de acolo, o făceam cu zgârcenie, pentru că frica cuibărită în tine în decenii nu poate dispărea uşor. Frica ancestrală? Nu e ancestrală. Copilului i se spune de ce să-i fie frică, i se arată că focul poate să-l ardă, dar frica omului de om e a secolului nostru, al XX-lea, dar nu a omului de om, ci a părinţţilor de copii, a fratelui de soră, a soţului de soţie şi enumerarea merge înainte.

Oare în tot ce relatez nu-mi scapă chiar esenţialul şi poate frica este aceea care să mă facă şi acum să nu spun ce ar trebui spus cu voce tare, ci cu glasul slab, înceţoşat, cu glas învins. Şi totuşi nu sunt o învinsă. Cu toate înţepăturile unora, nu le pot cataloga. *De-aia suntem în închisoare, din cauza lui* - eram în

1961 şi nu un glas, mai multe în urechea mea repetau acelaşi lucru. Nu puteam fugi, nu mă puteam ascunde, nu puteam să mă prefac că nu aud, glasurile lor băteau ca nişte ciocane în timpanele mele foarte fine şi şoaptele le auzeam fără cel mai mic efort. De unde această siguranţă în glasul lor, de unde această aşa zisă cunoaştere a celor întâmplate înainte cu 20 de ani. De unde acest impuls de a relata întâmplări de care nu auzisem, ca şi cum ar fi fost ale lor, sau ar fi fost complici la săvârşirea lor ca să poată cu atâta uşurinţă învinovăţi un om pe care nu l-au cunoscut, despre care nu ştiau nimic, de care nu ştiau ce a simţit, dar pe care îl împroşcau cu tot ce este mai lamentabil şi unde? În închisoare! Şi faţă de cine? De mine, care le priveam senin în ochi şi mă rugam lui Dumnezeu să le liniştească, dar nu ştiu dacă aveam putere să-L rog să le ierte, dar inima mea ca şi timpanul meu simţeau cuţitele cuvintelor lor şi mă-ntrebam: *Până când, Doamne?*

De ce să fie lumea sătulă de amintirile celor ce au suferit zeci de ani înlănţuiţi, eu nu intru printre ei. De ce nu le place sinceritatea celor spuse, spun prea puţin faţă de chinurile la care au fost supuşi, era mult mai uşor ca un glonte să le curme viaţa, ori poate această lume crede că e o fabulaţie? Nu! Nici imaginaţia cea mai fecundă şi morbidă n-ar fi putut crea atâta bogăţie de sisteme diabolice.

***

Dar vezi că plânsul, gemetele, urletele celor osândiţi n-au fost înregistrate ca lumea să audă, să creadă că amintirile celor din temniţele comuniste nu sunt poveşti din preistorie ci creaţii cu care se mândreşte secolul al XX-lea. De fapt, pentru noi femeile, acolo nu mai eram nici femei, aruncate cu grămada, pedepsele puteau varia de la cele mai mici, înţelegând prin asta 3 ani, până la cele mai mari de 25 de ani. Între cele cu pedepse grele era şi **Doina Popa.** S-a întâmplat să fiu odată cu ea în aceeaşi cameră,

în Colonia de muncă de la Gai. Înaltă, frumoasă, ştia să se poarte cu celelalte, dar era sceptică în ceea ce priveşte salvarea noastră. Vine o comisie, mă feream să vorbesc sau să întreb ceva, ea întreabă dacă va veni vreo clemenţă pentru noi, că altfel, cu pedeapsa asta în spate de 25 de ani, era după Revoluţia din Ungaria, făcuse numai trei ani, nu va putea rezista, preferă sinuciderea. Colonelul, de obicei comisiile erau formate din ofiţeri superiori, o linişteşte, spunându-i să aibă răbdare, că poate, în viitor, va veni ceva şi pentru noi. A răbdat, s-a liniştit, a aşteptat şi în 1964 a ieşit cu toţi ceilalţi, dar mai ales cu cei dragi ei, sora şi cumnatul, colonelul Drăgăniţă, care fuseseră condamnaţi la moarte, dar a căror condamnare a fost comutată în muncă silnică pe viaţă. Au ieşit toţi, ce fericire a putut fi când s-au văzut în libertate şi acasă, împreună cu unicul fiu şi scump nepot. Dar, pe semne, fericirea nu poate dura mult şi dacă n-avem înţelepciunea să preţuim clipa, clipa este eternitate pentru noi. *Carpe diem* al lui Horaţiu nu e de luat în glumă, mai ales când ani, zeci de ani, ţi-au fost furaţi fără milă. Sora ei a murit de un cancer la creier datorită loviturilor primite, iar Doina la scurt timp, probabil neputând îndura despărţirea de sora ei, s-a sinucis. Şi ce femeie frumoasă, sănătoasă şi dornică de viaţă era.

- *Nu ştii Doina cât am regretat sfârşitul tău, mai ales că ai fost foarte apropiată de mine, şi seara aceea, tu nu mai poţi să-ţi aminteşti, când se auzea muzica unui film ce se proiecta pe un ecran improvizat în curte, ad hoc, film pe care noi îl văzusem cu o jumătate de oră mai înainte. Era semnul unei eliberări ce va sosi. În cameră era linişte, toată lumea asculta, eu tiptil m-am dus spre tinetă să mă spăl pe dinţi, iar tu, severă:*

- *Cine e aia care turbură liniştea?* N-am răspuns, dar când m-ai văzut nu ştiai cum să te scuzi, cum să-ţi ceri iertare, pentru cuvintele spuse:

- *Iartă-mă, cum am putut să-ţi spun tocmai ţie, cea mai*

delicată ființă, iartă-mă, iartă-mă.

M-am apropiat de patul ei, i-am întins mâna cu prietenie, și s-a culcat împăcată. În libertate râdeam de scena asta și nu rare ori mă chema la telefon să mă întrebe de sănătatea soțului meu. Deși nu era bine, mergea totul spre mai grav, nu-mi plăcea să mă plâng, nici să scap vreun cuvânt care ar fi putut să influențeze negativ sănătatea lui.

Odată cu Maria Precup, au venit la Colonia de muncă de la Arad persoane distinse, cultivate, se pare că făceau parte dintr-un lot, ca: Cecilia Focșeneanu, Lucica Vermeulen, Anca Manolache, Liana Nadolu. Timpul petrecut împreună a fost mai scurt, deoarece se făceau mutări în camere și în ateliere, deci și relațiile noastre erau sporadice dar bazate pe stimă și simpatie. Lucia Vermeulen mi-aduce aminte de două momente. Primul, când într-un grup mai mare de femei, ea se adresează cu căldură și cu un glas plăcut:

- *Fetelor, să nu duceți niciodată cuiva în dar portocale. Eu am dus senatorului Pascu, urmărit de Securitate și care se găsea adăpostit de familia avocatului Nicolae Focșeneanu, nouă portocale și pentru asta am primit nouă ani. Deci, atenție!* Și râdea cu poftă, iar râsul ei era contagios.

Al doilea moment se petrece în închisoarea de la Oradea, când lucrând de zor la un fir de nylon foarte dur și tremurând de frig, mi-a fost dat să trăiesc trecerea dintr-un vis înspăimântător și parcă fără de sfârșit, într-un alt vis care se anunța cu dangăte de bucurie. Altă grațiere. Lucram la leagăne pentru copii, intră un bărbat în atelier, citește dintr-un catastif nume, nume după nume, spunând că cine se aude strigat să-și ia săcușorul de pâine și lucrul ce-l executase. Lucica strigă la mine:

- *Adelino, și pe tine te-a numit. N-ai auzit?*

Într-atât eram cufundată în muncă și atât de convinsă că pentru mine nu va fi nici o clemență, că aproape nu mi-a venit să

cred că aş figura şi eu printre cele fericite.

Lucica era o colegă de suferinţă bună, corectă, care nu şi-a arătat nicicând vreun resentiment faţă de cineva.

***

Cele două surori **Anca Manolache şi Liana Nadolu,** fiicele generalului Manolache, care fusese şi scriitor, făceau parte din lotul senatorului Pascu. Cu o instrucţie serioasă, de mare cultură, dealtfel Liana figurează printre autorii *Dicţinarului limbii române moderne,* apărut în anul 1958. Tinere, distinse, erau oarecum aparte faţă de mulţimea de acolo, dar asta nu le împiedica să fie apropiate, dar cu o oarecare reţinere la Liana, Anca adunând în jurul ei multe colege de suferinţă care o simpatizau. Câte erau acolo, fiecare avea altă fire, nici măcar surorile nu semănau între ele. Am amintit de ele şi când am încercat să fac portretul Mariei Hodoş. Nu le puteai considera apropiate de tine, ele ştiind cu o delicateţe rară să rămână într-o rezervă şi chiar izolare în tumultul camerei, deşi Anca Manolache era mai comunicativă. Eram cu paturile apropiate. Într-o zi, cine ştie cum, ne-am rătăcit într-ale literaturii. Anca mă-ntreabă:

- *Dăm un examen?*

- *Dăm* - răspund eu.

Erau multe pe paturile noastre. Ea punea întrebările. A fost mulţumită de răspunsurile mele şi mi-a dat nota 10. La întrebarea ei de a enumera câteva capodopere ale teatrului românesc eu i-am menţionat şi *Omul cu mârţoaga.* A fost de acord cu mine.

Asemenea momente plăcute, asemenea incursiuni în literatură le doream, dar erau rare. De cele mai multe ori nici nu ştiai că sunt cu tine în cameră sau în atelier, dacă fizicul lor distins nu te-ar fi atras.

În libertate, am întâlnit-o de câteva ori pe Anca şi am întrebat-o ce mai crede, ce speranţe are pentru viitor. Ea:

- *Cred că numai de la Cel de Sus mai poate veni ceva bun pentru noi.* Ultima dată însă am întrebat-o de Liana.

- *O, biata Liana, nu mai e de șapte ani.* M-a durut vestea asta, gândindu-mă la atâtea morţi premature, la atâtea pierderi, la durerea celor rămaşi.

***

Am lăsat înadins la urmă pe **Cecilia Focşeneanu,** pe care nu că am simpatizat-o, dat am iubit-o din prima clipă. Am aşteptat cu nerăbdare eliberarea ei, care a venit abia în luna august 1964. Deranjam deseori familia cu care avea legături, interesându-mă dacă nu cumva a mai venit o graţiere, care să nu fi fost anunţată în ziare. Fusese condamnată la 15 ani închisoare împreună cu soţul ei, Nicolae Focşeneanu, pentru faptul că adăpostise un om politic cu numele de Pascu. Cecilia a rezistat bine detenţiei, dar Nic, aşa îi spuneam lui, făcuse un preinfarct în Jilava şi neavând nici o îngrijire pe parcursul închisorilor s-a stins din viaţă nu mult după eliberare. A fost o durere de nedescris pentru Cici şi mare pentru prieteni, printre care ne număram şi noi, dar pentru mine, şi astăzi, când scriu aceste rânduri, gândul îmi lăcimează întrucât era un **om** şi cred că nu greşesc comparându-l cu un înger. Sufletul lui era seninul cerului, pâinea caldă dăruită fără limite şi înţelegerea ce-o avea pentru fiecare ins, fără deosebire. Cuvântul lui era înţelepciune şi blândeţe. Cât a suferit biata Cici şi cât mai suferă încă rămânând fără fiinţa cea scumpă, un om minunat cum rar există. Îmi scria în unele epistole, când, după moartea soţului ei, a reuşit să plece la fratele ei Valentin, care locuia la Paris, că numai el şi cu mine avem darul, iubirea şi puterea s-o mai ţinem în viaţă.

Dar nu după multă vreme s-a stins din viaţă şi fratele ei iubit, încât Cici căuta mângâiere în propria ei fire de mare rezistenţă şi în prietenia celor care o iubeau şi o iubesc. Dotată cu un

fizic plăcut şi distins, era în acelaşi timp protejată de un echilibru psihic. Inteligentă, bună şi foarte generoasă, capabilă în tot ce încerca şi încearcă, în tot ce trebuia să ducă la bun sfârşit. Nu e deloc firesc să fie aşa, deoarece după Aristotel *prietenia este un suflet în două corpuri,* între noi erau şi deosebiri. Asta nu ne împiedica să plângem una pe umărul celeilalte când se iveau anumite momente grele în viaţa noastră intimă. Şi acum o iubesc ca mai demult.

***

Eram toate în atelier şi lucram de zor. Era mai multă linişte ca altădată, nici un pas, nici o vorbă pe culoar. În aer parcă plutea o mireasmă sfântă, venită de departe, din ieslea unde avea să se nască Fiul Domnului. Steaua călăuzitoare trecuse şi pe deasupra închisorii noastre lăsând să cadă şi asupra noastră un bob de lumină, ca o respiraţie caldă, ca un duh al păcii, al iubirii, al împăcării cu sine şi împăcării cu tot ce te-nconjoară. Îmi sunau în urechi versurile auzite din copilărie:

E noapte, patul e făcut
Dar cine să se culce
Când mama spune de Iisus
Cu glasul rar și dulce.
Cum s-a născut Iisus Hristos
În ieslea cea săracă
Și boul peste el sufla
Căldură ca să-i facă.

Fără să-mi dau seama am început să recit versuri din Eminescu, Coşbuc, Goga. Din Eminescu de obicei recitam *Luceafărul,* nu numai pentru că zburam în alte lumi, dar chiar la secţia închisă multe dintre noi voiau să-l asculte şi-l ascultau cu evlavie.

Se deschide uşa, intră sergenta de serviciu, poate că a stat

la uşă, a ascultat, i-a plăcut, că, fără să-mi facă cea mai neînsemnată observaţie, îmi spune:

- *Hai, artisto, vino cu mine să mergem și prin celelalte ateliere să le cânți colinde.*

Nu-mi venea să cred, că e posibil aşa ceva, dar aşa a fost. Mi-am luat două însoţitoare să formăm un cor, şi-am mers din atelier în atelier. Dar cum? Ca adevăraţi artişti ne-am luat rolul în serios. Nu mai eram condamnatele din atelierul nr. 2, ci trei fiinţe libere care mergeau cu colindul pe la case. Era doar seara de Crăciun. Pentru mine totul era o realitate, trăiam cu adevărat aceste momente când pe drumul parcurs pe culoar, mergeam de fapt pe un drum de sat acoperit cu mantia strălucitoare a iernii, când copacii, de o parte şi de alta a drumului îmi păreau candelabre uriaşe care ardeau întru slava Naşterii Sfinte, când auzeam câinii lătrând, iar noi apărându-ne de ei şi de gerul ce-l simţeam îmbujorându-ne obrazul

- *Vai, vai, nu mai putem de frig,* - deşi eram bine încotoşmănate - *și câinii ăștia care latră mereu, ho, ho, nu ne mai lătrați atât, că noi vă iubim, să nu ne mușcați, am venit să colindăm pe stăpânii voștri.* Şi cerul, cum ni se arăta de strălucitor în mantia lui albastră pe care vedeam mii de stele plecate cu colindul divin.

Vai, ce noapte, Doamne!

Ne întâlnim cu un alt grup de colindători, noi eram grupul de copii săraci, ei grupul de copii înstăriţi. În clipa întâlnirii, un înger coborât deasupra noastră ne bincuvânta:

- *Sunteți la fel, bucurați-vă la fel! Domnul Nostru Iisus Hristos s-a născut pentru toți în astă lume.*

Gazdele, toate primitoare în gospodăria lor, mai bogate sau mai puţin bogate. Le-am cântat colinde, le-am recitat versuri. Toată lumea a fost fericită că nu a fost uitată de colindători, ne-a oferit darurile binecuvântate după datina străbună: covrigul, nuca şi mărul.

Dar când am văzut lacrimi alunecând pe obraji, şi când am auzit un glas care ne zorea, m-am trezit din vis, şi ce vis frumos pe care n-o să-l uit niciodată şi nici pe sergentă, care mânată de cine ştie ce sentiment mi-a dăruit aceste clipe ireale.

Din fiecare atelier am plecat cu mici daruri, care acolo nu puteau fi valorificate, într-atât erau de preţioase pentru fiecare dintre ele. O bucăţică de pâine, o bucăţică de zahăr, pe care, ajunse la locul nostru de lucru, le-am împărţit frăţeşte.

Se vede că sergenta, căreia Dumnezeu îi dăduse un gând de esenţă divină în condiţiile în care trăiam, a auzit paşi sau vorbe care se apropiau şi atunci de teamă ne-a grăbit spre atelierul nostru. Clipele de-o frumuseţe ireală n-au avut urmări nici pentru sergentă, nici pentru noi.

A fost singurul Crăciun, singura seară de Crăciun trăită într-un vis , în toţi aceşti ani. Oare sergenta aceea şi-o fi dat seama ce bucurie a putut aduce în sufletele noastre şi ce clipe de necrezut am trăit între gratii, o singură dată, în neuitata seară de Crăciun?

***

Era domnişoara Chinteanu o figură distinsă printre deţinute. Micuţă de statură, o figură simpatică, cu ochi sfredelitori, care întrebau, cercetau fără să-i trădeze o curiozitate feminină, pe care ea n-o avea, dar specifică altor femei. Când am cunoscut-o eram la Colonia de muncă. Mereu o vedeai lucrând ceva, deseori cerea fire de lână, de aţă, de mătase, mă rog din ce aveai ca îmbrăcăminte, prosoape, ciorapi sau altceva, nu-ntrebai de ce. Puteai să tragi fire din ceva, trăgea încât ajunseseră unele lucruri mai mult decât străvezii, nu puteai s-o refuzi. Când ni se dădeau ace de cusut ea era cea care le primea, şi tot ea, când intra sergenta să le ia:

- Domnişoară sergentă, vă rog, un ac s-a pierdut, l-am

căutat toate, dar nicăieri.

Sergenta nemulţumită şi severă:

- *Nu se poate, cum să se piardă, nu v-am spus să aveţi grijă de ele ca de ochii din cap? Din piatră seacă să mi-l scoţi!*

- *Iertaţi-ne, domnişoară sergentă de data asta, n-o să se mai întâmple* - se ruga cu toată căldura, vinovata necunoscută.

Domnişoara Chinteanu nu ţinea acul numai pentru ea, pentru ce meşterea ea în secret, ci pentru toată lumea, care ar fi avut nevoie şi era aşa amarnică nevoie, că toate lucrurile erau rupte pe noi.

Fire de aţă rupeam noi de unde puteam, că luam de ici şi coseam colo, că rupeam o bucată de pânză de colo şi cârpeam dincolo, dar cred că anteriul lui Arvintie era mai acătării decât îmbrăcămintea noastră.

Domnişoara Chinteanu era o fire foarte echilibrată, nu se băga în discuţii inutile, că nu lipseau nici acolo, cu părere de rău o spun, răutatea, mândria nici falsitatea, deşi acolo unde ne găseam era cazul să ne despovărăm de aceste încărcături când brutalităţilor de afară noi trebuia să le răspundem cu toleranţă între noi, cu blândeţe, cu iubire. Celelalte să le dăm uitării, când la secţia închisă trăisem anii, unele mai mulţi, altele mai puţini, într-o teroare satanică. Se-mbolnăveşte *albina harnică,* dar lucrează, lucrează mereu. Doctorul îi aprobă un repaos la pat şi se pare un oarecare regim. Vine o comisie de la Bucureşti, ofiţeri superiori. Suntem toate în cameră, deoarece nu aveam material pentru lucru. Aceleaşi întrebări de fiecare dată: *De ce ai fost arestată, câţi ani ai fost condamnată?*

De data asta cade întrebarea şi pe domnişoara Chinteanu:

- *Ca să vă faceţi dumneavoastră norma* - răspunde ea fără emoţie.

Colonelul şi ceilalţi din comisie n-au zis nimic, au plecat.

- *Ce-ai făcut, de ce-ai răspuns aşa* - o întreb eu - *să ştii că s-a dus regimul, s-a dus patul.*

Aşa a fost.

La întrebarea mea, domnişoara Chinteanu a răspuns liniştită şi calmă:

- *Lasă să se ducă, dar mi-am sărat inima, ce, nu e purul adevăr? Mai dă-i dracului!*

Vine Sărbătoarea Crăciunului, vine naşterea Domnului Iisus Hristos în ieslea cea săracă şi vine şi la noi la Gai, lângă Arad. Dimineaţa eram încă în cameră. Apare domnişoara sergentă, care era de serviciu. Domnişoara Chinteanu scoate din lucruşoarele ei o batistă, dar o minune de batistă lucrată de ea cu migală, pe furiş cu acul furat, şi o înmânează sergentei ca un dar al tuturor celor din cameră, ca un dar adus de Moş Crăciun. Ea, sergenta, foarte emoţionată, ne mulţumeşte:

- *Vă mulţumesc la toate şi vă doresc să ajungeţi cât mai curând în casele voastre la cei care vă iubesc şi vă doresc.*

Noi, înecate de un plâns amar am început să cântăm un colind

Din an în an sosesc mereu la voi de Moş Ajun,
E ger cumplit şi drumu-i greu da-i obicei străbun...

Sughiţam, înghiţeam lacrimile, dar cântam.

Mă-ntrebam, când va veni acea clipă fericită să ajungem acasă la cei scumpi şi la toţi cei dragi, sau poate anii, depărtarea şi-au spus cuvântul şi ne-au uitat toţi. Multe, la întoarcere, s-au trezit părăsite şi într-o uitare totală. Asta era domnişoara Chinteanu, avocat de profesie. Care dacă voia să oprească un ac, o făcea pentru toată lumea şi mai ales să poată oferi din când în când câte o mică surpriză.

***

La Arad şi la Gai, unde *Parcele* bune erau alăturea de noi, puteam şi noi să ne spălăm mai bine, cel puţin pe mâini şi pe faţă. Programul se făcea tot în viteză, dar fiind mai multe lavabouri cu

multe robinete, tot mai apucam să luăm apă în pumni şi să ne-o aruncăm pe faţă. S-ar fi putut ca fiecare să aibă parte, măcar la câteva zile la robinet, dar erau unele care monopolizaseră locurile. Nimerisem odată, o singură dată, la un robinet liber. *Hai,* îmi spun eu, *să mă spăl și eu o dată cum trebuie până la mijloc.* Mă dezbrac, mă săpunesc şi când să dau săpunul jos de pe mine, hop, apare doamna Radian, care în fiecare dimineaţă se spăla acolo de una singură.

- *E robinetul meu* - îmi spune ea pe un ton de proprietară.

- *Da,* - răspund eu timid - *să dau săpunul jos de pe mine,* dar nu m-a lăsat şi săpunită cum eram am fost nevoită să plec şi luând de la alte robinete câte un pumn de apă am reuşit să mă dessăpunesc.

Ei, da, doamna Radian era soţia fostului ministru, o femeie înaltă, frumoasă şi la vârsta ei, care căzuse în *plasa* Securităţii pentru spiritism. N-am înţeles ce fel de spiritism făcea ea când dădea deseori dovadă de un egoism feroce.

Vorbea engleza şi franceza la perfecţie, făcuse şcoala, după cum spunea, în Elveţia, dar nu ştia absolut nimic despre Eminescu, ca şi cum geniul omenirii, întruchipat în geniul românesc n-ar fi existat. Mare mirare!

O altă colegă de suferinţă, Agripina Galan, institutoare, mă dojeneşte după ce-i povestisem chestia cu robinetul:

- *Rău ai făcut c-ai plecat, trebuia s-o întrebi: Ai venit cu el de acasă, doamnă?*

Dar Gălăniţa, aşa îi ziceam noi, aflându-ne în atelier îi zice:

- *Mai vorbește doamnă și românește că aici ești în Țara Românească, oi fi învățat dumneata pe unde ai învățat, dar, să nu știi la vârsta care o ai cine este Eminescu e o rușine!*

***

Pe doamna **Constanța Andreescu** am întâlnit-o la Colonia de muncă de la Gai. Era, prin firea ei, deosebită de cele mai multe dintre noi. Trecuse prin multe închisori, începând, se pare, cu cea de la Mislea. Suferea stoic, lucra cu toată energia, dar ceea ce o deosebea era spiritul ei, adeseori nu lipsit de ironie, și optimismul întrețesut cu umor. Cum ajunsese în *plasa* Securității? O poveste ca multe altele. Avea doi copii: o fetiță, Mariana și un băiat, Mihail. Mihail, fiind la liceu, avea mulți colegi și prieteni care îl vizitau des, deoarece se simțeau bine la el, familia fiind foarte primitoare. Băieții vorbeau multe și de toate, în timp ce mama le pregătea o gustare, cu nici un gând să asculte nimicurile ce-i preocupau. Dar de fapt nu erau chiar nimicuri, întrucât, doi dintre ei, mai târziu dornici de evadare, au hotărât să deturneze avionul în care se găseau. Dar pilotul simțind timiditatea lor și văzând tremurul mâinilor care țineau pistolul, a aterizat și i-a predat Miliției. Așa se explică și arestarea lui Mihail, care nu știa nimic de planul ăsta, și a doamnei Andreescu. Proces mare cu mulți inculpați, colegi de liceu și Mihail ca și mama lui sunt condamnați la câte 7 ani închisoare pentru omisiune de denunț. N-a venit nici o amnistie în acest timp, deci au executat toți anii de pedeapsă. Tragedia lor nu s-a treminat cu anii executați, a continuat și după eliberarea lor, întrucât au găsit casa ocupată de un securist, fetița care avea doar șapte ani la arestarea mamei, crescuse într-un azil de copii, unde asistentele, când treceau pe lângă ea strigau: *Asta e fata pușcăriașei!*, și n-au dat-o la liceu să continue școala. Biata Mariana, la vârsta de 14 ani, a început liceul la seral, întrucât lucra la APACA, a făcut Academia de științe economice și planificare, în aceleași condiții, și a ieșit diplomată a acestei instituții de învățământ superior. Dar copilăria

ei în acele crude condiţii a marcat-o pentru scurta ei viaţă care s-a stins din cauza unei boli necruţătoare la vârsta de 40 de ani. Sora doamnei Andreescu, surdo-mută, a fost şi ea internată într-un azil, de unde la un moment dat a reuşit să fugă. Nu puteau rămâne în casa lor aceste două fiinţe: nepoţica în grija unei mătuşi care era înzestrată cu celelalte daruri şi mai ales cu o minte de invidiat? Dar ura, nu ura de rasă, ci ura dintre români trebuia să se verse peste tot şi astfel o familie întreagă s-a risipit şi a suferit.

Când a părăsit închisoarea, deoarece ispăşise anii de pedeapsă, ne-a promis aproape la toate care lucram în acelaşi atelier, că o să fie mesagera noastră, purtătoare de veşti în numeroase familii. Într-adevăr, s-a ţinut de cuvânt, a fost la multe adrese, deşi a fost ameninţată la plecare şi i-am mulţumit atunci şi-i mulţumesc şi acum pentru bucuria şi speranţa ce le-a adus în inimile îndurerate.

***

Am cunoscut-o în Jilava. Micuţă, simpatică, suporta cu tărie sufletească închisoarea. Fiică de preot transilvan, trăia în Bucureşti împreună cu soţul ei, militar de carieră, şi era mulţumită.

Fratele ei, împotriva voinţei părinţilor, se căsătoreşte cu o evreică. Se vede că o iubea mult, el, fiu de preot, n-a ţinut seamă de nimic. Încep primele plecări spre Israel şi spre America şi ea îl părăseşte. Nu mică i-a fost durerea, iubirea lui fiind o adevărată iubire, care a doborât toate obstacolele din calea ei, mai ales că acum îşi dădea seama de greşeala făcută faţă de părinţi, dar, ce să faci, glasul inimii nu-l putea înăbuşi.

Mioara, care-şi inbea mult fratele, făzându-l cât suferă scrie o scrisoare către Comitetul Central, vărsându-şi necazul şi revolta. Pentru asta a primit şapte ani de închisoare. Când venea câte o inspecţie şi când degetul arătător se îndrepta spre ea:

- *Tu, aia, de ce ai fost închisă?* şi ea răspundea:

- *Pentru o scrisoare,* unul dintre ei îi răspundea râzând:

- *Mai bine făceai una de dragoste.*

Suferinţa **Mioarei Crişan** nu s-a mărginit numai la cei 7 ani de puşcărie, ci a continuat în afara gratiilor. Între timp soţul ei divorţase, încât n-a mai găsit căldura unui cămin, de care avea atâta nevoie şi nici înţelegerea unui soţ iubitor. Am întâlnit-o la Facultatea de Geografie, unde era angajată ca dactilografă. Ne-am bucurat amândouă, am fost în aceeaşi suferinţă şi am fost alături în toate închisorile.

***

Cu **Graţiela Ghica** m-am întâlnit la Colonia de muncă. Venise foarte uşor îmbrăcată, era vară, cald. Ea împreună cu prietena ei încercaseră să treacă Dunărea înot spre Jugoslavia. Înaltă, frumuşică, legată prea bine, vorbea engleza şi franceza la perfecţie. Prenumele ei frumos era în contrast cu voinicia ei. În ceea ce priveşte zvonurile în legătură cu voinţa ei de evadare, circulau multe, dar cum zvonu-i zvon, poate şi ce-ar fi invocat ea ar fi fost cu totul altceva, le lăsăm toate necomentate. Se înscria cam des la raport. Într-una din zile vine comandantul în camera în care ne găseam, deoarece, mi se pare, lipsea materialul de lucru şi printre altele îi spune ei:

- *Să știi, Ghica, poţi să vii la mine la raport încă de atâtea ori de câte ori ai mai venit, dar să fii convinsă că mai devreme n-ai să pleci acasă. Ai să-ţi faci pedeapsa toată.*

Fiecare dintre noi a înţeles ce-a înţeles, realitatea este că îndoiala a intrat în gândul tuturor.

În atelier lucram toate de zor, cu sufletul la gură, ea, însă, era foarte comodă, nu ştiu cărui fapt i se datora această comoditate. Pentru că ţineam să fie o armonie şi o înţelegere în atelier, am rugat-o pe Josefa Erdeş, soră de spital, catolică, să ne luptăm

cât vom putea să realizăm norma pentru cele care încă nu scriseseră acasă şi nu reuşeau singure s-o realizeze. Unele mai slăbite, altele mai neputincioase aveau o justă motivaţie şi era drept să le ajutăm, dar am realizat norma şi pentru Graţiela, care nu intra în categoria acestora, dar poate că îi lipsea îndemânarea. Nu ştiu însă ce s-a întâmplat că cele zece colege pentru care muncisem cu Josefa pe brânci, n-au primit cartea poştală, întrucât, se pare, se schimbase procentajul şi ele aveau fiecare 105%. O muncă grea şi zadarnică. Ne-a părut rău la toate, dar până la urmă am adăugat punctelor fiecăreia ca să poată scrie acasă, în luna următoare. Aşa şi cu Graţiela. Cum am spus, venise foarte subţire îmbrăcată, probabil avea hainele groase la magazie. Cele care aveau de unde să scoată, de unde să rupă, îi mai dădeau câte ceva să poată rezista la frig, dar nu ştiu de unde făcuse rost de ceva ce semăna cu vatelina şi cu care îşi înfăşa picioarele. I-am făcut mai multe epigrame:

Tu, în loc să fi ferice
În dorita Argentină,
Te preumbli prin celulă
Căptușită-n vatelină.

Alta:

Ți-ai pus în cap și-ai hotărât
Să fugi mai repede din țară
Aruncându-te în val,
Dar potrivnic ți-a fost valul
Și la fel ca și țiganul
Tu te-ai înecat la mal.

Graţiela râdea cu poftă auzindu-le şi spunea:

- *Rezist, rezist, mai vreau și altele.* Şi i-am făcut.

Epigramele aveau legătură cu cele povestite de ea. Îşi luase o prietenă şi s-au hotărât să evadeze pe meleaguri străine. Dar cum? Se duc la Tr. Severin, se dezbracă, îşi pun costumele de baie, se bagă în cauciucul salvator şi la înot. Dar momentul fu

potrivnic, potrivnic şi cauciucul, mai potrivnic le-a fost valul ce le-a aruncat la mal tocmai în locul unde se găsea postul de control. N-au avut ce face şi s-au predat singure, sperând că vor scăpa mai uşor, dar tot au primit câte şapte ani de pedeapsă.

Erau şi unele momente create de ea, interesante, fireşti pentru inteligenţa ei, dar şi felul ei de a povesti avea ceva deosebit, care-ţi concentra atenţia. Călătorise mult prin toată Europa. Cum a putut, cu ce a putut, sunt întrebări pe care şi le punea toată lumea, când se ştia cât de greu se putea obţine paşaportul şi vizele necesare. Dar şi asta e o altă problemă pe care noi nu o puteam rezolva. De multe ori când ne culcam şi aşteptam să vie Moş Ene pe la gene, Graţiela te ducea cu călătoriile ei prin Franţa, prin Italia. Pe mine m-a frapat faptul că ţinea să-şi descrie nu numai toaletele, chiar şi *desou*-urile, accentuând mai ales că nu purta chiloţi. Atunci, Ana Trocinescu, învăţătoare dintr-o comună din Moldova, sare arsă, tocmai când unele dintre noi eram aproape să adormim:

- *Cum, Graţiela, ai putut să pleci în străinătate fără chiloţi?*

Ei bine, tonul ei arăta nevinovăţia şi puritatea sufletului ei de moldoveancă crescută în disciplina unor reguli de bun simţ, de pudoare, de taină a intimităţilor. Am râs toate cu poftă, şi de cele spuse, şi de felul cum le-a spus. Şi Graţiela era femeie şi Ana tot femeie, dar ce deosebire între ele totuşi. Nu faptul că una cunoştea limbi străine şi călătorise mult, iar alta nu ieşise poate din comuna ei natală, dar care prin strădania ei pusese condeiul în mâna multor generaţii de intelectuali şi sigur multora ca Graţiela.

Câte s-ar putea spune despre fiecare dintre noi, dar văzute prin optica, prin sensibilitatea, prin inteligenţa, prin înţelegerea, prin intuiţia fiecăruia, dar nu e deloc uşor să cunoşti un om, să-l caracterizezi, să-i faci portretul. Nu. Câţi ochi, câte minţi, câte inimi, atâtea portrete. Fiecare are firea lui, darurile şi defectele lui, dar mai ales ascunzişurile în care nici părinţii nici fraţii, nici soţii

nu pot pătrunde. Aşa e ţesută omenirea asta din sublim şi odios, din cer şi din pământ, din egoism şi dăruire, din animal şi îngeresc, din izolarea nepăsării şi jertfă. În lupta pentru supravieţuire fiecare îşi arată colţii mai mult sau mai puţin, dar cei ce nu sunt înzestraţi cu ei sunt condamnaţi să suporte nu numai lipsa colţilor, dar şi acuzele celor ce se cred stăpâni pe daruri binecuvântate.

***

Nu cu Graţiela se termină numărul acelor fiinţe pe care aş vrea să le trec în amintirile mele, dar ori că am stat cu unele prea puţin, ori că stând mai mult cum a fost în Jilava sau Miercurea-Ciuc, nu eram prea apropiate, ne lega doar o politeţe rece şi respiram acelaşi aer. În Colonia de muncă nu eram poate în aceeaşi cameră şi nici în acelaşi atelier. Una dintre cele multe a jucat un rol în chinurile mele de-acolo. Fără să vrea desigur, era o fire nervoasă, iute, incapabilă de stăpânire de sine. Poate c-ar fi vrut, dar nu reuşea şi-apoi în condiţiile date era şi greu s-o facă. Avea un nume deosebit, Cambiri, de altfel şi fizicul ei, plăcut, şi cu trăsături bine şi frumos conturate.

Într-o zi, fiind în preajma mea, şi ce zi era... tocmai primisem primul pachet de la soţul meu, deci prima veste că era în viaţă, asta era pentru mine totul, când... derulând un scul de fire din material plastic îi scapă un capăt şi mă plesneşte cumplit în ochiul drept. Bucuria mea s-a dus, clipele mele euforice au dispărut ca şi cum n-ar fi fost. Am simţit o durere vie în ochi şi în ceafă. Nu puteam să-mi revin. Scuzele au urmat, dar ce folos când eu neliniştită mă temeam de urmările acestei lovituri, era vorba de ochi şi unde? În detenţie. De durere plângeam fără să mă pot opri. Mariana Hodoş mi-aduce o batistă udă, cu care mă leg peste ochiul lovit, dar de lucrat n-am mai putut lucra. Ne ducem în dormitor, şi durerea continuă puternic, alarmant. Toată noaptea m-am plimbat prin cameră, am plâns, am gemut, dar căutam să

menajez odihna celorlalte pe cât era în puterea mea să o fac. Au trecut câteva zile, aşa în dureri. Feream ochiul de lumină legându-mă cu o batistă peste frunte, care să cadă asemenea unui cozoroc peste ochi. Nopţile tot grele, ba mai grele. Una dintre noi, care fusese în acelaşi lot cu mine, îmi spune:

- *Cât ai să mai rabzi ca un câine fără să te duci la doctor şi toate nopţile să te plimbi ca un leu în cuşcă? Mâine mergem amândouă.* Şi ne-am dus. Era doctorul cel mai uman, singurul de altfel pe care l-am întâlnit de-a lungul detenţiei. A înţeles, s-a uitat la ochiul meu, i-am spus că văd o pată rotundă de culoare mai închisă. *Ce să fie asta?* - se-ntreabă el. Mi-a dat nişte calmante. Nu şi-au avut efectul dorit. Prietena aceea, care a dovedit a pune suflet la suferinţa mea, mă dojeneşte:

- *Păi, bine, mă Adelina, aşa se vorbeşte cu doctorul, cum să înţeleagă ce suferi tu, dacă vorbeşti cu un glas de copil alintat, ca şi cum durerea ta e un fleac? Mergem iară amândouă şi să ştii că dacă tot aşa vorbeşti o să leşin eu pentru tine, ca să creadă în spusele tale.*

M-am dus a doua oară. În loc să vorbesc eu, a vorbit ea hotărât, apăsând pe fiecare cuvânt, spunând că situaţia e atât de gravă că nu mă pot linişti în nici un fel, nici cu calmantele date, că trebuie să mă ducă la un medic oculist şi adaugă că toată camera e turburată de paşii şi plânsul meu. Eram la Arad. Doctorul cel bun a hotărât şi iată-ne într-o dubă în drum spre spital. Ce fericită şi ce liniştită eram. Natural, doctorul a stat în faţă lângă şofer. Ajungem la spitalul din Arad, dar ghinion, doctorul oculist lipsea tocmai în ziua aceea. Au trecut multe zile, speram să mai vie o zi fericită pentru mine, dar n-a venit. Doctorul, mi se pare, intrase în concediu.

Într-o zi suntem toate duse într-o sală mare unde urma să aibă loc o şedinţă în prezenţa ajutorului de comandant. Am amintit de asta când femeia sublimă din Bucovina mi-a înmânat două bucăţi de pâine, porţia ei pe două zile, una pentru mine, una

pentru Marioara Bulinski, pe care spunea ea că o iubeşte. Toate femeile din atelier erau adunate acolo, afară de legionare, şi el, în numele comandantului, ne spune:

- *Domnul comandant vă mulţumeşte tuturor pentru munca depusă cu conştiinciozitate şi abnegaţie şi vă spun ca să ştiţi şi voi că lucrările voastre circulă prin toată Europa. Ce vedeţi acum în curte o să plece însă în Egipt.*

Cineva mă-mpinge din spate:

- *Spune de ochi, acum, repede, că pleacă.* Mă împinge, mă ridic:

- *Domnule comandant, vă rog, am o rugăminte la dumneavoastră, să aprobaţi să fiu dusă la un medic oculist, la spital, întrucât am fost lovită la ochi şi am dureri cumplite.*

- *Bine, bine, voi avea grijă. Cum te chiamă?*

- *Domunule comandant, vă rog să nu mă uitaţi* - am adăugat.

- *Ştii cum vorbeşti tu?, ca şi cum te-ai adresa unui iubit să nu te uite.* A fost un moment de relaxare pentru toată lumea. Speranţa mi-a dat tăria aşteptării. Când ieşim în curte şi aruncăm privirea, toată era plină cu damigenele lucrate, îmbrăcate de noi cu material plastic, dar pentru mine nu mai erau damigene ci pescăruşi, culorile fiind alb şi negru, pescăruşi gata să-şi ia zborul. Avea pentru ce să ne mulţumească aşa călduros comandantul prin ajutorul său. Am aşteptat zile întregi ca cel căruia îi adresasem ruga să se ţină de cuvânt. Nimic, nici o chemare, nici o trimitere. Iarăşi acea prietenă mă determină să trec peste orice obstacol, mi-era frică să mă adresez anchetatorului şi să mă duc la el. Dar, dacă eram urmărită şi aici cu ura fără leac pentru că eram... Împinsă de ea mi-am luat inima în dinţi şi m-am dus. I-am spus toată povestea cu ochiul meu. Dar el:

- *În ce cameră eşti?*

- *În camera numărul 2.*

- *Acolo, unde sunt atâtea deţinute care nu-şi văd de lucru,*

care provoacă dezordine și gălăgie în atelier?

- *Nu, domnule anchetator, greșiți, eu vă rog să veniți când vreți să vă uitați pe fereastră, întrucât perdeluțele sunt puse pe dinafară, să le dați numai puțin la o parte, fără să fiți observat și o să vedeți o mare de capete lucrând de zor. Altfel cum ar ieși așa de frumoase lucruri din mâinile noastre? Chiar Mariana Mureșan, cea căreia îi lipsește antebrațul, lucrează cu ciotul cotului și bine și repede.*

- *Bărbatul tău unde este?*

- *Acasă.*

- *Vezi, el și-a văzut de treabă, tu nu, de-aia ești aici. Să vezi cum s-a schimbat Bucureștiul și toată țara, să vezi ce blocuri mari, frumoase s-au ridicat, comunismul înflorește peste tot și la noi în țară.*

- *Vreau să văd frumosul cu ochii mei, de aceea vă rog, domnule anchetator, dați ordin să mă ducă mai repede la un medic oculist, la spitalul din Arad.*

Anchetatorul s-a ţinut de cuvânt şi după câteva zile, când nu mă mai aşteptam la ceva, mă strigă un soldat, o colegă îmi dă o haină de la dreptul comun, că a mea era foarte ruptă, şi însoţită de doi soldaţi înarmaţi urc în dubă şi pornim spre spital. Primul soldat care s-a apropiat de mine mă-ntreabă de ce am fost arestată, câţi ani de condamnare am, oarecum cu un ton blând omenesc. Dar când s-a apropiat celălalt, a schimbat atitudinea, înţelegând din asta că fiecare avea frică de celălalt. Şi asta era valabil pentru toată lumea care cuprinde şi pe unul şi pe celălalt. Am ajuns la spital. Urcăm treptele, eu însă între cei doi paznici înarmaţi.

- *Doamne, ce-am făcut să fiu păzită între două puști?* Dar ceva s-a întâmplat, ceva care iese din comun. Ceva neobişnuit. Văd înaintea mea, urcând cu greutate treptele scării un bărbat, pe care l-am asemuit, ba mai mult, l-am crezut a fi soţul meu, care, gândeam eu, plin de durere, deşi bolnav, arăta foarte slăbit, cutreiera oraşele, spitalele ca să afle ceva despre mine. Îmi vine să

strig: *Stai, uite sunt aici*, dar am îngăimat ceva şi vorba mi s-a oprit în gât. Ajungem la cabinetul doctorului oculist. Însoţitorii de faţă. Medicul bun, de treabă, mă supune unui examen, la aparate. Priveşte atent, şi apoi:

- *Să știi, deocamdată nu văd altceva, decât pot să-ți spun că nervul optic e slăbit. Numai vitamina B1 te poate ajuta.*

Cuprinsă de emoţie n-am putut să-i spun că eu sunt o deţinută politică şi că nu am dreptul de a cere medicamente acasă. M-am mulţumit cu diagnosticul lui, i-am mulţumit şi am plecat. La întoarcerea mea, trecând spre viaţă Styxul, i-am povestit soţului meu cele întâmplate şi el:

- *Nu, n-am fost eu, dar se vede că gândul meu alerga către tine înspăimântat, deoarece auzisem că ai fost internată la spitalul Văcărești, greu bolnavă.*

- *De unde vor fi venit aceste știri care n-aveau nici o legătură cu realitatea. Bunul Dumnezeu m-a păzit, m-a avut sub aripa lui oblăduitoare toți acești ani și m-am întors la tine slăbită, dar cu dorința de a te-ngiji cu toată dragostea și puterea mea.*

Au trecut încetul cu încetul durerile, dar pata de culoare închisă din câmpul vizual rămânea. Cambiri n-a suferit prea mult, cred că nu şi-a dat seama de gravitatea loviturii. Ce să faci? Fiecare cu sensibilitatea lui. Dar iată că i se întâmplă ceva care ne sperie şi ne îndurerează pe toate.

Într-o dimineaţă, eram la Gai, n-am putut toate să ieşim din cameră pentru spălat, deoarece nu ne făcusem încă paturile şi trebuia să fie foarte ordonat şi cu grijă împăturit totul. Se deschide uşa. Intră comandantul. Strigă să ieşim toate la spălător. Ne ducem. Înăuntru, biata Cambiri spune:

- *Ce-are el cu mine dacă nu mă spăl?* Doar atât. Uşa se deschide. Ea e chemată afară. Trec câteva secunde şi Cambiri, plină de sângele care-i ţâşnea din gură şi din nas, intră din nou în spălător. Ne-am uitat la ea, ne-a fost milă, dar frica, o nenorocită

de frică care a făcut din oameni roboţi care nu văd, nu aud, nu simt, nu vorbesc, nu plâng, dar şi stafii de oameni care nu mai îndrăznesc măcar să-şi facă semnul Crucii. O afirmaţie banală plătită cu sânge.

Nu-i ajungeau, biata de ea, aceste palme crunte care dezlănţuiseră o hemoragie accentuată, a mai venit ceva mai crunt, mai dureros, mai neliniştitor. Cambiri nu a primit răspunsul, adică pachetul de la tatăl ei, căruia îi scrisese. Ce să fie? Scrie a doua carte poştală. Acelaşi răspuns. Întreabă comandantul ce să facă. El o sfătuieşte să scrie unui vecin care nu se poate să nu răspundă rugăminţii ei. Fiind despărţite n-am mai aflat ce s-a întâmplat cu următoarea carte poştală şi nici dacă sărmana Cambiri a primit vreun pachet sau vreo veste. Ce-a fost pe sufletul ei, numai ea a ştiut şi cred că mai ştie şi astăzi, când zeci de ani s-au aşternut uitarea peste multe, dar nu peste grija şi dragostea ce se zbătea între gratii pentru cei iubiţi de departe.

***

Interesantă această fiinţă, **Any Boiţeanu,** care chiar după spusele ei, comisese multe greşeli în Securitate, fiind împreună cu *păsărica* (cea care relata anchetatorului cuvânt cu cuvânt tot ce se vorbise în celulă). În tenebrele zăvorâte vorbeai multe, fără să vrei şi poate şi lucruri nereale. Această logoree se datora vreunui medicament poate, un calmant care luat în starea nervoasă în care te găseai avea cu totul alt efect.

Aşa se explică chinurile la care a fost supusă la Securitate. Any a primit multe palme, multe lovituri în cap refuzând să recunoască ceea ce anchetatorul îi punea în sarcină. Ne-a spus că după anchetă n-a putut un timp să vorbească, rupea greu cuvintele, se bâlbâia. Ba, mai mult, a fost greu insultată şi a înghiţit Any multe dar n-a iscălit nimic, cu orice risc. Deci nu i-a lipsit curajul. Da, dar la ea viaţa se desfăşurase liniştit şi frumos, nici o

sabie nu atârna deasupra capului ei sau deasupra capului celor iubiţi. Povestea multe în atelier şi-mi părea cam imprudentă. Foarte drăguţă, statură potrivită, cred că se bucura de mult succes. Mi-a încredinţat multe din viaţa ei, dar acestea rămân în cutiuţa secretelor.

Dar partea care merită atenţie e legată de viaţa şi de condamnarea ei. Ea a povestit totul cu o revoltă legitimă întrucât tot răul venise din partea unor prieteni, care se foloseau de telefonul familiei Boiţeanu, pentru convorbiri cu efecte distrugătoare pentru victime şi folositoare din plin celor ce le practicau.

Colonelul, care nu mai există, se erija în proteguitor al celor, numiţi de el, c-ar figura pe lista noilor arestări ce urmează să aibă loc. În prezenţa celor ce se temeau cumplit (cei avertizaţi de el), care veneau să se pună sub aripa lui oblăduitoare, el avea convorbiri cu Ministrul de Interne, sau chiar cu Primul Ministru, în mod mai mult decât amical cerându-le anumite rezolvări. De fapt, la celălalt capăt al telefonului se afla soţia sa care răspundea din casa Boiţeanu. Cu una dintre victime s-a întrecut orice măsură. Tânăr, voind să părăsească ţara, i-a cerut sprijinul ca să poată obţine paşaportul. Auzind convorbirile telefonice bine ticluite, tânărul a căzut în plasa măiestrită a păianjenului ca o muscă. Vine Sărbătoarea Învierii Domnului. În casă la ei bogăţie mare, risipă din toate cele bune şi mai costisitoare, aduse de cel ce credea în evadare, în libertate. Dar n-a fost aşa. I s-a spus să vândă garsoniera, a vândut-o, a venit cu banii ceruţi pentru paşaport şi i s-a spus că în seara următoare îl va primi, dar a venit Securitatea şi l-a arestat. Cazuri din acestea au fost foarte multe la activul lui.

Nu a existat o aniversare în casa colonelului ca Any să nu prepare tortul festiv şi mai ales pentru băiatul lor, întrucât spunea că soţia lui nu prea se-mpacă cu gospodăria.

Surpriza cea mare şi dureroasă s-a produs la proces când Any şi **Ţuţi Popovici** se găseau în boxa acuzaţilor şi văd că nu vine el ca martor, sub pretext că e bolnav, ci soţia lui cu declaraţii

scrise.

Ce declarase martorul care se bucurase îndelungă vreme de prietenia familiei Boiţeanu. Any şi prietena ei Ţuţi Popovici, transilvană, nepoata ministrului Mihai Popovici, erau acuzate de spionaj în favoarea străinilor, deoarece se duceau des la Athénée-Palace, având în vedere că Ţuţi cunoştea bine limbile franceză şi engleză, iar Any pe cea maghiară.

Toate câte lucram în atelier am înţeles indignarea şi durerea ei, era vorba de prieteni.

A făcut parte din lotul primelor eliberări ca şi prietena ei, în toamna anului 1962 şi s-a ţinut de cuvânt în promisiunile făcute celor ce rămăsesem în închisoare.

Ce pot face unii prieteni după ce profită de tine în fel şi chip...

Nici Any, nici Spiru Boiţeanu nu mai sunt şi-mi pare rău că nu cunosc gândurile mele.

***

Mi-e greu să scriu despre aceste întâmplări, dar le-am trăit cu adevărat aceste povestiri de groază. Mi-e greu şi mă doare. Alienarea unora dintre femei s-a petrecut în detenţie, acolo unde eram împreună supuse aceluiaşi regim de viaţă.

În colonia de muncă de la Gai era, se pare, o unguroaică, de altfel de treabă, muncitoare, care la un moment dat a dat semne de pierderea oricărui control. Se dezbrăca până la mijloc, umbla goală prin cameră, iar când intra sergentul major se-ndrepta spre el şi-i spunea ceva (ce nu pot repeta) cu voce tare. El răspundea tot ce nu pot repeta. Biata femeie, auzea, nu auzea, dar ea goală până la mijloc se arăta lui şi celor din cameră. N-a fost o deviere mai accentuată la ea, rezumându-se numai la cele de mai sus.

Alta, tot unguroaică, înaltă, slabă, tăcută, închisă în ea, lucra ca oricare alta şi nimeni nu şi-ar fi dat seama că această

ființă ascundea totuși un morb, o boală mentală.

Într-o noapte, când dormeam adânc, ne deșteptăm în țipetele unei măicuțe. Doamna respectivă se dusese în toiul nopții la patul ei încercând să-i sărute locul nașterii. Maica speriată a strigat după ajutor. Sergenta de serviciu a deschis ușa și așa am aflat despre cele ce s-au petrecut. Tot ea a liniștit spiritele și care am mai putut ne-am reluat somnul. Dar, partea care ne-a îngrozit pe toate a fost alta. Când s-a făcut percheziție în cameră, s-au găsit în patul ei câteva bucățele de sticlă. Când avusese timp să le strângă, cum putuse ea la înălțimea ei să se aplece așa ușor, să le culeagă de prin curte la plimbarea ce o făcea, fără să fie văzută, observată de cineva, când eram sever supravegheate și n-aveam voie să luăm ceva de pe jos? La întrebarea pusă de ce a adunat aceste cioburi ea a răspuns:

- *Voiam să le tai ochii la toate când dormeau. Să văd dacă Dumnezeu le dă alți ochi.*

Auziți răspuns. Să fii închis cu o asemenea persoană iresponsabilă. Am stăruit cu toate, și eram multe, să fie scoasă din cameră. Cum să mai dormim? La toate stăruințele și rugămințile noastre, Direcția închisorii a rămas surdă, a lăsat-o tot în cameră, dar să fie mult izolată de celelalte, deci s-a făcut un gol mare atât în stânga cât și în dreapta patului ei, paturile celelalte fiind strânse mai laolaltă, cu o distanță minimă între ele.

S-a mai luat o măsură, ca în fiecare noapte să facă cineva de gardă. Deci, una dintre noi, după cum ne venea rândul, trebuia să veghem toată noaptea iar a doua zi să lucrăm în atelier. Grele nopți pentru fiecare dintre noi.

Alta a fost doamna Ghenea. Săruta cizmele sergenților, își lega părul într-o parte cu o zdreanță roșie.

Ce voia să arate cu asta? Ni se dădeau ace în cameră ca să ne cârpim. Luam de colo, puneam dincolo, trăgea fire din lenjeria ce-o mai aveam ca să putem coase. Seara, înaintea mesei, trebuiau predate acele. Cea care le primea, tot aceea le dădea înapoi. Dar

de fiecare dată lipsea un ac. Ăsta era acul salvator. Timpul în care trebuia să ne cârpim era prea scurt, aşa că rămâneam multe fără să fim în posesia unui ac, dar acul care rămânea pierdut ne ajuta, când nu eram controlate, să mai punem câte un petic. Vine sergenta, primeşte acele, dar scandal pentru cel *pierdut*. Doamna Ghenea, uitându-se la cea care le primise:

- *Eu ştiu unde e acul.*

Noroc că sergenta credea în cele spuse de majoritatea femeilor din cameră. Totul intra în linişte.

Într-o zi, spre seară, văd că vine doamna Ghenea şi ocupă patul de lângă mine.

- *Doamnă Ghenea,* - îi spun eu - *ăsta este patul doamnei Silvia Russo, şi când va veni se va supăra. E bine să te duci la patul dumitale...*

- *Nu, doamnă Busuiocescu, aici e Legaţia Americană, nimeni n-are voie să se atingă de mine.*

Am tăcut. Ceea ce era să se întâmple s-a întâmplat. Doamna Russo vine, îşi vede patul ocupat şi o roagă să coboare - era la primul etaj. Ea, nici vorbă. Discuţii aprinse între cele două, ea susţinând acelaşi lucru cu Legaţia Americană. Au venit sergente, dar şi sergenţi care i-au spus să coboare din pat. Ea venea mereu cu acelaşi motiv, dar sergentul a pus mâna pe ea, s-o tragă jos din pat, iar ea atunci plină de furie:

- *Bandiţi ce sunteţi, comunişti nenorociţi, că şi bărbatul meu nu era mulţumit cu ce avea şi s-a făcut comunist* - până atunci nu pomenise niciodată de soţul ei. *Şi pe voi criminalelor, nici servitoare nu v-aş fi angajat.*

Se vede că în starea ei de surescitare o fi lovit puternic pe sergent cu picioarele şi atunci toţi, sergenţi, sergente au tras-o din pat, au aruncat-o pe podea şi cu picioarele o loveau. Am văzut cum ţâşnea sângele din nas şi din gură. Mai mult n-am văzut. M-am coborât din patul meu şi m-am ghemuit lângă Mariana Hodoş şi m-am rugat:

- *Doamne, Doamne, nu mă lăsa, simt că înnebunesc!*

Ea a fost scoasă din cameră şi izolată undeva. A doua zi, comandantul închisorii a venit în camera noastră să afle ce se-ntâmplase. Noi, pe rând, se-nţelege, i-am spus şi ăsta era adevărul, că doamna Ghenea nu e normală. De la sărutul pe cizme şi zdreanţa roşie la cap a alunecat la tot ce le-a spus cu atâta furie:

- *Cum vă închipuiţi, domnule comandant, că are cineva curajul să vorbească în felul acesta, chiar dacă ar gândi aşa, dacă n-ar fi alienată?*

Şi aşa era. Am aflat mai târziu, că au trimis-o la Bucureşti, la spitalul Văcăreşti pentru tratament. A trecut timpul, fiecare dintre noi cu povara ei. Se-ntoarce. A-nceput să vorbească de copii. Îmi spune că i s-a făcut trepanaţie, ceea ce era numai în fantezia ei, că acum se simte bine. M-am bucurat pentru ea şi o îndulcesc cu un nimic ce îmi mai rămăsese din pachetul primit. Nu trece mult şi vine la mine:

- *Ce zici, mă gândesc să mă duc la comandantul închisorii şi să-i cer voie să scriu o scrisoare la Legaţia Americană, ca să-mi trimită un pachet.*

- *Du-te, încercarea moarte n-are.*

Dar un gând amar mi-a venit. E cu adevărat restabilită? Mă-ndoiam.

***

Mariana Mureşan, ingineră agronom, a dat dovadă pe tot timpul detenţiei de multă tărie sufletească. De ce tărie sufletească? Pentru că Mariana pierduse un antebraţ din pricina bombelor americane. Nu-i era suficientă această infirmitate, a mai trebuit să vină şi o condamnare. Nu ştiu pentru ce şi nici pentru câţi ani. Deşi foarte prietenoasă, deşi foarte comunicativă, Mariana n-a vorbit niciodată prea multe despre ea, despre viaţa ei, doar despre cumplitul măcel când i s-a retezat braţul. Dar ea ducea

această lipsă cu stoicism după cum ducea şi întemniţarea.

Eram la Colonia de muncă de la Gai. Vine la mine fiica unui general, condamnată pentru tentativă de trecere frauduroasă a frontierei, care se ocupa de gazeta de perete - era şi acolo aşa ceva.

- *Doamnă Adelina, vreți să scrieți un articol?*

- *Da, dar să nu mi se schimbe nimic din text.*

- *Nu se va schimba nimic* - răspunde ea hotărâtă.

Şi scriu, între altele, despre această fiinţă, despre Mariana, bună, drăguţă, inteligentă şi foarte muncitoare: *Mariana Mureșan este un exemplu pentru noi toate câte suntem aici întrucât ea face un efort înzecit lucrând cu un braț redus la un ciot, care adeseori sângerează.* Partea asta mi s-a tăiat din text, era târziu ca să reacţionez, deoarece nu mi s-a dat să-l citesc, deabia după ce a fost introdus într-un cadru de lemn, asemeni unei cutii, dar cu un capac de sticlă. Tot în această cutie erau introduse şi anumite articole din ziare, sau mai bine zis părţi din articole, pe care aveam voie să le citim şi care cutie circula din atelier în atelier.

Erau printre noi persoane distinse, cu fizic plăcut, din familii bine cunoscute. Era o doamnă C., care nu era prea comunicativă, ba chiar retrasă într-un cerc restrâns de femei pe care părea că le apreciază, deşi nu exista nici o linie de unire între ele, nici o contingenţă. Această doamnă crescută şi educată într-un mediu deosebit, refuza să pună mâna pe acul miraculos, cel pe care îl reţinea câte o deţinută cu riscul ei numai ca să avem toate cu ce să ne mai cârpim, dar în schimb se lăsa ajutată de alta care îi cosea şi ei cu acelaşi ac. Întrebarea se punea: ce reprezenta pentru ea refuzul şi în acelaşi timp acceptarea. Nimeni nu şi-a răspuns.

Pentru câtva timp, fiind şefă de atelier şi-a luat rolul cu mult mai serios decât o făcea chiar *corpul de gardă.*

Iarăşi probleme la care nimeni nu mai căuta să-şi răspundă, ea singură se situa pe poziţie de înstrăinare faţă de majoritatea femeilor care nu doreau asta.

Dar cele multe, pe care n-aş putea să le reliefez, care formau mulţimea, care sufereau fără să comenteze, fără să-şi explice nevinovăţia, curate sufleteşte, din medii diferite, poate ştiau să-ţi fie aproape, fără să se manifeste, fără să ţi-o arate. Dar câte un cuvânt rar, câteva mărturisiri din viaţa lor intimă, te lega de ele ca nişte adevărate surori de suferinţă. Şi ele, care nu etalau nici un fel de orgoliu, dădeau dovadă de multă discreţie şi distincţie în ce privea viaţa şi tainele fiecăreia, realitatea fiind că fiecare ascundea ceva.

În colonia de muncă de la Gai n-am trăit numai basmul fermecat al serii de Crăciun a anului 1961, sau dimineaţa aceluiaşi Crăciun când colindul *Din an în an sosesc mereu* ne îneca cuvintele în lacrimi şi le-nghiţeam odată cu durerea, cu speranţa şi poate şi cu disperarea celor ce aveau ani grei de dus şi care îşi puneau mereu întrebarea ca şi nefericitul prinţ al Danemarcei: *A fi sau a nu fi.* Am trăit zile şi nopţi grele, pradă unei febre ridicate, a unor crize de tuse extenuante care mă aduceau în stare de leşin. Deseori mă ridica pe braţe Silvia Russo şi mă ducea leşinată în patul meu. Şi acum, după zeci de ani, mă întreb de unde găsea ea atâta putere să mă ridice, când avea o boală de inimă care i-a adus sfârşitul curând după eliberare. Ce să vorbim de medicamente? Nu numai atât. Ni se dă în atelier, suntem obligate să inspirăm dintr-un flacon, aşa zis un medicament împotriva gripei. Dăm tot aerul din plămâni afară, tragem apoi cu putere vaporii din acel flacon şi urmarea a fost o gripă cu temperatură ridicată, cu răuri, cu leşinuri, cu tuse fără odihnă noapte şi zi. Mergem la vizita medicală.

- *Domnule doctor, vă rugăm să ne daţi voie să stăm câteva zile în cameră, nu mai putem lucra în starea în care ne găsim, cu trupurile vlăguite de tuse şi temperatură.*

- *Nu, nu pot să vă las, în definitiv ce faceţi? Staţi în c... şi daţi din mâini.*

Aşa a răspuns calm şi binevoitor doctorul de la Colonia de

muncă din Gai. Unde era medicul şi omul, în acelaşi timp, de la Arad, bun, înţelegător care a vrut şi a putut dacă nu să vindece, cel puţin să uşureze suferinţele atâtor bolnave.

La Gai s-a mai întâmplat ceva. Vălul care acoperea faţa unora mascând realitatea, s-a dat la o parte. Între ele era o persoanăinteligentă, drăguţă, dintr-o familie bine cunoscută în lumea politicăşi bogată, dar care suferea de o curiozitate maladivă. Voia să ştie, să cunoască viaţa intimă a celorlalte ca apoi să comenteze în cercul ei în fel şi chip. I s-a dat porecla de *Je sais tout de vingt-quatre - Ştiu totul din camera 24.*

***

Pe **Vali Sevastopoli** nu puteai s-o defineşti dacă ea singură nu te-ar fi ajutat. Simpatică, foarte muncitoare şi îndemânatică era plăcută tuturor. Ea reuşea în mod regulat să facă norma şi deci primea de la soţul ei pachete care, prin conţinutul bogat şi variat, minuna pe multe dintre noi. Dar aceste pachete mai însemnau şi dragoste şi devotament, precum şi posibilităţi materiale.

Veneau inspecţii de la Bucureşti. De obicei şeful comisiei era un colonel. Nu exista prilej de felul acesta ca Vali să nu iasă la raport, chiar neîntrebată fiind de ce a fost arestată şi să nu întrebe:

- *Domnule colonel, eu jidaucă,* - aşa se intitula singură - *ce caut eu într-un lot cu legionari?*

Nu ştiu în ce lot cu legionari a fost, dar a fost condamnată odată cu poetul Ion Caraion, - care nu ştiu dacă a fost legionar, căruia îi bătuse la maşină poezii şi alte lucrări de-ale lui.

Colonelul îi dădea speranţe, spunându-i: *Lasă, mai vedem noi, se va mai schimba ceva.*

Nu asta era important, adică nu cum pleda ea pentru apărarea ei, întrucât fiecare dintre noi am căutat să ne apărăm într-un fel, dar la ieşirea din închisoare Vali a dovedit tocmai

contrariul celor afirmate. Doamna Constanţa Andreescu, de care am vorbit şi care s-a bucurat datorită firii ei de multă prietenie, o vizita adesea şi spunea că are un soţ bun, iubitor, rar de-ntâlnit un asemenea om, care nu ştia cum s-o menajeze, cum să-i vorbească, cum s-o alinte, înconjurând-o cu perniţe pe toate părţile trupului, care, spunea el, a suferit mult. Toată fiinţa lui tremura de dragoste pentru ea încât impresiona până la lacrimi pe cel ce întâmplător era cu ei.

Dar Vali, în clipa în care a fost eliberat şi Ion Caraion, l-a părăsit pe soţul ei, l-a părăsit în mare grabă, neţinând seamă de suferinţele lui şi a alergat în braţele celui pe care îl numea legionar faţă de cadrele superioare ale Securităţii care veneau în inspecţie.

S-au căsătorit, au avut un copil, se pare o fetiţă şi au plecat în străinătate, unde opera lui a fost tradusă în limba engleză. Se pare că nu e dat omului să se bucure de prea multă fericire, Ion Caraion a plecat din această lume pe meleaguri străine şi cred că Vali a suferit mult.

***

Leacul de frică dat Doamnei sale de Alexandru Lăpuşneanu păleşte pe lângă leacurile pentru inocularea fricii servite unui neam întreg. Desigur îşi au şi ele treptele lor de importanţă pe care se situează mergând până la suprimarea celor ce reprezentau coloana vertebrală a neamului, a acelor valori, care ar fi avut voie, datorită purităţii lor sufleteşti, dragostei lor de Dumnezeu, Neam şi Ţară, să oficieze cu demnitate în Altarul Ţării, asumându-şi o responsabilitate istorică. Am aflat multe pe parcurs şi multe din *Memorialul durerii*. Nu mi-am putut închipui că pot exista atâţia delatori într-o ţară cu cea mai sublimă credinţă, care să distrugă cu cinism familii întregi. Convorbirile telefonice, scrisorile, cozile la magazinele de alimente,ce se lungeau chiar

din mijlocul nopţii, toate erau supravegheate. Doamne fereşte să fi făcut o apreciere spunând că *brânza e mai sărată decât cea din...*, era motiv de arestare! S-a întâmplat ca la o coadă să fie întrebată o doamnă cum stă cu alimentele. Ea răspunde:

- *N-am nimic, frigiderul e gol, poate să pun un comunist înăuntru.* Atât i-a trebuit. Pe sus au luat-o.

Frica creştea cu fiecare arestare, cu fiecare epurare, cu fiecare student, cu fiecare elev exmatriculat şi condamnat, cu fiecare carieră distrusă, când cei mai mulţi din iluştrii profesori universitari, de liceu şi învăţători fuseseră încarceraţi, unii chiar fără judecată. Lagărele şi închisorile înghiţeau cu lăcomie, cu ferocitate, generaţii întregi de intelectuali care nu s-au putut adapta la degradarea umanităţii încât s-ajungă în stare să-şi denunţe părinţii, soţii, prietenii, pentru obţinerea unui apartament sau a unui post mai bine plătit. Ce leacuri au putut servi aceşti călăi ai neamului românesc ca să poată să-l califice tot ei *neam de viermi.*

De frică nu recunoşteai originea, nu recunoşteai studiile, studiile burgheze fiind repudiate, fugeai de prieteni, de cunoscuţi, te complăceai într-o albie în care creştea mediocritatea cu toţi oportuniştii şi cameleonii. Ce să mai vorbim de spitalele de psihiatrie, de spălarea creierelor, de copiii din care izvorau surse de sânge, de torţionarii din închisori, de la Canal.

Nu, au fost prea multe leacuri pentru inocularea fricii şi nu cred că va dispărea într-un timp scurt, fiind nevoie de o perioadă tot atât de îndelungată pentru dezintoxicare, dacă nu chiar mai lungă. Mergeai pe drum, de erai singur întorceai capul să vezi dacă e cineva, care ar putea să-ţi audă gândurile; de erai cu cineva întorceai capul să vezi să nu fii urmărit nu de un agent plătit, ci de un prieten, care avea abilitatea să-şi ascundă laşitatea şi meseria ce-o practica găsindu-şi victimele printre cei mai apropiaţi.

Vezi că şi precauţia asta pe care unii o arborau cu glas tare: *Să-ţi pui fermoar la gură*, arăta într-un fel o derogare de la

atributele ce deosebesc pe *om de animal.* Nu, că iar greşesc, comparaţia cu animalele le degradează pe cele din urmă.

Omisiunea de denunţ era pedepsită ca şi fapta. *Care faptă? Care omisiune?* Erai în cuşca *Infernului roşu* şi milioane de oameni au purtat o cruce grea. Ţi-a luat istoria: fără ea n-ai trecut, nici viitor; ţi-a luat credinţa: fără ea eşti descumpănitul sorţii. Se dărâmau bisericile şi noi toţi priveam cum se dărâmă cu dinamita sau cu buldozerele. Un neam întreg a privit şi a tăcut. E adevărat, s-a auzit că s-ar fi făcut un memoriu semnat numai de un număr restrâns de intelectuali, dar chiar mari oameni de cultură şi filosofi au refuzat să-l iscălească.

Când treceam prin faţa unei biserici, care rămăsese în picioare, ne făceam semnul Sfintei Cruci cu limba în gură. Doamne, până unde poate merge această frică, care creştea nu cu fiecare zi, ci cu fiecare clipă, încât s-ajungem sclavii acelei terori neîntâlnite în alte ţări, mutilaţi sufleteşte, nu asemenea sclavilor care au lucrat la Piramide şchifuiţi de bice, dar cu conştiinţa întreagă. Dar s-a trăit şi în acest *Iad* cu toată ura de care s-au servit, anume pentru binele omenirii. E-adevărat, blocurile senmulţeau, dar construcţii se puteau face oricând într-o ţară ca a noastră atât de înzestrată, cu toate bogăţiile dăruite de creator, şi nu cum s-au construit, ci cu stilul caracteristic *spaţiului mioritic,* dar sufletul omului modelat şi hrănit zeci de ani cu aceeaşi doctrină diabolică nu se poate vindeca tot în acelaşi timp în care a fost îmbolnăvit, deci îi trebuie o perioadă mult mai lungă.

Mi-aduc bine aminte că mulţi oameni de seamă, avocaţi, profesori, generali stăteau în *Cimitirul Bellu* şi aşteptau, fără să ceară, pomana de la parastasele care aveau loc.

În închisori nu înseamnă că şi noi femeile n-am avut parte de pedepse sau leacuri, dar cum am spus, ele ocupau o anumită treaptă a scării valorice. Poate, zic eu, neînsemnate pe lângă cele servite bărbaţilor.

Nu era uşor să fii pălmuită în aşa hal încât să-ţi ţâşnească

sângele pe nas şi pe gură, să stai la izolare (denumită *neagra*) un timp mai scurt sau mai lung în condiţii subumane, să ţi se pună masca de gaze, să porţi cătuşe, să fii alergată de un câine într-o arenă, când anchetatorul nu era mulţumit de răspunsul tău, leac servit unei doamne de la Tg. Jiu, povestit de ea. Ce să mai vorbesc de batjocurile cu care erai împroşcată de dimineaţa până seara, uneori să fii umilită până la disperare de sergenţi cu înjurături, apelative, adjective, care, după părerea mea, nici hoţilor de rând nu li s-ar fi cuvenit. Aceste *leacuri* aveau şi ele efectele lor bine urmărite, alterând personalitatea fiecăreia şi rămânând cu un cui sfredelitor în conştiinţa ta. Te simţeai vinovată de toate murdăriile aruncate agresiv mai ales împotriva mamei şi asupra fraţilor tăi, cum a fost cazul meu şi poate al multora. La anchete se mai putea răspunde cu un anumit risc: *Domnule anchetator, vă rog* - erai obligată să te adresezi în felul acesta politicos chiar caraliilor - *nu mai amintiţi de mama în felul acesta, vă rog lăsaţi-o liniştită unde e; mama mea a fost o sfântă şi nici de fraţii mei, că toţi au suferit şi suferă încă; de mine spuneţi ce vreţi.*

Ce balast te sufoca pe tine, o biată fiinţă între gratii şi zăvoare. Ce puteai face, decât să rabzi toate de la aceste slugi credincioase, dedublate, care la început se arătau înţelegători, miloşi chiar, ca pe urmă să-şi lepede masca şi să arunce pe tine hârdăul cu lături.

E bine ca lumea să nu uite chinurile prin care au trecut sute de mii şi milioane de oameni, care nu s-au putut adapta la viclenia vulpii, ca să poată să se *descurce* într-un fel, ci mergând pe *Drumul Golgotei* au răbdat, au suferit, au murit, au ieşit schilozi dar şi-au rămas credincioşi lor înşişi. Eu cred că dacă un neam întreg ar fi trăit numai o zi în celulele Securităţii n-ar mai fi nici un ins care să se arate plictisit şi sătul de memoriile celor care au suferit în lanţuri şi nici sătul de "Memorialul durerii".

A fost sau n-a fost tirania răului asemeni unui fenomen apocaliptic care a lovit atâtea popoare? Şi dacă a fost, e dureros şi

trist să vezi că mai există oameni care să nu înţeleagă la ce tragedii a dus această bestială dezlănţuire a urii şi necredinţei, în care timp, aproape o jumătate de secol, s-a suferit şi s-a suferit cumplit pentru dăinuirea credinţei şi a neamului.

Cei care şi-au pierdut uşor echilibrul psihic, cei care au avut prea multe îndoieli, cei care n-au avut încredere, răbdare, dar având toate acestea, dacă n-au avut credinţă şi accentuez acest lucru, s-au clătinat, au căzut, au dispărut. Cei cari însă şi-au pus nădejdea în Crucea Mântuitorului nostru Iisus Cristos au ştiut că El s-a răstignit şi pentru noi şi au suportat ani şi zeci de ani chinuri inumane.

Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a lor este Împărăţia Cerurilor.

Fericiţi veţi fi voi când vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vă vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minţind din pricina Mea. Spune Sfântul Evanghelist Matei în Cap. 10-11: *Predica de pe munte. Fericirile.*

***

Tanţi ocupă un loc aparte în amintirile mele. Ea fiind în libertate, nu cunoştea chinurile celor întemniţaţi. Este o fiinţă bună, corectă şi credincioasă, accentuez mai ales credinţa ei în Divinitate. Eram şi suntem prietene.

Pentru soluţionarea unei probleme care era vitală pentru mine am ales-o pe ea, dintre mulţi prieteni, s-o rezolve. Dar...

Josepha Endeş făcuse mai mulţi ani de închisoare şi deci era mai aproape de libertate decât multe altele. Niciodată nu m-am gândit ca cineva să facă nici cel mai mic sacrificiu pentru mine. Şi totuşi. Şi unde? Acolo, între zidurile zăbrelite.

Într-o zi, lucrând împreună cu Josepha, îmi spune că îmi cedează cele 5 kg. de alimente mie, deoarece aveam mai mulţi ani de executat în detenţie şi să-i dau ei numai unul din alimentele ce

le cerea. Dar eu trebuia să-i dau o adresă, natural a unei prietene care să răspundă rugăminţii ei, deoarece eu făcând norma şi scriindu-i soţului meu nu mai puteam da aceeaşi adresă. Cu încrederea ce-o aveam în prietena mea, m-am gândit la **Tanţi Miclescu,** fără să am nici cel mai mic grăunte de îndoială că nu va răspunde. Josepha scrie cartea poştală, obţinută cu truda şi zbuciumul unei luni întregi, pe adresa dată de mine şi iscălită cu un nume al meu de alintare, ca ea să ştie de unde vine această rugăminte. Un alt timp greu se scurge, aproape o lună de zile, noi aşteptând pachetul şi coborând zi de zi cu săculeţul de alimente. Toată lumea, care făcuse norma, a primit coletul fermecat. Josepha, tristă dar nu supărată pentru efortul ei făcut în zadar, îmi spune:

- *Adelina, nu ştii să-ţi alegi prietenii.*

M-au durut vorbele ei dar în faţa unei asemenea realităţi, când aveai nevoie de acele alimente, ca şi de aer, am tăcut. Totuşi, mai târziu într-o convorbire, i-am strecurat:

- *Nu poţi să ştii ce e şi afară.*

La întoarcere, Tanţi Miclescu a plâns de emoţia revederii şi mi-a spus că i-a fost frică să trimită pachetul. Deci, până unde poate să ajungă această frică, până la a fereca cele mai sublime sentimente, până la a zidi orice oblon care s-ar deschide spre durerea şi nenorocirea altuia.

Vom mai scăpa noi vreodată de tirania fricii ori ne vom mistui în continuare în flăcările ei?

Soarele libertății

Ce răbdare,
Ca să numeri clipele ce-au mai rămas,
Răstignit pe crucea care
Îți grăiește cu-al ei glas
Ultimul cuvânt: iertare.

Oradea - Colonia de muncă

le cerea. Dar eu trebuia să-i dau o adresă, natural, a unei persoane care să răspundă rugăminții ei deoarece eu făcând norma și scriindu-i soțului meu nu mai puteam da aceeași adresă. Cu încrederea ce-o aveam în prietena mea, m-am gândit la Tanți Miclescu, fără să am nici cel mai mic gând de îndoială că nu-i va răspunde. Josepha scrie cartea poștală, așteptând cu zbuciumul unei luni întregi, pe adresa dată de mine și semnată cu un nume al meu de alintare, ca ea să știe de unde vine această rugăminte. Un alt timp greu se scurge, aproape o lună de zile, noi așteptând pachetul și coborând zi de zi cu săculețul de alimente. Toată lumea, care făcuse norma, a primit coletul fermecat. Josepha, tristă dar nu supărată pentru efortul ei făcut în zadar, îmi spune:

- Adelina, tu știi să-ți alegi prietenii.

M-au durut vorbele ei dar în fața unei asemenea realități, când aveam nevoie de acele alimente, ca și de aer, am tăcut. Totuși, mai târziu într-o convorbire, i-am strecurat:

- Nu poți să știi ce e și afară.

La întoarcere, Tanți Miclescu a plâns de emoția revederii și mi-a spus că i-a fost frică să trimită pachetul. Deci, până unde poate să ajungă această frică, până la a ferece cele mai sublime sentimente, până la a zidi orice oblon care s-ar deschide spre durerea și nenorocirea altuia.

Vom mai scăpa noi vreodată de teama fricii ori ne vom naște în continuare în fricările ei?

Se simţise de mult o adiere de libertate în Colonia de muncă de la Gai. Prima carte poştală de la Arad, celălalte facilităţi numai dacă realizai norma, două-trei filme, din care reţin viaţa lui Joseph Schmit. Când am plecat de la film, era în plină vară, un ecran făcut ad-hoc, plângeam. Educatorul, un om corect, bun, mă vede şi mă-ntrebă:

- *De ce plângi? Te-a impresionat viaţa lui?*

N-am putut răspunde, mă gândeam la cântăreţ dar şi la viaţa noastră.

Surpriză fără seamăn. Prima graţiere în care intră multe şi din camera noastră de la Gai. Gabriela Constantinescu, cu care concertam la Miercurea-Ciuc, mă dojeneşte:

- *Vezi, nu ţi-am spus să stai mai mult cu mine? Să-mi rămână-n cap unde să mă duc şi ce să comunic? Nu ţi-am spus că vine eliberarea pentru mine?*

Avea dreptate, ea presimţise această fericită clipă.

În grabă mare, până să-şi ia lucrurile, i-am putut repeta rugămintea mea şi s-a ţinut de cuvânt aşa cum a făcut şi Ana Boiţeanu, care a plecat odată cu ea. Ce momente trăite pentru fericirea lor, dar ce nelinişte pentru nesiguranţa celor rămase.

Am trăit un vis. Parcă eram acasă, îl vedeam pe soţul meu în sufragerie iar eu vorbeam la telefon cu doctorul Marin Enăchescu, vestit medic şi bun prieten al familiei noastre. Afară, când arunc ochii, nămeţi mari de zăpadă, o mantie albă, strălucitoare acoperea totul. A doua zi povestesc visul celor din cameră. Ele se grăbesc să-mi spună că am să plec acasă curând.

- *Nu, n-am să plec curând, pentru mine nu va fi nici o clemenţă şi apoi eu am fost arestată în plină vară, deci mai am de tras.*

Eram sigură de cele ce spusesem, dar nu eram tot atât de convinsă că voi rezista să duc pedeapsa până la capăt, într-atât eram de epuizată.

Altă veste. Un alt ordin. Plecăm în altă parte. Cu teama călătoriei în duba sinistră, ne pregătim pentru drum. Câte călătorii de felul acesta am făcut, dar nu numai dintr-o închisoare în alta, ci mai ales în interiorul temniţelor, unde fiecare încăpere îţi destăinuia anumite taine, iar lângă fiecare fiinţă de care te apropiai erai în altă lume. Să nu se spună că n-au şi puşcăriile avantajele lor. Călătoreşti fără să faci nici un pas şi fără să cheltuieşti nici un ban. Asta mi-aduce aminte de ceva, de ceva foarte trist, gândind la felul cum lumea.de-afară poate interpreta detenţia. Eram în casa unui mare poet, Petre Strihan care făcuse zece ani de închisoare ca înalt demnitar în timpul regimului antonescian. La eliberare a fost nevoit s-o ia de la munca de jos, portar la Grădina Zoologică, nefiindu-i permis să se întoarcă la catedra universitară. Ce credeţi c-am auzit când el povestea amarul acestor ani? Să spun cine? Nu contează.

- *Ei, acolo v-aţi odihnit bine.*

Atât înţelesese acea persoană din drama acestui om? Mădoiesc! De ce a spus-o totuşi? În mintea şi-n inima mea au sunat sadic aceste cuvinte.

Debarcăm, se pare după un drum mai scurt, în închisoarea de la Oradea-Mare. Iarăşi verificări, iarăşi încolonări şi repartizări pe camere, după numărul anilor de condamnare. La Oradea, camere mari nu existau, doar celule în care încăpeau până la cinci femei. Celulele mărgineau de o parte şi de alta un culoar lung, la etaj, la capătul căruia se găsea spălătorul şi W.C.-ul. Am fost repartizată într-o celulă cu alte patru, între care şi Gălăniţa de care am amintit.

***

Agripina Galan nu e alta decât Gălăniţa, o figură în lumea de-acolo; acum nu mai este. Cu toate că suferea şi ea ca toată lumea, din plinul ei nu scăzuse deloc, mânca cu poftă orice. Îi vine vestea că soţul ei, profesorul Galan, a divorţat între timp; fusese chemată la birou să iscălească nişte hârtii. Vine plângând în hohote şi noi toate pe ea s-o mângâiem.

- *Lasă, măi Gălăniţo, ăsta nu e divorţ adevărat, e de formă, diplomatic. N-a avut ce face bietul om ca să-şi păstreze catedra, ca să-şi păstreze casa* - căutam noi s-o consolăm. Eram ca într-o tragedie de Euripide: ea Medeea şi noi corul antic. S-a lăsat amăgită, dar la întoarcerea acasă şi-a găsit soţul căsătorit cu o ţărancă, de care amintise ea ceva pe parcurs, şi cu patru copii; cu ea avusese o singură fată. Ce fericiţi pot fi unii oameni în momente şi ani când alţii nu-şi mai găsesc liniştea, torturaţi de nelinişti, unii chiar, femei sau bărbaţi, în libertate fiind au sfârşit prin sinucidere. O colegă şi prietenă de-a mea neştiind nimic de soţul ei, care fusese arestat, s-a sinucis luând cianură de potasiu. A ştiut ce să ia ca să sfârşească odată cu chinul. Era farmacistă. Gălăniţa fusese membră a partidului comunist, de altfel ca toată familia ei, avea un frate şi-o soră care ocupaseră chiar fotolii ministeriale. Îi spuneam câteodată:

- *Vezi, mă Gălăniţo, comuniştii tăi te-au protejat, că pentru ce-ai făcut ţi-au dat 7 ani, iar mie pentru ce n-am făcut 8.*

Râdea. Ne-am înţeles foarte bine, cu sinceritate ne-a povestit odisseea ei. Fratele ei, generalul I.E., care fusese ministru, căzuse după câte am înţeles într-o oarecare disgraţie. S-a apucat să scrie o carte în care pleda pentru un comunism *à la Tito.* Vrea s-o trimită în străinătate. Dar cum? Prin cine? Îşi aminteşte de un comandant de vas care făcea dese călătorii în străinătate şi

care o plăcuse şi o curtase pe Gălăniţa înainte de căsătoria ei.

- *Hai să-l invităm la masă şi să-l rugăm să ne facă serviciul acesta.*

Zis şi făcut, Gălăniţa, soră iubitoare, a fost de acord, dar comandantul a refuzat categoric. Fratele ei stăruie pe lângă ea, să se ducă la prietenul lor acasă că nu se poate văzând-o insistând să nu cedeze. S-a dus. Sună. Nimeni nu răspunde. Ea pleacă, dar se-aude strigată de la o fereastră. Mai bine n-ar fi auzit. Se-ntoarce, stă de vorbă cu fostul ei admirator, îi dă cartea, pe care el urma s-o arunce undeva într-un port. El, însă, în loc s-o arunce chiar şi aici undeva, chiar în for, s-a dus la Securitate cu ea şi a băgat patru persoane în focul cel mare: pe Gălăniţa, cu cei doi fraţi ai ei, generalul şi altul, colonel, şi pe dactilografă. Parcă cunoaştem noi toate odiseele şi pe toţi delatorii? Noi când spunem *Odissea* ne gândim numai la Homer. Dar câte întâmplări fantastice s-ar putea dezvălui în odiseele milioanelor de năpăstuiţi ai sorţii.

Celule mici, neîncăpătoare, cu ziduri care povesteau tragedia celor ce trecuseră pe aici înaintea noastră. Repartizarea pe camere s-a terminat, începe cea pe ateliere şi munca serioasă depusă pentru a îndeplini norma. Eu lucram cu Gălăniţa. Atelierele erau la parter, unde ne întâlneam cu unele, dar când ne bucuram de vizionarea unui film aveam prilejul să ne vedem cu mai multe colege, şi să schimbăm un cuvânt şi cu prietenele ce ni le făcusem pe parcursul detenţiei. Mă bucuram mult întâlnindu-mă cu Mariana Hodoş, care avea 10 ani de condamnare, şi cu Cecilia Focşeneanu, care avea 15 ani şi cu care în libertate am legat o prietenie devotată. Reţin un film care m-a impresionat puternic, după Balzac, *Eugénie Grandet*, jucat cu artişti ruşi, a căror interpretare mi s-a părut excepţională, sau a avut un rol şi momentul stării mele sufleteşti.

Gălăniţa era o fire veselă, comunicativă, bună, nu suporta prea greu închisoarea, poftă de mâncare avea, somnul nu-i dispăruse. Venise iarna şi cu ea gerul şi frigul în atelier, iar firul de

nylon era tare ca piatra, nu ne lăsa să-l ducem uşor pe corpul sticlei. Făcusem norma. O lună ea, o lună eu. Tocmai primisem pachetul în ianuarie la începutul anului 1963. Îl împărţeam frăţeşte cu toate cele din celulă, cu prevederea să avem cât mai mult timp. N-am uitat nici de Mariana, de Cecilia nu era nevoie să-mi amintesc, primise pachetul odată cu mine.

Într-o dimineaţă, la încolonare, erau multe celule, mă strigă soţia domnului Ioanid, cel ce fusese implicat în spargerea unei bănci, o femeie foarte fină şi drăguţă:

- *Doamnă Busuiocescu, te-am visat azi noapte, că te-au strigat pentru eliberare și dumneata refuzai pe motiv că te dureau dinții cumplit.*

De m-ar durea tot, nu numai dinții, și cum aș mai fugi!

***

Nu trec două zile, intră un bărbat în atelierul unde lucram de zor, cu ochii în lacrimi, căci firul de nylon era încăpăţânat şi nu ceda deloc din duritatea lui şi-l duceam greu pe aripile leagănului de copii. Îşi deschide un catastif:

- *Cine și-aude numele, să-și ia toate lucrurile și materialul la care lucrează și să iasă afară.*

Doamne, ce-o mai fi? Unde ne mai duc? Nu, a fost cu totul altceva. Sunase ceasul eliberării pentru unele. O strigă pe Gălăniţa, pe altele, când Lucica Vermeulen strigă la mine:

- *Și pe tine te-a strigat, n-ai auzit?*

Nu auzisem, nu mi-am închipuit că o să vină şi pentru mine o clemenţă. Buimacă de fericire, îmi iau lucrurile, le fac semn celor rămase să se folosească de ceea ce lucrasem până atunci cu Gălăniţa şi împreunând buzele ca şi cum le-aş săruta, am ieşit din atelier. Când am intrat în încăperea în care eram conduse câte una, după cum eram strigate, aud un glas puternic, care fără oprire rostea:

- *Lușco, Lușco,* - nu era alta decât Gălănița, care fusese scoasă mult înaintea mea şi care mă mângâia cu numele acesta - *acasă, acasă, acasă.*

- *Cine ți-a spus că acasă?* întreabă domnul care stătea la un birou și prelua lucrările noastre.

- *Chiar dumneavoastră,* răspunde Gălăniţa.

***

Ce vis a avut fiinţa aceea, care să se adeverească atât de curând, mai puţin durerile de dinţi. Dar durerea era totuşi pentru cele rămase pentru cine ştie câtă vreme. Am fost plasate într-o cameră mare după ce ne-am luat unele lucruri din celulă, eu am lăsat totul şi se-nţelege şi sacul cu alimente.

- *Cum, n-ai luat sacul cu alimente? Ce mâncăm noi pe drum?*

- *Bine, mă Gălăniţo, noi ne-ntoarcem în libertate, noi ne-ntoarcem acasă și eu să iau sacul cu alimente? Să știu că rabd săptămâni și nu l-aș fi luat.*

- *Bine, dar măcar ciocolata s-o fi luat, ce bine ne-ar fi picat acum.*

- *Lasă, că celor rămase le pică mai bine și apoi să-ți spun ceva, în clipele astea de nebunie te mai gândești la mâncare? Dă-l naibii de gând. Mă vezi pe mine făcând așa ceva?*

S-a-mpăcat şi cu renunţarea. În acea stare-n care ne găseam în acel pridvor al libertăţii, eu nu pot s-o numesc nici fericire, nici bucurie, nici beţie, nici visare, poate câte puţin din fiecare, dar nimic cu preciziune, ceva care parcă te ţintuia, ceva care te făcea s-o iei la goană, ceva plin de dorinţă, ceva plin de încătuşare, ceva cu un dor fără saţiu, ceva cu frica intrării într-o altă lume, din care ai fost smulsă odată. Timpul care trecuse, la unele înglobând mai mulţi, la altele mai puţini ani, schimbaseră mult gândirea şi sentimentele celor de-afară, numai aşa se explică

numeroasele divorţuri şi sinucideri care au mărit suferinţele celor năpăstuiţi de vitregia sorţii. Cei ce se-ntorceau la cuiburile lor erau în aceeaşi stare psihică în care începuseră exodul spre închisori, de aici drame în libertate care continuau cu sfărâmarea ultimelor vise. Din cele strigate pentru eliberare, s-a făcut o greşeală şi una din noi, îmi pare unguroaică, a fost scoasă din cameră. O emoţie dureroasă ne-a cuprins pe toate şi o frică ce ne-a urmărit ani şi ani şi ne mai urmăreşte încă.

Mă-nscriu la raport. Zoe Vlaicu fusese şi ea înscrisă pe lista de eliberări, fapt care m-a liniştit şi bucurat mult, altfel m-aş fi gândit să nu-i pară rău, mai ales că aveam aceeaşi pedeapsă, îmi spune oarecum cu neîncredere:

- *Tu n-ai fost niciodată la raport și acum la plecare te înscrii?*

- *Am și eu o problemă de rezolvat.* N-a bănuit ce problemă, a trebuit să-i explic, când am revenit în pridvorul libertăţii.

M-am dus la comandantul închisorii pentru ai cere voie ca puţinele lucruri, pe care le căpătasem de acasă în urma cărţilor poştale, să le las celor care nu pleacă acum:

- *Domnule comandant, vă rog să mă înțelegeți, fiind arestată în luna august, am plecat pregătită ca pentru o zi - două ca să dau declarații, dar, vedeți, am făcut cinci ani și jumătate din cei opt. Am primit și eu pe parcurs de la altele câte un obiect care să-mi mai țină de cald: un ciorap, un chilot, așa că aș vrea să las altora tot ce am eu, plecând acasă.*

- *Ai vreo soră?*

- *Nu, am prietene, și chiar dacă n-aș avea, vreau să le las celor care mai rămân în închisoare.*

- *Fii liniștită, îți spun eu, dacă aveai vreo soră ți-aș fi aprobat, dar așa nu, să știi că și ziua eliberării lor se apropie.*

E adevărat, m-a liniştit pe moment, dar aşteptarea libertăţii lor a mai durat un an şi şapte luni, deoarece a venit în anul 1964, început de august.

Silvia Russo mânca, stând în mijlocul patului, din pachetul cu alimente pe care şi-l luase cu ea, deşi rămânea în suferinţă mai departe sora ei Cecilia Focşeneanu. Cum să le interpretezi? Săraca, nu s-a bucurat mult de libertate şi de copil, avea un băiat, o boală de inimă contractată acolo a doborât-o. Şi ce femeie tânără şi frumoasă era. Câte morţi premature...

Soseşte comisia de la Bucureşti. Suntem conduse, una câte una, în biroul în care am găsit două doamne, foarte elegante, şi un bărbat care ne-au pus multe întrebări în legătură cu condamnarea.

- *Ei, vezi, partidul te-a iertat de restul de pedeapsă de doi ani și jumătate, așa că și tu trebuie să răspunzi cu recunoștință la generozitatea lui și să nu lași pe nimeni să vorbească dușmănos, nici să treacă la alte acțiuni.*

S-a mai făcut un apel, ni s-au dat bilete de tren şi spre gară. N-am văzut nimic din drumul parcurs, cineva mi-a luat valiza pe care nu o puteam duce şi strânse oarecum laolaltă tremuram de frică să nu ne cheme înapoi. Tot mereu întorceam capul să văd dacă nu vine cineva. La gară ne-am mai răzleţit şi eu am rămas cu Gălăniţa şi cu o doamnă tot din Bucureşti.

***

Vine trenul nostru, ne urcăm, intrăm într-un compartiment, dar un frig cumplit. Răbdăm, fără să fim capabile să ne mişcăm de acolo.

Trece un timp, vine controlorul. Se uită la noi. Îşi dă seama de situaţie, perforează biletul şi îmi spune:

- *Vino dumneata cu mine, te văd că ești mai vioaie.*

M-a dus într-un compartiment cald, noi credeam că toate sunt reci, şi mă-ntreabă:

- *De unde veniți?*

- *Am fost la o școală.*

- *Ce școală, nu văd eu cum arătați, nu duc eu cu trenul zilnic de la toate închisorile?*

- *N-avem voie să vorbim.*

Ce om cumsecade, câtă bunătate şi înţelegere la el. M-a întrebat câţi ani am făcut şi dacă ştiu ceva de soarta soţului meu. M-am dus şi le-am adus şi pe celelalte la căldură şi m-am întins pe una din banchete, lăsând desigur şi loc eventual dacă s-ar urca cineva. Am adormit. Primul somn liniştit în cântecul roţilor şi al legănării specifice trenului, în drumul spre casă. M-am trezit. Doi ţărani ocupau două locuri pe bancheta de vis-à- vis. Gălăniţa îmi spune că le-a dat lor mâncarea rece primită.

- *Foarte bine ai făcut, dar la atenţia ta, puteau să fie mai darnici.* Ea le-a cerut un leu, ca să avem cu ce da telefon acasă, când ajungeam la Bucureşti. Într-adevăr, în ziua de 17 ianuarie, ora 11, de Sf. Antonie cel Mare, am pus piciorul pe peronul Gării de Nord. *Doamne, e adevărat, nu visez? Slavă ţie Doamne, ai fost cu mine pas cu pas şi m-ai ajutat să mă-ntorc, e adevărat foarte slăbită, dar să mă-ntorc la soţul meu, la cei dragi mie şi la căsuţa mea. Cum voi putea să-ţi mulţumesc?*

Câteva momente care nu pot fi uitate au urmat convorbirilor noastre telefonice. Gălăniţa a schimbat leul în patru fise de 25 de bani. Ea a luat o monedă, eu pe a doua, doamna cealaltă n-a telefonat aşa că eu, cu cei 50 de bani rămaşi, am alergat prin gară să-i dau Zoiei Vlaicu să poată vesti şi ea acasă, la cele două surori ale ei, întrucât soţul ei, Nicolae Porsenna, rămăsese în închisoare.

Telefonează Gălăniţa, răspunde cineva, nu ştiu dacă era din familie, şi anunţă că vine spre casă. Fata ei lucra la Institutul de Meteorologie şi era de serviciu. Când i s-a comunicat că a venit mama ei a leşinat. Pun mâna pe receptor şi eu cu mare emoţie:

- *Domnul inginer Busuiocescu?*

- *Da, el e la telefon.*

- *Aici e o prietenă a Adelinei, aţi mai aflat ceva? Cum nu ştiţi nimic, atunci o să mai revin cu telefonul.*

- *Nu închideți, nu închideți, mai vorbiți.* Am mai spus ceva.

- *Tu ești Adelino?* - şi n-a mai spus nimic, decât un hohot de plâns ajungea până la urechile mele. Printre lacrimi şi suspine, repeta să vin cât mai repeda acasă, să iau o maşină şi să vin. Nămeţi mari de zăpadă se rostogoleau şi frig mare. Deci visul meu de la Gai îmi spunea un adevăr pe care eu nu-l credeam, dar pe care l-am trăit. Am luat o maşină, am dus-o pe Gălăniţa până acasă, apoi singură spre casă. Nămeţii mari n-au permis maşinii să înainteze, şi să mă lase, fără să fiu văzută de cineva, m-a lăsat mai departe. Cum nu aveam bani, l-am rugat pe şofer să m-aştepte, lăsând gaj valiza mea. M-am grăbit spre casă şi nu pot povesti nimănui ce-am simţit în clipa când l-am revăzut, mult schimbat, foarte slăbit, greu bolnav şi ne-am îmbrăţişat cu dorul, cu grija, cu suferinţa adunate timp de cinci ani şi jumătate. Nu, şi n-am să pot niciodată descrie acele momente fericite dar şi dureroase şi pline de revoltă; ceea ce m-a durut şi pentru ce am luptat cu răbdare a fost să-l readuc pe drumul credinţei, şi-o pierduse şi de unde înainte nu era seară în care să nu se roage, acum nu-şi mai făcea nici semnul crucii. Cât de liniştită am fost când l-am văzut revenind la rugăciunea lui de toate zilele. În aceeaşi seară, Gălăniţa a telefonat şi i-a spus lui:

- *Domnule Busuiocescu, dumneata ești un om, ți-ai așteptat soția, bărbatul meu a divorțat și are și patru copii.*

Fericite specimene de oameni, cărora le arde de căsătorii când cei mai apropiaţi lor sunt pe catafalc.

***

Dar calvarul meu nu s-a terminat cu libertatea. N-a trecut mult şi iată din nou un vizitator dubios. Îl invităm în casă după ce spune că e de la Securitate. Iarăşi Securitatea? Ce mai vrea? Soţului meu nu i-a dat voie să ia parte la discuţii. Propunerea era

clară: să caut să iau legătura cu unele dintre fostele deţinute şi să le relatez lor ce am aflat. Pentru mine a fost ca o lovitură de trăznet. Eu să fac aşa ceva? Eu să fiu delatoare? Pentru nimic în lume.

- *Domnule, firea mea și caracterul meu nu sunt potrivite pentru așa ceva, iar situația în care mă găsesc cu un soț atât de bolnav și eu cu nervii zdruncinați nu-mi dau răgaz decât să mă ocup de el și de treburile casei.*

Aflase că iubesc poezia:

- *Îți publicăm poeziile, dacă primești.*

- *Pentru nimic în lume.*

În timpul acesta soţul meu înspăimântat stătea în camera alăturată, privindu-mă prin fereastră, curios să ştie ce se întâmplă.

- *Nu meritai să te scoată de acolo, acolo să fi rămas... mama ta azi și mâine de bandită. În loc să fii recunoscătoare partidului faci pe nebuna. Lasă că te-aranjem noi.*

Cu mare zbucium, cu mult chin fizic şi sufletesc, soţul meu a mai trăit patru ani şi jumătate. Voia să mai trăiască, mă avea alături de el, i-aş fi dat din viaţa mea, din anii mei dacă s-ar fi putut numai să-l am lângă mine. Rănile trecutului nu se vindecaseră încă şi vine sfârşitul lui care mă lăsa singură şi fără apărare într-o lume nepăsătoare, care nu putea sau nu voia să realizeze destinul tragic al neamului nostru şi nici suferinţele a milioane de oameni care trecuseră prin iadul comunist. Nu trecuseră decât câteva zile de la plecarea lui în veşnicie, când o vecină mă opreşte pe drum să-mi spună:

- *Prea multă lume vine la dumneata, doamnă Busuiocescu. Și să știi că Securitatea se interesează încă la vecini.*

- *Dacă acum când a murit un om nu vine cineva la tine să-ți spună un cuvânt bun, un cuvânt de mângâiere, când să vină? Lasă-i să se intereseze, trebuie să-și facă datoria și securiștii. Mie nu-mi mai pasă de nimic, am suferit destul și mai sufăr încă.*

Dar apare iar acelaşi vizitator securist. Era seară. Nu eram singură, venea în fiecare seară o prietenă care împărţea amarul cu mine şi care dormea la mine. Deschid fereastra, nu-i place că eram cu cineva, mă anunţă că vine iar a doua zi, în cursul dimineţii să am grijă să fiu singură. Plină de spaimă, mă consult cu prietena mea care a doua zi se duce la vecinii noştri, singurii care au intrat în casa noastră, Maria şi Hugo Wohlfeld. Securitatea fusese de multe ori la ei şi ne comunicau asta de fiecare dată, însă s-au purtat aşa cum trebuia să se poarte orice **om**; german de origine, a fost corect în declaraţiile date şi mai mult decât atât nu era deloc temător, frica în el nu se cuibărise, deşi făcuse şi el lagăr având această origine.

Vine securistul. Stăm de vorbă numai noi doi.

- *Ei, acum eşti liberă, ţi-a murit bărbatul, vii să lucrezi pentru noi?*

- *V-am spus de data trecută, firea mea nu se împacă cu asemenea fapte, că şi pentru aşa ceva îţi trebuie o înclinaţie şi apoi aţi nimerit foarte bine acum, la moartea lui, în...*

Au urmat înjurături, ameninţări. A plecat. Mă duc la vecinii noştri să anunţ că a plecat musafirul nepoftit, dar Hugo, om foarte inteligent, perspicace îşi dă seama că ceea ce relatam eu erau minciuni. La ameninţările Securităţii nu puteam, nu aveam voie să deconspir ceva. Dar el:

- *Nu-i ăsta motivul* (spusesem ceva în legătură cu casa). Dumneata nu spui adevărul, nu se poate. Pe mine nu mă păcăleşti, mai ales că aş fi vrut să vorbesc cu el, să-l întreb de ce te mai chinuieşte şi acum când nevinovată ai suferit destul. Am plecat cu prietena mea, mulţumindu-i pentru zelul, pentru prietenia cu care voia să mă apere. Securitatea şi-a făcut datoria cu prisosinţă, venind în aceşti cincizeci de ani şi la noi şi la vecini, chiar şi acum după spusele celor din jur, să se intereseze de noi, de legăturile noastre, de corespondenţa noastră, până când o vecină de treabă le-a spus: *De unde să ştiu eu de unde primeşte scrisori, ce,*

eu bag mâna în cutia de scrisori să văd ce și cum?

De altfel, totul s-a adeverit când a venit binecuvântarea cerească deasupra capului nostru şi s-a întâmplat *miracolul*. La aeroport am avut atâtea de îndurat atât la plecare cât şi la întoarcere. E greu să înţelegi, e şi mai greu să simţi, să fii în pielea celui ce a suferit şi mai ales să-ţi pleci auzul cu bunăvoinţă şi cu mare încredere, cu sentimente de frăţietate, punându-te în locul celui ce a fost întemniţat, deoarece prin jertfa unora au fost salvaţi alţii, care au ştiut să se închidă în carapacea lor şi nefiind comunişti şi-au pus *"fermoar la gură"* şi au scăpat. De unde să ştie ce se va întâmpla, un om bun, un om cinstit, un om nevinovat, că împrumutând unui coleg o sumă de bani, menţionez **împrumutând**, colegul şi-a notat numărul de telefon, adresa pentru returnarea sumei. Când colo, condamnare pentru **ajutor legionar**, sancţionat cu maximum de pedeapsă. Deci, se înţelege de la sine că cei sortiţi regimului de exterminare i-au apărat pe ceilalţi. Poate că mulţi dacă ar fi avut voie să asiste la procese zise politice, ar fi fost mai prudenţi şi mai închişi în ei. Un împrumut, un cuvânt, un blestem, o nemulţumire manifestată, o comparaţie, un vis chiar erau motive reale de arestare şi condamnare şi câte alte nimicuri firesc legate de existenţa omenească.

Revista *"Transilvania"* apărea la Sibiu, director fiind domnul T. Cum noi suntem nepoţii lui Gheorghe Bariţiu, am ţinut să-mi apară câteva poezii în paginile ei. Ne ducem, vorbim cu directorul, ne promite şi ne cheamă în localitate. Între timp Securitatea vine la noi, mă-ntreabă, eu, buimacă şi la acea dată, 1972-1974, dau alte răspunsuri ca să nu pricinuiesc soţului meu, avocatul Ştefan Călin, vreun rău sau familiei lui. Ne ducem la Sibiu şi ne spune că nu poate publica nici o poezie de-a mea întrucât am avut neplăceri politice. Soţul meu: *Neplăceri politice numiţi dumneavoastră condamnările şi chinurile unor oameni nevinovaţi? Partidul a recunoscut greşelile făcute, de aceea a dat şi un decret de amnistie. N-au intrat în decret: trădarea, spionajul*

etc. şi discuţia a continuat.

- *Ei, da,* - replică domnul T., care acum lucrează la Ministerul Culturii - *dar mai e "ceva" ceea ce n-am voie să spun și așa v-am spus prea mult.* Am înţeles ce era acel "ceva" şi mă întrebam până când acel "ceva" va fi punctul lor de acuzare, până când inimile lor vor fi hrănite numai cu ură. Asta nu voi înţelege niciodată.

În alte reviste au apărut poezii de-ale mele, probabil că directorii nu au făcut anchetă în jurul persoanelor care le încredinţează poezii spre publicare. De aceea ţin să mulţumesc domnului Liviu Leonte, de la revista *"Cronica"* din Iaşi, şi domnului Dan Tărchilă de la revista *"Astra"* din Braşov, pentru bunăvoinţa şi încrederea ce-au avut-o în mine şi-n ceea ce am scris, mai ales că totul venea cu recomandarea academicianului Alexandru Philippide.

Dar urmărirea nu se terminase încă şi continua fără întrerupere...

În genunchi stau în Faţa Ta Doamne,
Şi te rog iartă
Rugii mele că n-are atâta credinţă,
Gândului meu că n-are atâta putere,
Crezurilor mele că n-au atâta căldură
Şi inimii mele plină de iubire
Cari nu sunt vrednice
Să-ţi mulţumească.

Miracolul

etc. şi discuţia a continuat.

— *Ei, da* — replică domnul T., care acum lucrează [illegible] sierei Cuhurii — *dar mai e "ceva"* [illegible] *s-au spus prea mult.* A [illegible] întrebam până când acel "ceva" [illegible] când domnile lor vor fi *înainte* numai [illegible] niciodată.

În alte reviste au apărut poezii de-ale [illegible] directorii nu au făcut anchetă în jurul persoanelor care le încredinţează poezii spre publicare. De aceea ţin să mulţumesc domnului Liviu Leonte, de la revista *"Cronica"* din Iaşi, şi domnului Dan Tărchilă de la revista *"Astra"* din Braşov, pentru bunăvoinţa şi încrederea ce-au avut-o în mine şi-n ceea ce am scris, mai ales că totul venea cu recomandarea academicianului Alexandru Philippide.

Dar urmărirea nu se terminase încă şi continua fără întrerupere.

"Minuni în vremea noastră nu cred a se mai face" - spune versul lui Grigore Alexandrescu. Ba da, se fac foarte multe, dar trebuie să le vezi, să le simţi, dar mai cu osebire să le crezi. Cu mine s-a întâmplat una din cele mai mari minuni, atunci când nu mai speram, când mă temeam să-mi gândesc chiar gândurile ce mă năvăleau. *Nu, n-am să-l mai văd,* îmi spuneam şi chiar recitam în gând, alteori cu glas slab, dar şi cu voce tare poezia *Mama* a lui Coşbuc:

"Aveţi şi voi un frate,
Mi s-a părut c-aud la geam
Cu degetul cum bate.
Dar n-a fost el, să-l văd venind
Aş mai trăi o viaţă.
E dus şi voi muri dorind
Să-l am o dată-n faţă.
Aşa vrea poate Dumnezeu,
Aşa mi-e datul sorţii,
Să n-am eu pe băiatul meu
La cap în ceasul morţii."

Schimbam adesea *băiatul* cu *fratele,* dar când ajungeam la versurile acestea hohoteam în plâns. Acum, la fel. Şi Dumnezeu s-a îndurat, şi Dumnezeu a vrut şi mi-a dăruit cea mai minunată clipă din viaţa mea şi cel mai înduioşător şi nevisat moment al existenţei mele. Să-mi fi spus cineva înainte sau când eram între zidurile ferecate: *Nu mai plânge, Dumnezeu nu te lasă, te vei întâlni cu fratele tău,* aş fi gândit, nu i-aş fi spus, că nu gândeşte bine. Cincizeci de ani de viaţă, cincizeci de ani trăiţi în climatul teroarei şi a acelor furii dezlănţuite nu-ţi mai dădeau dreptul să gândeşti la aşa ceva, necum să mai speri. Şi totuşi, în ciuda crudei

încătușări ce părea pentru totdeauna şi a atâtor oscilări, mai trăia în meandrele sufletului o lumină ca o stea pe ecranul destinului meu.

În ciuda condiţiilor grele, apăsătoare, vine tot un miracol, istoria îşi schimbă făgaşul când Satan, ca doctrină politică, este înfrânt. Primul gând a fost la el, la fratele meu. Trăieşte? Dacă trăieşte, unde e? Alt gând, evadarea din prizonieratul aşteptării amare, înrobitoare şi să începem cercetările. Îl rog pe Eugen, fratele nostru, care a făcut douăzeci de ani de închisoare, în condiţiile cele mai feroce ale gulagului polar şi ale Zarcei de la Aiud, să-şi lase pentru o săptămână lecţiile şi să plece în Spania, la Madrid, după ce am aflat că ar fi acolo. Să pleci într-o ţară străină, să parcurgi 3.000 de km. cu avionul şi să n-ai nici o adresă? Aşa a fost! Un singur punct, o singură rază călăuzitoare ce trebuia să-i conducă paşii la el era Biserica Ortodoxă. Dar cum la Madrid există două biserici ortodoxe, raza miraculoasă, prin bunăvoinţa unui spaniol amabil care la întrebarea lui Eugen unde se găseşte *iglesia ortodoxa,* l-a dus la biserica grecească. Aşa a putut să intre în legătură, prin amabilitatea preotului ortodox, cu Horia.

Ce emoţii am avut timp de două săptămâni, cât a stat Eugen cu fratele nostru. Noi nu-i asigurasem şederea în Spania decât pentru o săptămână; dar dragostea ce-l măcinase şi pe Horia l-a determinat să-i amâne plecarea cu o săptămână, deşi dorea să-l oprească pentru totdeauna acolo. Eugen a invocat însă motivul lecţiilor, spunând că nu-i poate lăsa pe elevi fără profesor, din moment ce începuse cu ei anul în curs.

Nu pot descrie starea euforică în care ne-am trezit la întoarcerea lui Eugen, aflând că trăieşte, că e sănătos, că arată foarte bine. Am stat de vorbă o noapte întreagă şi am sărutat fiecare dar ce mi l-a trimis, păstrând unele, simbolic, până azi.

În anul 1991, după plecarea lui Eugen, primim o invitaţie din partea domnului Nicolae Roşca, pe atunci preşedintele românilor din Spania, căruia îi purtăm sinceră şi afectuoasă preţuire,

şi la drum cum s-o putea. Iată-ne în avion, cu inima zvâcnind de emoţii, dar şi de o oarecare nelinişte, întrucât era prima călătorie în afara ţării, nu-i vorbă nici în *spaţiul mioritic* nu făcusem prea multe. Mă mulţumeam cu albume, cu fotografii şi stând în faţa jeratecului din sobă călătoream de la Polul Nord la Mediterană, din zona ecuatorială, de la baobabii de mii de ani la piramide şi în cetatea unică a artei, Florenţa, şi mă mulţumeam cu aceste călătorii imaginare. Neliniştea mea era explicabilă, pulsul care zorea nebuneşte îşi avea cauza lui. La aeroport a mers totul bine până când am ajuns în faţa ghişeului poliţiei de frontieră unde prezentam paşapoartele. Când l-am dat pe al meu, observ o întârziere. Ce să fie? Ofiţerul de serviciu închide ghişeul, ţipă la următorii pasageri că aici e poliţia, să se ducă la alt ghişeu şi mie îmi spune să aştept. Pleacă. L-am întrebat ce se întâmplă, de ce nu-mi dă paşaportul, era doar nou, nu mai călătorisem până atunci, şi el mi-a răspuns:

- *Rutină, doamnă, rutină.*

Inima-mi bătea să sară din piept, gura mi se usca, ceream mereu apă. Mai erau câteva minute până la plecarea avionului şi eu mă găseam în starea asta disperată, că inima îşi spusese cuvântul dinainte. Îi spun soţului meu în mare viteză să plece singur în situaţia că eu nu voi primi aprobarea. Aşteptăm, mi se face din ce în ce mai rău.

- *Domnilor, ce faceţi cu mine? Mi-e rău. Îmi daţi sau nu paşaportul?*

- *Aşteaptă, aşteaptă.*

Unde or fi întrebat, de unde or fi primit aprobarea că mi l-au dat. Cu ce balsam miraculos ar putea ei să-mi vindece suferinţa pricinuită zeci de ani şi augumentată în septembrie 1991? Călătoriile închipuite erau una, dar acum a venit vremea unei călătorii adevărate, şi ce călătorie... Să pleci, să te întâlneşti cu fratele tău iubit pe pământul unei ţări latine, pe care o doreai de mult, Spania, ţară primitoare şi ocrotitoare a multor năpăstuiţi ai

sorţii, şi când? După cincizeci de ani! În zborul printre clăbucii albi de nori, căutam să intru în mine, să-mi întreb gândul, să-mi întreb inima ce se întâmplă cu mine. Am luat un calmant, mai luasem unul şi la aeroport. Voi rezista acestei întâlniri, voi muri, voi leşina, voi cădea la picioarele lui? Nu ştiu, n-am primit nici un răspuns, dar fericirea ce mă aştepta, îmbinată cu emoţia şi mulţumirea de a-l vedea şi îmbrăţişa pe cel scump mi-a dat curajul să înfrunt orice ar fi.

Zburam, zburam în plină viteză, câteodată aveam impresia că sunt pasărea care şi-a făcut cuibul peste ape. Când am început să alunecăm câte puţin, au început să se vadă munţii înzăpeziţi, păduri cu verde crud, ape întinse, râuri, case. Ce imagini de neuitat când te-apropii cu o aşa viteză de realizarea unui vis nevisat: Bucureşti - Barcelona în trei ore, la 10.000 de metri înălţime.

Ne aştepta la aeroport .fratele nostru Eugen, cel care a făcut douăzeci de ani închisoare, între care zece la Vorkuta, dincolo de Cercul Polar, iar zece la Aiud, cum am mai spus. Am văzut şi n-am văzut eleganţa, bogăţia, luminile orbitoare ale magazinelor din aeroport, pe mine mă interesa un singur gând, nu *Scurta întâlnire*, deşi a fost scurtă, ci *Mult aşteptata întâlnire*.

Pe toţi fraţii i-am iubit şi îi iubesc şi acum, dar pentru **el**, nu ştiu, era altceva, era o dragoste împletită cu destinul **lui**, care i-a înmânat torţa trezirii unui neam, pe care o aprinsese Corneliu Zelea Codreanu în 1919.

Ne-am întâlnit mai târziu, după câteva zile, deoarece fusese solicitat pentru rezolvarea unor probleme urgente tocmai când noi am descins în localitate. I-am mulţumit bunului Dumnezeu şi pentru asta, întârzierea revederii mă încuraja, mă simţeam aproape de **el**, dar mai erau doar câţiva paşi şi i-am făcut. Cu ani de zile în urmă, când mă gândeam la **el**, spuneam că m-aş duce în genunchi să-**l** văd dacă ar fi venit în ţară, chiar în condiţiile vitrege care nu s-au depărtat toată viaţa de **el**, mereu cu *Sabia lui Damocles* deasupra capului.

N-am auzit niciodată de la **el** că la Liceul *"Andrei Şaguna"* la Braşov sau la Liceul *"Radu Negru"* din Făgăraş a fost primul pe liceu, că a meditat copii de vârsta lui fără a pretinde ceva, că a făcut lucrări la toate materiile pentru toţi colegii care-l solicitau, care şi acum vorbesc de **el** cu lacrimile în ochi:

- *Suflet ca al lui n-am mai întâlnit, nu mai vorbesc de inteligenţa lui scăpărătoare şi de modestia lui.*

Mai târziu, desigur, a dat şi lecţii onorate într-un fel, dar într-un cadru restâns de familii care ştiau să-**l** preţuiască.

Părinţii noştri au murit tineri, iar rudele apropiate, care ne-au adoptat sufleteşte, între care o soră a mamei şi unchiul, Sabina şi Dumitru Stoiculescu, apreciat comerciant, care nu şi-au dezminţit întru nimic nobleţea familială, având o bunătate angelică şi făcând toate eforturile pentru a face faţă tuturor cheltuielilor. N-a lipsit nici sprijinul material şi moral al unchiului nostru Ilie Beleuţă, unul din distinşii profesori de la Academia Teologică de la Sibiu.

N-a vorbit niciodată de prestigiul de care se bucura în Universitate, iubit atât de profesori cât şi de colegi, deşi introspectiv, gânditor, visător. Înzestrat cu o statură frumoasă, cu un cap frumos încadrat de un păr şaten ondulat; trăsăturile **lui** clasice şi ochii **lui** albaştri dădeau figurii **lui** o expresie unică, pe care n-am mai întâlnit-o. Te privea şi parcă nu te privea, privirea **lui** căuta prin tine mai departe, te asculta şi parcă nu te asculta, ascultându-şi parcă glasul gândurilor **lui**, dar răspunsul venea prompt şi corect. Fusese solicitat, deşi la o vârstă foarte tânără, să fie ministru în două guverne, dar el a refuzat. Nu l-a interesat niciodată fotoliul ministerial, nici banii, numai fiinţa neamului şi pământului lui, udat de-atâta sânge şi sfârtecat de sabia care a luat capul lui Mihai Viteazul, de roata lui Horea şi Cloşca, de ştreangul lui Tudor Vladimirescu.

Dar iată-ne în Barcelona îmbrăţişându-ne cu Eugen. Au mai trecut câteva zile până când a avut loc *miracolul,* miracol care

a durat aproape o lună de zile. Aşa am numit eu tot cortegiul de întâmplări începute cu lupta pentru plecare, zborul, viaţa de acolo şi despărţirea de **el** cu speranţa că în curând ne vom revedea, dar n-a fost să mai fie. Vestea morţii **lui** m-a aruncat într-o suferinţă cumplită fizică şi morală, din care până astăzi n-am putut să-mi revin în nici un fel. Existenţa **lui** a fost pentru mine un tonic, ceva suprafiresc, de natură cosmică, care acuma dispăruse, deşi **îl** văd şi-**l** ştiu la picioarele *Tronului Divin,* în puritatea **lui** sufletească cu torţa vie a neamului. Eu mă rog şi **lui**, ca **el** să ducă ruga noastră lui Dumnezeu, fiind convinsă că mi se dă voie de Atotputernicul, că sunt iertată că o fac.

Îmi spune domnul Roşca, pe care din clipa când l-am cunoscut l-am îmbrăţişat cu căldură şi recunoştinţă, că e bine să merg şi eu la Tarragona, unde trebuia să vină **cel** mult aşteptat. L-am ascultat şi am plecat cu inima bătând nu de frică, ci de fericirea ce mă aştepta şi pe care nu ştiam cum voi întâmpina-o.

Eram în goana maşinii pe autostrada ce străbătea litoralul însorit - Rio Brava. Drumuri noi, case noi, stiluri noi, cel roman predominând, se apropiau şi se depărtau cu aceeaşi viteză. Am ajuns. Eram noi trei, domnul Roşca, Eugen şi cu mine. Le spun că eu n-am să cobor scara, voi rămâne pe o bancă să mă liniştesc puţin şi să mă-ntăresc pentru marea clipă a revederii. Domnul Roşca mă sfătuieşte ca în momentul când vor trece prin faţa mea, eu să-i sar în spate, să fie o surpriză şi pentru el.

Aştept. Iată-i pe toţi, **el** la mijloc, mi s-a părut mai înalt, deoarece în tinereţe era foarte suplu, făcea regulat gimnastică şi plimbări în aer liber; acum mi se înfăţişa bine legat, desigur mult schimbat de anii care trecuseră, de despărţiserăm doar în anul 1941.

Se apropie, eu n-am avut răbdare să-**l** las să treacă de mine, am sărit de pe bancă şi-am năvălit spre **el** punându-mi capul pe pieptul **lui**. Nu ştiu cât am stat, nu ştiu ce nepătruns m-a cuprins, doar atâta reţin că simţeam mâna **lui**, şi ce mâini frumoase

avea, mângâindu-mă şi bătându-mă pe spate ca şi cum mi-ar fi spus: *Linişteşte-te, linişteşte-te.* Momentul dorit de cincizeci de ani, trăit pe peronul gării din Tarragona trecuse. Atunci l-am simţit pe Iisus lângă noi. Dar cum trecuse acest moment? Cu zbuciumul, cu dorul, cu îndoielile, cu nesiguranţa, cu întrebările unui suflet ce vibra la fiecare sunet al telefonului, la fiece bătaie în fereastră, la fiece sonerie şi câtă vreme... Gândiţi-vă şi dumneavoastră, care veţi avea dorinţa şi răbdarea să parcurgeţi aceste pagini, şi întrebaţi-vă dacă nu s-a petrecut un *miracol.* Poate n-aş fi scris aceste rânduri dacă acolo, pe pământul mândrei Spanii, fratele meu nu ar fi fost preocupat:

- *Tu de ce ai fost închisă? Câţi ani? Doar tu n-ai fost legionară şi nici politică n-ai făcut. Ar fi bine,* îmi spune el, *să aşterni pe hârtie întâmplările din toţi aceşti ani, înglobând şi anii de puşcărie.*

- *Dar poezii din închisoare nu se pot publica?* - am întrebat eu.

- *Nu se mai citeşte poezie.*

La fel pretudindeni ca şi la noi, sau poate numai cu anumite subiecte, gândeam eu. M-a făcut atentă asupra unui lucru:

- *Să scrii adevărul şi numai adevărul.*

Dorinţa **lui** de a avea aceste mărturisiri a contribuit la hotărârea mea luată mai demult, dar cam anemică, la îndemnul unei prietene şi aşa a ieşit la lumină *Vai, celui întemniţat!*, volum care redă *Drumul Golgotei* urcat nu numai de mine, ci de milioane de oameni, drumul unui neam întreg. De ce nu l-am avut scris când am plecat acolo? Ce-aş fi simţit ştiind că **el** îl citeşte, că **el** le publică în ţara care l-a ocrotit.

Momentul trecuse, dar clipele alături de el au fost o realitate? Un vis? Eu cred că mai degrabă un vis. Îmi pusesem în gând să-**l** întreb multe şi n-am putut, n-am îndrăznit să-**l** turbur cu ce aveam eu în minte. Doar atât i-am spus:

- *Dragă Horică, mult ai suferit!* - gândindu-mă la prigoana

dezlănţuită împotriva **lui**, de la o vârstă fragedă. **El,** ridicând braţul şi arătând cu mâna către mine:

- *Nu ca voi!*

Acest *"Nu ca voi!"* îmi sună în urechi ca un dangăt de clopot, înţelegând că e vorba de suferinţa unui neam întreg, cum îmi sună la fel lanţurile de la picioarele bărbaţilor, când am părăsit Jilava, pătrunzând în înţelesul adânc al acestui dangăt, care vestea şi nemurirea lor.

Nu ne-a vorbit deloc despre lupta dusă de **el** atât amar de ani, nici de aşa-zişii *mexicani,* care făcuseră grupuri aparte împotriva **lui**. O singură dată ne-a ţinut, cum a numit-o **el,** o prelegere, cu o voce mesianică, dar eu privindu-**l**, cum **îl** priveam ca pe un *ins al Cerului,* urmărindu-**i** privirea senină din aceiaşi ochi mari şi adânci, albaştri, gestica moderată a mâinilor fine şi grăitoare, urmărindu-**l** cum spun, şi cu o iubire, care a ars asemenea unei stele fără sfârşit, deşi au şi ele un sfârşit dar numai prin moarte, n-am auzit nimic, ba nu, de auzit am auzit dar n-am reţinut mai nimic. Exagerez mi se pare, ceva a rămas, dar acel ceva altă dată.

De ce n-am avut o casetă să-**l** înregistrez, nu numai atunci, dar fiecare cuvânt ce **l**-a rostit din clipa revederii noastre şi până la plecare? Trebuia să adaug regretelor mele, şi sunt multe, încă unul, care mi-apasă greu conştiinţa.

Acest vis trăit alături de **el** în cele mai prozaice ore, de masă, de somn, nu se transformau în realitate. Mergeam totdeauna la braţul **lui**, mi se părea că nu mi se cuvine, că n-aveam nici un merit, nu ridicasem nici un deget în lupta **lui**, nu-**i** alinasem nici o durere, dar frăţia noastră scumpă anula gândul meu ca fiind chiar un păcat. Ne opream totdeauna în faţa bisericilor, catolice acolo, ne făceam cu toţii Sfânta Cruce oprindu-ne pe loc, nu mergând cum o făceam noi de obicei.

Să spun că era bun, că era afabil, că era prevenitor, că era atent la tot ce se întâmpla în jurul **lui**, e atât de puţin pe lângă faptul că a rămas credincios sie însuşi şi convingerilor sale până

în ultima clipă de viaţă, survenită în Germania în casa unui medic stomatolog. Caracterul **lui** era puterea **lui** morală.

Cum ar fi putut să lupte, să reziste, în lumi diferite, cu concepţii de viaţă diferite, dacă nu **l**-ar fi înzestrat Dumnezeu cu voinţă, cu fermitate, răbdare, dar mai ales cu iubire, dar chiar cu toate acestea, dacă n-ar fi vegheat asupra **lui** ajutorul Divin. De curaj ce să mai vorbim? Să trăieşti zeci de ani cu pistolul în ceafă şi să te strecori printre duşmanii care mişunau peste tot.

Ce ardere contunuă în fiinţa **lui**, trebuind să părăsească cuiburile împrumutate pentru a-şi pierde urma şi asta numai pentru a ţine trează conştiinţa naţiunii, trezită de Corneliu Zelea Codreanu în 1919 cu un nou *Deşteaptă-te române din somnul cel de moarte*, pe care Andrei Mureşanu, deşi sub dominaţie austro-ungară, nu l-a plăit cu viaţa, cum avea să se întâmple sub domnia lui Carol al II-lea şi mai apoi sub comunişti.

Fratele meu, cel mai urgisit dintre urgisiţi, a fost deseori readus în memorie, în atenţia generală şi când trăia şi după moarte, prin calomnii, prin minciuni sfruntate comandate de ura năprasnică ce nu ţine seamă de nimic în calea ei şi prăvale totul.

Foarte explicabil ar fi fost dacă cei implicaţi ar fi fost cu totul străini de doctrina legionară, nu că e firesc să se comporte cum au simţit şi simt, dar au cel puţin o explicaţie a lor fireşte. Dar ura vine mai ales de la cei ce **l**-au cunoscut, şi mai trist de la cei ce se dădeau drept prieteni, de la cei care îi cunoşteau valoarea **lui** intelectuală şi morală, chiar dacă n-ar fi fost colegi. Nu se poate să nu fi auzit şi nici să fi uitat când atâţi profesori ca Nae Ionescu, Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu îi spuneau în preajma examenelor, faţă de colegii săi, Mircea Eliade, Emil Cioran sau Constantin Noica: *Domnule Sima, dumneata să nu te mai prezinţi la examen, că nu mai avem ce să te întrebăm.*

Mă întreb, de unde ura aceasta, din ce inimi s-a putut naşte încât, asemenea drojdiei de bere care face să crească aluatul se găsesc tot mai mulţi în care fermentul lucrează.

- *Ai mulți dușmani* - i-am spus într-una din zile.
- *Am și prieteni mulți, nu te-ngrijora.*

Niciodată n-a ieşit din gura **lui** un cuvânt de ocară sau de duşmănie împotriva cuiva. De ce atâta ură, atât de mincinos şi ticălos susţinută, atât de sistematic şi de odios condusă fără întrerupere de *ocultă?* Când acest om din frageda lui tinereţe a luptat numai pentru *Legiune,* iar în timpul genocidului carlist, travestit, făcea legătura dintre legionarii din toată ţara. Cu riscul vieţii **lui** a dus torţa lui Corneliu Zelea Codreanu mai departe, dar acest mai departe cuprinde **cincizeci şi doi de ani** petrecuţi în exil, la început în lagăr în Germania, apoi în Franţa şi Spania.

Când mergeam la biserică, duminica, în Spania, **el** mergea înaintea noastră, cu mult mai devreme, rămânând singur, necunoscut şi neştiut de nimeni, să poată comunica cu Divinitatea în cea mai pură evlavie. Ruga **lui** nu era ca oricare rugă, ea cuprindea **tragismul neamului românesc,** cu viziunea ce a avut-o din prima clipă a luptei. *Tertium non datum est,* spune **el** într-un interviu acordat directorului unei reviste franceze. Inteligenţa **lui** sclipitoare a rămas aceeaşi de la venirea **lui** pe lume deoarece, chiar copil fiind, uimea lumea din jurul **lui** cu privirea, când încă nu putea vorbi. Fiind aşezat în mijlocul unei mese mari, asemeni unui bibelou, în casa unei surori a mamei, Elena, căsătorită cu Iosif Onciu, privea pe fiecare dintre invitaţi, printre care se găseau adesea Iuliu Maniu şi dr. Iuliu Haţeganu, cu atenţia unui om matur, mai ales când vreunul dintre ei vorbea. Doamne, ce privire o fi avut acest copil de a rămas în amintirea tuturor care l-au cunoscut. Eu, de unde am aflat? Nu de la surorile mamei mele?

Transilvan de origine, este fiul Silviei şi al profesorului Gheorghe Sima, fiinţe de mare sensibilitate şi de înaltă cultură. Amândoi, tineri fiind, au părăsit această lume, lăsând în sufletele celor ce i-au cunoscut şi iubit o amintire dureroasă. Profesorul Gheorghe Sima, inteligenţă scăpărătoare, a avut doi prieteni iubiţi, George Coşbuc şi Alexandru Vlahuţă, în afară de

profesorii Ion Clinciu şi Ioan Popa-Lisseanu, care-l preţuiau mult. Se-ntâlnea des cu cei doi prieteni într-o cârciumioară pe strada Romană, astăzi Mihai Eminescu, unde toţi trei îşi comunicau impresii, unele păreri, îşi încredinţau taine la un pahar de vin, aşa cum în acelaşi loc, poate la aceeaşi masă stătuse Eminescu cu capul în mâini rezemat, lăcrimând şi fredonând o doină din Transilvania.

Mă săruta în fiecare seară cât am stat în Spania şi-mi spunea *Surioara mea, surioara mea,* ceea ce suna a *Cât ai suferit.* În răgazurile scurte, când eram numai noi doi, ne-am dus cu gândul la cei ce ne-au crescut şi ne-au iubit şi am vorbit despre un alt frate al nostru, cel mai mare, primul fiu născut, primul dar făcut de Dumnezeire unei perechi care s-a iubit până în ceasul ultim ca în prima clipă a întâlnirii. Gheorghe Sima, cel mai mare dintre fraţi purta numele tatălui, era licenţiat al Facultăţii de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti. S-a stins din viaţă la o vârstă tânără în anul 1941, victimă a împrejurărilor vitrege de atunci. Alunecând de la una la alta, la un moment dat ne-am trezit râzând la gândul că toţi patru fraţi am trecut prin aceeaşi facultate, cu deosebire că Horia avea trei licenţe.

Nimic despre cei peste cincizeci de ani de hăituire, petrecuţi de colo-colo, fără să aibă vreodată liniştea unui cămin. Ce-ar fi putut scrie, dacă ar fi avut-o, pe lângă ce-a lăsat chiar în aceste condiţii vitrege şi inumane.

Ce-am aflat? Totul de la domnul Nicolae Roşca, care mi-a vorbit despre soţia lui Horia, Elvira, noi îi spuneam cu toţii Viluca, după cum o mângâia el. Prin câte a trecut şi ea, sărmana, ca până la urmă să o doboare o boală nemiloasă. A stat paralizată timp de cincisprezece ani.

- *Ei bine,* - spunea domnul Nae Roşca, aşa îi spunea Horică, Nae - *eu vreau să fiu ca el, mă lupt să fiu ca el, că eu mai greșesc uneori ridicând tonul la soția mea, grav bolnavă, dar el timp de cincisprezece ani, deși la fiecare minut îi cerea:*

"Horia, pune-mi piciorul stâng pe dreptul,... dreptul pe stângul", *n-a obosit. Nu l-am văzut cu altă expresie decât de înțelegere și de blândețe, necunoscută la alții. Nici vorbă să ridice tonul vreodată sau să i se observe ceva schimbat pe fața lui, vreun nerv să i se miște arătând o oboseală sau o contradicție. Nu, așa ceva n-am văzut și cred că nu mai există.*

Doamne, ce încărcătură dureroasă pentru un om ca **el**, dar totuşi un om, care nu şi-a deslipit tălpile picioarelor de cele mai spinoase cărări dăruite, rămânând toată viaţa un mucenic al credinţei şi al iubirii de oameni şi de neam. De altfel, cred că cei mai apropiaţi nouă şi noi cei patru fraţi am suferit de prea multă iubire.

Ne-ntorceam cu toţii într-una din zile, după masa de prânz, spre locuinţa noastră. Era o zi caldă, însorită, frumoasă de septembrie. În faţa paşilor noştri, o gânganie mică, cât un bob de grâu, se grăbea şi ea cu provizii probabil tot spre culcuş şi puii ei, cine ştie unde. Horia, de unde eram în plină convorbire, strigă tare:

- *N-o ucideți! N-o ucideți!*

Noi n-o observaserăm, dar privind în jos, am ferit-o de călcătura noastră.

Doamne, ce am putut să simt atunci, gândind la sensibilitatea ce-o manifesta în grija pentru mica gânganie şi mi-am adus aminte de un moment foarte grăitor petrecut cu cincizeci de ani şi câteva luni în urmă.

El, cel mai hulit dintre huliţi, a convocat la Prefectura Poliţiei Capitalei pe toţi foştii demnitari, rugându-i să părăsească ţara pentru un timp, după evenimentele datorate unor iniţiative personale, - **dezaprobate cu vehemenţă de el** - care se soldaseră cu moartea lui Nicolae Iorga şi Virgil Madgearu, asigurându-i de paşapoarte şi vize. Le-a-mai spus, i-a rugat să facă asta pentru liniştirea spiritelor, pentru că, dată fiind situaţia, *Conducerea* nu poate ţine în frâu inspiraţii şi hotărâri nefaste care au dăunat atât

de mult *Mişcării Legionare.* Cine ne-a mai chemat pe noi să ne spună să plecăm, să părăsim ţara când a venit *Tăvălugul roşu?* Nici unul din miniştrii n-a plecat, toţi rămas-au cu convingerea că nu mai e mult până la îndepărtarea legionarilor nu numai de la guvernare, dar şi din viaţă.

Zilele parcă fugeau, nopţile vegheam la neliniştea ce mă cuprindea cu încetul, căci visul începea să se destrame. Se apropia plecarea. Am fost în fiecare duminică la biserică împreună cu **el,** am fost şi la cimitir, la mormântul Elvirei, dar noi ieşeam înaintea **lui**, îi respectam rugăciunea.

Ne-am despărţit de familia Roşca cu părere de rău, mai ales că aveam şi avem adevărate sentimente de prietenie pentru ei şi mai ales că ne-au onorat cu invitaţia în Spania. Dar doamna Maria Roşca este pentru mine o fiinţă de legendă. Să auzi şi să vezi la televizor că în ţara ta se demolează satele şi bisericile şi să trăieşti cu o aşa revoltă şi durere această veste cum a trăit-o o **adevărată română,** Maria Roşca, încât să ai un accident cerebral, care să-ţi ia graiul, arată culmea nemaiîntâlnitei dragoste de ţară. Transilvană de origine, dintr-o familie distinsă, binecunoscută, familia Stinghe, deşi departe de toţi ai ei, deşi departe de meleagurile copilăriei, Braşovul şi împrejurimile lui, deşi fericită alături de un soţ iubitor şi devotat, fără să mai amintesc de alte virtuţi rare, între care vibrează puternic sentimentul naţionalist, n-a putut suporta această veste care a doborât-o. Greu a fost momentul ce l-am trăit în gara Tarragona, când l-am îmbrăţişat la plecare pe domnul Nicolae Roşca.

Întrucât charterul cu care călătorisem spre Barcelona nu mai zbura, am plecat cu trenul spre Madrid, parcurgând în şase ore distanţa de 600 km. Ce uşor a fost pentru noi acest drum în condiţiile excelente de acolo, dar ce apăsător pentru sufletul meu când mă gândeam că vine clipa despărţirii. Încă câteva zile. Dacă aş fi ştiut că vor fi ultimele din timpul hărăzit de Dumnezeu revederii noastre...

Nu ştia ce să ne mai ofere la posibilităţile **lui** modeste, cum să ne mai răsfeţe, mereu cu surâsul pe buze, mereu cu o glumă, care ne făcea să uităm pentru o clipă realitatea şi să râdem cu poftă.

În puţinele zile petrecute la Madrid am putut vedea *Monumentul de la Majadahonda*, care se ridică impunător cu sabia Sfântului Mihail în mijlocul celor şase coloane, reprezentând cele două iniţiale ale lui Moţa şi Marin, căzuţi pe pământul Spaniei pentru apărarea Sfintei Credinţe împotriva comunismului satanic. Ne-am rugat la Crucea modestă, de piatră, pe care stau scrise numele lor, ridicată chiar pe locul unde şi-au dat sufletul pentru Hristos.

Muzeul Prado ne-a încântat ochii cu bogăţia sa de tablouri datorate celor mai mari artişti ai penelului ca: Raphael, Tizian, Veronese, Rubens, Rembrandt, Poussin, El Greco, Murillo, Velasquez, Goya şi câţi alţii. Colecţiilor regale, cu care a fost inaugurat Muzeul, li s-au adăugat un număr mare de picturi de la biserici şi mănăstiri. Mă uitam la *Salomeea cu capul Sfântului Ioan Botezătorul*, pentru care a servit drept model însăşi fiica lui Tizian, Lavinia, şi gândul îmi fugea la cei ce-au suferit pentru credinţa şi pentru dragostea lor de ţară. Mă uitam la *Cele trei graţii*,dar nu puteam, oricât m-aş fi străduit, să uit cei cincizeci de ani de despărţire.

Veneam spre casă pe una dintre cele mai frumoase străzi, poate care mi-a plăcut mai mult, cu magazine mari, elegante, cu vitrine strălucitoare în care erau etalate nenumărate obiecte, de o varietate bogată, *Conde de Peñalver*, şi nume frumos, mărginită de case, nu de palate într-o diversitate de stiluri.

- *Vezi, să nu plângi când ajungi în ţară. Apusul a progresat pe jertfele şi suferinţele voastre!* - mi-a spus **el.**

- *Dar tu, Horică, nu-mi spui când ai să te-ntorci?*

El,ridicând privirea şi arătând cu braţul drept spre cer, am înţeles de unde vine răspunsul.

Suntem cu toţii la Aeroportul din Madrid. Văd doi bărbaţi în faţa noastră, mi s-a părut că mă-nşel, dar nu, era adevărat, vorbeau româneşte şi nu numai atât, vorbeau despre noi. N-am putut crede că şi acum, după instalarea "democraţiei", securiştii nu lipsesc de la *datorie*.

Pentru cine oare se găseau ei acolo în Aeroport când tot timpul ne urmăreau cu privirea, chiar cu paşii şi eu am auzit: *Uite c-au venit, uite că pleacă.*

Emoţia creştea în mine, nu pentru mine, nu pentru noi, ci pentru Horică. Doamne, să nu se-ntâmple ceva. Eugen **l**-a rugat să stea mai departe, dar **el** n-avea astâmpăr, şi venea să ne mai dea câte un sfat.

M-am despărţit de fratele meu fără să-**l** sărut, doar ducând la buze degetele am trimis un sărut în aer şi pe aripile gândului, deoarece pe **el** nu-**l** vedeam. De ce oare ne-a zorit Eugen să ne despărţim în condiţiile acelea? Nu de frică? Dar cu orice risc, trebuia să rămânem împreună până la limita timpului prevăzut înaintea plecării. Am aflat că a fost aşa de tulburat în acele momente şi că faţa **lui** s-a palidat, având ochii în lacrimi.

Revenirea în ţară s-a desfăşurat în condiţii bune, dar zbuciumul meu nu s-a liniştit nici acum. Am ajuns! Debarcăm.

Iarăşi controale, iarăşi prezentarea paşapoartelor. De data asta însă totul a decurs mai ostentativ, mai chinuitor. Ofiţerul de serviciu de la ghişeul poliţiei reţine paşapoartele noastre, închide oblonul, le spune următorilor pasageri să se ducă la alt ghişeu, ţipând: *Aici e poliţie, duceţi-vă în altă parte.* Toţi au plecat, toţi au părăsit sala din care şi-au luat bagajele, vameşii nefăcând vreun control cuiva. Am aşteptat mult. Nu mă simţeam bine. Am luat un calmant pentru inima care zorea nebuneşte şi apă, apă. La un moment dat, apar în faţa noastră trei bărbaţi în uniformă militară. Se uită la noi lung. Curiozitatea era mare să cunoască pe sora **celui mai hulit om.**

- *Domnilor, ce se întâmplă cu noi? Toată lumea care a*

făcut această călătorie a plecat, a fost lăsată să plece liniștită fără cel mai neînsemnat control. Noi de ce trebuie să așteptăm? Același lucru și la plecare și la venire. De ce? Nu suntem criminali, nu suntem hoți, nu suntem nici măcar politicieni și dumneavoastră vă folosiți atributele profesiei ce-o aveți unde nu e nevoie, unde nu-și are rostul.

- *Așteptați, așteptați* - au răspuns şi s-au îndepărtat.

Apare chiar comandantul care ordonă deschiderea bagajelor. Pune subalternii să cerceteze. N-a găsit nimic care să explice într-un fel nedelicateţea cu care am fost trataţi, nu nedelicateţea, **teroarea.**

- *Puteți închide valizele, puteți pleca.*

Eu aveam în mână o pungă de plastic cu mici atenţii pentru vameşul care ne va controla, cum mi-o dăduse Eugen, gândind că face o bucurie unui om, dar cum de data asta vameşul a fost chiar comandantul i-am înmânat-o lui. A primit-o şi ne-a mulţumit.

- *Domnule comandant, vă rog să-mi spuneți, ce-a spus aparatul din cabină când ni s-au oprit pașapoartele? Trebuie să arate ceva, când alții trec așa de liniștiți, fără a suferi cea mai neînsemnată întârziere. Vă rog, fiți sincer, nu mă mai sperie nimic.*

- *A veți prieteni, doamnă* - a răspuns el fără convingere.

- *Nu, domnule comandant, nu e asta, prietenii noștri n-au de ce să ne facă rău. Aparatul misterios a spus altceva, dar am vrut să aflu de la dumneavoastră ceea ce eu știam. Așa încerc să aflu cum se face că dacă mă vizitează cineva cu mașina este sunat la telefon și jignit, amenințat. De unde cunosc numărul de telefon al celui cu mașina?*

Acum, când gândul aleargă spre **el,** acum când retrăiesc dureros fiecare moment din scurta noastră întâlnire, în care nu neam comunicat zbuciumul, primejdiile ce ne-au însoţit tot timpul în aceşti zeci de ani, desigur în incomparabilă măsură, pe unul cu

moartea permanent, pe altul cu ameninţările, fără să vreau îmi vine în minte şi trebuie să le citez, nu o dată, ci de câte ori voi putea, reflecţiile lui din clipa întâlnirii cu soţia sa în 1940: *"Pentru un legionar niciodată nu poate să fie bine în sensul omenesc al cuvântului, în lumea în care trăim. Noi suntem eternii martiri ai tuturor regimurilor. Nu e loc pentru legionari în lume. Ei sunt martorii unei lumi în care spiritul însuşi este prigonit şi atunci ei, ca reprezentanţi ai unei vieţi spirituale, nu pot decât să sufere permanent."* (Horia Sima, *Sfârşitul unei domnii sângeroase, ed. a II-a,* Colecţia *"Omul Nou"*, Miami Beach, 1990, p.264)

Ocrotirea lui Dumnezeu a pus o barieră invizibilă între **el** şi inamicii **lui** care îi împiedica să se repeadă la el să-l sfâşie, fiindcă altfel şi **el** ca atâţia alţii, şi sunt foarte mulţi, ar fi avut acelaşi sfârşit.

El a urmat un singur drum, asemeni personalităţii **lui** care n-a cunoscut nici o oscilare, deşi îmbiat la fotolii ministeriale, deşi aruncat deseori în temniţe, deşi înconjurat de primejdii întreaga viaţă şi mai ales de ura năprasnică a celor ce monopolizaseră patriotismul ca mijloc de trădare şi îmbogăţire.

Mare vizionar, după cum rezultă din mersul istoriei, străjuit de o logică de fier, de iubirea **lui** faţă de vatra strămoşească, de o modestie rar întâlnită, stăpân pe sine în momentele cele mai grele, care au început odată cu intrarea **lui** în *Legiune* şi **l**-au însoţit până în ultima clipă de viaţă. Îndelung răbdător, a utilizat ca armă de luptă împotriva distrugătorilor şi vânzătorilor naţiunii numai **adevărul,** curajul unei lupte făţişe, fără lovituri pe la spate.

Aşa cum marii poeţi Aron Cotruş, George Coşbuc, Octavian Goga, cu premergătorul lor, *Luceafărul poeziei,* Mihai Eminescu nu şi-au plâns în versuri durerea lor, ci durerea unui neam întreg:

"Azi, inimă poţi tu să-mi spui,
Ce-i pentru mine mai greu,

din tot ce mi-a dat Dumnezeu;
ori crâncenul sbucium al lui,
sbuciumul fără margini al lui,
al neamului meu,
al neamului meu?!

(De mic, eu visat-am mereu)

Aron Cotruş

"Sunt suflet în sufletul neamului meu
Şi-i cânt bucuria şi-amarul
În rănile tale durutul sunt eu
Şi-otrava deodată cu tine o beau
Când soarta-ţi întinde paharul.

Sunt inimă-n inima neamului meu
Şi-i cânt bucuria şi ura.
Tu focul, dar vântul ce-aprinde sunt eu,
Voinţa mi-e una, că-i una mereu
În toate-ale noastre măsura"

(Poetul)

George Coşbuc

"Alungă patimele mele,
Pe veci strigarea lor o frânge,
Şi de durerea altor inimi
Învaţă-mă pe mine-a plânge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maştere şi rele
Că jalea unei lumi, părinte,
Să plângă-n lacrimile mele."

(Rugăciune)

Octavian Goga

"Ștefane, Măria Ta
Tu la Putna nu mai sta

Doar s'a'ndura Dumnezeu
Ca să-ți mântui neamul tău!
Tu te'nalță din mormânt,
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând,
De-i suna din corn o dată,
Ai s-aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îți vin codrii-n ajutor,
De-i suna a treia oară,
Toți dușmanii o să piară
Din hotară în hotară.
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile"

(Doina)
Mihai Eminescu

Tot aşa şi Horia, asemeni lor, toată viaţa **lui** a purtat torţa în care sunt contopite: **credinţa ortodoxă şi dragostea de neam şi ţară,** care constituiau de altfel polul sufletului său şi care va arde fără oprire în altarul acelor suflete ce-şi cunosc menirea pe pământ.

[illegible] din tot ce mi-a dat Dumnezeu
cu crâncenul [illegible]
[illegible] fără margini al [illegible]
al neamului meu.
[illegible]
([illegible] mereu)
Aron Cotruș

*

"Sunt suflet în sufletul neamului meu
Și-i cânt bucuria și amarul
În rănile tale durut-am și eu,
Și-otrava [illegible] cu tine o beau
Când soarta-ți întinde paharul.

*

Sunt inimă-n inima neamului meu
Și-i cânt bucuria și ura.
Tu focul, dar vântul ce-aprinde sunt eu.
Voința mi-e una, [illegible]
În toate ale noastre măsuri."

(Poetul)
George Coșbuc

[illegible]
Pe [illegible]
Și de durerea altor inimi
Învață-mă pe mine-a plânge.
Nu rostul meu, de-a pururi pradă
Ursitei maștere și rele
Ci jalea unei lumi, părinte,
Să plângă-n lacrimile mele."

(Rugăciune)
Octavian Goga

Clipe care întregesc un trecut

Era în primele zile ale lunii iulie 1940. Mă aflam cu soţul meu la Sibiu, el fiind concentrat la calea ferată. Soseşte unchiul meu de la Bucureşti să ne comunice că a venit Horia la ei, după ani de teroare carlistă. La spaima ce a văzut-o în ochii lor, le-a spus să nu se teamă, întrucât e liber. Avusese chiar mai multe audienţe la rege. Fericiţi că l-au văzut, era o minune, au ţinut mult să împărtăşim această bucurie împreună. Eu, n-am mai avut răbdare, am plecat cu el la Bucureşti şi iată-mă cu scumpa noastră mătuşă, soră a mamei, care ne-a ţinut loc de mamă, la Ministerul Cultelor şi Artelor, Horia fiind ministru la acest departament. Ne întâlnim întâmplător chiar pe culoar. Ne îmbrăţişăm cu dor, cu durere, cu dragoste:

- *Aşteaptă-mă la tanti, vin să vorbim.*

Probabil că n-a avut timpul necesar, nu s-a putut rupe din treburile lui, eu nu-mi dădeam seama că sunt încă primejdii mari şi pentru că trebuia să mă întorc la Sibiu m-am dus să-mi iau rămas bun. Stau de vorbă acolo cu o bună prietenă, Cecilia Muşică, funcţionară în acest Minister, o fiinţă aleasă cu un suflet deosebit, care s-a prăpădit la o vârstă tânără de tuberculoză. Biata Cecilia mă aştepta la uşă:

- *Adelino, ştii ce spun toţi funcţionarii de aici? Că un ministru ca el n-au mai avut. A intrat prin birouri, le-a spus că n-au condiţii pentru activitatea ce o desfăşoară, încăperile fiind neîncăpătoare, n-au aer, n-au lumină, iar oamenilor de serviciu, când sunt chemaţi la el, li se spune să stea pe fotoliu atâta timp cât li se explică ce au de îndeplinit, ca de exemplu înmânarea de scrisori unor anumite persoane şi natural şi o atenţie pentru fiecare.* -

Unul dintre foştii directori din acel Minister, Gheorghe

Chirilă, doctor în ştiinţe economice, îmi spune şi astăzi:

- *Ne-a convocat pe toţi directorii din minister, a stat de vorbă cu noi, dar nu ştiu, parcă privirea lui trecea prin noi mai departe. Se interesa şi cunoştea toate problemele, ca şi cum acolo ar fi lucrat zeci de ani. Doamne, şi ce tânăr şi frumos era, bine, că şi eu la o vârstă tânără ajunsesem director, eram cu doi trei ani mai mic ca el.*

***

Mă găseam la Câmpulung Muscel, în anul 1942. Întâmplător, tocmai avea loc Congresul Profesorilor din întreaga ţară. Foarte mulţi dintre profesorii mei de liceu se găseau în acelaşi hotel în care locuiam împreună cu soţul meu. Am avut o mare emoţie şi bucurie când m-am întâlnit cu doamna Zoe Teohari Racoviţă, cu domnul **Virgil Arbore,** cu domnul Napoleon Creţu. Aflându-mă în holul hotelului, am stat de vorbă cu profesorul Arbore, care-l cunoscuse pe Horia. Faţă de multă lume mă întreabă:

- *Ce face fratele dumitale, care în convorbirile avute mi-a făcut o impresie puternică, deosebită, lăsându-mă să văd în el o personalitate unică?*

- *Cum nu ştiţi? Chiar nu ştiţi ce s-a întâmplat?*

- *Nu, ce să ştiu?*

- *El, e Horia Sima.*

- *Vai,* a exclamat profesorul Arbore faţă de mulţimea de profesori care rămăseseră locului - *trebuie să retractez tot ce am spus, nu cu mult timp în urmă, rău despre el, întrucât am greşit, când ştiu că l-am cunoscut şi ştiu ce valoare este.*

Îţi mulţumesc domnule profesor şi acum pentru cuvintele spuse, în faţa atâtor colegi ai dumneavoastră, cuvinte care au fost pentru mine un balsam alinător şi care m-au însoţit pe drumul spinos al celor 50 de ani petrecuţi cu teroarea în spate.

Nu pot însă să nu gândesc cu recunoştinţă şi la doamna Zoe Teohari Racoviţă, la profesorul Napoleon Creţu, care fiind la acea epocă ministru secretar de stat la Ministerul Educaţiei Naţionale nu s-a temut să ne invite la masa lui de fiecare dată când ne întâlneam, la care mai luau parte delegatul Germaniei şi cel al Italiei...

Tot la Câmpulung am avut surpriza să cunosc pe unul din profesorii care au făcut parte din Comisia de capacitate în anul când Horia s-a prezentat la acest examen. Deşi trecuseră ani, deşi se-ntâmplase ce s-a întâmplat în ianuarie 1941, profesorul îmi vorbea cu atâta emoţie de momentele trăite în acele zile când printre alţi candidaţi meritorii care s-au prezentat la acel examen a avut *"cinstea și bucuria"* să-l aibă şi pe fratele meu printre candidaţi. După cum afirma profesorul, examenul lui n-a fost un examen, ci mai curând o convorbire, care a evoluat din tărâmul limbii şi literaturii române, în epocile succesive ale istoriei, şi mai mult şi mai adânc în domeniul filosofiei. Preşedintele comisiei era **academicianul Ion Petrovici,** care s-a oprit la un moment dat cu întrebările. Nu mai avea ce întrebări să-i mai pună, şi se adresează colegilor din Comisie: *"Acest tânăr m-a uimit. De când fac parte din Comisii de capacitate n-am întâlnit pe cineva mai bine pregătit, mai inteligent, să cunoască mai bine esenţa acestor materii. Drept să vă spun, mă întreb ce poate ajunge acest tânăr, căci orice prag ar atinge tot nu poate să-i răsplătească cultura și profunzimea gândirii."* Apoi i s-a adresat lui Horică: *"Domnule Sima, dumneata n-aveai nevoie de acest examen."* Clasându-se primul pe ţară, academicianul Ion Petrovici, preşedintele Comisiei, i-a mai spus: *"Poţi să-ţi alegi catedră unde vrei, la București, Iași sau Cluj."*, la care Horia: *"Voi merge la Brad."* Academicianul, surprins, a replicat: *"Cum, un element excepţional ca dumneata, într-un târg de provincie?"* Horia, cu modestie i-a răspuns: *"Și orașele mici au nevoie de profesori buni."*

În urma unei discuţii cu Corneliu Zelea Codreanu a

preferat Caransebeşul Bradului, de unde era originară soţia lui. Banatul era regiunea unde Mişcarea Legionară avea cei mai puţini adepţi. Nu peste mult timp Banatul a devenit *fruncea...*

***

Ce târziu şi ce greu se află unele lucruri. La o întrevedere pe care Corneliu Zelea Codreanu a avut-o cu unul dintre legionarii de frunte, s-a întâmplat ca următorul chemat la el să fie fratele meu. Când a luat sfârşit convorbirea, primul chemat îl întreabă pe Corneliu Zelea Codreanu:

- *Căpitane, cu mine ai stat cinci minute şi cu tânărul acesta ai stat o oră de vorbă, de ce?*

- *E omul meu de zile grele* - a răspuns Căpitanul.

Mulţi îşi pun azi următoarea întrebare: *"Când au murit atâţia, cum de n-a murit şi Horia Sima?"* După spusele domnului Nicolae Roşca, răspunsul la această întrebare e foarte simplu: *"Ce e de-nţeles e de-nţeles. Da, au dreptate să se întrebe cei ce-au luptat alături de el şi cei ce l-au trădat dormind în acelaşi pat cu el."*

Da, da, au perfectă dreptate. Cum de n-a murit şi el când cu atâta curaj în timpul când era şi el liber, când scăpa din chingile Siguranţei, şi când în timpul teroarei carliste cutreiera în lung şi-n lat ţara ca să păstreze legătura între legionari, când cu un coşuleţ în mână, pe care mi l-a încredinţat mătuşa mea şi pe care îl păstrez cu pioşenie, cutreiera ţara, sub înfăţişarea unui negustor ambulant, cum spun, mai ales când Corneliu Zelea Codreanu era închis.

La întrebarea aceasta nimeni nu le va putea răspunde. Dar pot întreba Dumnezeirea.

***

N-am nici o carte a fratelui meu tipărită în Spania sau pe alte meleaguri străine, deşi am dorit şi doresc să le am. În schimb, prin vitregia sorţii, mă bucur citind articolele lui din *"Tribuna Graniţei"*, ziar ce apărea la Caransebeş şi unde Horia era profesor de filosofie, de limba şi literatura română şi nu de sport cum au scris cei doi "istorici" năimiţi ai partidului comunist. N-am decât două exemplare.

Într-unul, numărul 24 ianuarie 1934 citesc: *"În cadrul Societăţii culturale Astra a conferenţiat Duminică, 13 Ianuarie a.c. dl. Prof. Horia Sima, tratând despre: <<Critica Civilizaţiei Moderne după A.C. Popovici>>.* În acelaşi număr al ziarului citat, la pagina 3, găsim sub semnătura lui articolul *Om politic şi politician.*

În al doilea exemplar, nr. din 31 ianuarie 1936, se găseşte articolul *Al zecelea teolog moare de tuberculoză.*

Preocupările lui multiple din care emană marea lui iubire pentru omenire cât şi înţelegerea pentru suferinţa şi pentru condiţiile apăsătoare în care erau unii sortiţi să trăiască, ajută celor ce vor să cunoască adevărul.

Lumea întâlnită într-un târziu, profesori, doctori, ingineri, militari, spuneau că *Sorbona* se mutase la Caransebeş, într-atât conferinţele ţinute de Horia se confundau cu cele ţinute în lăcaşul culturii din oraşul luminii.

***

Nana Veta nu era numai o ţărancă transilvană harnică şi devotată, care nu ştiu prin ce minune intrase în serviciul familiei Horia Sima în anul 1940, ci şi o domniţă frumoasă, atunci în plină putere, şi care îl iubea mult pe fratele meu, căruia îi spunea numai

domnișorul. Devoţiunea ei mergea până acolo că ţelurile ei morale se confundau cu cele ale *Mișcării Legionare.* Ne număram şi noi, eu şi soţul meu, între fiinţele iubite de ea. Când i se făcea dor de noi, venea să ne vadă. După năpraznica furtună din 1941, Nana Veta a fost în serviciul familiei profesorului George Brătianu, apoi în casa doamnei arhitect **Riri Delavrancea.** Acolo am lăsat-o la arestare, acolo am găsit-o la eliberare. Cum am spus, venea des pe la noi să ne vadă şi chiar în absenţa mea îl vizitase pe soţul meu, ea fiind una dintre puţinele fiinţe care au mai trecut pragul casei noastre şi care n-a cunoscut frica. De unde şi cum a aflat de întoarcerea mea, nu ştiu, dar ceea ce a fost grăitor pentru mine, a fost graba cu care a venit să mă vadă. Am plâns amândouă de bucurie şi de emoţie.

În absenţa mea soţul meu, prin ea, îi vânduse doamnei Riri Delavrancea un inel de aur, după cum fusese nevoit să vândă şi alte lucruri altor persoane, el fiind suferind şi neavând nici un sprijin, în golul care se mărea în jurul lui.

Nana Veta îi spune doamnei Riri Delavrancea că m-am întors şi ce credeţi? Îmi propune cu mare largheţe sufletească să iau inelul înapoi, la aceeaşi sumă cu care îl cumpărase, gândindu-se că este o amintire la care ţin. Adevărul era că pentru mine însemna foarte mult acel inel, fiind una din amintirile lăsate de mama mea, dar impresionată de gestul ei, i-am spus că îmi face o mare bucurie să ştiu că-l păstrează. Am fost de multe ori în casa doamnei Delavrancea la invitaţiile ce ni le făcuse şi stând în linişte, deşi o stradă foarte circulată atât de maşini cât şi de trecători, Mihai Eminescu, şi în căldura cuibului ei ne spunea adesea:

- *De-ați știi câte afișe am lipit eu cu Nana Veta pentru fratele dumitale...*

Cuvintele sunt prea palide pentru a putea vorbi de doamna arhitect Riri Delavrancea, care nu a fost numai o mare arhitectă şi o temută apărătoare a bisericilor şi monumentelor strămoşeşti, ci

şi o *aleasă a Firii,* înzestrată cu multe daruri, care, cu structura ei psihică, a ilustrat cea mai înaltă treaptă a elitei româneşti. Cred că inima lui Ştefan cel Mare a bătut şi în inima ei.

***

Mă-ntorc cu gândul în anul 1944, când în noaptea de 23 august Majestatea Sa Regele Mihai a anunţat schimbarea politicii noastre, părăsirea *Axei* şi alăturarea la *Puterile Aliate.*

Vecinul nostru, de care am mai vorbit, Hugo Wohlfeld, de origine germană, un om în adevăratul înţeles al cuvântului, inteligent, capabil, se ocupa de un acvarium, în urmă îl avea chiar la locuinţa lui. A doua zi deci, după schimbarea legăturilor noastre politice, a venit la noi ca să telefoneze unui prieten. Cunoscând limba germană, am înţeles totul. De altfel, mi-a spus şi mie ce ne aşteaptă, cu ce şi cum se va schimba viaţa noastră.

- *Să ştii doamnă Busuiocescu că acum comuniştii nu vor fi ca în 1918, nu vor mai pierde hăţurile puterii, eu doar eram în Germania atunci şi făceam această nenorocită de politică alături de Roza Luxemburg şi de Karl Liebknecht. Pe mine mă aşteaptă lagărul, iar pe dumneavoastră închisoarea.*

- *De ce,* am întrebat eu - *doar n-am făcut nici un fel de politică.*

- *Dumneata nu, dar pentru fratele dumitale.*

Am înţeles. Mi-am luat o mică valiză, nu mai mare decât o poşetă, şi urcată prin geam în trenul care pleca spre Craiova, ajutată de un sublocotenent, am plecat la Robăneşti, unde soţul meu era concentrat la paza căilor ferate.

Cu greutate şi după multe peripeţii am reuşit să mă întâlnesc cu soţul meu, deoarece era plecat din comună. Îi comunic cele spuse de Hugo şi de dorinţa mea de a părăsi ţara. Dar el, deşi inteligent, deşi matur, deşi cu experienţă, care mie îmi lipsea total, însă de bună credinţă:

- Nu, n-o să fie așa. De ce să plecăm? Nu ne lasă americanii, vin ei și ne salvează.

Când colo, ei ne vânduseră la Yalta, şi ne-au cumpărat la Malta.

Aşa a fost, prezicerea lui Hugo în ziua de 24 august s-a adeverit întocmai. El a fost dus în lagăr, iar eu în închisoare. Ştia el ce ştia, că doar fusese şi el comunist, dar un om de suflet, cum rar se-ntâlneşte.

Noi, cei scăpați din beznă, noi nu vrem răzbunare,
Pedeapsa cuvenită, pământu-ntreg n-o are.

De-aceea, Doamne, acum cu suflete zdrobite,
Stăm în genunchi la Tine cu rugi nețărmurite.

Pentru-o clipă, Doamne, din oameni fă-ne zei
Ca să-i putem ierta și să uităm de ei.

Încheiere

Noi, cei scăpați din beznă, noi nu vrem răzbunare,
Pedeapsa cuvenită, pământu-ntreg n-o are.

De-aceea, Doamne, acum cu suflete zdrobite,
Stăm în genunchi [illegible]

Pentru-a lor vină, Doamne, [illegible]
Ca să-i putem ierta și să uităm de ei.

Încheiere

Timp de cincizeci de ani am trăit cel mai terifiant coşmar în cea mai cumplită sărăcie spirituală, când numai aşteptând şi aşteptând am lăsat anii cei mai frumoşi ai tinereţii noastre să treacă pe lângă noi fără să le cerem nici cel mai neînsemnat dar. Am trăit într-o ameninţare permanentă care parcă ne sugruma orice dorinţă, când nu mai exista nici o comuniune între oameni, ci dimpotrivă o trădare şi o vânzare fără oprire.

În anul 1989 s-a-ntâmplat minunea cu sacrificiul atâtor fiinţe nevinovate şi în pragul vieţii. A venit libertatea aşteptată îndelung de tot neamul românesc. Se vede însă că această libertate, cucerită şi cu un număr fără număr de sacrificaţi, a reuşit să dezbine în loc să înfrăţească, aşa cum era firesc. Poate că a venit prea târziu, când nu mai ştim ce să facem cu ea. Cum s-ar explica altfel uitarea ce s-a aşternut peste calvarul şi moartea care a secerat fără milă atâtea vieţi omeneşti? Cum am putea înţelege că aceeaşi omenire care a suferit, chiar netrecând prin gulagul hărăzit neamului românesc, dar care a auzit dinamita distrugând biserici, a auzit de demolarea satelor, a ştiut de ororile petrecute sub ochii tuturor, să-şi însuşească cu o uşurinţă condamnabilă, dorinţa de îmbogăţire rapidă, adăugând ultima picătură în sufletele mutilate în epoca cea mai pustiită de ţeluri morale.

Am trăit şi trăiesc momente de adâncă emoţie de când am predat aceste file la editură, gândindu-mă la responsabilitatea ce-mi revine şi asta din mai multe puncte de vedere.

Oare am reuşit să scriu *"adevărul şi numai adevărul"*, aşa cum Horică m-a povăţuit atunci când mi-a spus ca să-i duc amintirile la proxima noastră întâlnire, că le va tipări el în Spania, întâlnire care însă n-a mai venit? Oare n-am omis tocmai părţi care îşi aveau şi ele importanţa lor în desfăşurarea unui timp de 50

de ani? Oare am reuşit să transmit cititorului gama de sentimente, de frică, de laşitate, de îndoieli, de disperare când mi se părea că mă părăseşte credinţa? Oare n-am greşit în portretele acelor fiinţe care mi-au fost părtaşe suferinţei şi pe care le-am descris în câteva cuvinte, portrete schiţate doar şi trecute prin sensibilitatea şi optica mea? Eu nu-mi pot răspunde, iar altcineva nu se va osteni să-mi dea un răspuns. În cazul acesta tu, un navigator fără luntre, fără vele, un zburător care ţi-ai pus doar aripi de vis, nici măcar ca ale lui Icar, de ceară, nu poţi învinui şi nu poţi cere.

Nu ştiu de ce, şi nici n-aş vrea să ştiu, de ce tristeţile se adună când e vară, e senin şi cerul e atât de albastru. Nici un nor nu-i tulbură armonia şi păsările parcă se tem în zborul lor să-l atingă, să nu rănească vreo aripă pânza fără de prihană a Universului. Doar ciocârliile zboară înspre soare să poată muri în lumina flăcărilor lui cântând. De ce nu semănăm cu ciocârliile?

De ce trăiesc şi acum tristeţea din Jilava când cuibul de rândunele a fost rupt în bucăţi, când perechea îndrăgostită ne-a părăsit, când mă simţeam atât de singură fără ele.

Vai celui întemniţat când în hrubele reci nu venea de nicăieri o rază de linişte, de speranţă.

Vai celui întemniţat, care nu avea credinţă sau care-şi pierdea credinţa. Ce n-aş fi dat în întunericul şi liniştea ce mă înconjurau să văd licărirea unei candele. Ce n-aş fi dat acolo pentru un cuvânt salvator, pentru o mână care să te-ajute să treci puntea primejdiilor. Treceau anotimpuri după anotimpuri prin sufletul meu fără legătură cu datele calendaristice.

Vai celui întemniţat care se-ntreabă care este hotarul bunătăţii, hotarul iertării, hotarul încrederii, al culpabilităţii, al nevinovăţiei, al adevărului, al minciunii, al răutăţii, când toate se amestecă în aluatul ce se cheamă *om.*

Vai celui întemniţat al cărui suflet e mereu torturat de cutremurul nedreptăţii şi de setea de libertate.

Mă întreb dacă aceste file pot cuprinde cele vrednice de

aducere aminte şi dacă tâlcul celor petrecute e înţeles şi poate fi lămurit şi altora.

Vai celui întemniţat care nu vrea să judece şi nici să osândească pe altul.

Nu pot încheia această călătorie în trecutul dureros şi trist decât aducând în memoria tuturor celor ce vor parcurge aceste file pe marele scriitor Ioan Brătescu - Voineşti, care termina nemuritoarea sa nuvelă *Niculăiţă minciună* cu următoarele cuvinte: "... *Iar lumea de două mii de ani tot s-a îndreptat. Că azi oamenii, dacă nu eşti la fel cu dânşii, nu te mai răstignesc ei cu cruzime, ci (...), te aduc fără multă răutate, ba poate chiar cu compătimire, să te răstigneşti singur... Şi tot e o îndreptare...*"

[illegible] de lașitate, de îndoieli, de disperare când [illegible]

[illegible] ființe care nu-au fost părtașe suferinței și pe care le-au [illegible]

[illegible]

[illegible] să nu rănească vreo [illegible] fără de prihană a Universului. Doar ciocârliile zboară înspre soare să poată muri în lumina flăcărilor lui cântând. De ce nu semănăm cu ciocârliile?

De ce trăiesc și acum tristețea din Jilava când cuibul de rândunele a fost rupt în bucăți, când perechea îndrăgostită ne-a părăsit, când mă simțeam atât de singură fără ele.

Vai celui întemnițat când în hrubele reci nu venea de nicăieri o rază de liniștire, de speranță.

Vai celui întemnițat, care nu avea credință sau care-și pierdea credința. Ce n-aș fi dat în întunericul și liniștea ce mă înconjurau să văd licărirea unei candele. Ce n-aș fi dat acolo pentru un cuvânt salvator, pentru o mână caldă să te ajute să treci puntea primejdiilor. Treceau anotimpuri după anotimpuri prin sufletul meu fără legătură cu datele calendaristice.

Vai celui întemnițat care se-ntreabă care este hotarul bunătății, hotarul iertării, hotarul încrederii, al culpabilității, al nevinovăției, al adevărului, al minciunii, al răutății, când toate se amestecă în aluatul ce se cheamă *om*.

Vai celui întemnițat al cărui suflet e mereu torturat de [illegible] nedreptății și de setea de libertate.

Mă întreb dacă aceste file pot cuprinde cele vrednice de

CUPRINS

EDITURA ȘI TIPOGRAFIA
CONSTANT